EL PROGRAMA

XIXONA

FESTES DE MOROS i CRISTIANS

19, 20 i 21 D'AGOST DE 2023

VISITA NUESTRA FABRICA DE
TURRONES ARTESANOS

Hijos de Manuel Picó®

Desde 1770

250 ANIVERSARIO

Al servicio de nuestros clientes

venta directa al público a precios de fábrica

DEGUSTACIÓN Y VISITA GRATUITA

centro de artesania comunitat valenciana

Polígono Industrial de Segorb 1ª nave - 03100 Jijona - Alicante (España)
Telf. **965 610 542** - www.turronesmanuelpico.com
contacto@turronesmanuelpico.com

XIXONA

FESTES DE **MOROS** I **CRISTIANS** XIXONA 2023

EN HONOR ALS SEUS PATRONS

SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ

FESTA D´INTERÉS TURÍSTIC PROVINCIAL DE LA COMUNITAT VALENCIANA

BÉ DE RELLEVÀNCIA LOCAL I IMMATERIAL

MÉS DE 232 ANYS DE FESTES

FEDERACIÓ DE SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ XIXONA

UNDEF MOROS Y CRISTIANOS

INTEGRADA EN LA UNDEF

INTEGRADA EN LA FEDERACIÓ EUROPEA DE FESTES I MANIFESTACIONS HISTÒRIQUES

PREÀMBUL

2023

NOTA DE LA REDACCIÓ

Ja tenim El Programa ací, per fi!!!

Diem per fi, perquè aquest any ens ha costat un poc més del compte per diferents motius. Però ja el tenim ací a les nostres mans després de tants mesos de treball. Esperem que vos agrade i que el gaudiu com el que més.

El Programa no ha canviat en la seua organització. Tenim les mateixes seccions. Preàmbul/ La Festa/ Història, tradicions i creences/ Miscel·lània. No ens ha fallat els col·laboradors, ni molt menys. Al contrari, aquest any tenim un nodrit conjunt d'articles cadascun més interessant que l'altre.

Començant per la descriptiva i detallista Crònica del nostre cronista oficial Josep Miquel Arques, en ella podràs reviure les Festes 2022 amb tota classe de detalls i fotografies. Un gran treball d'un mestre, xixonencs i fester que mai ens deixa indiferents. Podràs conèixer als capitans de primera mà amb l'entrevista realitzada a la Piscina de la Penya Redona amb bany inclòs….

El tema triat per aquesta edició ha sigut "Canvis i adaptacions de la Festa als nous temps". Alguns articles com Quina por en fan els canvis de Dolores Galiana o Festes i prejudicis de Marcos Ros Garrigós ens parlen d'aquest que està l'ambient fester. Articles dedicats a les capitanies i a gent relacionada amb elles com A disfrutar capitanas de Javi Morant o Pote de Josep de Silim on ens parla d'una de les persones més especials de la història de les nostres Festes, Pote, el pare del nostre capità.

Com és habitual a la secció de Història, tradicions i creences tenim molts articles i dir que són interessants ens quedem curts. La Casa Rovira, Jaume de Scals o Sinesio Delgado són protagonistes. Llegiu, llegiu…

I per tancar El Programa a la secció Miscel·lània trobarem articles com El rellotge de la naturalesa de Don Manuel Ferrandis, el 50 aniversari de la Filà Cavallers o també records als nostres avantpassats i ciutadans il·lustres.

En definitiva, un llibre per a gaudir-lo de cap a peus.

Com sempre, el regal d'aquesta edició és una fotografia inèdita i històrica. Foto de la processó de Sant Sebastià de 1906. Cedida per Amand Picó.

Bones Festes a tots!!!!

PREÀMBUL 2

Saluda del president de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià.....6
Jonathan Gras Murillo

Saluda de l'alcaldessa de la ciutat de Xixona 10
Isabel López Galera

Saluda de la presidenta de la UNDEF.....13
Pepa Prats Montava

Saluda del rector de Nostra Senyora de l'Assumpció 15
Eugenio Amorós Silvestre

Saluda de la Capitania Cristiana 17

Saluda de la Capitania Mora.....18

Editorial y Membres de La Federació de S. Bartomeu i S. Sebastià.....20

CRÈDITS

PORTADA: Primer Premi del Concurs del Cartell Anunciador.
Autor: Pau Ros Planelles
EDITA: Federació de S. Bartomeu i S. Sebastià
CONSELL DE REDACCIÓ: Federació de S. Bartomeu i S. Sebastià
COORDINACIÓ DE CONTINGUTS: 79COSES
DISSENY I MAQUETACIÓ: ABECE ARTES GRÁFICAS
FOTOGRAFIES DE LA FSBSS: 79COSES

Agraïm la col·laboració de Marisa Francés en la correcció del textos.

IMPRESSIÓ: Abece Ártes Gráficas
TIRATGE: 1.100 exemplars
DEPÒSIT LEGAL: A 446-2012

NOTA: Els article si les col·laboracions publicades en aquesta revista reflecteixen l'opinió dels seus autors i no pressuposen l'opinió de l'associació editora. Per a reproduir qualsevol text o imatge d'aquest butlletí serà necessària l'autorització per escrit de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià. La Federació es reserva el dret de publicar aquelles col·laboracions no sol·licitades.

EL LLIBRE HA PARTICIPAT EN LA CONVOCATÒRIA DELS PREMIS DE LA GENERALITAT PER A LA PROMOCIÓ DE L´US DEL VALENCIÀ DE L`ANY 2023

2023

LA FESTA 22

Crònica de Moros i Cristians 2022 24
Josep Miquel Arques Galiana

Parlar de Festes amb... 90
Capitans Marrocs i Llauradors

La filà de Moros Grocs de Xixona
en el bicentenari de la filà 92
Moros vells de Petrer.

Mes de deu mares cristianes 94
Albert Sala

Que por ens fan els canvis 100
Dolores Galiana

S'ha fet sempre així 102
Francis Selles Galiana

A disfrutar, Capitanas 104
Javi Morant

Nuevos tiempos para la fiesta 106
Josep Miquel Arques Galiana

Necesitamos los cambios 111
Lourdes Galiana

Ambaixadacorona 113
Esteban Sempere

La Festa 116
Oscar Ros Garrigós

Escrit en pedra 118
Ramón Cabezos Juan

Festes i prejuicis, malament 121
Marcos Ros Garrigós

Familia Mañogil 123
Marisol Mañogil

POTE 126
Josep de Silim

De generació a generació 128
Mario Cremades

Records Capitania Mora 132

Records Capitania Cristiana 134

Concurs Cartell 136

Concurs Fotografia 137

Bases Concurs 2024 138

Programa d´actes 142

Un buit en l´escuadra 146

El pas del temps 152

HISTÒRIA, TRADICIONS I CREENCES 166

Visita Casa Rovira 168
Bernardo Garrigós Sirvent

Montnegre, conflicto por el agua de riego 187
Manuel Climent Berenguer

Datos, imágenes y recuerdos 192
David Mira

Sinesio Delgado y el turrón de Jijona en 1987 201
Bernardo Garrigós Sirvent

Jaume de Scals 213
Amand Picó

Xixona a finales del s XVIII 218
José Bernabé

Sinesio Delgado y el turrón de jijona en 1987 230
Bernardo Garrigós Sirvent

Danzas típicas populares del país 240
Fco. José Alcaràz

La Placeta de la Loteria 242
Maria José Galiana

MISCEL·LÀNIA 258

El rellotge de la naturalesa 260
Manuel Ferràndiz i Monllor

Hemeroteca de Xixona 263
Alfonso Zaragoza Miquel

Sobre la restauración del Castell 268
Amand Picó

50 Aniversari 275
César Álvarez

Elisa Ibañez Mira 278
Alfonso Zaragoza

Promesa Pandémica 284
Francisco J. Alcaraz Candela

Jijona, dulce y festera 286
Mª Teresa Mira Carbonell

Charanga años 40 287
Carmen Linares

Relatos, vivencias 288
Carmen Linares

La Casa = Hogar 289
Carmen Linares

2023

SALUDA DEL PRESIDENT DE LA FEDERACIÓ DE SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ

JONATHAN GRAS MURILLO

Benvolgut poble de Xixona, un any més, tinc l'honor de poder escriure unes paraules en el Programa sent el president de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià.

Un any més, treballant per les nostres festes per a tindre les que tots ens mereixem, unes festes d'alegria, passió per la música i gaudir de la nostra família festera en les desfilades i en la kàbila.

El carrer prompte s'omplirà de color, música i amb l'ambient que en ixos dies es respira, tots desitgem que arribe el moment de posar-nos la samarreta de la filà, el vestit i eixir a desfilar i tot això és possible a la gran labor que portem a terme tots els membres de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, per això els dedique aquestes paraules d'agraïmentn ja que sempre estan al peu del canó per a portar les nostres festes avant.

M'agradaria expressar el sentiment que tinc de poder estar al capdavant de la Federació, orgull i decepció. Orgull, de poder estar al capdavant d'una de les festes més antigues de tota la Comunitat Valenciana, orgullós per portar per bandera les meues festes de moros i cristians i la meua ciutat a cada racó pel qual vaig com a representació de Xixona, es parle que som una gran festa i un gran poble gràcies a les seues gents, com dic, tot un orgull. Però també tinc la decepció que tant tot el meu equip com jo, treballem per a fer fins i tot més grans les nostres festes i la realitat que ens trobem internament és que els nostres propis festers no sols és que es desentenguen de tot, sinó que també posen obstacles perquè puguem avançar, és molt trist però necessari dir. La Federació no som sols els que estem com a Junta Directiva, som tots i cadascun dels festers que pertanyem a les nostres festes, tots hem d'anar units pel bé comú , només espere que si realment estimem les nostres festes de, ens preocupem una mica més per tot el que significa per a nosaltres.

No voldria deixar de donar-los l'enhorabona als nostres Capitans i Bandereres de Festes, Mario i Alicia, Bárbara i Noelia, Pirates-Marins i Moros Verds, espere que pugueu gaudir vostra capitania al màxim.

M'agradaria concloure, amb una reflexió:
"Qualsevol manifestació artística com la festa, la música, la dansa, el teatre, la literatura, etc.…, aporta missatges que ens fan despertar l'esperit, tant el que es veu, com el que es viu, aporta un testimoniatge valuós i profund que ens demostra poèticament tot un significat que abasta la grandiositat de la vida, les nostres festes de Moros i cristians són una font inesgotable de

poesia, des de la convivència i el tracte social i humà que es viu dins de les filaes durant tot l'any amb entusiasme, el somriure d'un xiquet, els records de l'ancià, l'enyorança de l'absent, això és, la qual cosa vivim any rere any en la festa de Moros i Cristians."

PER XIXONA, PER SANT BARTOMEU I PER SANT SEBASTIÀ, XIXONENCS QUE COMENCE LA FESTA!!!!!!!

Jonathan Gras Murillo
President de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià

Querido pueblo de Xixona, un año más, tengo el honor de poder escribir unas palabras en el Programa siendo el President de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastiá.

Un año más, trabajando por nuestras fiestas para tener las todos nos merecemos, unas fiestas de alegría, pasión por la música y disfrutar de nuestra familia festera en los desfiles y en la kábila.

La calle pronto se llenará de color, música y con el ambiente que esos días de fiesta se respira, todos deseamos que llegue el momento de ponernos la camiseta de la fila, el traje y salir a desfilar y todo eso es posible a la gran labor que llevamos a cabo todos los miembros de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastiá, por ello les dedico estas palabras de agradecimiento ya que siempre están al pie del cañón para llevar nuestras fiestas adelante.

Me gustaría expresar el sentimiento que tengo de poder estar al frente de la Federació, orgullo y decepción. Orgullo, de poder estar al frente de una de las fiestas mas antiguas de toda la Comunidad Valenciana, llevar por bandera mis fiestas de moros y cristianos y mi ciudad, que en cada rincón por el que voy en representación de Xixona . Les cuento que tenemos una gran fiesta y un gran pueblo gracias a sus gentes, como digo, todo un orgullo . Pero también tengo la decepción de que tanto todo mi equipo como yo, trabajamos para hacer aun mas grandes nuestras fiestas y la realidad que nos encontramos internamente es que nuestros propios festeros no solo se desentienden de todo, sino que también ponen obstáculos para que podamos avanzar, es muy triste pero necesario decir. La Federació no es solo los que en ella estamos como junta directiva, somos todos y cada uno de los festeros que pertenecemos a nuestras fiestas, todos debemos ir unidos por el bien común , solo espero que si realmente amamos nuestras fiestas de moros y cristianos, nos preocupemos un poco más por todo lo que significa para nosotros.

No quisiera dejar de darles la enhorabuena a nuestros capitanes y abanderadas de fiestas, Mario y Alicia, Bárbara y Noelia, Pirates-Marinos y Moros Verds, espero que podáis disfrutar vuestra capitania al máximo.

Me gustaría concluir, con una reflexión:
"Cualquier manifestación artística como la fiesta, la música, la danza, el teatro, la literatura, etc.…, aporta mensajes que nos hacen sentir despertar el espíritu, tanto lo que se ve, como lo que se vive, aporta un testimonio valioso y profundo que nos demuestra poéticamente todo un significado que abarca la grandiosidad de la vida, nuestras fiestas de Moros y cristianos son una fuente inagotable de poesía, desde la convivencia y el trato social y humano que se vive dentro de las filaes durante todo el año con entusiasmo, la sonrisa de un niño, los recuerdos del anciano, la añoranza del ausente, esto es, lo que vivimos año tras año en la fiesta de Moros y Cristianos."

¡¡¡¡¡¡¡ PER XIXONA, PER SANT BARTOMEU I PER SANT SEBASTIA, XIXONENCS QUE COMENCE LA FESTA!!!!!!!

Jonathan Gras Murillo
Presidente de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià

NUEVO

AntiuXixona

CHOCOLATES

SABOR INTENSO

www.antiuxixona.com

El Romero

turroneselromero

www.turroneselromero.com
gerencia@turroneselromero.com

TURRONES EL ROMERO S.A
Polígono Industrial Segorb s/n
Apartado de Correos 14
03100
Jijona (Alicante)

☎ 96 561 02 72
604 22 17 05

turroneselromero

2023

SALUDA DE L'ALCALDESSA DE XIXONA

ISABEL LÓPEZ GALERA

Unes festes per a viure en primera persona

Em torne a dirigir a tots com a alcaldessa de Xixona des del Saluda d'El Programa de les Festes 2023 i ho faig com sempre, amb la mateixa emoció que la primera vegada que vaig tindre el gran honor d'escriure en aquestes pàgines des del càrrec que ocupe. Felicitar les festes, agrair a tots els que les fan possibles i animar-vos a tots a gaudir-les al màxim són els tres objectius que sempre em marque a l'hora d'asseure'm davant de l'ordinador a redactar aquestes paraules.

Hi ha moltes maneres de viure les Festes de Moros i Cristians i totes es fan en primera persona, ja siga participant-hi, d'una manera o d'una altra: festers, kabileros, músics, visitants, família… o presumint-ne des de la distància, com els nostres gelaors repartits per tot Espanya i que, de ben segur, exhibeixen en les seues gelateries el cartell d'enguany. També els qui per estar de vacances o per qualsevol altre motiu es tan fora. Com deia, hi ha moltes maneres de viure les festes i m'agradaria que totes foren en primera persona, per això també es retransmeten en directe... perquè ningú, ningú, qualsevol que siguen les seues circumstàncies, puga deixar de veure-les i gaudir-les en el mateix moment en què s'estan produint. Compartim el bo i millor que tenim amb el món sencer i, principalment, amb qui són més propers i tenen més gran afecte a les nostres gents i a les nostres tradicions.

I, en aquests últims anys, en els quals la pandèmia ha afectat especialment el món de la Festa i ens va fer quedar-nos a casa, el nombre de festers, la quantitat de gent al carrer, els turistes… tot ha anat en augment. L'alegria ha tornat i les ganes de compartir la música, la solemnitat dels actes, la vistositat de les desfilades i els elaborats maquillatges ens sorprendran amb un somriure en la cara, la felicitat de poder veure'ns de nou amb la confiança i l'orgull de viure a «Xixona, el lloc més dolç del món».

La Festa transforma els nostres carrers i els ompli d'energia. Una sensació tan intensa i preciosa que també demane per a la resta dels projectes i iniciatives que han de veure la llum per a canviar i millorar també el nostre dia a dia. Fer realitat el nou Centre de Dia, cobrir la piscina i que es puga fer més esport, cuidar les zones de joc i obrir les portes de l'Espai Jove, el començament de les obres a Sant Pasqual i Colomers o les del carrer del Vall, crear nous espais urbans més accessibles amb ascensor en el Cantó de Colometa i la placeta de l'Església, continuar cuidant els nostres col·legis, plantar més arbres i ser més verds i sostenibles. Que comencen les obres en la carretera i que Xixona continue rebent inversions tan importants. Entre les bones notícies que ja puc explicar-vos està haver aconseguit l'objectiu que ens marquem d'aconseguir fons Next Generation de la Unió Europea per a la Casa Aracil. Fons que se sumen a la subvenció de la Diputació d'Alacant. Ambdós recolzen el gran projecte que plantegem per a la seua rehabilitació i convertir aquesta antiga casa senyorial en un modern centre de desenvolupament econòmic i disposar de millors edificis municipals. Si ha sigut possible aconseguir aquests suports ha sigut gràcies a disposar d'un projecte planificat i estudiat, que compleix per complet amb les exigències de totes dues convocatòries.

La nostra exigència és sempre màxima a l'hora de defensar Xixona i també ho és en el moment de mantenir les nostres tradicions i el que més ens agrada: crear màgia des de les nostres festes i impulsar que cada vegada siguen millors. Torne a esmentar l'alegria que regna als carrers durant els actes festers i els actes previs de l'agenda cultural estival, als quals vos anime a assistir.

2023

Estic convençuda que ens veurem i tindrem l'oportunitat de conversar durant aquests dies. Ens felicitarem i riurem. Coincidirem en actes i parlarem de tot un poquet.

Aprofite, com sempre, per a posar en valor la labor de la Federació de Festes i dels representants de les filaes, al regidor de Festes, Ricardo Mira, i a la resta de regidories que s'esforcen en què tot estiga perfecte.

A les Capitanies, Verds i Piratas-Marinos, els desitge el millor. Em consten la seua il·lusió i les seues ganes. A Mario i Alicia, a Bàrbara i Noelia, a totes dues famílies els dic que sempre recordaran aquestes festes com una cosa realment gran en les seues vides perquè seran fantàstiques i portaran la seua empremta personal.

Visca Xixona, les seues festes i la seua gent! Ho passarem molt bé!

Amb tot el meu afecte,

Isabel López Galera
Alcaldessa presidenta de Xixona

Unas fiestas para vivir en primera persona

Me vuelvo a dirigir a todos como alcaldesa de Xixona desde el Saluda de ***El Programa*** de las Fiestas 2023 y lo hago como siempre, con la misma emoción, que la primera vez que tuve el gran honor de escribir en estas páginas desde el cargo que ocupo. Felicitar las fiestas, agradecer a todos los que las hacen posibles y animaros a todos a disfrutarlas al máximo son los tres objetivos que siempre me marco a la hora de sentarme delante del ordenador a redactar estas palabras.

Hay muchas maneras de vivir las Fiestas de Moros y Cristianos y todas ellas se hacen en primera persona, ya sea participando en ellas, de un modo u otro: festeros, kabileros, músicos, visitantes, familia… o presumiendo de ellas desde la distancia, como nuestros heladeros repartidos por toda España y que, a buen seguro, exhiben en sus heladerías el cartel de este año. También quienes por estar de vacaciones o por cualquier otro motivo están fuera. Como decía, hay muchas maneras de vivir las Fiestas y me gustaría que todas ellas fueran en primera persona, por eso también se retransmiten en directo… para que nadie, nadie, cualquiera que sean sus circunstancias, pueda dejar de verlas y disfrutarlas en el mismo momento en el que se están produciendo. Compartimos todo lo bueno que tenemos con el mundo entero y principalmente con quienes son más próximos y tienen mayor cariño a nuestras gentes y nuestras tradiciones.

Y, en estos últimos años, en los que la pandemia ha afectado especialmente al mundo de la Fiesta y nos hizo quedarnos en casa, el número de festeros, la cantidad de gente en la calle, los turistas… todo ha ido en aumento. La alegría ha vuelto y las ganas de compartir la música, la solemnidad de los actos, la vistosidad de los desfiles y los elaborados maquillajes nos sorprenderán con una sonrisa en la cara, la felicidad de poder vernos de nuevo con la confianza y el orgullo de vivir en «Xixona, el lugar más dulce del mundo».

La Fiesta transforma nuestras calles y las llena de energía. Una sensación tan intensa y preciosa que también pido para el resto de los proyectos e iniciativas que tienen que ver la luz para cambiar y mejorar también nuestro día a día. Hacer realidad el nuevo Centro de Día, cubrir la piscina y que se pueda hacer más deporte, cuidar las zonas de juego y abrir las puertas del Espacio Joven, el comienzo de las obras en Sant Pasqual y Colomers o la calle del Vall, crear nuevos espacios urbanos más accesibles y con ascensor en el Cantó de Colometa y la placeta de l'Església, seguir cuidando nuestros colegios, plantar más árboles y ser más verdes y sostenibles. Que empiecen las obras en la carretera y que Xixona siga recibiendo inversiones tan importantes. Entre las buenas noticias que ya puedo contaros está el haber conseguido el objetivo que nos marcamos de conseguir fondos Next Generation de la Unión Europea para la Casa Aracil. Fondos que se suman a la subvención de la Diputación de Alicante. Ambas respaldan el gran proyecto que planteamos para su rehabilitación y convertir esta antigua casa señorial en un moderno centro de desarrollo económico y disponer de mejores edificios municipales. Si ha sido posible conseguir estos apoyos ha sido gracias a disponer de un proyecto planificado y estudiado, que cumple por completo con las exigencias de ambas convocatorias.

Nuestra exigencia es siempre máxima a la hora de defender Xixona y también lo es en el momento de mantener nuestras tradiciones y lo que más nos gusta: crear magia desde nuestras fiestas e impulsar que cada vez sean mejores. Vuelvo a mencionar la alegría que reina en las calles durante los actos festeros y los actos previos de la agenda cultural estival, a los que os animo a asistir.

Estoy convencida de que nos veremos y tendremos la oportunidad de conversar durante estos días. Nos felicitaremos y nos reiremos. Coincidiremos en actos y hablaremos de todo un poco.

Aprovecho, como siempre, para poner en valor la labor de la Federació de Festes y de los representantes de las comparsas, al concejal de Fiestas y al resto de Concejalías que se esfuerzan en que todo esté perfecto.

A las Capitanías, Els Verds y Piratas-Marinos, les deseo lo mejor. Me constan su ilusión y sus ganas. A Mario y Alicia, a Bárbara y Noelia, a ambas familias les digo que siempre recordarán estas Fiestas como algo realmente grande en sus vidas porque van a ser fantásticas y llevarán su impronta personal.

¡Viva Jijona, sus fiestas y sus gentes! ¡Vamos a pasarlo muy bien!

Con todo mi afecto,

Isabel López Galera
Alcaldesa presidenta de Xixona

XIXONA

PICÓ

VOS DESITJA BONES FESTES 2023

2023

SALUDA DE LA PRESIDENTA DE LA UNDEF

PEPA PRATS MONTAVA

Per fi s'acosten les Festes de Moros i Cristians de nou! Arriben per a retornar-nos la il·lusió, que tanta falta ens fa en els temps que corren. Il·lusió per a desfilar en les entrades, per a assistir i organitzar els actes, per a posar-nos el vestit, per a escoltar els primers compassos d'un pasdoble, per a sentir l'aroma de la pólvora, per a trobar-nos en les comparses i brindar amb les companyes i els companys...

A vegades no ens adonem del necessària que resulta l'alegria de compartir moments tan irrepetibles com aquests i d'honrar unes tradicions que no es queden estancades, sinó que van cada any avançant i millorant. Tot això és la Festa, en majúscula: una oportunitat de generar cohesió, harmonia, i també de fer barri, amb pas ferm i també amb un somriure.

Reivindiquem-nos com el que som, una expressió cultural de primera magnitud que té la impagable qualitat de ser també pròxima, que és al mateix temps extraordinària i familiar, i que connecta amb la intimitat de cadascú i també amb tot el que ens uneix a les persones.

Gaudim de les nostres festes i actes plenament, amb la consciència de formar part d'un trosset de la nostra història col·lectiva, que escrivim cada dia. I continuem treballant per a enaltir-les i per a fer que el nostre barri estiga ben orgullós del que representen.

Un any més, en nom de la UNDEF volem saludar amb germanor a *Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià*, a totes les festeres i festers, i a tot el poble de Xixona, amb motiu de les seues Festes de Moros i Cristians. Representeu, més que ningú, aqueix entusiasme, aqueixa emoció, aqueix esperit de fer festa. Ens veiem molt prompte!

Visca Sant Bartolomé i Sant Sebastià!
Visca la Festa!

¡Por fin se acercan las Fiestas de Moros y Cristianos de nuevo! Llegan para devolvernos la ilusión, que tanta falta nos hace en los tiempos que corren. Ilusión para desfilar en las entradas, para asistir y organizar los actos, para ponernos el traje, para escuchar los primeros compases de un pasodoble, para sentir el aroma de la pólvora, para encontrarnos en las comparsas y brindar con las compañeras y los compañeros...

A veces no nos damos cuenta de lo necesaria que resulta la alegría de compartir momentos tan irrepetibles como éstos y de honrar unas tradiciones que no se quedan estancadas, sino que van cada año avanzando y mejorando. Todo esto es la Fiesta, en mayúscula: una oportunidad de generar cohesión, armonía, y también de hacer barrio, con paso firme y también con una sonrisa.

Reivindiquémonos cómo lo que somos, una expresión cultural de primera magnitud que tiene la impagable calidad de ser también cercana, que es al mismo tiempo extraordinaria y familiar, y que conecta con la intimidad de cada cual y también con todo lo que nos une a las personas.

Disfrutemos de nuestras fiestas y actos plenamente, con la conciencia de formar parte de un trocito de nuestra historia colectiva, que escribimos cada día. Y continuemos trabajando para enaltecerlas y para hacer que nuestro barrio esté bien orgulloso de lo que representan.

Un año más, en nombre de la UNDEF queremos saludar con hermandad a la *Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià*, a todas las festeras y festeros, y a todo el pueblo de Xixona, con motivo de sus Fiestas de Moros y Cristianos. Representáis, más que nadie, ese entusiasmo, esa emoción, ese espíritu de hacer fiesta. ¡Nos vemos muy pronto!

¡Viva San Bartolomé y San Sebastián!
¡Viva la Fiesta!

Calle San Lucas, nº 12
Barrio Almarx
03100 Jijona
info@tallersanlucas.es
www.tallersanlucas.es

TALLER SAN LUCAS

MECÁNICOS DESDE 1972

Registro especial 1563/A

965611122
694473841

Mecánica y mantenimiento multimarca

Climatización Revisión y carga

Diagnosis del automovil

Frenos

Escapes

Baterias

Distribucion

Suspensión

Pre-ITV
Revisamos y llevamos su vehículo a la inspección

VIPER RENT A CAR

Rent a Car
Alquiler de monovolúmenes, vehículos industriales y turismos.

Precios ajustados

Presupuestos sin compromiso

Rapidez en la reparación

VICTORIA NEUMÁTICOS

Calle San Lucas, 14
03100 Jijona (Alicante)

Horario De Lunes a Viernes
Mañanas de 08:00 a 13:30
Tardes de 15:30 a 19:00

blackTire
Servicio de Neumáticos

Especialista en neumáticos turismo, 4x4 y Agrícola

Equilibrado y montaje

Alineado digital de direcciones

Montaje neumáticos Runflat

Reparación pinchazos

Sistemas TPMS

GOODYEAR · HANKOOK · Continental The Future in Motion · MICHELIN

PIRELLI · COOPERTIRES · DUNLOP · BRIDGESTONE

NEXEN TIRE
Driving Tomorrow

Solicite su presupuesto:

965611122 694473841

SALUDA DEL RECTOR DE NOSTRA SENYORA DE L'ASSUMPCIÓ

EUGENIO AMORÓS SILVESTRE

Com cada any el mes d'agost obrim de bat a bat les portes de la nostra vida per a donar pas a les Festes de Moros i Cristians en honor als nostres Patrons.

Llegim en l'Evangeli que els Apòstols, entre ells el nostre Patró Sant Bertomeu, li van demanar a Jesús que els ensenyara a orar; Ell els va dir, *"quan oreu, digueu: Pare, santificat siga el teu nom, vinga el teu regne, dona'ns cada dia el nostre pa quotidià, perdona'ns els nostres pecats, perquè també nosaltres perdonem a tot el que ens deu, i no ens deixes caure en temptació" (Lc.11,2-4)* Aqueixa és l'oració que el Senyor ens va ensenyar, el "Pare nostre", així l'hem rebuda dels Apòstols. També Sant Sebastià en el segle III, com tants cristians, la va resar i va ser sostingues i força per a la seua vida. I així els creients de tots els temps ens dirigim a Déu el nostre Pare amb la confiança de saber que som els seus fills.

Durant aquest curs que hem acabat, totes les Parròquies i Comunitats de la nostra Diòcesi, hem reflexionat sobre el "Pare nostre"; ha sigut un temps de gràcia, una ocasió propícia per a aprofundir en cada petició d'aquesta oració. El "Pare nostre" ens ensenya a reforçar la nostra condició de fills de Déu, i com a bons fills hem de viure fent la seua voluntat, encara que a vegades ens coste. Si ens fixem en Sant Bertomeu i Sant Sebastià veiem com ells sí que van viure sempre fidels a la seua voluntat com a bons fills del Pare del Cel, van santificar sempre el seu nom, i van fer present el Regne de pau, de justícia, d'amor i de perdó.

Quin bon exemple ens donen els nostres Patrons!! Des del perdó van saber trobar la pau interior que van transmetre als seus contemporanis i també a nosaltres. Imitem el seu exemple i demanem la seua intercessió perquè com Ells i amb la seua ajuda visquem com a germans.

Les Festes són una bona ocasió per a estrényer mes aqueixos llaços d'amistat i fraternitat, superant les diferències i respectant-nos els uns als altres.

Que passem tots unes bones Festes Patronals. Moltes felicitats als Capitans, Festers i tots els que feu possible aquests dies tan bells. I que Sant Bertomeu i Sant Sebastià ens acompanyen i ens beneïsquen sempre.

Visca Sant Bertomeu i Sant Sebastià!

Eugenio Amorós Silvestre
Cura Parroc

Como cada año en el mes de agosto abrimos de par en par las puertas de nuestra vida para dar paso a las Fiestas de Moros y Cristianos en honor a nuestros Patronos.

Leemos en el Evangelio que los Apóstoles, entre ellos nuestro Patrono San Bartolomé, le pidieron a Jesús que les enseñase a orar; Él les dijo, *"cuando oréis, decid: Padre, santificado sea tu nombre, venga tu reino, danos cada día nuestro pan cotidiano, perdónanos nuestros pecados, porque también nosotros perdonamos a todo el que nos debe, y no nos dejes caer en tentación" (Lc.11,2-4)* Esa es la oración que el Señor nos enseñó, el "Padre nuestro", así la hemos recibido de los Apóstoles. También San Sebastián en el siglo III, como tantos cristianos, la rezó y fue sostén y fuerza para su vida. Y así los creyentes de todos los tiempos nos dirigimos a Dios nuestro Padre con la confianza de saber que somos sus hijos.

Durante este curso que hemos terminado, todas las Parroquias y Comunidades de nuestra Diócesis, hemos reflexionado sobre el "Padre nuestro"; ha sido un tiempo de gracia, una ocasión propicia para profundizar en cada petición de esta oración. El "Padre nuestro" nos enseña a reforzar nuestra condición de hijos de Dios, y como buenos hijos tenemos que vivir haciendo su voluntad, aunque en ocasiones nos cueste. Si nos fijamos en San Bartolomé y San Sebastián vemos cómo ellos sí que vivieron siempre fieles a su voluntad como buenos hijos del Padre del Cielo, santificaron siempre su nombre, e hicieron presente el Reino de paz, de justicia, de amor y de perdón.

¡¡Qué buen ejemplo nos dan nuestros Patronos!! Desde el perdón supieron encontrar la paz interior que transmitieron a sus contemporáneos y también a nosotros. Imitemos su ejemplo y pidamos su intercesión para que como Ellos y con su ayuda vivamos como hermanos.

Las Fiestas son una buena ocasión para estrechar mas esos lazos de amistad y fraternidad, superando las diferencias y respetándonos unos a otros.

Que pasemos todos unas buenas Fiestas Patronales. Muchas felicidades a los Capitanes, Festeros y todos los que hacéis posible estos días tan hermosos. Y que San Bartolomé y San Sebastián nos acompañen y nos bendigan siempre.

¡Viva San Bartolomé y San Sebastián!

Eugenio Amorós Silvestre
Cura Párroco

2023

SALUDA CAPITANIES

Qui ens haguera dit que faríem un escrit al llibre de festes i un escrit conjunt. I no podia ser d'altra manera només que junts, per amistat, per il·lusions i, sobretot, per ajudar-nos els uns als altres.

Els Pirates-Marinos i els Moros Verds, units per una mateixa causa, dur avant les respectives Capitanies, representant cada u a la seua filà. Tots anem per el mateix camí, el camí de la festa.

Els quatre tenim moltes coses en comú, encara que molts no ho cregueu, i hem tingut la sort de poder compartir un any ple d'il·lusions, alegries i projectes. Hem tingut algun sopar junts, i algun dinaret que ha acabat en sopar, moltes risses i risses, i confidències: que si la meua carrossa es d'així, que no se on fer les camisetes... En fi, hem compartit molts bons moments junts durant aquest any preparant les capitanies.

Capitanies diferents, però les dos mogudes per sentiments familiars , homenatjant a persones que no ens poden acompanyar, però que les tenim tant present, que gràcies a eixos sentiments hem pogut tirar avant les nostres capitanies.

2023

SALUDA CAPITANIA CRISTIANA

Estimats xixonencs i festers;

Ha arribat el moment que tant de temps hem estat esperant, arriben les nostres benvolgudes Festes de Moros i Cristians i amb elles, prompte s'ompliran els carrers de Xixona de música i color, l'alegria i la il·lusió inundarà els nostres cors.

Enguany és especial per a la nostra família Pote-Ali i per a la família 'Pirates-Marinos', junts celebrem la capitania cristiana, al costat de la resta de comparses i les capitanes del bàndol moro, esperem oferir al poble de Xixona i als seus visitants unes festes inoblidables.

Donem les gràcies a totes les persones que ens estan ajudant en aquesta capitania, sense elles això seria impossible.

Com no pot ser d'una altra manera, aquesta capitania i tot el sentiment, va dedicat a tres pirates que sempre els porte amb mi, els meus pares Pote – Magüi i el meu germà David, des d'allà on estigueu us farem sentir orgullosos.

Visca Xixona i els nostres Festes!!!
Capitans Cristians
Pote i Ali

2023

SALUDA CAPITANIA MORA

Ja ho tenim ací, arriba el moment tan esperat i que tanta il·lusió ens fa. Ha sigut un any intens, unides les dos, com sempre, preparant i treballant la nostra Capitania.

Explicar què ha fet que nosaltres decidírem ser capitanes, és curiós... perquè una cosa pareguda els va passar als Marrocs l'any passat! La història es repeteix.

La Senyal del 2022 va donar molt de si, i tot el que va començar com una broma, al Pub Alhucema a les tantes de la nit, rodejades d'amics, es va convertir en una realitat. Un mes després, la nostra filà ens comunicava que seríem les capitanes 2023.

En els Moros Verds, sempre ens han fet sentir com a casa i no podríem ser capitanes d'una altra filà que no fora esta, la nostra.

Som festeres. Una des de xicoteta (Bàrbara) i l'altra des que viu a Xixona (Noelia). Sempre que hem pogut, hem eixit, tant en la nostra filà, com en boatos o en altres capitanies. Ens agrada la música, la cultura i la festa.

La il·lusió ha anat creixent amb el pas del temps i no direm que no estem nervioses, clar que sí! Hem tingut un any de molts sentiments (contradictoris), que ens han fet ser més fortes, si això és possible, i decidir portar este projecte fins a la fi. Esperem que tot isca bé, tal com ho hem pensat i que gaudim amb tots de la festa. Sabem que els qui estan al cel també estaran fent palminetes i se sentiran orgullosos de tot el que hem aconseguit. Ha sigut un any de molt esforç i preparatius, però sempre amb ajuda de la gent que ens vol i que sempre està ahí.

Només ens queda donar les gràcies a la nostra filà pel seu recolzament i, com no, a les nostres famílies, que han estat ahí, d'una manera o d'una altra, als nostres amics i amigues que ens han ajudat en tot el que han pogut i a tots els xixonencs i xixonenques que ens han animat en esta aventura.

Visca Xixona!
Capitanes mores
Bàrbara i Noelia

I els quatre junts vos desitgem unes molt bones festes, que gaudiu de la festa, com ho farem nosaltres, i de cada moment per xicotet que siga.

Visca Els Pirates- Marinos!
Visca Els Moros Verds!
Visca les Capitanies!
Mario, Alicia, Bàrbara i Noelia

Vos desitgem molt bones festes!

Jijonenca®

tradición del helado artesano

Descubre todos nuestros sabores

2023

EDITORIAL DE LA FEDERACIÓ DE SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ

Any 2023. Segon any de normalitat.

Per fi veiem una normalitat instal·lada a les nostres Festes. Una normalitat que es veu pels carrers i per les ganes que té la gent perquè arribe el dia del Senyal.

Aquest any tenim el plaer de comptar amb dues filades amb molta història. Pirates i Moros Verds, on les cares visibles són Mario i Ali per part del bàndol cristià i Noelia i Bárbara per part del bàndol Moro.

Històries paral·leles que també tenen principis en comú. Els donem l'enhorabona de tot cor tota la Federació, i estarem al seu costat pel que faça falta.

La Federació continua fent faena incansablement pel nostre poble. L'any passat els nostres músics van poder dormir al local nou, però com ja sabem, no està acabat. Aquest any han millorat les condicions i podran estar molt més a gust. Però no és suficient. Des de la Federació sabem que les promeses a vegades van per l'aire. Unes ajudes que no arriben per part d'algunes institucions que ens fan no poder avançar en el somni final de l'Alberg més gran de tota la Comunitat Valenciana i així poder aprofitar-lo tot el poble i tots els visitants.

Aquest any repetirem processó i alçament, creiem que va quedar tot molt emocionant. Esperem anar millorant tots aquests actes i moltes coses més.

Des de la Federació també volem valorar tota la tasca que fem, tot ho fem mirant a la nostra festa i al nostre poble. Però també necessitem que ens ajuden per totes les parts de la festa. Sobretot filades i festers. Com bé diu el nostre president a la seua salutació "Devem ser un". El que no ens val que cadascú es faça la festa que vol, i tot no val.

Esperem que aquest any tots els components de la Festa estiguen units, com deu ser i s'anime la gent jove a participar en el funcionament d'aquesta.

No voldríem acabar sense donar les gràcies a Ricardo Mira, regidor de Festes per estar sempre al peu de canó. Tambe agraïr als mestres de l'escola de festes per la seua tasca. Sempre estarem agraïts. Gràcies

Esperem que gaudiu de les Festes, i ja sabeu "Que la vida són 4 dies i 3 són de Moros i Cristians.."

Bones Festes 2023

JUNTA RECTORA

MEMBRES DE LA FEDERACIÓ

PRESIDENT
Jonathan Gras Murillo

VICEPRESIDENT
Ismael Sirvent Candela

SECRETÀRIA
Margarita Nombdedeu Mora

TRESORER
Antonio Morant Llinares

ASSESSOR DE FESTES
Bernardo Garrigós Sirvent

ASSESSOR ARTÍSTIC I PUBLICACIONS
Marcos Ros Planelles

CRONISTA DE FESTES
Josep Miquel Arques Galiana

ASSESSOR D´INFRAESTRUCTURES I RELIGIÓS
Ismael Candela

ASSESSOR COORDINACIÓ
Enrique Soler Ferrándiz

ASSESOR MUSICAL
José Juan Llorens Gómez

REPRESENTANT AJUNTAMENT
Ricardo Mira García

ASSESSOR D'ESPORTS
Jose Antonio Herrero Castillo

ASSESSOR DE CÀRRECS
Juan José Masiá Garrigós

ASSESSOR DE PÓLVORA I ALARDO
Virginia Carbonell Cremades

ASSESSOR D´ AMBAIXADES
Nicolás Sanz Coloma

DELEGATS DE LES FILADES

PIRATES-MARINOS
Adán Bernabeu García

CAVALLERS DEL CID
César Álvarez Sánchez

CONTRABANDISTES
Esteban Sempere Riera

LLAURAORS
Jose Francisco Garrigós García

LA CANYETA
Óscar Ros Garrigós

MARROCS
Jordi Planelles Cortés

MOROS GROCS
Antonia Candela Aznar

KAIMANS
Antonio Sirvent Valois

MOROS VERDS
Sebastián Domenech Mira

MOROS VERMELLS
Maribel Serena García

CÀRRECS DE LES AMBAIXADES

AMBAIXADA DEL CONTRABANDO

AMBAIXADOR CONTRABANDISTA
Esteban Sempere Riera

CAPITÀ DE LA CANYETA
Antonio Llorens Filliol

CAPORAL DE GUÀRDIA
Avelino Sirvent Cerdá

PRIMER SENTINELLA
Alberto López Mira

SEGON SENTINELLA
Juan Ignacio López Bernabéu

AMBAIXADA DELS MARINERS

CAPITANA
Sara Pardo Ballester

MARINER
Joan Josep Pardo Arques

CAVALLERS DEL CID

AMBAIXADOR CRISTIÀ
Pablo Mirá Alcaraz

CAPITÀ CRISTIÀ
Victor Mira Alcaraz

SENTINELLA
César Álvarez Sánchez

SUSTITUD AMBAIXADOR
Rubén Muñoz Méndez

AMBAIXADA DEL MORO

SENTINELLA
César Álvarez Sánchez

CAPITÀ CRISTIÀ
Victor Mira Alcaraz

AMBAIXADOR CRISTIÀ
Pablo Mirá Alcaraz

AMBAIXADORA MORA
Begonya Mira Galiana

AMBAIXADA DEL MORO TRAÏDOR

BAIXÀ
Pascual Soler Cremades

DEFENSOR
Juan Antonio Mira Quirós

FISCAL
Joaquin Olmos Moreno

MORO TRAÏDOR
Wilder Andrés López Sirvent

AMBAIXADA DEL CRISTIA

SENTINELLA MORO
Ángela Moya Morant

BAIXÀ
Benjamín Moya Milán

AMBAIXADORA MORA
Begonya Mira Galiana

AMBAIXADOR CRISTIÀ
Pablo Mirá Alcaraz

CASA CONSI

LA FESTA

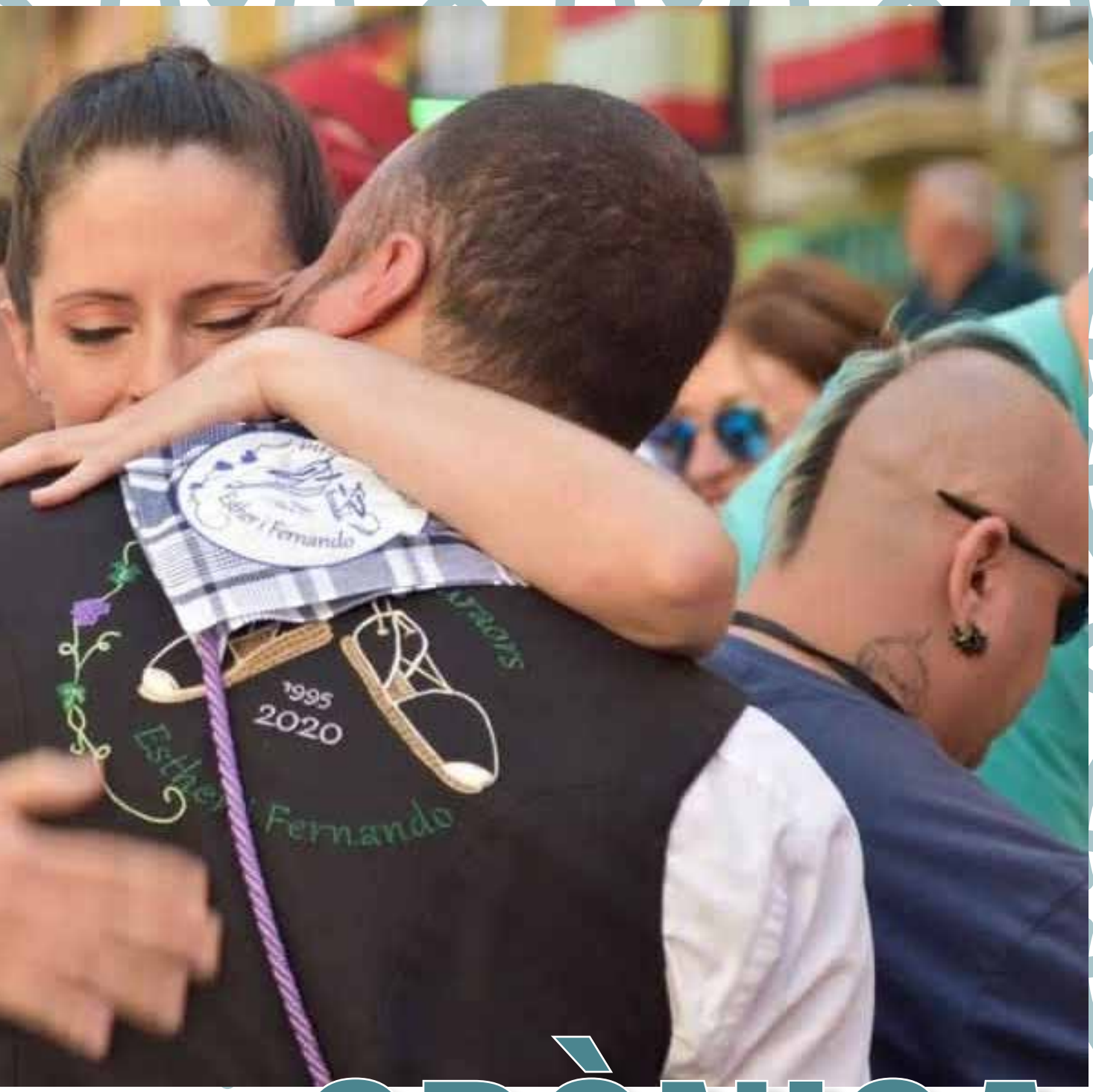

CRÒNICA

2023

CRÒNICA DE MOROS I CRISTIANS DE 2022

JOSEP MIQUEL ARQUES GALIANA.

CRONISTA OFICIAL DE LA FEDERACIÓ DE SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ

INTRODUCCIÓ

La Crònica que presente hui divendres 13 de gener de 2023 és la festa narrada per aquest aprenent d'escriptor. No només llegireu (oireu) la festa in situ, sinó l'avanç, la preparació, perquè pense que era necessari per a arribar al destí, la celebració dels Moros i Cristians de Xixona en honor a Sant Bartomeu i Sant Sebastià després de tres anys.

La foto que encapçala la portada de la Crònica em suggereix moltes coses. L'estima entre dos germans que han treballat molt per la festa, la pèrdua d'una mare, l'arrel a la terra. Una imatge captada per la fotògrafa xixonenca Èrica Domènech i que és el resum de la Festa del 2022, l'emoció que hem viscut en recuperar-la.

No obstant això, nogensmenys, tinc un sabor agredolç, amb tanta gana que tenia de Festa..., però he acabat cansat psíquicament, per la processó, per l'alçament de capitans, perquè com que no estem d'acord en certes decisions, fem el que volem, pels trons, per la poca implicació que tenim davant la construcció de la Festa. Perquè no només són els dies de celebració, hi ha un abans i un després!
No m'agraden certs mots, MULTA, MARROC i NO MARROC, LLEVAR BANDERA, discussions absurdes. La Festa és molt més que tot això, és una gran convivència, sociabilitat, bon rotllo i necessita recuperar l'espontaneïtat, i no ho fem perquè podem ser multats.

Falta implicació, organització, perquè la Festa al final ix per inèrcia. A vegades hi ha hagut actes on no hi havia cap responsable perquè donara el tret d'eixida, i els mateixos festers l'han iniciat.

No hi ha suficients "Festers en Acció" per organitzar l'Entrà. I una de les filades més grans de Xixona no té ni delegat, encara que dolga llegir-ho. Tots tenim un paper en la festa, uns les ambaixades, altres esmorzars, altres la dansa... però tots, hem de participar en tots els actes, almenys, fer el possible!
Parlant en una sobretaula sobre festes amb un bon amic, li deia que les festes eren complicades, i em rectificava: les festes les fan complicades els festers. I tenia tota la raó. Em pregunte, per què no ho fem més fàcil? No és tan difícil, no?

Hem canviat la processó, l'alçament de capitans, caldria, amb un debat asserenat, reflexionar, debatre-ho, per saber si ens ha agradat, si s'ha de continuar. Parlem-ne!
Llevat d'açò, he vist l'alegria als ulls dels joves. De molts alumnes que han passat un llarg camí fins a arribar a viure-les plenament, amb més cap, com els veterans que fa molts anys que ixen.

Hem viscut moments molt emotius, bonics, apoteòsics, catàrtics, i continuarem fent festa, davant de totes les vicissituds que ens trobem. Continuarem. El retrobament del dia de la convivència, el fred del Mig Any, el concert dels huitanta, els Nanos i Gegants, la dansa, l'olor de pólvora, l'himne, el balcó i l'arrancada de l'Entrà, la batalla entre els Llauraors i els Marrocs, les ambaixades, *el dile a los tuyos guerra, guerra. Dile a los tuyos, armas, armas!*

I s'intenta transmetre les idees de tot el grup de gent, de la festa intrínseca que hi ha en cada colla de festers o filà (el moment de bar del futbol, de la idea dels gossos, del moment del maquillatge, el retorn del balcó, de la batalla dels trons amb els Llauraors, dels petardets, del cigarro...). Són els meus moments i que s'ha de traspassar a cada instant o instantània de cada fester o festera, en cada moment de les festes del retorn, que hem viscut.

També, hi ha moments roïns, que et preguntes, per què un et diu (quan no s'ha encarregat de res, i menys agrair, perquè no queden quintos i

només litres!) però llevat de gent (no festera) la resta de moments, fa que continues cap avant. He de donar les gràcies als festers i les festeres que han facilitat informació per a aquest document, que han sigut moltes. Però en especial a Pascual Soler, Moro Groc i Baixà, perquè després de catorze anys com a Cronista, és la primera vegada que m'han facilitat el text del Moro Traïdor, i quan el vaig tindre, era com eixe joguet que espere i que un dia arriba. Gràcies!

D'altra banda, potser és ara el moment de deixar-ho. Tenia moltes idees al cap, tenia molta força, tenia molta gana, però estic cansat de narrar-ho i sembla que estic en bucle. Potser ha arribat el moment de canviar de Cronista, altra visió, altra narració, serà bo per a la Festa en general. Ja veurem en un futur quina decisió s'ha de prendre.

Moltes coses dites han estat molt pensades per a no ferir sensibilitats i no caure en un bàndol o altre. Eixa era la intenció i espere haver-ho aconseguit. Ser el més neutral possible. Un any més he d'agrair el temps als correctors. En primer lloc, i per ordre d'enviament de correcció:
Francisco Alcaraz que em diu que: "ja he llegit la crònica i en pareix molt bona, com sempre. Ja t'avance que no em sembla bé que ho deixes; deus de seguir perquè crec que eres el millor cronista possible. Jo no veig que sigues repetidor, sinó que el teu estil és el que és".
Bernardo Garrigós: "Està molt bé, però un poquet llarga". Minuciositat a l'hora de la correcció.
Alberta Sala, també amb una detallada correcció em deia:
"Gràcies Josep Miquel un any més per fer-me partícip de la lectura anticipada de la Cònica de festes, per mi és un privilegi i una manera de perllongar el goig de la Festa. Aquest any ha estat la Crònica del retrobament fester i per això crec que ha estat encertat començar-la a l'Octubre del 2021 amb el dia de convivència festera.
Per això és una Crònica llarga, però, no pesada i he de dir que emotiva, profunda i sincera. Mescles el teu punt d'observació dels fets festers, però afegint el teu ull crític inquiet que no et permet silenciar les controvèrsies, divergències i punts negatius de la Festa
La Crònica és una part més de la Festa i necessita festers que la sàpiguen explicar amb l'ànima que tu tens ja que t'has emocionat amb ella i l'has viscuda i sentida. No crec que estigues en bucle, per res. Eren bon contador i bon observador i l'aprenent a escriptor, cada vegada sap més el seu ofici. Enhorabona pel resultat i espere que continues en el càrrec.

La meua cosina Francis Sellés: "No sé si t'he ajudat o t'he desbaratat. Però com sempre, tens la meua admiració per la feina tan bonica i tan costosa que fas"

I José Juan Coloma, *Colometa*: "Poc més a dir. Gràcies per contar amb mi per corregir la crònica. Tot un plaer".

En darrer lloc, la reflexió sobre la Crònica de Ramon Cabezos, d'unes tres pàgines i que faig un resum:
"El primer que vull dir-te, és que lamentaria molt que deixares de ser el Cronista de Festes. M'agrada molt la teua prosa, perquè tu no fas una Cònica de Festes a l'ús, tu fas una novel·la cronològica de les Festes, que no és el mateix. La teua Crònica desprèn ànima. Sense prendre partit, té opinió. No és un esser viu, però respira festa i música en cada línia".

Continuava:
"Fins ací les reflexions que m'ha provocat la lectura de la teua, extraordinària com sempre, Crònica de Festes. Em pareix perfecta, com a Crònica i com a narrativa. Quan et dic "Mestre", no ho dic per dir-ho".

I a David Mira Mira, meticulós fester, que fa una correcció, com em comenta: "amb lleugers canvis que milloraran l'esforç que has fet".
El plaer i les gràcies les he de donar jo als correctors perquè ajuden a donar el seu punt de vist i saber si hi ha un bon treball darrere de tantes hores davant d'un ordinador repensant la Festa que, particularment, és un estil de vida.

Un document d'abans, d'en i de després, tres preposicions de la família festera, quan ens oblidem fins després. Un document amb inquietuds, propostes, solucions, un document històric, en definitiva.

Paga la pena per aquests moments: l'esquadra 50 aniversari dels Cavallers, del 75 aniversari de la Canyeta amb Campello (ajornat un any, perquè hauria d'haver sigut al 2021), de l'esquadra Germanets de l'abraçada de dos germans en la Presentació de Bandes, del primer esmorzar, de les animalades de la banyà i el Gaudí dels xiquets, de l'esquadra de negres dels Marrocs o Cavallers amb la Primitiva.

Hem pogut reviure el que virus ens va llevar. Heus ací la Crònica del 2022, la del retrobament. Llegiu-la amb tranquil·litat i gaudiu de la nostra festa mitjançant les lletres.

DISSABTE 23 D'OCTUBRE DE 2021
DIA DE CONVIVÈNCIA FESTERA

El primer missatge que m'ha arribat al mòbil ha sigut una foto presa des del camí que va al Salt, es veu Xixona al fons amb un arc de Sant Martí que el fa diferent. Hi ha boira a la Penya i al carrer se sent remor.

La meua filla s'ha despertat i ha vingut al despatx on estava escrivint la tercera part de Tolo, i que presentaré al concurs de relats festers. M'ha comentat que ha tingut un somni, que obria els ulls i que hi havia festes, que no s'ho podria creure. Estava excitada, il·lusionada, nerviosa, un poc *tonteta*... i li he dit que no era un somni, que sí, que hui eixiríem al dia de Convivència Festera, juntament amb els col·legues dels Geladors.

Iniciativa proposada per la Federació Festera i Cultural dels Geladors i que va tindre una bona acollida per part de 335 festers i festeres d'estiu que conviuran amb dues desfilades i un dinar de germanor en la kàbila dels Geladors, a més de 110 festers/eres de les festes d'Hivern, organitzat pel càtering de *Ruli i sus amigos*, amb taules de 8, per acomplir la normativa sanitària.

I és que, tot i tenir molts detractors, que consideraven l'acte una "xarlotada", "innecessària" i/o fora de lloc, només era el coet d'eixida perquè la situació ho permetia.

Que la incidència apujarà, de segur, i que el virus es quedarà entre nosaltres, evidentment i que caldrà saber conviure amb ell, també; amb mesures suggerides i que cal intentar acomplir, perquè ja sabem que amb dues copes de més, les abraçades, besos i el muscle a muscle es faran.

Tot i això, es donaren les recomanacions sanitàries que calia acomplir per a tenir una seguretat mitjançant les xarxes socials i correus electrònics.

Un amic escrivia en un WhatsApp: No sé per què, però, crec que aquest acte es quedarà per a més temps, una espècie de Mig Any de tots: festes d'estiu i de Geladors...

L'amic ha de saber que el Mig Any ja el farem conjuntament, i una setmana abans, però, su-

posem que es referiria al mes d'octubre.

Al que anàvem. El carrer adquiria singular caràcter després de dos anys sense tenir eixa sensació i picor a la panxa. La cafeteria de Ca Geno s'havia convertit en un punt de retrobada de la gent jove que va ser la que, en massa, va acceptar aquesta proposta. Tanmateix, són els que millor s'han comportat, llevat de casos excepcionals, dos anys d'adolescència i tancats a casa, no sé què haguérem fet nosaltres en aqueixa edat.

Al voltant de les dotze del migdia, els festers i les festeres participants, s'agrupaven prop de les Galeries d'Alimentació, inici de la gran majoria dels actes festers. A Loreto, la fornera de Mutxamel, se li acabaren les cerveses que tenia ben fresques al seu establiment. La Cabanya estava oberta des de migdia amb una sessió de música matinera i també el *Dreams* (antic Barbarat) que el dia anterior havia fet la inauguració.

En mig del carrer, la banda de Bocairent, i davant la banda estaven Joni, Piu, Ricardo i Caroto, caps visibles de la iniciativa. Cadascú des del seu vessant (fester o administratiu) però la situació sanitària permetia aquesta celebració i no es va desaprofitar.

Un toc de trompeta va donar pas a un respectable minut de silenci que va acabar amb una forta ovació, i tot seguit, després d'una sequera de dos anys, els van sentir els primers compassos del pasdoble *De Romance a Franqueira* amb una primera formació amb els Moros Verds i els Moros Vermells. La gent, del no-res, va aplaudir, cridar, i el primer fort va ser apoteòsic. Mentiria si dic que no vaig ser l'únic que es va emocionar pel moment. Havíem retornat.

La veritat no sé si tindrà conseqüències pandèmiques, que ningú vol que se'n produïsca cap, però s'havia d'arriscar. Ens preguntarem si era el moment oportú, si calia esperar més, al febrer, si més no, no vam ser els únics: Onil, Biar, Alcoi també celebraven Mig Anys festers. Fins i tot, com apuntava David Mira Mira, en Albaida van endarrerir un dia l'entrada per actualitzar la normativa pandèmica.

Albaida va retardar un dia l'entrà del seu habitual calendari i per acollir-se al canvi de normes, més suaus i tolerants, que s'aplicaven el 10 d'octubre de 2021; va ser per tant, la pionera població en atrevir-se.

Estàvem emocionats, no ens ho creiem els que vam superar les crítiques, la festa podia més, potser aquest era un moment històric fester? Va continuar la banda d'Alfarb, la més antiga que visita les nostres festes, amb l'ordre de Kaimans, Marrocs i Grocs, amb el so de *Ragón Fález;* després amb l'Ateneu Musical Sant Roc de Castalla, Cavallers, Contrabandistes, La Canyeta, Llauraors i Pirates-Marinos, que sonava amb *Tinet.*

I tancaven aquesta primera comitiva les filades dels Gelaters amb la Unió Musical de Xixona que tocava *Teresa Silvestre*, en Almogàvers, Templaris, Califes i Almohades.

A l'acabament de la desfilada, retronava una traca de 50 metres reforçada. Quant de temps sense sentir aquest perfum fester.

A les dues del migdia, tothom a la kàbila dels Geladors per celebrar el dinar de convivència. La gent estava en els diferents bars, restauradors que tenien els seus locals plens a rebentar. He llegit alguns comentaris a diferents xarxes socials, pel tema de la COVID, evidentment que s'hauria de reflexionar, però els vora sis-cents assistents al dinar de convivència no poden tenir la culpa de la propagació de la pandèmia, perquè, no volem ser repetitius, estava tot ple de gom a gom, els bars del poble. Hi havia vida al carrer, i era una necessitat imperiosa.

Hem baixat a la kàbila amb la banda del Kaimans, cantant i ballant. Quan hem entrat en la kàbila hem vist una bona organització, els i les allà presents han respectat els cartells i s'han assegut on els pertocava, no hi ha hagut cap conflicte en aquest aspecte.

Han anat arribant les tres bandes que faltaven (Sant Roc de Castalla, Bocairent i la Unió de Xixona). Una vegada tots asseguts, la banda de Bocairent ha bufat *Segrelles*, el personal ha començat a cridar d'alegria. I des d'eixe moment fins a les sis de la vesprada, no ha parat ni un moment la música.

Hi havia molta gent jove, molta, però molta, la gran majoria jóvens, que necessitaven aquest moment, i es notava en l'ambient. Han començat a traure l'aperitiu, no obstant això, estàvem tots muscle a muscle, donava igual si el del costat era un músic, de la mateixa filada o fins i tot un cambrer.

Els dos tipus d'arrossos estaven molt bons, com també els gaspatxos, beguda fresca, ambient insuperable, altra vegada ho dic.
Gent que entra del carrer, altres ixen. Uns desfilen, altres parlen, altres no es lleven ni la mascareta, no sé, un retorn de la festa en gran.

En números la participació:

Cavallers	23
Contrabandistes	53
Kaimans	17
La Canyeta	57
Llauraors	7
Marrocs	54
Grocs	29
Vermells	74
Pirates-Marinos	2
Verds	18

Una foto destacable, una presentant de cada filada, excepte la dels Llaura perquè no n'hi havia, i que se substitueix per una música. Una bona imatge de retrobament.

Pugem cap a la Plaça, els pubs estan plens, la porta del Pub repleta de gent, terrasses, bars, tot ple de gom a gom. No som els 600, que entre músics i festers omplíem la kàbila, gran part del poble tenia ganes.

Parles amb David Mira Mira, Marcos Botifarra, desfiles amb el *Lechero,* i revius eixe ambient que notaves que faltava.

Comença puntual la desfilada de la convivència a les 19:00 hores, però amb un ordre diferent, primer els Festers de Cavallers del Cid, Contrabandistes, La Canyeta, Llauraors i Pirates-Marinos amb l'Ateneu de Castalla. En segon posició, Festers de Moros Vermells i Moros Verds amb la Unió Musical de Bocairent, en tercer lloc, Festers de Kaimans, Marrocs i Moros Grocs amb la Societat Protectora Musical la Lira d'Alfarb, i tanca la comitiva els Festers Almogàvers, Templaris, Califes i Almohades amb la Unió Musical de Xixona.

Acaba la desfilada passades les huit i mitja de la ja nit. I és hora d'agafar forces. Perquè va ser un dia de molt caminar. Com a curiositat vaig posar el rellotge per comptar dates, i a la fi, quasi 13 quilòmetres de caminar i un curiós recorregut.

I una reflexió final, perquè d'ací a deu dies veurem si hi ha algun infectat, esperem que no. No ho volem ni ho desitgem, el que està clar és que la incidència, segons els experts, apujarà, simplement per l'obertura de moltes mesures restrictives, per l'arribada del fred; però, era necessari retornar, tindre iniciativa, donar un impuls perquè el malson que hem patit, i que, malauradament, alguns ja no el podran tornar a viure perquè no estan entre nosaltres, comence a arribar al seu fi, i reprendre la Festa, que no només és música i desfilada, sinó socialització, xarrar, compartir, riure, abraçar-se, sentir el fort de la marxa mora o la cristiana.

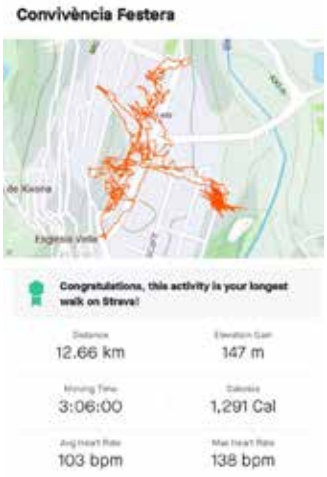

Era una prova de com podrien eixir les coses, i tot i que, pensava que seria un batibull i desordre, que vol dir el mateix, no ho va ser tant.
Ara, com ja hem escrit en uns quants posts de les xarxes socials, cal fer el següent pas, perquè la Festa s'ha d'organitzar, i cal engegar la màquina i decidir, amb seny, si hi haurà Festes de Moros i Cristians l'agost del 2022. Una decisió difícil de prendre, perquè el virus s'ha

quedat i hem de conviure amb ell. Disposar de nous espais, noves rutines festeres, conquistar el carrer, eixir de la kàbila, i totes aquelles idees que permeten celebrar unes festes amb la seguretat més gran que ens siga possible.
La convivència festera d'aquell 23 d'octubre va ser el fet de retornar de la festa. Esperem haver-ho encertat!

DIVENDRES 10 DE DESEMBRE DE 2021
REUNIÓ PER VOTAR LA PROPOSTA DEL CANVIS

El divendres 10 de desembre, just després de la Fira de Nadal, que tant èxit va tenir (vora noranta mil visites), va tindre lloc, en el saló d'actes de l'edifici AIS al carrer Marcel Mira (i que aviat la seu de la Federació serà trasllada al carrer Mallorca). Una reunió amb els delegats i delegades de les 10 filades de Xixona (exceptuant els Grocs i els Contrabandistes) amb la finalitat de xarrar i votar sobre la modificació de diversos actes.

Una proposta que va generar un tema de conversa en la societat xixonenca. Uns a favor, altres en contra, ja se saben com són aquestes coses. Hi havia tres propostes, com avançar la processó al dijous abans de la Nit del Soparet. I la Nit del Soparet deixar-la com estava o celebrar la Retreta. Llevar un dia de trons i fer-lo de matí (segon o tercer dia de festes), per últim, fer un bon alçament de capitans.

La veritat que la reunió va tenir un to amable i constructiu. Algunes filades van anar amb un NO a la totalitat, altres, presentant propostes alternatives a les ja proposades.

La fi no era altra que adaptar els actes festers als nous temps i estar preparats per la normativa ITC 26, que controla la custòdia del material explosiu, i no pot romandre en els particulars més de 96 hores. Sembla mentida, que una normativa puga fer variar unes festes, perquè si s'arreplega la pólvora divendres a les 11:00 i el segon dia de trons comença a les 17:30, se supera el límit permés.

No obstant això, el debat sempre és gratificant, que s'adeqüe als nous temps. Podrem estar d'acord o no, però hi ha una bona justificació en el fons i avançar al dijous la processó per tenir un millor i adequat Alçament de Capitans, no suposa un canvi substancial. O llevar, com es va parlar (i que ara com ara no està aprovat pels presidents de les 10 filades que són els que manen) la desfilada d'abans de la Retreta, per tenir més temps.

El darrer canvi es va fer, farà uns vint anys afegint l'Himne de Festes, l'assaig de l'Himne, el concurs de Caps... i fa que la festa no siga un bloc de formigó que no es puga moure. El més recent el viurem enguany amb l'avançament d'una setmana el Mig Any per fer-lo juntament amb els companys gelaters.

Tot té els seus pros i contres, però és, en definitiva, un tema que mou converses més enllà de la mateixa festa.

Com quedarà, el dia 12 de febrer ho sabrem.

DIMECRES 2 DE FEBRER DE 2022
ELECCIÓ DEL CARTELL DE FESTES 2022

Amb l'elecció del Cartell de Festes de 2022 vam estrenar el nou local de la Federació de Festes que se situa en el carrer Mallorca, justament enfront de la kàbila de la Canyeta.
Unes oficines adaptades als nous temps i persones. Un local necessari per a un ens fester amb solera. Amb tres estances principals: oficina, sala de juntes i arxiu.

Encara falten detalls, quadres perquè tinga caliu fester. A les sis de la vesprada ens reunírem el regidor de Festes, el moro Verd, Ricardo Mira, el president de l'entitat Festera, Jony Gras, la vicepresidenta de l'Associació Cultural i Festera de les Festes d'Hivern, Marta Arques, la Pardala, l'assessor artístic (implicat en més de 79 coses, i que no participa en la votació) i aquest qui escriu, amb la finalitat d'elegir el cartell entre les tres propostes que hi havia.

Un massa minimalista, que de seguida va ser descartat, i el dubte d'elegir entre el més elaborat, que presentava edificis destacables de Xixona (el Castell, l'església vella, l'Ajuntament, amb un moro i un cristià, figures centrals); l'altra proposta amb els personatges de les ambaixades amb la disposició i semblança al cartell de la pel·lícula Moros y Cristianos de Luís Garcia Berlanga, filmada a Xixona, i que en 2021 es va commemorar l'any Berlanga.

Difícil elecció, un per tenir bona tècnica, l'altre per tenir un rerefons (cultural, simbòlic). La votació no deixa cap dubte i guanya el segon; s'obri el sobre i ens adonem que el guanyador és el mateix que l'any passat, César Álvarez, Cavaller del Cid, que serà l'autor, de poder promocionar, si Déu vol, les festes del nostre benvolgut poble, després de dos anys de sequera vírica, i amb una il·lusió inusitada.

Les primeres impressions per les xarxes socials és que agrada!!! I això alegra. És un cartell vistós, amb el fons d'un suro, i que destaca fa una bona analogia entre el cartell de la pel·lícula i les nostres festes de Moros i Cristians.

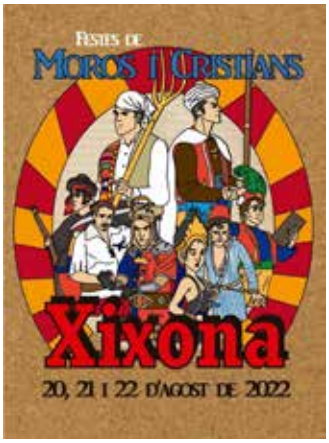

Una vegada acaba l'elecció vam anar a l'oficina i vam parlar sobre l'organització del Mig Any. En resum, que es podria fer, perquè la normativa ho permetia, i es faria al carrer, perquè moltes kàbiles presentaven un estat que no permetia el seu ús, i millor al carrer que pegava l'aire, a semblança de la convivència festera, però caldria fer una reunió urgent, i així quedàrem per al divendres.

DIVENDRES 4 DE FEBRER
REUNIÓ D'URGÈNCIA

En el saló de plenaris de l'Ajuntament de Xixona, es va celebrar una reunió d'urgència amb la finalitat d'organitzar el Mig Any, saber l'opinió de les 10 filades, i si els festers i les festeres estaven disposats a participar-hi. Convocats els presidents/des i els delegats/des mitjançant grup WhatsApp, no faltà cap.

El regidor de festes, Ricardo Mira, amb bona implicació i dedicació, va obrir la reunió explicant els motius. Hi hagué unanimitat, enteniment i concòrdia. En 5 minuts es va decidir el què, el qui i el com, no tant la beguda! Semblava mentida. L'Ajuntament pagarà les carpes que es posaran en els carrers Barcelona (moros) i Mallorca (cristians), tots volen fer-ho al carrer, excepte els Geladors i la Canyeta que tenen condicionades les kàbiles segons la normativa.

A la pregunta, perquè no s'endarrereix el Mig Any, i parafrasejant al fiscal del Moro Traïdor: "el tribunal és implacable": no! Si es fa, ha de ser en la data aprovada en assemblea virtual el 12 de febrer de 2021, on es va fer la proposta d'avançar-lo i ajuntar-lo amb els conveïns dels Geladors, i va ser aprovada per majoria.

El problema que es planteja es pot veure des de dos punts de vista. El primer és que en el calendari que regala l'Ajuntament a Nadal, posava el dia 26 de febrer, com era habitual, i creava la confusió pertinent; i l'altre, més important, és que la comunicació festera no arriba al fester, que ha de ser transmesa pels diversos canals per part dels Presidents i dels Delegats, que com a conseqüència la gent opina sense tenir eixa informació, que és important. Allà va quedar la revista El Fester

Xixonenc, potser seria una bona idea per a reprendre.

En conclusió, que tindrem Mig Any, amb un càtering per a tothom, separació de metre i mig, taules de deu, i mascareta en les desfilades, i la il·lusió, les cuscanelles, altra vegada, a la panxa, perquè retorna, sí, retorna la festa amb força, en el punt que es va deixar en 2020.

DIUMENGE 13 DE FEBRER

CONCERT DEL MIG ANY

El diumenge 13 de febrer s'estrenava la setmana cultural. S'anunciava per les xarxes socials, doncs, el llibret del Mig Any s'endarreriria uns dies, concretament el dimarts 16 el tindríem en paper.

En un bon PDF ben maquetat es podrien llegir els quatre actes que tindríem, dos concerts, la presentació del llibre del Mig Any i una Gimcana Medieval per als xiquets.

Encetàvem la setmana amb el concert del Mig Any realitzat per l'Agrupació Artisticomusical "El Trabajo" de Xixona al Barranc de la Font. Teníem la incertesa de si el temps ens respectaria, però, la sequera que estem patint des de fa dos mesos, que no plou ni una gota, i amb un sol radiant, feren un dia esplèndid per retornar en un marc incomparable, el parc del Barranc de la Font, i com acaba el cartell anunciador: #TORNEM.

Poca gent hi havia pocs minuts abans de les dotze del migdia, així anaren arribant amb comptagotes i la part de les cadires on pegava el sol estava plena, però no gens la d'ombra. Guanyava, el tendido sol front al d'ombra.

La Banda havia preparat un suggerent concert, i trobem les concomitàncies entre diverses dates. Justament el mateix dia, però vint-i-cinc anys abans, un dijous 13 de febrer de 1997 i al Cine de Dalt, se celebraria el mateix concert, i amb la intenció les obres que configurarien en el treball discogràfic *Música i Festa*, que poques setmanes després s'enregistraria als estudis Tabalet d'Alboraia (València).

Al mur del Facebook de l'Agrupació musical xixonenca es publicava amb una foto del fullet del concert d'aquell any.

El 13 de febrer de 1997 oferiem un concert per presentar algunes de les obres del compact disc Música i Festa, que gravaríem als pocs dies.
❤️ Exactament 25 anys després li fem un homenatge al Concert del Mig Any amb un programa d'aquell gran treball de música de moros i cristians.
#bandadexixona #músicafestera #morosicristians #fembanda #fempoble #femcultura #senseànimdelucre

L'avinentesa del concert s'aprofitaria per a fer un homenatge vint-i-cinc anys després d'aquell treball amb una selecció d'obres, i que en compte d'estar dirigit per José Rafael Pascual-Vilaplana, seria dirigit per un dels seus alumnes de l'escola de direcció, i actual director titular: David González Tormo.

Altra vegada, Ricardo Planelles, encarregat de les xarxes socials de la banda, feia una bona composició, alegre, vistosa per anunciar el concert.

Amb una sonoritat amplificada, que feia que el so no fora natural, davant dels crits de la xicalla que jugava pels voltants, es va poder sentir: *Jordi,* pasdoble de José Rafael Pascual Vilaplana, la portentosa marxa cristiana de Rafael Mullor Grau, *Alcoi, Escata i Destral*, la marxa mora *Elda,* de l'alcoià Amando Blanquer Ponsoda i del militar murer Rafael Alcaraz Ramis, *Turballos* (cau de raboses), pasdoble.
Era hora dels discursos, Marc Ros Planelles, que va fer de mantenidor de l'acte i va donar pas, en primer lloc, al president de la comissió de Festes d'Hivern, Juan Carlos Ramos Candela, que va explicar que ja no es farien dos Mig Anys, un d'hivern i altre d'estiu, sinó que emprarien un terme nou: el MIG ANY FESTER XIXONENC. Poc més a afegir, només responsabilitat, coneixement i retorn fester. Amb un crit de: "Visquen les festes de Xixona", acabava.

En segon lloc, es va donar pas a Jonathan Gras Murillo, com a president de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, on destacava l'esperança de recuperar les nostres festes, amb esforç, voluntat i coneixement foren possible. Repetia el mateix concepte de l'anterior president, que només hi haurà un Mig Any, i anunciava que seria un any de canvis. Ho podríem comprovar amb el mateix concert, que havia canviat de dia i d'escenari i deia els canvis de dia de l'acte de la processó que passaria a ser el dijous, un dia abans de la Nit de Soparet.
Tot açò, perquè la situació sanitària ho permetia i a més, era un símptoma evident de la recuperació de la normalitat.
En tercer lloc, parlaria Ricardo Mira, regidor de festes, i feia un resum del ja dit, i afegia la responsabilitat dels festers i de les festeres (els altres dos presidents també havien incidit en aquest tema).

Juan Carlos, Jony i Ricardo han format una bona tríada, amb un treball dur, constant, impecable per poder recuperar part de la seguida.

El concert continuava amb la marxa mora *Reina* de Ramón Garcia i Soler, *Laura 94* pasdoble també de Ramón, la marxa cristina *Cid* de Pedro Joaquim Francés Sanjuán i es tancava amb *L'Esquadra* marxa mora del xixonenc, moro verd i compositor Ricardo Planelles Torregrosa.

El concert es tancava amb la mateixa peça que es va fer el darrer concert del Mig Any i que s'homenatjava altre treball discogràfic que complia trenta anys, *Xixona en festes* i que

vam fer el nostre petit homenatge a Calderilla pel seu amic i membre de la Federació, de la Banda, Cronista del poble i recent arxiver, Bernardo Garrigós, amb la peça *Fiesta en Jijona* de Vicente Pla Candela.

Un concert que fa gust de retorn, a glòria, a oblit d'un malson que ja, ara sí, veiem la llum al final de túnel, però ara de veritat, sense fer cap especulació.

DIMECRES 16 DE FEBRER

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE DE LLIBRET DEL MIG ANY

La cosa va agarrant color. Setmana anterior hem rebut les comunicacions, cartes i WhatsApps on se'ns expliquen com serà aquest Mig Any una mica especial, que ja no serà de Festes d'agost o d'hivern, sinó MIG ANY FESTER.
Es farà en una carpa pràcticament al carrer excepte la Canyeta i els festers d'Hivern que ho faran en les seues respectives seus, i el Contraban, que conquistarà la Plaça de les Monges.

Majoritàriament, eixirà gent jove, però s'està demonitzant la Festa, em detalle, perquè si bé en el confinament volíem eixir quan l'estat d'alarma no ens deixava, ara que la situació pandèmica ho permet, està mal vist, per part d'alguns sectors de població que s'isca.
A l'IES XIXONA, hem fet quinze dies de música temàtica, concretament, per l'avinentesa, festera. Entrar a fer faena i sentir *Laura 94* de Ramon Garcia és un goig, seguir a segona hora amb *El Senyor Paco* de Mario Roig Vila, amb el seu trio de clarinet i fiscorn, i arribar a l'hora del pati amb un bon *Penya Cadell* de Paco Esteve, no té preu.

A la vesprada hem estat treballant de valent, fins a les 19:00 hores que es realitzaria la presentació de llibre del Mig Any que conté la història del relat guanyador del VII Concurs, que va guanyar, aquest qui escriu, Josep Miquel Arques Galiana.

L'acte es va dur a terme a l'aula cultural del Trabajo i va haver, semblava mentida, públic, unes 25 persones, entre el president de la Federació, el regidor de Festes i l'alcaldessa, entre d'altres. Mantingut per l'assessor artístic, Marcos Ros Planelles. Acte breu, concís i intens, amb la presència d'Intercomarcal, que fa un bon seguiment de les festes de Xixona.

L'autor va explicar el procés de creació, diguem-ne que seria la tercera part de Tolo, protagonista principal del relat, i que ha d'adquirir bon karma per a reencarnar-se després d'haver fet un descobriment que canviaria la història, amb personatges populars de Xixona, i sense deixar a banda la crítica mordaç i un humor negre, com li agrada escriure a l'autor.
Un concurs amb molt poca participació i la crítica de què s'incremente la dotació econòmica i es faça més publicitat.

DIJOUS 17 DE FEBRER

GIMCANA MEDIEVAL

Dijous han començat a instal·lar la carpa a tot el carrer Barcelona on es farà el dinar, diguem-ne popular.
A la vesprada, i a les 17:30, en la kàbila dels Gelaters, s'ha realitzat l'acte per als xiquets i les xiquetes de Xixona, amb una bona participació i ambientada per la Colla de Dolçainers i Tabaleters, "Els Arreplegats" de Xixona.
Després han pogut berenar.

DIVENDRES 18 DE FEBRER

CONCERT BANDA JUVENIL A. M. "EL TRABAJO" DE XIXONA

Qualsevol divendres és especial, si més no, aquest. Es nota un no sé què en l'ambient. Obris el Facebook i ix el record de la desfilada que vàrem fer l'any passat explicant què era això dels Moros i Cristians en el projecte etwining premiat de l'ERASMUS, "*Observadores del arte, contadores de historias*" que uns companys van treballar.

Ho escric perquè l'ambient, la mirada d'ells i elles, les ganes se'ns va quedar enregistrada. Formàrem una bandeta entre profes i alumnes, elegírem el pasdoble *Pepe Antón* d'Antonio Carrillos, amb un cap d'esquadra que ballava la navalla, l'hora elegida la de tutoria, les finestres estaven més plenes que el dia de les Entrades a Alcoi, dues esquadres amb camisetes de Soparet, el sol brillant, i a l'arribada del fort, el cap es regira amb mirada als finestrals i demana aplaudiments, l'institut quasi es cau. Un company, músic i murer em va mirar i em va dir: "Els falta la Festa".
S'apropava el dia M, i l'ambient, altra vegada es repeteix el mot, era més que palpable. Hi ha il·lusió, hem tornat, sí.

A la vesprada, la banda juvenil de l'Agrupació Artisticomusical "El Trabajo" de Xixona oferiria un concert dirigit per Alberto Garcia Izquierdo amb sis peces. Breu, concís, alegre, resolutiu. S'obria el concert amb el pasdoble del professor de música Damià Llorens Jordà, *Dos amics*, dedicat a dos Moros Vermells: Jaume Miquel i Ismael Miralles, *Berlúbia*, i el solo d'Hèctor amb la trompeta. Seguírem amb una clàssica, la marxa mora *Als Berebers* de Pérez Vilaplana, i per tancar, una contundent marxa cristiana, *Te Deum* de Pedro J. Francés Sanjuán.

El mantenidor de l'acte, com en el del diumenge anterior, un incombustible Marcos Ros Planelles, assessor artístic, i que va estar molt implicat en els actes culturals del Mig Any, va donar pas a l'entrega dels dos premis que s'han pogut organitzar, el del relat i el del cartell anunciador.

En primer lloc, donaren el del VII concurs de relat fester, que ja hem dit qui el va guanyar. Foto amb la presència del president de la Federació, Joni crestall blau, amb el xec (que guarneix espiritualment) i dues plomes, perquè la de l'any passat va desaparéixer per art del *bibibirloque.*

En segon lloc, el del cartell anunciador i el premi el va rebre el germà del guanyador, que també ja hem dit. Foto per a *El Programa* i a continuar amb el concert.

Marcos anuncià les tres properes peces, amb una breu història del que se sentiria: *Primavera,* pasdoble d'Antonio Gisbert Espí, la potent marxa mora de Saül Gómez Soler, *Abenserraig* i tancant, l'enigmàtica *Jèssica* marxa cristiana de José Rafael Pascual-Vilaplana. Sí, se li va oblidar cridar al director, i quan s'adonà, va rectificar i va ser un moment graciós.
El Cine de Dalt presentava una entrada prou acceptable, perquè sobretot, són els familiars dels músics qui venen a veure als seus fills. Cal dir, que amb el reforç dels companys i companyes de la banda gran, la banda juvenil va sonar molt rebé.
Són aprenents motivats davant d'un públic, d'un director i d'unes expectatives que fan que les coses isquen bé. A més, entre el públic, es trobaven el president de la banda, el de la Federació, l'alcaldessa, el regidor de festes, i que donen suport a l'acte.

Anècdota, quan en la marxa mora *Abenserraig* va caure el gong i va haver-hi poc o molt de desconcert.

Acaba la darrera, hi ha molts aplaudiments. Alberto alça i reconeix per seccions als músics juvenils; hi ha el somriure propi d'un xiquet o xiqueta que sap que ha fet bé les coses i li ha posat temps i interés.

Fa el seu discurset. Justament dos anys del darrer concert al Cine de Dalt, i havíem d'acabar amb alegria, tornar-la i quina millor manera que amb un pasdoble molt alegre, amb ritme i disciplina, *Ragón Falez,* d'Emilio Cebrián Ruiz. Acaba el concert, arrepleguem. En baixar cap a casa, justament en la font del Teatret, es veu la lluna plena, eixint en el vall que hi ha entre la serra Galiana i el Cabeçó, és de color taronja, transmet tranquil·litat, inspires, respires, buf, havia d'arribar el dia, no?

DISSABTE 19 DE FEBRER
MIG ANY FESTER

A les huit del matí se sent un coet sec al carrer principal que roman sense cap cotxe, net i tranquil.

He repassat el diari *Información*. Dies anteriors havia escrit, imperiosament, un article d'opinió, amb el títol *Demonització Festera* i que es publicaria hui. El motiu de l'opinió pública, de què la gent amb més edat vulga retardar un acte que les autoritats sanitàries permetien, un

intent de recuperar la normalitat, dur l'alegria al poble... en fi, un succeït de raons, em feren posar davant l'ordinador.

A les 9:30 ja hi ha festers i festeres que prenen un café, que fan punt de trobada. Poques filades són les que esmorzen. Un Mig Any diferent, cal tornar, a poc a poc.

A més, ja ho hem repetit, hui seria un dia històric per diversos motius. El primer, seria la primera vegada que participarien tant els festers d'hivern com els d'estiu, en un únic Mig Any, amb un nou nom, per ajuntar forces. El segon, perquè 8 filades, compartiríem "kàbila", la carpa muntada per a l'ocasió, exceptuant les tres filades dels gelaters (Califes, Moros Blaus i

Templaris), la Canyeta i els Contrabandistes, i el tercer lloc, que repreníem la festa després de dos anys, on hi ha hagut de tot: incertesa, contagis, estranyesa, por i, malauradament, mort.

Després d'un bon esmorzar provant la kàbila, han començat a arribar els músics, esquelet fonamental en qualsevol esdeveniment festívol. Han sigut moments de retrobament entre festers i músics, hi ha bon enteniment. Molts ho comentaven: la darrera vegada que vam tocar va ser ací.

Hem sentit el bombo de La Pobla del Duc. Els Marrocs inicien la cercavila, la música ha envaït i trenca la tranquil·litat del poble que havia sigut conquerit per la COVID. Passen pel costat de la kàbila dels Contrabandistes, hi ha aplaudiments. Predomina el color blanc que es reflecteix més amb el sol que ha eixit.

La participació ha sigut diferent. Pirates, Verds, Vermells, Cavallers, pocs, però sobretot, predominava la franja d'edat de jóvens que tenien eixes ganes de reviure el que els grans ja vam viure amb la seua edat sense cap truncament. Arribem a la Plaça, comença a omplir-se de Festers i de Mirons. El pub *Alucina* encara roman tancat, el bar de Galeries tancat, i no ens queda altra que concentrar-nos pels voltants de l'antic Barbarat, ara *Dreams*.

Són vora les dotze del migdia i delegats i delegades s'apropen al local de la Colla de Dolçainers i Tabaleters, "Els Arreplegats" per agarrar les banderes, com els capitans dels dos bàndols.

Mentre arreglem una bandera que s'ha descosit, arriba la capitana dels Llaura, Esther Fe-

rrándiz, i el seu delegat, José Garrigós, i ens comenten que hi ha hagut una errada de comunicació i que la seua banda no vindrà fins a les 13:00 hores. Com que la de l'altra capitania hi és, es telefonen perquè toquen resoldre el problema, per contra, es retardarà deu minuts l'acte, així que els protagonistes podran lluir amb els primers sons oficials.

Sona *Tayo*, d'Esteve Pastor, hi ha multicolor, primer les banderes, 10 d'estiu, 3 d'hivern, és una imatge bonica, que inspira col·laboració, unió, un mateix poble. Darrer van els capitans, Templaris, Llaura i Marrocs, i tanca la comitiva els de la Federació.

A l'altura del Casino, s'obrin tots, en dos laterals, amb la intenció de donar rellevància als Capitans de Festes, festers destacats que tenen la quimera des de fa dos anys.

Es preparen tres traques reforçades que s'encenen amb força i contundència, i minut després, tots els que han participat en la desfilada, faran foto a la porta de la Casa Consistorial.
Decidim entrar a refrescar-nos. Les portes del Pepet, Casino, Vicmo i Pub estan plenes. Un que es desmaia a la porta del Pub *Alucina*. La poli l'assisteix, ve l'ambulància (que al llarg del dia tindrà faena), trauen la llitera, i tot el món, cervesa en mà li dona ànims i millores de recuperació.

La música impregna les façanes dels edificis. Primer els Moros que desfilen: Kaimans, Grocs, junts Verds i Vermells i després els Marrocs (Capitania Mora), venen les filades dels Geladors, Templaris amb els Cavallers, Almogàvers, Califes i Blaus, i ara els Cristians: Contrabandistes, Canyeta, Pirates i els Llauraors.
S'acaba a una hora prudencial per tenir dues bandes més (tot i que els agrupaments feren tenir-ne 10, les mateixes), vora dos quarts de tres. Anem cap a la multicarpa.

Ambient hi havia. El menjar per part de l'empresa de càtering Costa blanca, d'Albaida, estava acceptable, tot i tenir en un costat del carrer la cuina.

La música no ha parat de sonar al llarg de les hores que hem romàs en el carrer Barcelona. Era un moviment constant de gent jove. Hem desfilat, hem parlat, hem rist, ens hem emocionat, i era del que es tractava.
A les 19:00 ha començat la segona desfilada, molt animada ella. L'esperit està molt alt. Tenim el mateix ordre que al matí, i vora les deu s'acaba el dia, que ens ha servit per a retornar, i ja era hora.

Com a reflexió final, dir que quan volem, quan tenim un objectiu, quan tenim ganes de complir-ho, entre tots, ho fem. Esperem que la situació millore, i que tornem a omplir els carrers de llum, color, música i festa.

DISSABTE 28 DE MAIG
50 ANYS DELS CAVALLERS DEL CID

No haguera estat gens bé si no haguérem fet menció a l'efemèride que van celebrar els Cavallers del Cid i que complien 50 anys del seu naixement com a filà, l'any 1972.

Una jornada matutina on van dur la nova bandera a l'església arxiprestal Nostra Senyora de l'Assumpció, on van desfilar de la Plaça amb la Unió Musical de Xixona, dinar de germanor i a veure la final de la Champions.

DIMARTS 5 DE JULIOL
EL MOTOR S'ENGEGA

L'enviament d'un enutjat WhatsApp de l'assessor Artístic i cap de coordinació de la nostra veterana i consolidada revista festera, Marcos Ros, perquè l'alcaldessa no li ha enviat el "Saluda", dins el termini i en la forma escaient, farà que es retarde la impressió del *Programa*, o es presente sense els papers cuixé, o s'haja de retardar una setmana, és un motiu, aquest, per retornar la redacció festera.

Un amic em comentava que la Festa estava massa administrada amb un calendari de dates que s'havia de complir, i aquest exemple, n'és un. No pot faltar l'escrit de la presidenta de la corporació municipal i tindria altres afers

més importants que un saluda després de dos anys sense festes, però és un fet.

A banda d'aquesta anècdota, l'engranatge de la Festa ja fa mesos que es va engegar. Que si la renovació del permís d'armes (test psicotècnic, visita a la intervenció d'armes), muntatge de la barra de festes on serà el centre neuràlgic d'actes, proclamacions, festivals, concerts, el Barranc de la Font (mosquits, beates i altres insectes viperins, metzinosos i tuixegosos), les cartes dels festers que regularan les quotes, en una situació d'índole inflacionista, amb un augment dels contagis de la COVID (setena onada), els missatges als grups amb temàtica festera, diga-li: on ens fem les babutxes? Tots tenim les faixes? Quin dia finalment serà el Senyal? Quines bandes ens tocaran? Quan posaran l'enllumenat? I les banderetes? Quins seran els Festers de l'Any? Perquè el director de la batuta ja l'han presentat pel feisbuc (Made in Xixona?, Canana, UNIÓ MUSICAL DE XIXONA).
Paco, Vermell de Marchena (Sevilla), té el dubte que no sap amb quina banda tocar en la presentació de bandes, i aprofita per a demanar-me l'Himne de Festes, li l'envie després de fer algunes gestions.

Als correus electrònics, la Federació ja ha agarrat ritme d'enviament: que si les instruccions festeres, el Guió de Capitans i delegats, la inauguració de la nova seu, els saludes a diversos pobles que ens conviden a l'Entrà i actes propis de Xixona...

A banda de reunions (filades, federació, ajuntament) discussions, la processó! El local dels Músics, que no estarà acabat al 100% (retards d'obres i deficiències econòmiques) però que hi podran descansar còmodament i dignitat, els i les músiques, en un principi.
Hi ha hagut quedades, com les que va fer l'esquadra Cavallers dels Marrocs a la Cabanya, dinars de filades (Pirates, Verds), l'ostentació dels Llauraors on queden tots els dissabtes.
He sigut un privilegiat i que amb qui començava l'escrit, m'ha enviat *El Programa* i m'ha ensumat il·lusió, ganes, literatura, estima i ansietat perquè arribe el dia 23 de juliol, el Senyal.
Ja veuen, l'artefacte de la Festa, la maquinària va començar i ha de continuar amb bon ritme, perquè retorne amb tot el seu poderiu, ardor, deliri i excitació. Hi tornarà com bull la cassola al forn i la incògnita de la X (si els contagis ens respectaran i la Y (l'economia inflacionista ens ho permetrà) per tornar al carrer amb plenitud!

DIVENDRES 15 DE JULIOL
INAUGURACIÓ NOVES OFICINES DE LA FEDERACIÓ

El divendres 15 de juliol va ser la data elegida per a la inauguració de les noves oficines de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià situades al carrer Mallorca.

Amb l'assistència de membres de la Federació, l'alcaldessa de Xixona, alguns membres de la corporació, i presidents i delegats/des de les filades festeres, i amb la benedicció d'aigua beneïda per part del retor N'Eugenio Amorós, es va inaugurar oficialment les oficines que estaran al costat de l'esperat i bon alberg que servirà, el primer, per tenir una sala amb condicions de reunions, una oficina i un arxiu, el segon, ja no perquè els músics descansen millor que en les seues cases, sinó un lloc per atraure visitants al poble torroner.

Es van fer els discursos protocol·laris, una picadeta i la visita al lloc que s'estrenava oficialment.

2023

Per cert, ens va arribar un WhatsApp amb una App de Festes Xixona 22 creada per Angel Mira Boatella per a iOS i per Android Asif Malik Javed, on podem veure els actes, la història de les comparses, els restaurants. Iniciatives com aquestes haurien d'estar més publicitades, perquè naixen de manera personal i desinteressada, bona iniciativa que ha de ser reconeguda. L'aplicació t'avisa, només en castellà, dels actes amb un missatge al mòbil. En valencià, donava uns quants problemes.

DISSABTE 16 DE JULIOL

PREGÓ, ELECCIÓ DELS FESTERS I FESTERES DE L'ANY I PROCLAMACIÓ DELS CAPITANS DE FESTES I ENTREGA DE LA BATUTA AL DIRECTOR DE L'HIMNE DE FESTES

La Festa no és allò in situ que la majoria viu. Una part, ínfima, poc considerada, menys alabada i amb poc fervor per ficar-se en les files organitzatives, ha de fer el "sacrifici" (perquè ho fa desinteressadament) de preparar-ho tot.

La foto diu molt, el que no es veu, allò que es fa prèviament, perquè l'acte del Pregó (com estava anunciat i es farà el dia 15 d'agost), l'elecció dels festers de l'any, l'entrega de la batuta al director de l'Himne de Festes, i la proclamació als vents dels capitans de festes, tinga un bon decorat, un attrezzo per a l'avinentesa, després de dos anys, capitans interminables, l'espera s'ha fet llarga, era el moment de retre-li l'homenatge.

Els Festers de l'Any, el director de l'himne, i els capitans i banderers són protagonistes principals, tot i que hi ha també secundaris. I dissabte 16 de juliol, que coincidia amb altres esdeveniments al nostre poble, posat a les 21:00, que no saps si anar abans o després a sopar, lluny de l'hora d'acabament de missa, i tot plegat, l'entrada no era l'esperada.

Marga Nomdedeu i Bernat Picó feren de mantenidors, i un actor feu una representació de llibre de Ramon Llull, *El llibre de les Bèsties*, i la veritat és que per a una gran part dels assistents, no va estar ben adequat per a un alçament de festes, que no va agradar. Però per a gustos colors, perquè sí que hi hagué excepcions.

En primer lloc, donaren la batuta a qui dirigirà el propvinent dia 20 d'agost, davant de la porta de l'Ajuntament, el pasdoble de Vicente Pla Candela, *Fiesta en Jijona*. Persona que ha estat sempre relacionada amb el món de les bandes de música, amb un bombo, sempre amb una panxa prominent que li ha caracteritzat, José Mira Galiana, *Canana*, i que els companys de la Unió Musical de Xixona des-

tacaren la seua personalitat i li feren un regal sorpresa, un bombo amb la frase: "El bombo de Canana". El president de la Federació li va fer entrega de la batuta.

En segon lloc, torn per als Festers de l'Any. Primer el cristià, que va recaure amb el llaurador Vicente Sala Llinares, i li va fer entrega del pin d'or de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, el seu company Gaspar Valverde, membre de la mateixa filada que el guardonat. Torn per al fester moro, Adolfo Llinares de la Rosa, Moro Groc, i li feia l'entrega l'anterior Fester de l'Any, Ricardo Planelles Torregrosa.

Després dels discursos protocol·laris per part del regidor de Festes, Ricardo Mira, l'alcaldessa de Xixona, Isabel López, i el president de la Federació, Jonatan Gras Murillo, es va fer l'alçament, després de dos anys, als capitans de festes.

Per part de la Filada Llauraors, els germans Esther i Fernando Ferrándiz Candela, que rebien el pin d'argent de l'Ajuntament de Xixona, per part del regidor de Festes i l'alcaldessa de Xixona, i d'igual manera, a dos capitans, tot i que després van pujar els sis capitans dels Marrocs: Fernando Sirvent Ballester, David Bartomeu Serra Iváñez, Fernando Bellido Bernabeu, Álvaro Cristóbal Reuter Mullor, i Jordi Planelles Cortés, de la Filada Marrocs.

No tinguérem pregó, perquè hem sentit que el pregoner o pregonera, desconeixem qui és, no podria venir, i es farà el pròxim 15 d'agost, coincidint amb el concert de festes.

DIVENDRES 22 DE JULIOL

22.30 H CONCERT DE BOMBAI EN EL PARC DEL BARRANC DE LA FONT

Que no ens ho conten podríem dir. En el dia de la vespra del Senyal, operaris posant l'enllumenat de festes, a les tres entrades de Xixona: Alacant, Alcoi i Tibi, ja estan els cartells que anuncien que el 18, 19, 20, 21 i 22 d'agost seran les Festes a Xixona. Enguany fem oficial el dijous 18 d'agost i tindrem cinc dies de festes. No recordava que anàvem vestint el poble, a poc a poc, de Festa, amb il·lusió.

Un altre tema és l'oratge que es presenta per a demà. Lluís el de MeteoXixona, informa que farà calor de veritat. Diversos delegats i delegades insisteixen a la Federació si es pot anar amb pantaló curt. Davant la insistència, la directiva de la Federació admet poder anar-hi, tot i ser un dia oficial.

La vesprada és el moment de les d'arribades, d'aquells xixonencs i xixonenques que han tornat després de molt de temps, amb la finalitat de viure un Senyal que s'espera apoteòsic. Dona alegria veure com hi ha dificultat per aparcar, és un bon senyal

No desaprofitem l'avinentesa de celebrar la vespra i anar a sopar. Hi ha rialles, hi ha ganes, i omplim la panxa per a veure el grup valencià de rock-pop, Bombai.

Poca gent va viure in situ un bon concert del grup valencià que va fer molta festa, però ja sabem que quan s'ha de pagar... una hora i mitja de bona música.

2023

DISSABTE 23 DE JULIOL
DIA DEL SENYAL

En una tertúlia radiofònica vaig oir uns temes que es podrien traslladar a qualsevol festa, com la nostra. Parlaven sobre la imminent celebració del Sant Fermin, a Pamplona, sobre l'emoció continguda després de tres anys sense sentir el goig que produeix.

La pandèmia ha sigut una aturada en el temps. Hem creat una línia imaginària on ens preguntem si això va ser abans o després de la COVID? Molts xiquets i xiquetes no han viscut la festa, altres no la recorden, i ho he viscut en primera persona, perquè la xicoteta de la casa em va fer que m'asseguera davant seua i que li explicara la Festa, els actes, perquè no ho tenia massa clar.

He escrit ja sobre aquest fet, i la mala sort. Els que tenim ja una edat ho hem viscut i tenim una certa experiència, però aquells/es que han perdut eixos dos anys de festes... serà una explosió d'alegria.

El retorn, el dia en què sant Sebastià va estar lacrimant al llarg de 24 hores. Serà un dia intents i el començàrem amb l'acte religiós. No és per res, però han arribat missatges pels WhatsApp d'animar a la gent a no participar en la processó del dia 18 d'agost, que serà el punt de partida de les festes del 2022. I el canvi d'aquesta processó de la vesprada al matí és un exemple de voler millorar les coses.

El Raval està decorat amb banderetes, gràcies a la filada Llauraors. La música de la Unió Musical de Xixona, puntual, a les 9:15 sona, la música envaeix el carrer principal del poble amb el pasdoble *Febrer* de Juan Calatayud amb un muntó de festers que no es volen perdre el primer acte fester oficial. Hi ha de totes les edats, gent jove i gent major, un muntó de gent. Segurament, la processó del Miracle més concorreguda que recordem.

Els portadors de Sant Sebastià, dos Marrocs, un Canyeto i un Groc, trauen la figura al so de l'himne d'Espanya, la campana de l'ermita del Raval repica sense parar, sona la marxa de processó *Jerusalem* de José Vélez i s'organitza sense un ordre, festers i veïns pels costats, autoritats pel mig, capitans i banderers de festes i el retor, N'Eugenio Amorós, amb un escolà. Anem cap a la punta del carrer ens hi creuem, i baixem cap al forn.

Hi ha tanta gent que les files no poden continuar i resten quietes esperant que el sant arribe a la porta de l'ermita. Ángel el *Porta* el desenrosca de l'andana i l'entra a l'ermita, hi ha aplaudiments, altra vegada l'himne nacional, i les dones més espavilades, ocupen els pocs seients que queden.

Esther i Fernando Ferrándiz van engalanats amb el vestit de Llauraors de ric i els sis capitans dels Marrocs, amb brusa blanca brodada, tenen el somriure que no els cap en la cara.

N'Eugenio fa la missa. Curta però intensa, repassant la fita del dia. I la Filada Llauraors recupera la tradició de preparar l'esmorzar popular; tot i que els Marrocs, i per tradició, en fan.

Hem trobat a la periodista d'Intercomarcal, càmera, micròfon... ella s'ho cuina i ella s'ho menja. Els principals actes seran retransmesos per la cadena Intercomarcal, que ja no deixa una imatge per a l'arxiu, sinó que participa tot aquell qui ho desitja.

Fa molta calor, ha eixit un dia potent. Hi ha ganes, hi ha il·lusió, hi ha salutacions, hi ha... Festa i emoció.

La música torna altra vegada amb la cercavila que fan els Marrocs, que busquen l'ombra de l'avinguda principal, que comença a tenyir-se de festers i de festers que volen recuperar el carrer. Tots els restauradors que hi ha en aquesta artèria principal són plens de gent. Uns que comencen, altres que continuen. Nosaltres hem anat al que més n'agrada i que més idiosincràsia té, el pub de Julián.

Li hem gastat una brometa, hem agarrat una panerola de plàstic que sota té un petardet i li l'hem tirada dins de la barra. Mentre li hem demanat la beguda, li hem dit que hi havia una panerola dins i sense pensar-ho l'ha xapat amb força, i clar, ha explotat el coetet. I tot seguit ha dit: - Marrocs!

Vermells, Llauraors i Marrocs eren els que aprofitarien l'avinentesa de la desfilada i després a dinar. Uns amb banda, altres sense, però el caliu de la festa retornava. Sonava la banda i t'alçaves de la cadira per desfilar.

Caldria destacar un acte esporàdic que va sorgir del no-res en aquesta desfilada. A l'altura del Vicmo estava dempeus Mati Martínez muller del malaurat Marcos Nicolau, Marcos Welvi, aplaudint, emocionada, a llàgrima viva, per una malaltia se'l va endur massa prompte. Les amigues i el germà de Marcos se'n van eixir i la van abraçar donant-li ànims. Marcos era un tipus collonut, viu, somrient, despert, però la vida, ja sabem, és així d'incomprensiva, i el tindrem al record, com a totes i tots que ens han deixat en aquests dos anys.

A dos quarts de sis començava el campionat de cotos a les portes de ca Geno. Bé, enmig del carrer. Els Llauraors (Capitania) jugarien contra els Verds, els Vermells & Grocs, Kaimans contra els Cavallers, Contrabandistes i Marrocs i Canyeta contra Pirates.

Passen a la segona ronda guanyadors Verds, Grocs, Kaimans, Pirates i Contrabandistes i com a millors eliminats Marrocs, Llauraors i Cavallers.

A les set i mitja començaria la desfilada del Senyal amb els capitans i banderers de les filades, després dels Llauraors i dels Marrocs, seguidament dels delegats i delegades, els membres de la Junta Directiva de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià amb la banda de Busot de la filà capitana cristiana.

A l'altura del Casino s'obrin als costats per fer el corredor als protagonistes de les festes. Pugen al balcó de l'Ajuntament, amb el president i la secretària de la Federació, l'alcalde de la Partida, Benjamín, i els capitans. Sona Fiesta en Jijona de Vicente Pla Candela, hi ha preparades tres traques, i al fort de l'himne de festes, s'encenen i Ricardo Mira i l'autor del cartell, César Álvarez (amb el títol "Dile a los tuyos, guerra, guerra, dile a los tuyos, armas, armas") obrin la cortina on romandrà durant tota la celebració festera el cartell que anuncia les nostres benvolgudes festes.

Comença la desfilada amb l'ordre següent: Contrabandistes, La Canyeta, Cavallers del Cid, Pirates-Marinos, Llauraors (capitania cristiana), Moros Vermells, Moros Grocs, Kaimans, Moros Verds i Marrocs (capitania mora).

No és per res, però la desfilada es va fer lenta, pesada, tediosa. La darrera filada, els Marrocs van acabar a les 22:20 i per a l'espectador que està tranquil·lament assegut i sopant bé, però a la resta, i fins i tot, per als mateixos festers i festeres es fa eterna. Caldria tenir un pas més lleuger, més present el públic.

Van caient guerrers, perquè és un dia molt dur, llarg, però que es tenia ganeta. I la segona desfilada va tenir la mateixa tònica que la primera, perquè va començar a les onze i va acabar a les dos i mitja del matí. Tres hores, massa.

Això no lleva de què fora un magnífic dia, un retrobament, una batalla guanyada al virus.

2023

DIVENDRES 29 DE JULIOL

20.00 h Presentació d'EL PROGRAMA de Festes 2022 al Teatret

El que havia de ser el crit de la festa, que s'hauria d'haver presentat el dia 22 de juliol com era habitual, no va poder ser, i no volem crear polèmica, però és que l'alcaldessa de Xixona, pels motius que foren i que no venen al cas, no va enviar el seu "saluda" dins el termini i en la forma escaient, i va fer que no donara temps la impressió de la revista, i la feina feta per un gran equip de gent, no és que deixe de tenir sentit, sinó que no podem presentar-ho quan era tradició.

Llevat d'aquest comentari, pensem que pertinent, a les 20:00, mitja hora de retard, perquè les autoritats no venien, Marcos Ros Planelles, va fer de mantenidor de l'acte, juntament amb Bernardo Garrigós, explicant que era el símbol que s'havia mantingut en aquests dos anys pandèmics, tot i que molta gent, no s'haja adonat.

L'entrada de l'acte, dins del Teatret, i que feia una calor sufocant, n'era de 50 persones, quasi tots, col·laboradors del Programa o que tenien relació directa amb la Federació i volien arreplegar-lo.

Marcos Ros, coordinador de l'edició, va preparar un vídeo amb imatges i música molt sucós, on es podien veure els participants, i tenia el mateix esquema que les anteriors edicions i on destacava el títol dels articles: Preàmbul, La Festa (part central de la revista), Història tradicions i creences i Miscel·lània (on cap de tot).

Amb 304 pàgines, 32 més que l'any anterior i amb 18 articles (4 més) en la part de Festa, 9 en la part d'Història (1 menys) i 7 en la part de Miscel·lània (4 més), conformaven la revista històrica xixonenca, amb una maquetació agradosa, que donen ganes de llegir-lo i sobretot, molta fotografia, a color, en blanc i negre, que endolceixen, i que el lector s'entreté només mirant-les. No hem de tenir enveja d'altres revistes festeres, aquesta és la nostra, i té molt de suc.

He sentit algun comentari que destaca una filada, la dels Marrocs, o que els escriptors hi tenen relació, però a veure, açò és de sentit comú, si són els que contribueixen, ningú té res a dir. S'hauria d'animar la gent d'altres filades a escriure, i invitar a escriptors i escriptores bons, perquè a la fi, sempre som els mateixos els qui escrivim.

Respecte al contingut i la temàtica hi ha molt i variat, i això és bo, opinions de tots els colors, sentiments que afloren, recreació d'històries, articles filosòfics. Tinc els preferits, però això va a gustos. La narració dels pasdobles d'Albert Sala i que et fa reflexionar sobre la música festera ("Més de deu passos i pasdobles"), "L'Oracle" de Francis Sellés, que es fa preguntes sobre l'evolució de la festa i la igualtat, la importància de la festa de Francisco José Alcaraz Candela, amb "La vida són quatre dies... i tres són festes de Moros i Cristians".

El magnífic "Sense títol" de Ramon Cabezos Juan... on reflexiona sobre el que hem passat i el que tornarà a vindre. Articles de record, com el de Raquel B.R. o la carta de la mare de Pili Salgado...

Respecte a la història hem pogut comprovar l'evolució de la Plaça gràcies a la doctora Reyes Candela, la reconstrucció de l'altar major de l'església per part de Bernardo Garrigós i també els quadres de Pepito Fajardo, entre d'altres!

No és per res, però Bernardo Garrigós Sirvent és un dels que més pàgines aporta a la revista, o David Mira Mira que amb una prosa peculiar i cuidada descriu i comenta el seu extens arxiu personal de fotografies de forma clara i precisa.

L'acte acabava amb un vídeo-reportatge amb el títol: "Crònica de les NO festes. Del 14 de març de 2020 al 23 de juliol de 2022" de l'Assessor de Festes i Cronista del Poble, Bernardo Garrigós, on resumia la pandèmia i passar del carrer al balcó i altra vegada al carrer, amb imatges, vídeos casolans de com havíem viscut la pandèmia relacionada amb la festa, un vídeo que ens va emocionar. Veure les fotos del dia del Senyal del carrer Raval dels 2020 i 2021 buit i l'alegria que contenia la darrera

imatge tot replet de festers, del mateix dia del 2022. Una bona faena, un document que serà històric en els anys vinents.

DISSABTE 30 DE JULIOL

CAMPIONAT DE PETANCA, APLEC DE COLLES I CORREFOC

Ja saben que no teníem Soparet, que el vam eliminar fa uns anys, però, el substituïm per diferents activitats. Per estalviar despeses per poder pagar l'hostel, l'únic campionat que es va organitzar va ser el de petanca. Amb tres equips per part de la filada capitana cristiana, Llauraors, tres per part de l'altra capitania, els Marrocs, tres més dels Contrabandistes, dos equips dels Moros Verds, dos dels Kaimans i Cavallers.

Al final els guanyadors van ser per a un dels equips dels Moros Verds, que van jugar la final contra un dels Marrocs.

Desconec quina despesa tenen els campionats, el que sí que conec és que fa molt ambient al Poliesportiu i caldria reprendre'ls.

A la vesprada a les cinc i mitja, la Colla de Dolçainers i Tabaleters "Els Arreplegats" de Xixona van organitzar altre any l'aplec de colles, on van participar Larraix del Campello, el Cocó d'Alacant, el Tossal de Sant Vicent del Raspeig i el Pinyol de Callosa de'n Sarrià.

Primerament, totes les colles es reuneixen en ca Geno, on se'ls ofereix un berenar amb granissats i dolços xixonencs i després cada colla feia un recorregut pels carrers dels pobles, a diferència d'altres cercaviles perquè cadascuna té un recorregut diferent i així duen la música a la gran majoria dels barris de Xixona, però enguany no va ser així, totes van fer el mateix recorregut. I caldria que mantingueren el que es feia abans.

Finalment, acaben a la porta de l'Ajuntament on toquen una obra conjunta, en acabant se'n van a sopar a la Kàbila dels Geladors, fer ambient, juntament amb la colla de Dimonis els Emplomats de Beneixama.

Una imatge curiosa. Mentre els membres de la colla muntaven els coets del correfoc, el retor parlava amb un dimoni. El bé i el mal, teòrics, clar. Què conversarien? Sobre la reconversió a la fe? Sobre la processó? Que no cremen a Sant Sebastià i Sant Bartomeu que estan als balcons de casa del retor? Intriga, misteri, mai ho sabrem. Llàstima de no tenir el testimoni gràfic, que haguera sigut digne d'una pel·lícula de Berlanga o Fellini.

Al voltant de les onze de la nit, un poc passades, els llums dels carrers on transcorreria el Correfoc s'apaguen, el so dels tabals envaïa la foscor, els participants començaven a saltar, nerviosos, expectants. Tots amb gorres, mocadors, roba vella de mànega llarga perquè no poden deixar que els Dimonis cremen el poble.

Un Correfoc multitudinari, i com tot aquest any, amb moltes ganes. Uns diuen que va tenir

pocs coets, altres que els suficients, però hi havia molta participació.

Arriben a la Plaça i comencen les cortines de pólvora, la bicicleta (faltava el bou), les forquetes fan que òbriguen el pas als dimonis, la gent salta, balla, s'ho passa bomba.

Arriben al final, s'encén el castell final (que no podrem tindre un paregut per acabar les Festes?) i sonen, els ja tradicionals i que no poden faltar, Nanos i Gegants, Xavier el Coixo i els Maulets

I tots al Barranquet a sentir el concert de Smoking Soul, grup de música valencià de rock de Pego que va fer les delícies dels qui volien continuar la festa.

Un bon dissabte.

6 D'AGOST DE 2022
PRIMER SOPARET

Dissabte que fora, i primer Soparet. A poc a poc, el poble va engegant-se, sense pressa. Ja han posat les banderetes amb la bandera de Xixona. El Castell de Festes, amb la porta tancada, ja hi és. A molts balcons ja comencen a posar banderoles de les filades, banderes d'Espanya, senyeres; i la veritat, no tenim per què envejar res a altres pobles o ciutats. Els nostres carrers agarren vida, lluminositat, color.

Hi ha moviment. Els Llauraors no paren en un magatzem que hi ha prop de *Canyavate*. Recuperem el topònim perquè molts no sabem que era l'estadi de futbol, al cementiri. He vist al Rabut, Pitet, Benjamín i l'ànima dels muntatges, Mataix, que no paren de fer carrosses per al dia de l'Entrà. Els Llauraors presenten boatos relacionats amb el camp, el poble, i mai desagrada.

Festers i festeres que ja van amb el fes o la camisola a la kàbila per començar aviat el Soparet amb un gustós dinar amb companyonia, a les seus socials. Se sent música de tocadiscos, remor, ix fum.

No lleve de repetir el comentari que els campionats que es feien al poliesportiu s'havien de repetir. Crea ambient, crea festa i és del que es tracta.

A les 17:30 ha començat la segona ronda de cotos. Quatre taules. La primera Verds contra Marrocs, la segona: Grocs – Kaimans, Contrabandistes i Llauraors i la darrera Pirates – Cavallers. Dissabte següent tindrem la semifinal entre Verds contra Grocs i Pirates – Llauraors.

Hui destacaria un color, el marró, els sis capitans moros de festes celebrarien un multitudinari sopar al carrer Mallorca, amb uns 500 convidats. L'Agrupació Artisticomusical "El Trabajo" de Xixona posaria l'accent musical, amb quasi tots els seus membres.

La desfilada començava puntual a les huit de la nit, i l'obriria la Canyeta, que ha recuperat un bon nombre de festers i ja no falta a cap Soparet. Els Cavallers del Cid, que no oblidem que compleixen mig segle des de la seua fundació, seria la segona, i perquè tingueren més temps per a sopar, la filada Capitana, els Marrocs, seguits dels Vermells i tancarien els Verds.

Bons pasdobles se senten en la primera desfilada. Llutxent tocava *Teresa Silvestre,* la Unió Musical de Xixona, *Aitana*, la banda de Xixona, *Tabals i Saragüells,* Muro també *Aitana* i la Torre *Tayo* i *Como las propias rosas.*

Hi ha bon rotllo entre els Capitans de Festes, un detall, la marxa masera que toca la banda de Xixona en la primera desfilada com a homenatge a Fernando i Esther Ferrándiz.

Esther Ferrándiz no és una capitana qualsevol, va ser la primera presidenta de la Federació dona, amb un bon equip, i que també va capgirar la festa a bé.

L'ambient en el carrer Mallorca era digne d'admiració, col·lapsat de festers dels Marrocs i de la Canyeta, i dins de la kàbila dels Geladors els Cavallers, hem abaixat un carrer, del Barcelona al Mallorca, no té res a veure en cap cosa d'independentisme, sinó circumstàncies casuals.

Dolores Galiana Soler, primera pregonera dona de la història de Xixona, en un dinar em comentava que abans de la pandèmia el fester o el veí tenia un poc de parsimònia, de menfotisme, que veia la Festa de manera monòtona, però aquests dos anys han sigut un punt d'inflexió i que nota que la gent vol aprofitar el moment: - qui sap què passarà demà? I té molta raó. Un detall, les llotges del Casino, les taules que es lloguen per veure les festes assegudes, mentre tastes la rebosteria d'aquesta entitat, hi havia més demanda que mai.

Si tornem al Soparet, un no parar de música, d'emocions, d'il·lusions contingudes en dos anys, tres, si som exactes, des de les darreres festes. Fins i tot, els Marrocs van arribar tard a la segona desfilada; el temps sembla que es va parar, la Festa era al·lucinògena, que quan algú va mirar el rellotge no s'ho creia.

I per destacar, la desfilada que van fer els Ma-

rrocs, perquè la banda tenia ganes i va traure els timbals cromàtics i els normals (6 en total) i van fer un espectacle de percussió, empassat amb trombons, trompetes, clarinets, trompes, saxos tocant *Al-Wazir* del gran Saül Gómez.

DILLUNS 8 D'AGOST
ESCOLA DE FESTES

Anem, a poc a poc, introduint actes festers. Som pioners en la nostra Escola de Festes que estarà ensenyant festes en la kàbila dels Vermells fins al dijous dia 11 d'agost. Els profes: Carrasco pare, Jaume Miquel, Sabina Alcaraz, Pablo Gisbert i Bernardo Garrigós... ensenyen la història de la Festa, els actes, les ambaixades, duen als Festers de l'Any perquè l'alumnat els pregunten curiositats i als Capitans de Festes, el darrer dia, fan l'excursió a les kàbiles i després berenen a la gelateria de ca Guti.

Dijous també van pintar les línies del partidor, on comença l'Entrà, de blanc i marró, en homenatge a les capitanies.

És hora de començar a traure dels armaris la roba festera, com ho deia Ramón Cabezos Juan en "Sense Títol":

«Ara toca capgirar el contingut d'eixa foto. Anem traient ja els trages festers, que vagen airejant-se. Cal provar-se'ls per si es necessita traure o entrar d'alguna costura. Comprovem que no li falte la ploma a algun turbant. Netegem les botes, les espases i els trabucs.»

I clar, alguns no troben certes peces dels vestits festers després de tant de temps. I et poses nerviós, i ho busques amb quera perquè ho vols tenir tot preparat.

A la vesprada-nit hem anat a assajar, l'A.A.M. "El Trabajo" està muntant un concert molt especial, dedicat a la música de dos grans compositors de música festera, Ramon Garcia i Soler i Rafael Mullor Grau, que vindran el dia del concert i, fins i tot, dirigiran alguna de les peces. La boca encara no la teníem descansada del dissabte. Però ja sona amb plenitud i bastant afinadet.

En aquesta setmana s'han venut les cadires i ja se sap, que és un tema que genera polèmica. El fet d'agarrar número, que si ja estan quasi totes venudes. Enguany ja s'ha fet a la nova seu de la Federació.

A més, el dimecres 10 d'agost, i al camp de tir, es va realitzar les pràctiques i les nocions fonamentals per participar en l'acte dels trons, amb l'instructor i encarregat, Manuel Alcaraz Arques, *el Flare*. Un acte que ha minvat molt amb el nombre de festers per la dificultat que hi ha: test psicotècnic i permís d'armes d'avantcàrrega.

DISSABTE 13 D'AGOST
2n SOPARET

Divendres ja ho anunciaven els mitjans de comunicació de l'espai del temps i en els murs de Laboratori Universitat d'Alacant i MeteoXixona, que el dia no seria el més idoni. Tindríem temperatures altes, amb ràfegues de vent fortes i possibles turmentes:

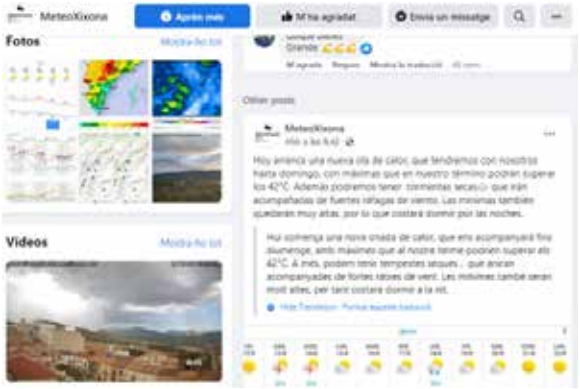

Les ràfegues s'han notat, aguantaran les banderetes? Algunes han aguantat, però la majoria s'han trencat, amb el paper tan bonic que tenen. I el que costen de fer.

El dia per a molts ha començat de matinada, ja que s'han acostat a la bonica i disciplinada diana de Cocentaina, que comença en la placeta del barri antic on està l'Ajuntament i fan les desfilades típiques d'aquesta població del Comtat.

De matí, i des de les huit, José Enrique Blanquer, a títol personal, va organitzar un torneig de futbet sala, i on van participar quasi totes les filades, amb emoció, competició, per aconseguir ser el primer. Van faltar quatre filades, la resta, emoció i diversió. I la final, Canyeta contra els Vermells, i duent-se aquest campionat casolà els darrers.

Hui és el dia dels Llaura, Fernando i Esther Ferrándiz, celebren el seu sopar de capitans, i es tinyen el carrer de blanc amb mocador d'*agüelo* al coll. El celebraran en el carrer la Sarga, on tenen la seua seu social. Sona la música a migdia, entre la colla de Dolçainers i alguns membres de la Banda de Xixona, formen una bandeta on ambienten el dinar. Després de la sobretaula, els senyors de la terra comencen a muntar taules, cadires, neveres, per tenir-ho tot enllestit per a la nit.

A les 17:30 comença la semifinal dels cotos, Verds contra Grocs i Pirates – Llauraors, com que són dues taules decideixen fer-ho dins de la gelateria, s'està més fresquet front de l'aire càlid que fa i que el dia no és l'idoni. La final la jugaran la Nit del Soparet els Grocs contra la capitania Cristiana.

Hui, desfilaran primer els moros, després, sí, els cristians, i ajuntaran forces Cavallers del Cid i Pirates, per abaratir l'IPC que altra vegada ha apujat. Els primers posaran la banda, la Unió Musical de Xixona, i els segons, la kàbila (primera que va tenir aire condicionat), i seran els darrers a desfilar en el primer desfile, perquè els Llauraors, avancen per poder tenir més temps.

La desfilada es veu sorpresa per una pluja intensa que no arriba a mig litre per metre quadrat, que fa que la gent que sopa tranquil·la-

ment en les tauletes del Casino, Pub, Vicmo o l'hort del Trabajo hagen de resguardar-se per uns moments.

A més, les filades que sopaven al carrer: Canyeta, Llauraors, es van veure afectats perquè es va banyar el menjar que estava ja en taula i els mantells de paper, però, no va fer que es perguera l'alegria, les ganes de festa, hui han eixit totes les filades, més el sopar de la capitania cristiana és sinònim d'ambient fantàstic.

La canyeta rememorava quaranta anys de la camisa Hawaiana, i donava un colorit diferent. Les camisetes les va portar Bidini l'any 1983 des de Puerto Rico.

Normalment, en un sopar de capitans, els convidats fan un regal, detall als capitans, però conten que els capitans van tenir més de detalls cap a la gent, que els festers als Capitans, per a Raquel que va fer l'escut de la capitania, amb Alexis Verdú (Cototo) i Juanjo, que han fet l'himne dels Llauraors, amb tots els caps d'esquadra que ixen en l'Entrà i els van fer un garrot personalitzat i a les dones un detall, als que van fer la marxa que van estrenar en el segon desfile, *Llauraors de Xixona* Marc i Pep.

I el detall dels capitans cristians, que van convidar als músics de la banda de Busot, i no tocarien, eixiren com a festers i festeres.

La desfilada ha anat un poc més lleugera, tot i que no acomplim els horaris. Volem aprofitar fins al darrer minut a la kàbila i arribem justetets.

Hi ha la música del Contrabando, ventalls al vent quan arriba el fort, el Flare no deixa de ballar la navalla. I l'esquadra que tancava la desfilada, amb Colometa fent de cap, amb gràcia i gana, els capitans dels Moros i dels amfitrions, quin bon rotllo que tenen. Això és festa.

Després hem continuat, i cada vegada més, al Barranquet, on hi havia molt bon ambient.

DILLUNS 15 D'AGOST
CERCAVILA, JOCS D'AIGUA, MISSA, AMBAIXADA INFANTIL, CONCERT DE FESTES I PREGÓ

Teníem un dia 15 d'agost molt complet i carregat de simbolisme. El dia de la Mare de Déu de l'Assumpció començava passats 5 minuts de les nou del matí, a la porta de l'Ajuntament, on l'Agrupació Artisticomusical "El Trabajo" de Xixona, despertaria al poble en la tradicional cercavila que aniria, enguany sí, pel Nucli Antic. El mestre es trobava indisposat i Pilili (José Iborra) va fer de director donant-los l'entrada del primer pasdoble *Homenaje* de José Pérez Vilaplana, un pasdoble assentat i bo per al moment, el silenci que hi ha, pocs espectadors, però bons. La banda de Xixona està quasi al complet, uns 65 components! Tots del poble, marca de la casa, qualitat, idiosincràsia.

Arriba el fort i arranquen cap al carrer Capità Hernández Mira. Bombà i es torna a formar al principi del carrer de l'Orito. Una altra entrada i s'entra pletòricament. Els músics comencen a suar i expulsen les toxines del passat Soparet.

S'arriba a l'Asil. És un regal per als qui residen allà. Canvien momentàniament de pasdoble, el de Mullor Grau que tocaran a la nit i dirigirà el creador, dedicat a Pepito Francés, que romandrà en la cadira del concert a la nit.

Feia temps que la banda no formava al principi del Raval. Déiem que era un dia carregat de simbolisme, de càrrega emocional. El fet de poder tocar en els ca-

rrers estrets i irregulars, on la banda sona contundentment. S'obrin els balcons, la gent ix a veure passar i oir la música. Del Raval entrem en el carrer Galera, abans han passat per l'ermita del Raval i observe com dos músics se senyen (gràcies, Sant Sebastià), continuen tocant, empalmen amb el carrer Badia, sona *Homenaje* que es converteix en admiració i agraïment per a tots i totes, pels moments viscuts.

Arribem al principi o final del carrer la Vila (segons la percepció), el president li comenta si ens fan una fotografia, i el gendre de de Pilili ens fa la foto. José Daniel Planelles comenta de poder anar pel Manhattan, i accedeixen la majoria. Carrer la Torre de les Maçanes, carrer Alacant fins a enfilar la meitat del carrer Alcoi.

En l'avinguda Constitució ja hi ha muntat la jornada de jocs aquàtics. Han canviat de pasdoble a *José Francés el Xixonenc* i l'han tocat fins a la porta del Trabajo.

Allà estaven els xiquets i les xiquetes que tindrien la diversió amb quatre o cinc atraccions on l'aigua era el fil conductor.

És dia de dinars amb amics i familiars o anar a la banyà de la Torre.

A les 18:00 seria l'ambaixada infantil A les 29:00 hores seria la missa (en la versió castellana), segons el llibre de les Instruccions Festeres que presentava moltes errades, però Marcos Ros Planelles com assessor de publicacions mitjançant el mur de la Federació de Festes, el canal de notícies de l'Ajuntament de Xixona del WhatsApp i aquells que tenien l'App FestesXixona22 estaríem ben informats.

La missa en honor a l'Assumpció seria a les 19:00 i l'Ambaixada Infantil a les 20:00.

El segon acte, he de dir, em va posar els pèls de punta. Actors i actrius adolescents que van posar molt de la seua part, com també el professor, Alfonso Zaragoza, per fer, de les tres que portem, la millor ambaixada infantil.

Primer la del Moro, on Manolo Gómez Pineño (Ambaixador Moro), custodiat per la sentinella Paula Samper Ramos i la baixà Mar Gisbert Carbonell, les dues verdes, demanava la rendició dels Cristians, enfront i dalt del castell, que obria per primera vegada les portes, Rubén Garcia Sánchez (Ambaixador Cristià) que defenia els interessos dels xixonencs, primera-

ment eixia la sentinella cristiana, Alèxia Verdú Arques, seguidament el capità Joan Joel Abarca Yunga.

La Unió Musical de Xixona pujava als principals protagonistes amb la peça composta per a tal fi, Cap *al Castell*, de Mario Ramon Esteve.

Començava l'Ambaixada del Moro i Paula Galiana faria l'estafeta, de manera professional, diríem. Pujava pausadament amb cavall blanc, li donava el papir amb la rendició, i Paula Samper, el llegia amb atenció i trencava amb indolència i desacord. Paula Galiana es regirava i amb els braços oberts cavalcava carrer avall. Bravo.

Però una ambaixada infantil d'eixa categoria ha d'anar adobava, per actors i actrius secundaris, i necessitem la implicació dels pares i de les mares festers, perquè l'Ambaixador Moro estava una mica desprotegit de guerrers de la seua host.

L'acte acaba amb una desfilada dels protagonistes per fer-se un merescut gelat.

Són les huit de la nit, ha acabat la missa i repiquen les campanes a Festa, sí, hui ha començat la setmana festera. Estaria bé, a veure si ho aconseguim i recuperem la traca que es tirava per tota la Plaça, la pólvora és símbol de Festa.

A les 22:30 tindríem un dels actes que més ompli el Barranc de la Font, el concert de Festes, per l'Agrupació Artisticomusical "El Trabajo" de Xixona, amb un homenatge a la música de dos grans compositors de música festera, l'atzenetí Ramon Garcia i Soler i l'alcoià Rafael Mullor Grau.

La mantenidora de l'acte, Cristina Bernabeu, amb un posat correcte, dicció de locutora de ràdio i un discurs adequat a les circumstàncies i el moment:

«El concert de hui està carregat de simbolisme: la part musical és el pretext principal pel qual som ací, però és molt més el que es respira en l'ambient. Emocions contingudes, nervis, alegria i moltes, moltes ganes de rebre la trilogia festera més esperada. No cal que explique l'estreta relació que hi ha entre les festes de moros i cristians i la música, i des de la banda volem donar la millor versió possible d'una de les parts d'aquest binomi inseparable, i compartir-ho amb els merescuts protagonistes d'unes festes que tant s'han fet de derogar: les capitanies, els festers i festeres i tots vostès».

La primera part la dirigiria el director titular David Gonzàlez Tormo, que s'obria amb la rapsòdia masera de Ramon *Pepe el Rompe* i es donava les intencions, canviar l'estat, l'esperit.

I l'entrada que presentava el jardí era de ple, de gom a gom, fins i tot, el públic va haver de seure en els trossos de fusta. La segona peça, també de Ramon, *Gaudium* un pasdoble amb dos trios que meravellen.

La tercera, ja amb els instruments calents, la potent marxa cristiana *Alcázar d'Elda* de Mullor. Tornàvem a Ramon amb *Pacos del Gurugú* amb un bonic trio, altra marxa cristiana*, David*, de Ramon i per tancar, mira que és bona, la marxa mora, *Músic i Llanero* de Mullor.

En l'entremig es va procedir a llegir el pregó de festes, ja que per motius que desconeixem no es va fer el dia de l'Alçament de Capitans, 16 de juliol. El pregoner seria, segons la cadena intercomarcal, el ginecòleg, Javier Blanes Espí, que actualment viu a València.

El seu pregó va girar entorn de la seua figura com a fester, la relació que tenia, i els canvis de filà: Vermells – Canyeta – Pirates, i que l'amor, no cal dir-ho, va fer que parara en la darrera filada cristiana

«*Posteriormente desembarqué en los Piratas, cosa que todavía a día de hoy me lo recriminan mis amigos cañetos, especialmente Quino (al que le tengo un especial afecto y él lo sabe), CAMBIE DE FILADA POR AMOR, recuerdo que vine a fiestas con mi mujer y como las kabilas de los piratas y la cañeta están juntas, mi mujer se quedó a comer en la Kabila de los Piratas con todas sus amigas piratas,(QUIN PERILL!!!)… mientras yo estaba en la kábila de la cañeta comiendo. Después de comer fui a verla y no se me olvidará su imagen riéndose con todas ellas, integrada como si fuera pirata desde niña (ella que nunca había estado en las fiestas de Moros y Cristianos*

porque siempre ha sido fallera). Me comentó, "JAVIER, YO ME QUEDO EN LOS PIRATAS", (yo quería que saliera en La Cañeta conmigo) no se que le dieron en la kabila pero desde entonces es una pirata y una jijonenca más, eso lo pueden confirmar en la filada, o a la seua Xixona*: «Conforme pasan los años, ese amor a Jijona, transmitido por mis padres, ha ido incrementándose y yo también lo he inculcado a mi familia, a mi mujer y mis hijos*». Tot i que recorda el 2016 quan va ser capità amb la resta de companys, o la relació que té amb la Banda de Xixona.

Com deia: «Evidentemente *recuerdo con especial cariño nuestra Capitania del año 2016, donde 18 amigos decidimos ser capitanes de fiestas, QUE AÑO TAN BONITO! QUE RECUERDOS! Ese año el cerebro de Willi (QUE NO PARA), ideó muchas de las cosas que luego sacamos. Recuerdo la cantina que pusimos en la calle Barcelona para asar sardinas vestidos con el traje del escorbuto, y cómo salimos los 18 capitanes en el boato del Capitán Moro de ese año. No recuerdo ningún* año que los Capitanes Cristianos salieran en el boato del Capitán Moro».

Després del pregó, que en general, va agradar al personal, l'alcaldessa de Xixona, Na Isabel López Galera, li va fer entrega del pin d'or de la ciutat, i el regidor de Festes, li va fer entrega d'un regalet, el cartell de festes maquetat, i supose que tindria alguna dedicatòria del moment.

Seguidament, la presidenta de l'Ajuntament, va fer el seu discurs, dividit en tres punts. Parla mot bé el castellà Isabel! A vegades, ens hauríem d'adequar a l'àmbit d'ús en el qual estem, i el lingüístic és un d'ells.

La mantenidora, abans de continuar amb el concert, va fer un anunci-recordatori, en el qual, dijous se celebraria la processó en honor a Sant Bartomeu i Sant Sebastià, acte que ha tingut i té molta polèmica. L'A.A.M "El Trabajo" participaria amb l'estrena d'una marxa composta especialment per a l'ocasió, composta per Adan Bernabeu Garcia, i que aquest va fer extensible de tota la seua banda a la Federació de Festes. Per la seua part, la banda li va fer un detallat, com llegia: pel temps de treball, esforç i dedicació, perquè el compositor l'ha escrita desinteressadament. Haguera estat bé estrenar-la, però, no era el moment, la veritat.

Va presentar la segona part, on els protagonistes serien dos convidats excepcionals, dos compositors, com deia la mantenidora: «tots dos són els creadors de peces que sonen any rere any a concerts, festes i celebracions no sols dels voltants, sinó d'arreu el món. Però aquests referents s'impliquen en la música des de nombroses dels seues vessants.

L'atzenetí Ramon Garcia i l'alcoià Rafa Mullor compten amb una acurada formació, un recorregut professional "inesgotable", creacions prolífiques i quantitat de reconeixements pels seus treballs. La seua relació amb la nostra banda va nàixer arrel l'aspecte musical: als nostres treballs enregistrats hi ha moltíssimes peces signades per tots dos. Tantes hores de treball i música han fet que la relació esdevinguera personal, i amb actes com aquest comprovem que encara hui continua consolidant-se».

Ramon Garcia va pujar a l'escenari per dirigir la inigualable *Laura 94* i la marxa mora, amb l'ajut dels dolçainers dels Arreplegats, *Reina*. Deia: mireu-me i seguiu-me, i tot anirà bé.

Rafa Mullor, per la seua banda, va dirigir el ja escrit *José Francés "El Xixonenc"* on va fer alçar al dedicat de la cadira del públic, i *Saxum* peça que va compondre i que l'A.A.M.X. va dedicar a José Rafael Pascual-Vilaplana.

La Banda va acabar amb una contundent marxa mora: *Marxa del Centenari*, d'Amando Blanquer i ara sí, el mestre, David Gonzàlez Tormo, desitjava unes bones festes.

Un gran dia, un dels millors que recorde.

DIMARTS 16 D'AGOST
NANOS i GEGANTS, DANSA INFANTIL, MUSICAL PINOTXO

M'agraden els dies previs a les Festes, com a molts, per la parafernàlia que hi ha, el fet de posar-ho a punt, les preguntes que et fan sobre festes, les discussions que es creen, les crítiques... Que si la perruqueria, ungles, bor-

les, faixes, les Minxes, l'organitzador del dinar de l'Entrà, l'hora que et toca maquillar-te.

La meua casa, com la de molts altres, es transforma. Penja-robes col·locat al menjador, posem els bombatxos, faixes, capes, jupetins, babutxes-sandàlies-botes, navaixes, sabres, els taps per als trons, guants (Entrà o trons), l'espingarda o espasa. Tot damunt de la taula on ens reunim a Nadal.

Sonen els tabals, ritme de Nanos i Gegants, i un comboi de xiquetes, xiquetes, amb pares-mares-iaios que els acompanyen. Els penjolls al carrer Raval ja hi són. Què faríem sense la brigada d'operaris de l'Ajuntament, i la grua de Mutxamel!

Els Nanos i Gegants, com comentava Bernardo Garrigós Sirvent, al seu bloc, sempre havien estat associats des d'antic a les nostres festes. Incerta és la seua aparició, però d'uns anys ençà, s'han recuperat com un gran acte que encanta als xiquets.

«A partir de aquel año quedaron asociados al programa de actos. Incluso en 1945, cuando no se celebraron fiestas de moros y cristianos; aunque si fiestas del 23 al 26 de agosto los Gigantes y Cabezudos no faltaron a su cita del mediodía los días 24, 25 y 26.»

Enguany tindríem dos gegants! I nombrosos nanos. Més el dia del Mercat, més tres anys sense eixir, més arreglats per Jaume Miquel va donar un resultat d'èxit absolut. Més de dues-centes persones que els acompanyaren pel través, però sense la policia i va ser un perill per tanta gent que hi havia.

Entre les hores mortes que presenta el dia, hem anat a ca les Minxes, Glòria i Conxa, dones humils, gracioses, que sempre tenen a dir alguna cosa, opinen. Què farem quan no estiguen les Minxes? De vestits festers en saben. I de la vida. Ens acomiadem dient-nos que cada any que passa ens ho passem millor a festes, i diu, que cada any que passa, un any menys que ens queda.

A la vesprada, i a les 19:30 es va celebrar el dia de la dansa infantil. Sonaven altra vegada els tabals, i buf, la dansa. Un grapat de xiquetes, sobretot, ballaven, amb més o menys gràcia, el nostre ball tradicional. Ho van fer de pressa, i el carrer es va omplir.

Pepe Rabosa penjava un comentari al Facebook on deia la lliçó que ens donava un xiquet que ballava sol, no diuen que sempre faltaven balladores?

A la nit, i al Barranquet, vam tenir per a un públic infantil, el musical Pinotxo.

DIMECRES 17 D'AGOST

NANOS, DANSÀ I MUSICAL "LO MEJOR DE LOS 80"

Per segon dia han eixit els Nanos i Gegants, i una altra marabunta de xiquets i xiquetes els han seguit pel barri Sagrada Família, ja acompanyats per la poli. La imatge dels xiquets més menuts que tenen por i dubten de qui hi ha darrere fa goig als majors. Un se m'ha acostat i m'ha fet que l'agarrara. L'he pujat i li he dit que si no estava quiet li menjarien la mà, i ha sigut molt ben manat.

He vist que ja estan les banderes de les deu filades en els ponts d'Alacant i d'Alcoi.

A la vesprada a les 19:00 hores s'ha fet la dansà. Primer, la cercavila per a arreplegar a les balladores. Ix des de la porta de l'Ajuntament i continua per carrer Josep Hernàndez Mira, de l'Orito, puja per les escales de la comare Maria Dolores Miquel, arribem al barri dels Ganduls, continuem pel carrer Raval, Galera, i per la Vila tornem al punt d'inici. Han passat els anys en aquests carrers. Històries amaguen les seues façanes.

La colla de Dolçainers i Tabaleters "Els Arreplegats" toca la tradicional peça de l'arreplegà que té un origen del segle XVIII. Esperem que es facen les 20:00 hores. L'espera s'haguera fet més amena amb un llimó i/o orxata i dolços, com antigament s'oferia els arreplegadors; el carrer, altra vegada s'ompli de veïns, veïnes, i forasters que volen veure el nostre ball tradicional, on la seixantena de parelles ballen al mateix temps el *ninaní*.

Acaba, tocant les nou de la nit, enfosquint-se el poble, la dansà, i tres premis que es van repartir. Després la balladora convida a un gelat – sopar, al ballador. Tradicions que no s'han de perdre.

Per què no va haver-hi més dies de dansa? Seria la pregunta. Però, el calendari no donava per a més. Haguérem pogut fer el dia 18, no? Era massa precipitat, processó (acte nou) i no es volia posar més tard de les 21:00 perquè la gent a les 21:30 puga anar a sopar.

A la nit, el grup de rock *The Gafapasta* va fer vibrar als vora 1000 o 1500 persones que van anar al concert al Barranc de la Font. Se'ns va fer curt, perquè és un grup que feia un *remember* de la música dels anys 80, i per a eixa franja d'edat, públic entre 40-60 anys. El cantant s'havia interactuar amb el públic i tenia un repertori que agradava. Xe, molt bo. Per a repetir.

S'haguera pogut posar altre dia, en un Soparet, en un dia de festes. Si es repeteix, com molt bé comenta en el seu mur del Facebook José Mira Amenos:

«Hoy gran éxito de la Música de los 80 en el Barranc de la Font que me recuerdan los tiempos en que vino Olé Olé a las escuelas.

Gran ambiente y los músicos tocando a gusto. Estando la mayoría de vacaciones y en Fiestas, creo que este tipo de espectáculos deberían empezar a las 11h. que da más tiempo a que nuestros bares y cafeterías hagan también su negocio sin prisas para poder llegar al evento».

DIJOUS 18 D'AGOST
NANOS I GEGANTS DELS VERMELLS, CONCURS DE DIBUIX INFANTIL i PROCESSÓ

Hui el dia començava a les onze amb els Nanos i Gegants i la peculiaritat és que la comparsa dels Vermells fan de Nanos i Gegants, és un costum de fa més de vint anys.

Foto treta del mur de Cronista Xixona

A les dotze, un poc abans, i en les portes de la gelateria Antiu Xixona es faria el concurs de dibuix infantil. Una cinquantena de xiquets i de xiquetes que expressen els seus sentiments festers en forma de dibuix. No hi ha cap pretensió, sinó passar una bona estona i guanyar-se un gelat.

Mentre dibuixen arriben les cadires per a festes, en el carrer la Sarga, els Llauraors han instal·lat una carpa per poder fer-hi tota la festa. Són pocs i massa treballadors, tenen amagades moltes, però que moltes hores dedicades a la festa.

A les 17:30, mentre anàvem a pels trabucs i arcabussos en la porta de la Federació, hem vist com els mantenidors de les kàbiles estan de plena faena. Hi ha un reductiu grup de gent que treballa pel bé comú. La repartició de trabucs, no és un acte en si, sinó un recordatori perquè els pocs tiradors que queden, tinguen el seu armament preparat.

Fins que ens tocara torn hem entrat en el reformat Local de Músics i la veritat és que, tot

i no estar acabat, els músics, podran descansar millor. Esperem que puguen fer ús de l'aire condicionat perquè no estava del tot clar.

Una vegada arreplegat el cop, els responsables de les cadires, les muntaven per al primer acte oficial de les festes del 2022, la Processó.

Hui seria un dia històric, millor dit, que faria història, el canvi de dia de processó. Poques vegades un tema ha suscitat tanta polèmica. No entrarem en qüestions religioses i de fe. I la nostra postura serà la de la Federació. Ha estat en boca de tots, al llarg de tot l'any, i mentre s'apropava l'hora de l'acte, la vox populi ha tornat a parlar a favor i en contra.

En *El Programa* hi havia diversos articles sobre el tema suscitat, com el de Lourdes Galiana "Volver a Empezar", el qui escriu "Comunicació", Daniel Llorens Hernández "Iniciativa Salvem la processó" i el comunicat de l'Església.

Al Facebook també hi havia a favor del canvi de dia:

«Si la DEVOCIÓ està relacionada sols a un dia concret de l'any, crec que no és una bona devoció. S. Bartolo i S. Sebastià estaran enfadats per veure que els seus devots el dijous passaran d'ells. La tradició és una cosa, la DEVOCIÓ és una altra, tots els dies de l'any són

adients per demanar als Patrons les nostres súpliques. El fet correcte, el dijous és participar en un acte de Festes de TOT EL POBLE. I deixar-nos de ximpleries que no tenen res a veure en la nostra Festa.

Ah! Jo eixiré a la Processó».

D'autor desconegut.

Al voltant de les huit de la nit, i en les portes de l'Ajuntament, festers i festeres, federatius, membres de l'Ajuntament, capitans i banderes, esperaven a començar l'acte religiós. Puntuals, com estava programat, un poc abans de les 20:30 hores, la Unió Musical de Xixona acompanyava a les autoritats i les banderes cap a missa, on s'iniciaria la processó.

El primer que caldria destacar és que hi havia molta gent jove, molta, que és la que predominava.

Les campanes repiquen a festa, ix Sant Bartolo portat pels festers de les cinc filades mores, sona l'himne d'Espanya i es formen els moros, sense ordre, tots entremesclats i amb gent no festera.

Per primera vegada sona la marxa processional composta per Adan Bernabeu Garcia *Sant Bartolomé i Sant Sebastià*, les campanes repiquen, sona la música, hi ha respecte, això sí.

Seguidament, ix Sant Sebastià als muscles dels cristians, l'altra banda, l'Agrupació Artisticomusical "El Trabajo" de Xixona toca l'himne i amb la mateixa peça comença el segon bloc de la processó, on van les banderes de les deus filades, els delegats, els membres de la federació i la corporació municipal.

En l'avinguda Constitució hi ha gent mirant la processó, i es realitza l'acte. És menys vistós sense els vestits, però és la primera vegada que es duu a terme, i els canvis, tot i haver una forta oposició, són difícils d'acceptar.

Ara bé, poca gent major. Boicot? No estar d'acord? Si aquest acte ha servit perquè la gent jove isquera, s'ha aconseguit. S'ha millorat l'acte? Es podria repetir? Situat, està bé, no queda malament. Torne a repetir que hi ha respecte. No tant la vistositat amb els vestits festers.

La participació haguera canviat si la postura de la Junta Pastoral haguera donat suport al dia del canvi?

Caldrà esperar-se fins al tercer dia de festes, per veure l'alçament i després fer una anàlisi, un debat, xarrar-ho pausadament.

Demà, la Nit del Soparet.

2023

DIVENDRES 19 D'AGOST
NIT DEL SOPARET

El dia ha començat, hi ha tranquil·litat i fas els darrers encàrrecs i ultimes els detalls i imprevistos. Les kàbiles estan preparades, la gent està amb ganes. Escrius al Facebook el darrer comentari, el que tenies pensat, desitges bones festes, i és hora d'arreplegar la pólvora per al segon i tercer dia.

Hem fet molta faena, els membres de la Federació, i en festes et tocarà fer alguna coseta, pel bé comú.

Hem suportat moltes crítiques, sobretot, pel tema de la processó, i hem escoltat moltes discussions absurdes. La festa no és per passar-ho bé? Però és un tema que ens interessa i que amem.

Què ens oferiran les festes? Què ens emocionarà? Perquè són iguals, però a la mateixa vegada, diferents, i cada any que passa, l'experiència fa que t'ho passes millor.

És hora de tancar l'ordinador, de gaudir al màxim, aprofitar tots els bons moments que ens proporcionarà. Dimarts o dimecres, ja veurem.

Bones festes per a tothom.

Reprenem l'escrit un dimecres dia de sant Bartolo. Festes passades i amb bones sensacions. Hi ha hagut coses boniques, altres no tant. Comencem pel principi, l'arreplegada de la pólvora que estava programa per a les onze i es va allargar una hora i quart. Amb unes xifres de 49 tiradors i 87 quilos de pólvora. Tema que caldria analitzar-lo i que comentarem certes qüestions en l'alardo del diumenge o dilluns. I pólvora molt cara, uns 45 € el quilogram, la polvorera 8,5 € i els pistons 8,5 €, és a dir, que a cada tirador li costa 61,5 €, i si saps que amb un quilo no en tens prou, doncs, 106 €. A més, la complexitat de tindre el permís, el test psicotècnic, el curs fet...

Una vegada que s'arreplega, es guarda en un lloc segur per al diumenge que començarà la batalla.

La vespra o Nit del Soparet és l'inici de quatre intensos dies, i els comencem amb molta energia, entusiasme i ímpetu. Un diu un punt d'encontre, a una hora, i ja no hi ha un minut de descans. La gran majoria de filades tenen dinars per ambientar. Se sent des de les 13:00 hores música al Casino, punt d'encontre, una xaranga que acompanyarà a la filada capitana mora en el dinar. A les 11:00 és l'hora elegida per la policia municipal per fer el tall de carrers, i la prohibició d'aparcament.

Han arribat les paradetes al carrer Alcoi, el moviment de gent amb vestits festers és incessant. Tindrem bona temperatura, amb calor al migdia i fresquet a les nits.

El poble està decorat per a l'ocasió. A l'altura de les escales de Pepito Fajardo, la cadena Intercomarcal farà un directe de tres hores amb personatges principals de les festes. El locutor té taules en aquest afer, i tot i que en el directe intervenen veïns que passen i es claven en la conversació, es poden sentir les sensacions, les novetats que hi haurà.

A més, aquesta cadena d'àmbit comarcal, ha estat durant totes les festes i crea un document històric que després es podrà veure.

El dinar ha estat genial. Estem ambientats. Estem animats. Vora les cinc, arriben els músics. Part fonamental de la nostra festa, de qualsevol. Retornaran al quasi acabat Local dels Músics, i que almenys es podria dormir. No aniria l'aire condicionat, i clar, quasi dos-cents cinquanta músics dormint en un lloc... a més, sí que ens han comentat que ha faltat neteja, i la Federació ho hauria de tenir en compte.

A les 18:00 arranca l'Encontre de Músics i aniran, segon l'ordre d'arribada de l'Entrà al Cuarnero per fer l'assaig de l'Himne de Festes, que dirigirà l'endemà, José Mira Galiana (Canana), bombista de tota la vida, de Xixona i que actualment toca en la Unió Musical de Xixona. A l'assaig hi ha molts festers que comencen la Festa en aquest acte.

A les 17:30 tindríem la final del campionat de Cotos. Una final on se sentien crits, colps a la taula en cantar les quaranta i emoció, entre els Grocs i els Llauraors, i que finalment, guanyava el campionat els Grocs.

L'ambient al carrer a les 19:00 de la vesprada en l'avinguda Constitució és de goig, de felicitat, insuperable, imperial, sublim.

A les huit de la nit, puntuals, comença la Desfilada dels Xiquets i el concurs de Caps d'esquadra, protagonistes en aquest acte, on se senten reconeguts. Hi ha pares i mares, i iaios i iaies que participen amb xiquets i xiquetes de bolquerets als braços, davant la banda. Darrere, els majorets, però estaria bé anar pels costats, perquè se senten encara més reconeguts.

Els guanyadors del concurs de caps van ser, per la part del bàndol cristià, el contrabandista Andreu Miralles i el moro Hernán Cortés, dels Marrocs.

La desfilada, bé, les desfilades en general han anat lentes, molt lentes, fins i tot, han avorrit al mateix fester, ja ho hem dit, i si anàrem més lleugers, hi hauria més *flow*. Un exemple és la desfilada de la Nit del Soparet del Contraban que va tardar vora una hora i cinc minuts, i que com que era la primera, tots ens retardàrem. I l'endemà l'horari és per a totes i tots igual i caldria aprofitar al màxim el temps de descans que tenim.

Es pot resumir en "tu qui eres per dir-me a mi el que he de fer o com he de desfilar". Irresoluble.

El sopar de la Nit del Soparet és apoteòsic. Els festers tenen ganes, estan fresquets, els músics també. Qui pot sopa al carrer. Hi havia una idea de posar una carpa en tot el carrer Barcelona, que pagaria l'Ajuntament de Xixona, però com va comentar en una reunió Ricardo Mira, regidor de festes, no li van passar pressupost, i no va poder ser.

Tanmateix, haguera sigut una molt bona idea, que no s'haurà d'oblidar. Els Llauraors, els Grocs, havien contractat eixa carpa, ben ajustada al pis del carrer. La resta de filades, excepte els Marrocs i Cavallers, que no en van posar, eren de tela verda o negra, que apaivagaria un poc la calor del migdia.

Sonen les bandes, hi ha remor, venen els venedors ambulants amb tota classe d'artefactes xinesos, amb llumetes, que ens posem per fer més acolorida una Nit del Soparet que acabaria amb la desfilada, amb l'ordre que tindrà l'Entrà, i que aprofitem per a fer el darrer assaig, si es pot, amb els membres de l'esquadra.

Hi ha navalles que es roden amb ritme convincent quan arriba el fort, les canyes de la Canyeta (i on la regidoria de festes tenia preparats dos contenidors perquè quan acabaren la desfilada no s'escamparen per tot el poble), els Cavallers, els Pirates vestits de mariners i els Llauraors, garrots en mà dels caps.

Començarien els Vermells, Grocs, Kaimans, Verds i tancant, cap a la una i mitja del matí, els Marrocs.

Posaven fi a la vespra, intensa, alegre, amb ganes.

DISSABTE 20 D'AGOST
1r DIA DE FESTES
PRESENTACIÓ DE BANDES

Ha començat el dia, podríem dir, fresquet, després d'un estiu amb molta calor. Els primers músics desdejunen un granissat a les portes de les gelateries o els pocs bars oberts que hi ha.

El dia de l'Entrà és el dia dels dies, i per a molts festers és un dia que els apassiona.

Al carrer comencen a arribar els primers festers que agafen posició en les cadires llogades; també estan els que ixen del Passatge, i es retiren a casa, són jovençols valents que encara els resta un ensenyament fester.

A poc a poc, el carrer principal de Xixona, rebrà els festers, tenint el seu punt àlgid en l'himne de festes.

Una curiositat és que anys ençà, abans de seure a la cadira, tothom passava per ca Elies o en Antiu Xixona, i després anava al quiosc a comprar l'*Información* on hi ha, a les pàgines centrals, l'especial Festes en Xixona. Ara l'únic lloc on pots comprar el periòdic és en *Tot en línia, però* hem perdut el costum de comprar periòdics, perquè no hi havia ningú que el tingués, i es podia consultar, si ets subscriptor, en l'App del periòdic, o en algun bar.

No obstant això, l'especial tenia la mateixa estructura que l'any 2019, que va ser el darrer any que es va publicar amb exclusivitat de la Festa, la periodista, Míriam Vázquez feia un resum de què són les festes del nostre poble, amb entrevista a l'alcaldessa de Xixona i al president de la Federació, amb una foto, que, suposem, per falta de coneixement es va publicar, i era l'ofrena floral de les festes dels nostres veïns gelaters, que ja sabem que no poden eixir per qüestions de faena.

2023

Se sent les dues primeres bombades del percussionista de l'Ateneu Musical Sant Roc de Castalla, dels Contrabandistes, que tocaran el pasdoble de Mario Roig Vila, *Miguel Domenech*. Acompanyat pel delegat o representant de la filada. Un pasdoble fresc i alegre per començar l'acte.

Passa la primera banda, i m'adone que serà una presentació diferent, emotiva, ho note.

La segona banda sona des del fons, una que ja fa bastant temps que venen, si no m'equivoque en són, vint anys, la Unió Musical de Llutxent de la comparsa La Canyeta q,ue interpreta *Suspiros de España* d'Antonio Álvarez Alonso. La Canyeta va complir l'any passat 75 anys de la seua fundació, i ho celebrava, commemorava.

Arriba la tercera banda, la Unió Musical de Xixona, de la filà que complia 50 anys, els Cavallers del Cid, que tocava *Las Provincias* dels germans Vicente i Arturo Terol Gandia; sense tocar estava José Mira (Canana) al costat de la seua neboda que portava la bandera, amb grenya blanca, panxa provinent i la gent començava a aplaudir-lo al seu pas, perquè era enguany el director de l'Himne de Festes. Alguns festers aprofiten per a tocar, com va ser el cas de Francisco José Alcaraz Candela, Moro Vermell que tocava el barítón.

El ritme de les bandes era fluid i s'agraïa, passàvem a la quarta filada cristiana, els Pirates-Marinos que amb la Unió Musical de Bocairent tocaven *Maig del 24* d'Enrique Alborch Tarrasó.

I per acabar el bloc cristià, els Llauraors, Capitania Cristiana, amb la Unió Musical de Busot, amb el pasdoble *Adrià* de Mario Roig Vila, autor que va sonar dues vegades a l'acte. Un pasdoble molt Llaurador, amb referències motius costumistes, i amb l'ajut de dos dolçainers xixonencs de la Colla dels Arreplegats, Néstor Aniorte i Alexis Verdú (Cototo). El director de la Banda de Busot, que és el mateix que el de la Pobla del Duc, acaba l'acte dirigint la banda.

Els Moros Vermells encetaven el bloc moro amb *Jijona la Dulce* de Miguel Villar Gonzàlez, i les dues delegades, una a cada costat.

Continuaven els Moros Grocs amb l'excel·lent pasdoble clàssic *El Rei Capità* de Julio Laporta Hellín, amb la Societat Unió Musical de Beniarrés.

La banda que més temps fa que ens visita, la Societat Protectora Musical la Lira d'Alfarb, amb la bandera, amb el seu bombo característic que duu un Kaimà i el pasdoble *Juan Rico* del murer Francisco Esteve Pastor.

Un dels moments més emotius de l'acte va ser quan la Societat Musical l'Aliança de la Torre va tocar el pasdoble del mestre de música de Xixona, i que va ser director de l'himne, Damià Llorens Jordà, dedicat a Juan Escoda Moncho, *A un bon fester*. La formació l'encapçalava el seu fill, César Escoda i al costat el net, Mario Escoda, amb timbals tocats pel xixonenc, Alejandro Arques, i també estava el seu amic de l'ànima, Bernardo Garrigós amb la tuba, juntament amb el fill de Bernardo, Guerau Garrigós. Mentre passava la banda dels Moros Verds, la gent anava alçant-se i oferint un merescut aplaudiment a un dels festers més carismàtics. Uns moments, com relatava el seu fill, César, amb moltes emocions contingudes.

Tancava l'acte, la filà capitana mora, els Marrocs, i la Unió Musical de la Pobla del Duc, amb *Maido,* pasdoble del ben conegut, José Rafae Pascual-Vilaplana, que els acompanyava el segon fester més vell, Fernando Nyora. I un bon solo del trompetista solista de la Pobla del Duc, que d'igual manera que en la Banda de Busot, Tonet, dirigia als músics.

La cadena Intercomarcal entrevistava a autoritats, president de la Federació i capitans dels dos bàndols, i sentíem la mateixa paraula en les cinc respostes... emoció.

Cada vegada en el carrer hi havia més gent que volia viure el moment, i havíem viscut un vertader concert. Les bandes havienacurat l'elecció d'una bona peça.

I arribava el moment culminant de l'acte, la interpretació del pasdoble *Fiesta en Jijona* de Vicente Pla Candela, 6 minuts i 38 segons que ens durien a la glòria. L'enciclopèdia Bernardo Garrigós Sirvent ens informava que enguany es complien 50 anys de la composició del pas-

doble que s'ha convertit en tot un himne i que quan trobem un bon moment, l'indicat, el posem, i ens transporta al limbe.

Com escrivia Bernardo Garrigós:

«El pasodoble fue estrenado el 11 de marzo de 1972 en un concierto celebrado por la Agrupación Artístico Musical El Trabajo del cual el periódico local *Guay* se hizo eco: «y el estreno del pasodoble *Fiesta en Jijona*, original del Sr. Pla, marcha de agradables matices jijonencos muy pegadizos al oído. Fue una lástima que la gente se quedase en casa viendo el televisor».

Pujava José Sirvent (Canana) a la tarima preparada per a l'ocasió, els aplaudiments eixien del no-res, Canana saludava a músics, festers i veïns, es regirava per demanar permís per començar. L'alcaldessa assenteix amb el cap, als balcons de l'Ajuntament estant els membres de la corporació, membres de la Federació i capitans. Abaixa les mans i amb ritme un poc lent, però marcial, dirigeix un bon pasdoble, que després de dos anys, va emocionar a tot un poble que veia com es feia realitat el dia gran de les Festes de Moros i Cristians de Xixona.

Felicitacions per part de festers, músics i veïns al director i tots a esmorzar, a agarrar forces per a la Banyà. Un cúmul de sensacions que descrivia el director. I ens comenten que va ser una de les ovacions més grans la que va rebre aquest xixonenc de soca-rel.

Per cert, les noves tecnologies han fet que molta gent fera retransmissions en directe, en les xarxes de Facebook o Instagram, un exemple, Joan Arques, regidor de l'Ajuntament, que va transmetre l'himne amb 2900 reproduccions.

LA BANYÀ

A dos quarts de dotze, o cosa que és el mateix, les onze i mitja, d'un esplèndid dia, començava la primera diana, però que com que ha evolucionat a rebre aigua per part de la gent quan passen els festers, es va canviar el nom, al del que obri el títol.

Els festers van vestits amb roba vella, banyadors, flotadors, poals, pistoles d'aigua, i un llarg etcètera (etcètera són productes que provenen del blat i de les gallines) per passar una bona estona. Sobretot hi ha xiquets i xiquetes que no es volen perdre un acte que els encanta, perquè s'ho passen bé.

El Contraban arrancava. Seguits de la Canyeta, Cavallers Pirates i Llauraors. És una cercavila que transcorre pels carrers de la part vella de poble: de l'Orito, sant Francesc, fins a arribar a l'Asil, el Raval, carrer santa Anna, es

puja per carrer Galera, es baixen les escales de les Parres i continua el carrer la Vila fins a arribar al carrer el Vall, carrer Alcoi i arribar a l'avinguda Constitució, en més o menys una hora, intensa, i on reps aigua, en tot moment.

Ja sabem que la primera parada és en la bassa del teatret, i la segona en la de l'Asil. Els Llauraors tenien una sorpresa preparada en el carrer sant Francesc on un tràiler va descarregar tot el contingut ple d'aigua i que la força va arrossegar a alguns festers uns metres cap avall, a més d'un aspersor amb aigua.

La desfilada per la Plaça és alegre i ràpida, hem d'anar a dutxar-nos i arreglar-nos per al dinar, en la kàbila, en un bar, i l'acte va acabar puntualment, i ja sabem que en unes hores vindrà l'Entrà, l'acte dels actes.

ENTRADA DE MOROS I CRISTIANS

El dinar ha estat genial, amb els membres de l'esquadra (ja siguen d'esquadra de negres, especial) o en la kàbila, amb tots els companys guerrers.

Es fan vora les 17:30 i el personal es dirigeix cap al balcó de la casa Pòsit, hi ha ambient ex-

traordinari, s'ha oblidat la pandèmia. Trobem festa en estat pur: efervescència, passió, color, calor, amor a la Festa.

Cinc minuts abans de les 18:00 hores se sent la veu de Begonya Mira, que serà la mantenidora de l'acte des de la segona planta de la Casa Pòsit:

«Xixonencs, xixonenques, festers i festeres, visitants... anem a començar l'entrà. Fa tres anys que no s'obrin les portes del balcó de la casa pòsit. Hui les obrim amb alegria, il·lusió, música, risses, somriures. Torna l'entrà, l'acte que ens fa somniar al llarg de tot l'any. Fem entre tots, una de les millors entrades que mai hàgem fet.

Voldríem tenir un record per a Juanito Calderilla, vertader artífex del balcó de l'entrà que amaga moltes històries. Calderilla, en el teu honor, va per tu.

Que es preparen els heralds! I que isquen els festers de l'any!»

Eixien Vicent Sala, Llaurador, i Adolfo Llinares, Groc, que compartiren el discurs, breu i intens.

«Xixonencs i xixonenques.

Per fi estem en el dia tan esperat! Vos demanem que gaudiu al màxim de les festes, mantenint les tradicions que ens hi han trasmès.

Beveu espallet i desfileu lleugerets.

I ara, sense més, diguem tots junts i ben fort les paraules que tots volem sentir.

PER XIXONA! PER SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ. QUE ARRANQUE L'ENTRÀ!!!»

Enguany es complien els 25 anys dels primers Festers de l'Any (1997) que deien la frase ja memoritzada per quasi tots els xixonencs. Dites pel tio *Punyal* (José Eliseo Masià Arques) i *Farineta* (José Sirvent Llorens). Amb poca retòrica: Esteu tots preparats? Per Sant Bartomeu i Sant Sebastià. Que arranque l'Entrà!

S'encenen quatre traques pel president dels Marrocs, Víctor Masià, *Vírmel*, en el tro final, aplaudiments, crits, i les trompetes dels heralds: pàpapa, pàpapa, paaapapapà. Les paraules al vent, amb força, amb elegància, juntament amb l'ambient que es respirava amb festers i festeres ja maquillats, que s'entremesclen amb festers vestits, mirons, els músics que van direcció a les línies que van pintar els alumnes de l'Escola de Festes.

Entrevisten a Ismael Miralles, *Michelín o Berlúbia*, i li pregunten què és la festa, i ell respon: "No era un moment ni un dia esperat, no sabíem quan açò anava a arreglar-se, però molt benvingut. I si potser hi ha una definició de la Festa. M'he calfat molt el cap, i des dels Moros Vermells també. Què és la Festa? La Festa és un bac en el cel. Doncs senyors, açò és el bac i açò és el cel".

Tindríem la retransmissió en directe amb el bon periodista Bernat Picó, amb entrevistes en directe, i sabem que han sigut seguides per molta gent, 14.000 reproduccions en YouTube i en Facebook, 8000 visualitzacions. Per tant, és una bona inversió.

Les campanes de l'església voltegen a Festa i la presentació de les tropes comença amb l'alegria dels Contrabandistes, que portaria tres bandes. La primera amb el Centre Artístic Musical Verge de la Pau d'Agost, amb l'esquadra Nabos i la gràcia d'Àlex Alcaraz, l'esquadra *Las Lolaylo* i l'esquadra *Amunt Ventalls* que tocaven *Churumbelerías* d'Emilio Cebrián Ruiz.

El segon bloc, l'esquadra *Les Resalaes*, seguides per *Las Marisoles* i tancava l'esquadra *Tempranillo* amb l'alegria i el somriure que transmetia César Mira, amb la Unió Musical d'Agost que tocava *Als Contrabandistes* de José María Valls Satorres, però, començaven en el partidor amb *Pepe Antón* d'Antonio Ramón Carrillo.

2023

I altra banda, sembla mentida, després d'anys on eren molt pocs Contrabandistes, amb una pedrera de joves. Tres esquadres més, l'esquadra *Flor d'Andalusia,* esquadra *Gitanenques* amb Sabina Alcaraz de cap i Ana Riera que posava el toc del ball, i tancava la veterana esquadra *Veneno* amb un Pepe Alcaraz, *el Flare*, que té massa art ballant la navalla, i sonava *Farolero* de José María Valls Satorres.

Tindríem 36 bandes en aquest acte principal de les festes, que ens encanta i que podríem seguir amb el *Guió de l'Entrà* que publicava la Federació de Festes i que en la portada es podria veure la foto de Marcos Ros Garrigós amb un Juan Vicente Molina, el Litri, que alçava el gaiato en el fort i cridava d'alegria.

Seguíem amb la Filà Cristiana de la Canyeta, i que commemorava el seu 75 aniversari des de la seua refundació, i per a l'avinentesa en el segon bloc l'esquadra dels més veterans, anirien amb i el vestit blau amb la creu de Sant Jaume i amb la banda de l'Avanç d'El Campello que tocaria *Paco Jover* de Ramón Garcia i Soler, i un José Enrique Garrigós, *Bidini*, exultant en l'arrancà i el canvi en el segon tram a David Mira, i després en la Plaa amb Nacho López, *l'Espinac*, tres caps d'esquadra que ho viuen com si no hi hagués un després.

Abans la carrossa dels xiquets amb la bandera, era l'esquadra *Hotel Winston*, que anava amb escuts. L'esquadra vestit *Daurat* i l'esquadra *Guàrdia de l'Àguila* amb canyes i de cap Alejandro Ayuso, un bon cap d'esquadra on aguanta, tira, i fa alçar l'armament, amb la bona banda de La Pobla del Duc i la marxa cristiana *Aralk* del contestà Francisco Valor Llorens.

I tancava el tercer bloc, l'esquadra *Canyequilla*, amb Pablo Sirvent de cap, l'esquadra de xiquets *Gorgones*, i l'esquadra *Lolololo* amb José Enrique Blanquer, *el Xavo*, La banda oficial de la Canyeta, Llutxent, tocava *Creu Daurà* de Francisco Valor Llorens.

Hem de dir, que ací vam tenir el primer retard en l'entrada, les distàncies eren molt llargues.

Altres que complien anys, mig segle des de la seua fundació allà per 1972 van ser els Cavallers del Cid, i que enguany ho celebraven. Una filada que es manté i lluita per eixir, tot i no tenir un gran nombre de guerrers i de guerreres.

Voldríem destacar, en primer lloc, a José Juan Muñoz, *el Ruli*, que és l'únic fester que ha eixit sense faltar cap any amb aquesta filada. En segon lloc, a Francisco Mira del Cerro, que tot i que no té els 50 anys per motius familiars, també és fundador, i, en tercer lloc, al Fester de l'Any del 2017 i també fundador, Juan Francisco Sanz Coloma, tres pilars, tres savis cristians.

L'Entrada l'encetaven amb la Colla Montgó Benimussa de la Marina amb el logotip del 50 aniversari, el carro-torre amb el repartiment de begudes.

Unes torxes i peveters, i els estendards de les Capitanies amb les fotografies dels capitans i banderers de capitania de la seua història, un bonic detall.

Finalment, amb la Unió Musical de Xixona la carrossa, l'esquadra infantil Tizona i Colada, l'esquadra Desterrats del Cid, amb un bon cap d'esquadra, Víctor Mira Alcaraz, l'esquadra *Guerreres del Cid* i tancava, els veterans, l'esquadra *Mio Cid – Punyalet*, amb el fill de Ruli, Rubén Muñoz, de cap d'esquadra.

La penúltima tropa cristiana eren els Pirates-Marinos. La típica carrossa del vaixell pirata no podia faltar, amb el futur de la Festa. La primera esquadra era la que encapçalava el futur capità de festes, Mario Cremades, *Pote*, amb l'esquadra *Guàrdia Pirata* i la formació

Pata-Palo amb Clara de cap, una singular dirigent. La Societat Musical l'Aliança de la Torre de les Maçanes tocaria *Jèssica* de José Rafael Pascual-Vilaplana i *Terra Nostra*, en la Plaça, d'Enrique Alborc Tarrassó.

Tancava l'esquadró Pirata *Leones del Maracaibo* amb el fester més vell de les festes, Pepe el Campano, que anava amb pegat pirata (amb parxe a l'ull) a ritme de la gran obra *David* de Ramon Garcia, i la Unió Musical de Bocairent, en aquest lloc, estava desfilant el pregoner, Javier Blanes.

Per acabar la presentació de les tropes cristianes, després de tres anys de llarga espera, la filà de la terra, mai millor dit, els Llauraors, que tindrien un fil argumental, que personalment, em va agradar, perquè a més de ser innovador, ensenyava alguna cosa, perquè les partides del nostre terme no són massa conegudes.

La idea era representar la riquesa agrària de Xixona, que és variable per la seua orografia extensa i diferent, amb zones amb molta aigua, i altres molt seques. I repartien un tríptic amb tota l'explicació del que es cultivava en les diferents partides i un mapa de Xixona amb la distribució de les partides, genial.

A més, una capitania que tenia dues dates, 1995 – 2020, ja que era el record, l'homenatge a la capitania dels pares d'Esther i Fernando, Benjamin i la seua dona Esperanza, desafortunadament, ja no estava entre nosaltres.

I un guió de l'Entrà molt gràfic i que s'entenia a la perfecció. Que començava, com ja hem dit, amb el mapa de les partides de Xixona que era la portalada que anunciava la Capitania, seguits del grup de danses de Xixona amb la colla de dolçainers el Nuvolet que tocava les danses de Xixona. Tancava aquest bloc o obria el següent la carrossa de les Llavors, els més menudets.

Una primera carrossa que representava un bancal d'hortalisses i damunt dos grans festers, Gaspar Valverde i Vicente Sala, *Saleta*, els dos darrers festers de l'any cristians. Les dues primeres esquadres, amb uns jovençols esquadra els Brots, seguits per creador de la primera APP de festes, Ángel Mira, que dirigia l'esquadra Empeltà, amb aixades al muscle com a arma i l'Ateneu Musical Sant Roc de Castalla que tocava *Tabal i Saragüells* de Mario Roig Vila.

Un tercer bloc, l'obria un ruc amb el repartiment de porcions de torró, una plataforma amb una casa de camp xixonenca, i l'esquadra les *Ames del Carxofar* amb la cap d'esquadra, Pili Salgado, amb la Societat Unió Musical de Beniarrés, que tocarien *La Neta de Manyà* de Pascual-Vilaplana i *De Quiroga a Séneca-Autobusos* de Miguel Angel Mas Mataix.

Un dels millors blocs era el record a la capitania de 1995 que l'obria l'esquadra 20é aniversari Farineta amb un excepcional cap d'esquadra José Juan Coloma, *Colometa*, amb el garrot en mà, i darrere, la carrossa amb els capitans del 1995, l'alcalde de la partida, Benjamín Ferràndiz i el seu net, amb la banda d'agost i la marxa *A pas d'espardenya* de David Valera Ruiz.

El penúltim bloc, l'encapçalava el mercat, amb un ruc i un grup de gent repartint pastes, amb parades del mercat, després d'haver fet la collita per totes les partides de Xixona, i l'esquadra especial *Germanets* amb un magnífic trage especial i un exultant Juan Vicente Molina, *El Litri*, i una bona banda, l'Ateneu Musical Contestà de Cocentaina que tocava el gran hit de Rafael Mullor Grau, *L'Ambaixador Cristià.*

Tancava la Capitania Cristiana un grup de parelles i familiars dels capitans i germans Esther i Fernando amb la Unió Musical de Busot, amb la peça *Llauraors de Xixona* de Marc Alemany i Martínez.

Dalt de la carrossa, emocionats, els germans, amb vestits de llaurador amb tonalitats fúcsia. Una bona capitania, un record, un gran treball del conjunt dels Llauraors.

Cal fer menció a la confecció dels vestits del capitans dels cristians i de l'esquadra ames del carxofar que va dissenyar i cosir Natatxa Sivent Ferrer, la de ca Casildo. No cal anar a altres llocs quan tenim qualitat a casa.

Això no lleva de dir que l'Entrada cristiana va ser llarga, quasi tres hores i mitja, més, fins i tot, que la dels Moros.

Sonen els heralds moros, canviem la host, de ritme, i és encapçalat per les tropes del canó els Moros Vermells que han reduït les seues tropes i tindrem una formació amb tres bandes. La primera d'elles amb la carrossa dels xiquets, i dues esquadres, l'esquadra Oficial I amb un gran fester, Ismael Miralles, *Berlúbia,* amb la Unió Musical de Xixona, que arrancava amb *Ropería Ximo* de Francisco Valor Llorens; després amb *Moros del Riff del murer Alcaraz Ramis.*

Una següent tropa amb l'esquadra *Keapaxao* (quins noms redeu!) i Cèlia Camarasa de cap, i la segona esquadra oficial amb Néstor Romero de cap i la Unió Musical d'Agost amb *Abenserraig*.

I tancava l'Entrada dels Vermells tres esquadres més, l'esquadra *Lluna Vermella*, l'esquadra de dones oficial i l'esquadra Centenari, amb els caps Carrasco pare i fill, que es partiren el recorregut, amb la Unió Musical de Muro, que com no, tenien al faristol *Penya Cadell* de Paco Esteve Pastor.

Els Moros Grocs amb turbant amb ploma, començaven amb quatre esquadres, la dels xiquets, la dels Jóvens Grocs, l'esquadra de Grogues i tancava amb l'esquadra *Casi Saurios* i la Unió Musical Santa Bàrbara de Bolbaite amb *Juanjo* de Paco Esteve, autor molt sentit en aquesta entrada del 2022.

Una altra esquadra de xiques grogues, l'esquadra *Les Xequeses* i l'esquadra de veterans, els *Saurios* i la banda oficial la de Beniarrés amb *Ximo* de José María Ferrero Pastor.

La tercera força mora, els Kaimans, que només presentaven un bloc, pocs festers han tingut aquesta host mora i tres esquadres, les Guerreres *Turkanas* amb la cap d'esquadra Ana

Miralles, l'esquadra Bombatxos i Héctor de cap, i per tancar, l'esquadra mixta *Mohahibaat* i Lola de cap, acompanyats de la banda més veterana de Xixona, ja ho hem repetit diverses vegades, la Societat Protectora Musical la Lira d'Alfarb, que tocaven *Kaimans* de Ricardo Planelles Torregrosa i *Jamalajam* de José Ferrándiz Fernández.

En penúltim lloc, els Moros Verds, que obrien amb la carrossa dels xiquets, i l'homenatge de l'esquadra Mitja Lluna amb Peldanyo de cap d'esquadra i un cavall negre amb el turbant del desaparegut Juan Escoda, Calderilla. En la part final de l'Entrà, el seu fill, Juanito, faria de cap, un moment molt emotiu. Li seguia l'esquadra *Dolunay* i l'esquadra *Picos* amb Luis Norberto Mira, *Melilla* de cap, la Unió Musical de Bocairent bufava *Moros de Riff* de Rafael Alcaraz Ramis.

En darrer lloc, l'esquadra especial del capità de filà, seguits de la carrossa amb Lucia Soler (capitana), la neta d'Enrique Soler, *Bobi* (banderer). Si no ens equivoquem, els únics capitans de filà d'enguany, i l'esquadra de *Petos* que tancava amb la Societat Musical l'Aliança de la Torre de les Maçanes.

Entrades les deu de la nit, començava la Capitania Mora, sense un fil argumental clar, sinó més bé, relacions amb els elefants. Una pancarta amb el logotip de la filà, era el punt de partida i dos festers Marrocs, però d'altres poblacions, concretament de Bocairent, Banyeres de Mariola, Sant Vicent del Raspeig, Busot i Onil.

La carrossa repleta de xiquets, i les quatre primeres esquadres, Bugaietes de Marroques, Bugaiets de Marrocs, l'esquadra de les favorites i tancaven els Veterans, amb altre cap d'esquadra amb solera i el segon més veterà, Fernando Alcaraz, *el Nyora*, amb la banda de

2023

Busot i les clàssiques, naturalment, *Moros Españoles* i *Guàrdia Jalifiana* de José Pérez Vilaplana.

Un tercer bloc, amb l'Ateneu de Cocentaina que era introduït per la carrossa dels fills dels Capitans i l'esquadra especial de negres dels amics dels Capitans, i la marxa que se sentia per primera vegada a l'Entrà, *Gal-Tariq* de Saül Gómez. Un vestit molt apropiat per a l'ocasió. Sense oblidar els tres caps d'esquadra: Rodrigo Mira, Marcos Ros Jr i Pepe Planelles Torrent.

Moment de vanaglòria, una entrada per al record, un homenatge per a Marcos Nicolau, *Marcos Welvy*, que malauradament, ens va deixar en aquest 2022. Des del balcó, Begonya Mira llegia:

«Els familiars i amics de Marcos Nicolau volen fer un homenatge a un dels festers i Marroc més carismàtic de Xixona, *Marcos Nicolau, Marcos Welvy*.

Marcos, allà on estigues, du l'alegria que ens has regalat, el bon fer i el teu esperit de superació. Aquesta entrada, aquesta esquadra va per tu. Sempre estaràs entre nosaltres».

On estava el seu germà Gustavo, nebots i amics més íntims dels Marrocs. La Unió Musical de Xixona, en la seua tercera entrada, tocava dos clàssics, *Moros del Sinc* de Rafael Giner i *Penya Cadell* de Francisco Esteve amb un jove Alejandro Núñez que feia de cap amb molta gana.

El Ballet *Gawavi* amb un element comú que eren els elefants, i amb un bon ritme que no parava l'Entrada.

Li seguien tres esquadres més, dues de dones, l'esquadra *Ardf* i una impressionant esquadra femenines que va aclaparar molts aplaudiments, l'esquadra Pili la Campana amb una exuberant Lorena Verdú que llançava raigs d'alegria, i per una volta, l'esquadra Animals, semblava mentida, anava uniformada, amb l'estrena de motxilles i alineats i la banda de Llutxent que tocaven dos clàssics, *Marxa del Centenari* d'Amando Blanquer i *Als-Berebers* de José Pérez Vilaplana.

El sisé bloc, tres esquadres més, els Marrocs estaven fent una entrada clàssica, l'esquadra *Huries* amb Alícia Simón de cap, l'esquadra Capitanes 2015 amb Tere Nicolau de cap i tancava l'esquadra *Jusaries* sense turbant i amb armament llogat per a l'ocasió, els acompanyava la banda oficial, la Pobla del Duc amb *Jamalajam* de José Ferrándiz Fernández i *Habibi* d'Alfredo Anduix Rodríguez.

Pot ser que els astres s'alineen i és com va succeir amb l'esquadra dels Cavallers que portaven un cavall batidor i la impressionant banda de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi amb l'exclusiva *Entrà dels Moros* de Camilo Pérez Monllor. La resta, a vegades, sobra, amb una bona banda, tres bons caps, Toni Sota, Javier Cabiscol i Albert Sala, i la mestria que denoten aquests festers.

Tancava l'Entrà sis camells en homenatges als Marrocs que havien faltat aquests darrers anys. I els sis capitans: David Serra, Marcelo Valls, Fernando Sirvent, Fernando Bellido, Álvaro Reuter i Jordi Planelles, apujats damunt de dues carrosses amb sis caps d'elefants, i altra bona banda, l'Avanç del Campello que tocava *Kapytan* i *Abenserraig* de Saül Gómez.

A l'altura del pub, els sis capitans baixaven de la Carrossa i desfilaven com vertaders amics, després de tres anys, una capitania que els ha unit molt més.

La desfilada de després, només els Marrocs la van fer, a pas més llarg que de Diana, avant, arrere, estaven contents perquè la Capitania havia eixit millor del que s'havia previst.

Caldria recordar que el retard d'algunes filades del principi farà que la resta es retarde i que arribe amb més d'una hora de demora sobre l'horari previst la Capitania Mora i, per consegüent, l'espectador estiga més cansat.

Un altre comentari són els fotògrafs, dos del poble, Mezzo i Vicente Giner, i un altre foraster, Esteve Navarro, que han fet molts retrats i els han publicat als seus murs de Facebook.

2023

DIUMENGE 21 D'AGOST
2n DE DIA DE FESTES

DIANA

Encara amb el sabor a puro, el dia desperta, a poc a poc. La remor dels músics que prenen un granissat, café o infusió en els dos únics llocs oberts a les set del matí.

Encara hi ha guerrers que no han arribat a casa, perquè el passatge és massa complicat.

Sona el bombo de la banda de Castalla, puntuals sí que som en la Diana. El despertar de les tropes. I amb una bona assistència. L'ordre que teníem era el mateix que en l'Entrada: Contraban, Canyeta, Cavallers del Cid, Pirates-Marinos, Llauraors, Capitania Cristiana, i les tropes mores: Vermells, Grocs, Kaimans, Verds i Marrocs, Capitania Mora.

Principalment, es fa el recorregut quasi idèntic que en la primera diana, però cada filada alterna segons la conveniència, i s'immortalitza el moment amb els festers i les festeres que han assistit juntament amb els músics.

Aquests últims, els músics, enguany han tingut un paper molt actiu, hi ha hagut comboi entre els festers i els músics, tenien, i s'ha notat, quasi més ganes que els festers.

Es fan les necessàries i atractives parades per agafar forces, amb café, dolços, begudes espirituals i es diu: que bega la banda, primer, i després, gustosament, la resta de guerrers.

Vora les huit i mitja, les primeres tropes cristianes arriben al carrer principal de la festa, i Contrabandistes, Canyeta i Pirates-Marinos es preparen per als parlaments.

AMBAIXADA CONTRABANDISTA

Xixona presenta cinc ambaixades, som el poble de MiC que més ambaixades representa. I com deia Josep Mateo: "a qui no li interessa el teatre?". A nosaltres, molt i ho demostrem.

Cal ajuntar forces per a la primera batalla de la vesprada, on els cristians recularan.

Dos carrasses repletes de Canyetos i Contrabandistes, la vella guàrdia de la Canyeta que mans creuades en l'esquena puja tranquil·lament cap al Castell, amb el fons de la música de la banda de Castalla, amb festívols pentagrames que alegren el matí que desperta.

A l'altura del Bar *Hermano*, àvids Vermells esperen que aparega el contrabandista Esteban Sempere Riera, on dirà les primeres paraules de l'Ambaixada, i llançarà unes monedes a l'aire perquè els moros les arrepleguen, no abans de posar un cartó en l'androna perquè no s'esgolen.

Obri la comitiva el cavall negre, seguits de dos més amb la bandera dels Contrabandistes portada per Nicolàs Cremades, *Coixinera*, i acompanyava Soraya Colomina Mira. Segona parada a l'altura de la Societat Cultural "El Trabajo", on para i l'Ambaixador Contrabandista

diu:

¡Animaos camaradas
que ya distingo el rastrillo
y el Puente de ese Castillo
alerta y no temais nada!

La disputa entre els ambaixadors és dura, però a la fi, arriben a un acord. Contrabandistes i Canyeta lluitaran mà a mà perquè els Moros no envisquen el Castell.
Forces unides, ambaixada executada per part de tots els personatges de manera excel·lent i acte acabat, a esmorzar se n'han anat.
Destacar els papers dels actors de la Canyeta: Juan Ignacio López, *Espinac*, com a Sentinella, i el Capità, Antonio Llorens Fillol, *Fillu*.

AMBAIXADA PIRATA

Seguidament, els Pirates-Marinos, realitzen la seua ambaixada amb to humorístic, no abans sense fer una menció als membres de la filada que havien faltat, i que no està de més, escriure-ho: Pepe Bernabeu, *Coixinera* , Antonio Miralles, *Panaero* i Carla Iborra.

Els ambaixadors, que no estaven publicats en la secció d'El Programa, els cosins Joan i Sara Pardo, feren un paper brillant, valga per davant. I una crítica mordaç, negra i intel·ligent, com feia anys no ho sentíem, la joventut estreny.

Començaven fortet amb l'aplicació del groc Ángel Mira, Coca júnior, i que tan poc rebombori se li ha donat.

Ai, perdona tete,
però ès que no recorde
en quin turno ixim als trons
i ho estic consultant
en la aplicació de festes gratuita
que Ángel Coca Junior ha elaborat
sense cap apoyo oficial
Que no te l'has baixat?

La senyora *Dña. Carolina de Herreros i Herrera, / hija de D. Torcuato de Herreros, / Capitán de Arcabuceros del Regimiento del Rey* continuava amb temes internacionals com l'assetjament al Capitoli, l'Otan, la guerra, les festes de Boris Johnson i el decret de l'estalvi d'energia, que els Pirates-Mariners tenen la millor kàbila refrigerada del poble.

Al·lusions al cuiner local Alexis Zaragoza, el dia mundial del Torró o el dubte de si faran la temporada del torró o només la Fira del Torró:

¡Eh! Molt orgullosos del 7 de novembre estem
que per fi un dia especial tinguem
on es reconega mundialment el nostre producte
ya que és el millor i no tenim ningún dubte.
Pero ara que has dit per error, "terror",
terror són els 6 dies que la Fira va durar
i que a la gent va esgotar.
A este pas, si la cosa no canvia,
no sabem si farem Fira o Temporà.

No podia faltar el tema estrela que va ser la processó:

Pues hi ha diversitat d'opinió
Uns a favor de la decisió de la federació,
altres en contra al.legant la llarga tradició.
Nosaltres, el que desitgem de tot cor
és que no arribe la sang al riu,
i que el que és fassa servisca com animador
de este tan volgut acte festiu.

O la participació de La Canyeta en els trons:
Ese asunto está bastante complicado,
pues estos años poca gente ha participado.

2023

Hasta el punto que La Canyeta,
mercenarios moros ha contratado para
la multa de la Federación evitar
y en el Cañasol de cubateo poderse quedar.

També als nous canvis de locals i els seus noms, amb molt bona inventiva i rima:

Xé! L'altre dia em vaig fer una cervesa en la MACANA
Ja no és la Macana és el Doble L
Que no… que ara és La Cerveceria, ahí en la costera
Però en la costera no està el Barbarat?
Què Barbarat? És el Dreams, no?
Ah! Ixos són els de ahí del Trabajo no?
No.. lo del costat del Trabajo es el Beebop.
Pero qué dius Ramón? Si això és el CocoLima!!!

El CocoLima? Què va!
Si això de la costera és La Cabanya.
La Cabanya?
Però en la costera ixa no està El Passatge?
Vale. Ixos són els del Trabajo no?
Nooo… Això no era La Murga o La Toscana?
Mare meua, això fa més anys…
Això és el Crack, la pizzeria.
Però la pizzeria no estava ahí en el Xixona?
La Llar, no?Calla, calla, que ara el Xixona es una sede dels Capitans…

Finalment, accepten l'ajut dels Pirates.

Hi hagué una lleugera polèmica de si les ambaixades s'havien de fer en valencià o en castellà, i Juan Francisco Ballester, *Peporro*, comentava que llevat de la polèmica lingüística s'havia de valorar la inventiva, elegir els temes més rellevants al llarg de l'any, i amb aquesta ambaixada es va demostrar la inventiva i la feina que hi ha darrere.

Xics, l'enhorabona.

MISSA A SANT BARTOMEU

A les onze en punt, i des de la porta de l'Ajuntament, banderes de les deu filades, amb els capitans de festes, membres de la Federació, pocs, i autoritats, amb la banda de Busot, fan camí cap a l'església Arxiprestal, on hui es farà la missa en honor al patró del poble, Sant Bartomeu.

És el moment litúrgic, el religiós, on a l'altar estan els dos sants que honorem. Lourdes Galiana llig una petita hagiografia de Sant Bartolo, i la missa es feu en valencià. Església plena, però amb pocs festers. I l'eucaristia la presidia en Ramon Micó, retor de Banyeres de Mariola i assessor religiós de la UNDEF, amb l'ajut del cor parroquial. Lectures fetes per un capità moro, i el fester de l'any cristià.

Una homilia on el retor banyerí va exposar la recuperació d'una festa perduda per un torroner de Xixona, i construir el nostre present. A més, va defensar les arrels dels xixonencs, perquè li va estranyar que es fera la missa en valencià, i li va buscar un perquè, perquè va nàixer la mare de Sant Vicent Ferrer, i quan algú ve a Xixona... toca mare. També una crida per omplir l'església perquè no estava massa

plena en un dia tan important en el calendari litúrgic xixonenc. Acabava l'homilia amb una petició que Sant Bartomeu i Sant Sebastià ens ensenyen, hui més que mai, el camí cap al cel. Un crit al cel: Visca Sant Bartomeu! Que va ser respost per l'oïdor a missa.

N'Eugenio Amorós recordava que demà dilluns l'església estaria oberta de 21:00 a 23:00 per a aquells qui volgueren besar les relíquies.

BAIXADA DE MISSA

Desfilada acolorida, alegre, ràpida. Són les dotze i mitja i amb mitja horeta es fa una desfilada amb totes les comparses, amb pasdobles informals, marxosos desinhibidors i vasoinhibidors.

Hi ha tradicions, com els al·leluies que tiren al cel la filada de la Canyeta, i que tant agrada als de l'equip de FOBESA (que estaven fent-se una marquesa quan van veure la sorpresa!), i que ironitzaven amb:

"Veniu xiquetes, veniu a nostra kàbila a ballar! / Canya, canyes... i a gojar!"

"No hi ha prou en 6 Marrocs per a guanyar als Benjamins / Els Llauraors seran pocs, però ací estem els veïns!"

"Felicitem Metralleta / pel netet i la neteta i els esperem en la Canyeta"!

"Quan estava la pesseta fèiem trons en cantineres / Els Farem en la retreta amb les xiques més festeres".

Els Pirates-Mariners baixen amb el tercer moviment de *Maram* i a l'altura del Bar Pepet fan filera d'un i entren a la Societat Cultural "El Casino".

La resta de les filades ho fa de la mateixa manera. La desfilada acaba, més o menys a l'altura de les escales de Pepito Fajardo, personatge artístic i fester, on enguany s'ha fet una exposició de la seua obra, i on ha influït molt en la nostra Festa.

Festers i festeres que romanen en els diferents bars refrescant-se fins que les bandes els acompanyen als seus domicilis (sic. Kàbiles). I la festa a vegades és gratificant i és espontània, indisciplinada, sense haver res organitzat, per allà es trobava, en la rebosteria del Trabajo, la Banda d'Alfarb i Vicente Pla Candela, compositor i primer director de l'Himne de Festes, i com que tenen una relació estreta (banda i compositor) els músics li van dir que dirigira l'himne, i sense estar programat, i aquell va acceptar, i es va poder filmar amb els mòbils, i va ser un moment màgic, i per això mola la festa, perquè no saps que l'oferirà.

I altra anècdota, ja hem comentat que la Canyeta commemorava el seu 75é aniversari, i Quino, fester veterà de la Canyeta, va aparéixer amb el vestit original de son pare, amb lleugeres variacions amb el que s'havien fet per a tal esdeveniment.

KABILEO

A qui no li agrada el Kabileo? És un moment on la convivència regna, on s'entremesclen festers i festeres, que fan ruta fins a arribar al seu destí. Comentaven els Moros Grocs que enguany estaven un poc sense encant perquè no tenien el para-sol dels Marrocs, i es notava, ja que Marrocs i Cavallers que omplien i obrien una punta del carrer Barcelona, farien "l'acte" dins de la kàbila en traslladar-se les seus kabiles al carrer Mallorca.

Teníem al carrer Barcelona: Grocs, Kaimans, Pirates-Mariners, Vermells i Verds. Abans, al carrer de la Sarga, els Llauraors, amb una bona carpa, com la dels Grocs. Al carrer Mallorca, ja ho hem dit, Cavallers, Marrocs i la Canyeta (amb el seu disc mòbil) i a la Plaça de les Monges, un poc més apartats, els Contrabandistes.

Barres obertes a tot el públic, sigues fester o no. Música, ambient insuperable, perquè encara hi ha forces. Demà serà altre cantar. Xiquets tirant coets, gent que ve i va, música que no para. I el temps, quan t'ho estàs passant bomba, passa massa ràpid. Són les tres i és hora de dinar. Però la música no para, no cessa. T'ajuntes amb els companys d'esquadra, amb festers, amb gent que no convius en el dia a dia.

Parles d'açò i d'allò, comentes les jugades del dia anterior. Toca la xaranga, agarres un gin, i es fa hora d'anar a canviar-se per als Trons.

ALARDO

A les 17:30 les forces cristianes estaven en alerta, havien, albirat Moros en la costa, mai millor dit. Al matí han unit les forces els Contrabandistes i la Canyeta, i els Pirates s'han unit. Els Cavallers preparats amb un canonet, i els hòmens de la terra, aguerrits guerrers, no estan per la tasca de recular.

Els Flares, Pepe i Manolo, juntament amb el darrer capità cristià, Juanje, són els primers a iniciar la lluita. Tirs constants i a l'uníson. Dos moros convertits per moments en cristians, que per amistat i familiaritat s'han posat el vestit Canyeto, i han començat sols la lluita. Com que no tenien ni banda, ni cap cantinera que els alleugerien la set, s'han regirat i han renegat del vestit i han començat a tirar-li trabucades als tres Contrabandistes que recriminen l'acció i Pepe el Flare crida: Però què feu? Si heu de tirar cap avall? Un dels tiradors s'alça la roba i ensenya els bombatxos, i el contrabandista dona el seu vistiplau.

Els Cavallers del Cid volen fer presència amb eixos 50 anys combatent junt als cristians, i els Pirates (Escorbut), que fan de rereguarda als Llauraors.

Vertadera batalla entre capitanies. Feia temps que no se sentia tant de goig en una batalla.

La Capitana Cristiana, Esther Ferrándiz, no estava per la tasca de retrocedir, i els Marrocs, manats pel seu capità en segona fila, Marcelo el Ferretero, ordenava disparar, i tornar a disparar, i de nou disparar. Esther estava resguardada per son pare, Benjamín, ufanós i dur guerrer, amb Vicente Saleta (que volia justificar el seu nomenament com a Fester de l'Any), o Higini Rico fill. Enfront, un José Luis Morant, un Joan Arques, un Alejandro Arques, un Pepe Alcaldillo que ho donaren tot, i hagueren de fer tirs a l'uníson, en ordre, però els Llauraors no volien tirar cap al castell i res, que com que la munició donava per al que donava, no van tenir altra opció.

Darrere els Verds, sense el Lechero (gran baixa en l'acte), els Kaimans, també amb molta força, Grocs, el Baixà del Moro Traïdor, o el creador de l'app de les Festes i tancava els

Vermells i el seu canó.

Una bona batalla.

Ací hi ha el binomi fester músic, perquè què serien uns trons sense música? Ja ho vam viure temps enrere. I s'ajunten les antigues cantineres (ara festeres), els jovençols i una part dels músics.

Però la qüestió pensem que va més enllà de la participació en un acte. Nosaltres no estem ací per jutjar si 9 en poden i una no. No és la finalitat d'aquest escrit, sinó el de contar la Festa. Malgrat això, hem de recordar que els Moros i Cristians són una gran obra teatral a l'aire lliure on s'entremescla teatre i festa.

En la tramoia festera, on els MiC són una gran representació teatral, els trons, l'alardo, és un dels actes més importants, perquè és la representació més fidedigna de la reproducció de la batalla entre els Moros i els Cristians. I és l'origen de les Festes que tenen tres elements principals: un rei cristià, un cabdill moro i un sant o verge. Els cristians lluiten contra els moros i per la gràcia de Déu, els primers guanyen, segons la història.

A més, els trons han servit perquè la dona s'incloguera en la Festa, primer amb el rol de cantinera, i després com a festera, després de molta lluita.

Aquests dos paràgrafs es poden comprovar en dos bons llibres, el primer en el *Bosqueig històric i bibliogràfic de les Festes de Moros i Cristians* d'Aldolf Salvà i Ballester, i el segon l'*Informe histórico sobre las fiestas de Moros y Cristianos de Xixona* de Bernardo Garrigós Sirvent.

Cal recordar el primer document que trobem sobre l'origen de les nostres festes?

"bayle de Torrente, Carreras de Hombres y Evoluciones Militares de Moros y Cristianos, bien que estas últimas no ay proporcionado lugar para executarlas sino es en la calle del Vall donde se han practicado en otras ocasiones".

La participació és complicada, sí. Més si no el de l'Entrà que has de buscar carrosses, ostentacions, bandes de música, vestits, etc. i on has d'anar a moltes poblacions, fer moltes reunions. La Retreta si la fas bé, també és complicada, o les Ambaixades, o qualsevol acte que vulgues participar amb una simple serietat. Anar a fer-te un test psicotècnic i la llicència d'armes o fer el curs de tiradors és enrevessat, però es fa. Almenys 9 de 10. A més, la Federació ajuda econòmicament als tiradors per a fer-se el test psicotècnic assumint la meitat del cost, o informant quan i on es fan els cursos de tiradors per si algú no el té. I és una normativa, no ho oblidem, de Governació Civil i que s'ha d'acomplir, com les instàncies que hem de fer per a la Federació, o simplement, demanar el segur RC per a posar el para-sol per al kabileo.

És el moment de seure en una taula i buscar solucions. Perquè hi ha. I el més important, cal tenir compromís i voler fer una cosa. Aquesta seria una de les claus!

Que dos Marrocs es vesteixen de Canyetos i ajuden, ha de ser anecdòtic, veure-ho com un favor a una filada, entre festers, entre amics. És el fons el que preocupa, va més enllà. Quan els que fan el "favor" estan en hora i lloc, i no hi ha ni la banda de la Canyeta, ni cap fester, ací ja ve el problema. On estaven els membres de la filà?

Pot ser l'hora de reduir un dia els trons? ¿Pot ser que s'enfronten entre filades, és a dir, que Vermells lluiten contra Contrabandistes, Marrocs contra Llauraors, Cavallers contra Kaimans, Pirates contra Verds i Grocs contra Canyeta en els trons? Que vagen enfrontats!

A ningú se li pot obligar a tirar, cert, a ningú se l'obliga a eixir a Festes, cert, però si eixim a Festes sabem que hem de participar en tots els actes, o si no estem d'acord, canviem la normativa, i fem unes festes a la carta, també seria altra solució.

Tenim un problema i l'hem de solucionar.

2023

AMBAIXADA DEL MORO

Una vegada acabat el simulacre de la guerra és l'hora del parlament. Enguany no podem tindre les dades d'assistència a les festes, però podríem dir, que després de l'entrada de la Capitania Cristiana, les ambaixades són els actes que més auditori tenen.

L'acte començava passades les huit de la nit, el carrer està enfosquint, la filà Kaimans, juntament amb l'ambaixadora i els sis capitans dels Marrocs, seguits de dues esquadres de la filà capitana, encapçalen la comitiva.

Els xics de *Glaudium espectáculos* fan una primera representació de lluita davant l'atac dels cristians i els Moros deixen el camí lliure. A toc de *Cap al Castell* la banda dels Marrocs posa el punt musical, i fan les dues pertinents parades davant de la Societat Cultural "El Trabajo" i en el carrer Pescateria.

Feia anys que no es realitzava una primera estafeta amb la carta de rendició cap als cristians, i aquests, evidentment, no l'acceptaren. Se li entrega a l'Ambaixadora Mora Begonya Mira Galiana i esclata amb un contundent: ¡Ah del Muro! I el sentinella Cristià, César Álvarez replica: *¿Quién me llama?*
La dialèctica és molt rococó entre l'Ambaixadora Mora i el Cristià, Pablo Mira Alcaraz. No arriben a un enteniment i Begonya crida als quatre vents:

- *¡Soldados míos! ¡Al arma! Y experimenten los cristianos el cruel estragó de los agudos filos de vuestras impertérritas cuchillas: ¡Viva Alamar! ¡Trepemos al Castillo!*

L'altre ambaixador no es queda amb la boca tancada.

- *Xixonencs, visca Xixona i defenguem la fe de Jesucrist!*

El so dels trabucs dels Cavallers del Cid fa que acabe la segona part, i comença la lluita amb els amics de Glaudium, amb música que no li va del tot a l'acte. No es podria elegir altre tipus de música?

Els sis Capitans de Festes pugen al Castell fester, ensenyen les claus, ballen les banderes i posen la de la Mitja Lluna que restarà fins a la gran batalla de demà dilluns.

Pepe Espí, Pepe Rabosa, amb bon criteri comentava, de cuidar el vestit de l'Ambaixadora Mora i que s'intentara millorar. També comenten els Ambaixadors que quan van pujar al Castell no hi havia ni cadires que ho van haver de buscar, poca organització per part de la Federació.

DESFILADA NOCTURNA

Tot seguit comença la desfilada desimbolta, festera, alegre, i es va fer a un ritme molt més ràpid que la diana. Hui és un dia que quasi se superposen els horaris, i hi havia la proposta de llevar aquesta desfilada amb la finalitat d'anar més desfogats, i tenir un poc més de temps per preparar la retreta que s'ha avançat mitja hora des de fa uns quants anys, a les 22:30 hores.

RETRETA

La Retreta és l'acte on es pot desvariar. Deixar portar-se per la imaginació. Alguns, la veritat és que ho treballen més que una Entrà. Altres filades, no tant.

Començava l'acte amb la ruta del Bakalao, amb pantalons premuts i Ximo Bayo pels Contrabandistes rememorant els anys noranta.

Els seguien la Canyeta, si enguany commemoraven els setanta-cinc anys, volien celebrar altre esdeveniment, el trenta aniversari dels Jocs Olímpics de Barcelona. A més d'esportistes de tota mena, teníem a la Montserrat Cavallé i a Fredy Mercury, els Manolos, i la veritat que hi havia molt curre i ocurrència darrere.

En tercer lloc, els Cavallers, d'atraccions de fira infantils, també molt treballada i que guanyava el premi per part de la part cristiana en el concurs de la Retreta.

Els Pirates reproduïen la planta més gran fotovoltaica que hi ha a l'Espartal, i els Llauraors, el soterrar de Rafaela Carrà, amb un Ismael Férez que va fer una gran actuació.

Per altra banda, els Moros Vermells, que van guanyar l'altre premi, van representar la història d'Espanya en el festival d'Eurovisió. Els Moros Grocs de l'assalt al Capitoli, els Kaimans de Disney, els Verds, que també ho treballen molt, "Verds"cuela de Vespas, i tancant, els Marrocs amb el Bingo, que si l'hagueren desenvolupada, haguera estat una bona retreta, però es va quedar en això, vestir-se de boles sense saber què fer.

A la nit, la gran orquestra Senda va fer vibrar a tots aquells que van voler continuar la Festa, fins a quasi que va eixir el sol.

2023

DILLUNS 22 D'AGOST
3r DE DIA DE FESTES

DIANA

Com un obrir i tancar d'ulls han passat les festes. Tant de temps esperant-les i de sobte t'adones que hui s'acaben. Encara resten al carrer festers que no han acabat la Retreta, altres, la majoria, comencen el dia, amb pas pausat per anar a la Diana.

Hui, l'ordre ha canviat, primer els Moros, amb cinc minuts d'espera entre filà i filà, Vermells, Grocs, Kaimans, Verds i Marrocs (Capitania Mora), l'horari s'intenta ser exacte perquè els festers puguen tindre el major dels descansos.

Al voltant de les 8:00 comencen els Cristians: Contrabandistes, Canyeta, Cavallers del Cid, Pirates-Mariners i Llauraors (Capitania Cristiana).

Què destacaríem? Doncs tradicions que no s'han perdut. Els Vermells passen pel carrer Sant Bartolo al barri Maria Verdú i els Cavallers del Cid, pugen al carrer de l'Orito, baixen per la Plaça i se'n van al barri Sagrada Família, ja que com diuen (qui perd els orígens, perd la identitat).

La Diana, aquella derivada de les evolucions militars, on se sent la música en estat ple,

l'arrossegar de les babutxes o sandàlies, un bon passeig de matí, on vas despertant, amb la imatge dels primers raigs que enverme-lleixen la Penya Migjorn.

S'agafen forces en les diferents paradetes. Els Marrocs l'han feta a la casa de David el de Valls i ens serveix per a introduir els cartells de les capitanies que han posat per diverses parts del poble les filades capitanes.

Són vora les nou i els cristians aprofiten per a esmorzar, però no els Moros que es fan eixe granissat reconfortant esperant l'acte que ens diferencia, el Moro Traïdor.

JUÍ SUMARÍSSIM DEL MORO TRAÏDOR

A les portes de l'Ajuntament que representa la presó, ja està maquillat Wilder Andrés Sirvent, Moro Traïdor. Marcos Llorens li ha posat l'arnés d'espart on serà portat per quatre Marrocs per a ser jutjat.

Són les nou i mitja del matí, la Unió Musical de la Pobla del Duc està preparada i Pascual Soler, el baixà, diu que comence l'acte. Hi ha expectació, festers i veïns pels costats del carrer per veure com pugen al reu.

Sona la música, el Traïdor és portat amb les cordes tenses i *Pepeini, que por una cristiana enloqueció de amor*, intenta escapar-se, s'apropa a les dones que hi ha en les voreres, els moros l'increpen; Marcos Ros fill s'avança cap al que serà jutjat i li pega amb la babutxa, després amb el fes, altre amb un espolsador, els xiquets també volen participar de l'escomesa.

Li deixen un poc de corda i aquest fa altra de les seues intentant agarrar a unes canyetes que prenen un llimó i estan un tan despistades. La gent que veu l'acte que ens diferencia, va per les voreres al ritme de l'acte. Els botxins, els cinc Vermells, porten preparat el trabuc.

Un núvol de fotògrafs, de càmeres, de vídeos, també cal destacar-los, per a poder immortalitzar el moment després de tres anys.

Arribem al Castell i el tribunal i dos capitans moros pugen a l'escenari. Fa un bon sol, i per

als actors i capitans que han d'estar mitja hora aguantant els raigs que despunten, més el nerviosisme que representa el fet d'estar actuant, no és agradable. Pepe Rabosa, altra vegada, apunta que caldria solucionar aquest fet amb algun tipus de tela per donar-los ombra.

Ix el visir, paper representat per Francisco Jiménez Sirvent, *Paco el Mulero*, que li posaven l'osset, amb veu ronca pronuncia davant d'una gran assistència de públic:

En el mismísimo momento
en que mi clara voz, mi aliento
en ronroneo con el viento
rasga fiero el tul del silencio,
has dado, oh farsa, comienzo.

Enguany, he tingut la sort de poder tenir el text amb la crítica que cada any canvia, i és una cosa que s'ha d'agrair perquè millora l'escrit que llegiu.

Unes primeres paraules per aquells que ens han deixat en la pandèmia:

A quienes la fea parca
se ha llevado por delante,
fiel recuerdo y homenaje.
Pues, si tras derramar lágrimas,
a los idos echamos en el más negro
de los olvidos,
seremos nuestro mejor sahumerio.

El Visir dona pas al Baixà Pascual Soler Candela, Pascual-al-amán, que serà el mantenidor del juí:
¡Oh noble tribunal, jurado justiciero.

A un traidor y perjuro hoy vamos a juzgar
y yo espero que el fallo cabal y verdadero
sirva a todos mis súbditos
de escarmiento ejemplar.
La justicia divina os mueva solamente
y que ningún resabio de pasión os domine;
toda la ley recaiga sobre este delincuente.
Que Mahoma el Profeta, el Grande, os
ilumine.

El Fiscal, l'alacantí, Toni Olmos, acusa el reu, Ben-Beny PEPEINI, de traïció i *honda ira,* d'haver abjurat de sa Santa Religió.

Abans de prosseguir, va fer un record per a un dels millors actors que ha tingut el Moro Traïdor, Tonèfica pare; on li van correspondre uns merescuts aplaudiments.

Començava la crítica amb la presentació dels càrrecs festers, on el conte que van contar no va estar massa adequat per al moment que s'homenatjava.

En un lugar de la Mancha
De cuyo nombre no quiero acordarme, no ha
mucho tiempo que vivía…
BAJA: Però fiscal, què estàs dient?
Açò es un juí o un teatret?
FISCAL: Això pensava jo l'altre dia,
Que la presentació de capitans seria
I no que a la raboseta perseguiría.

La segona, la compra de l'empresa de xocolates Clavileño per part de l'empresa Antiu Xixona.
Jonathan Gras Murillo, que luce cresta y no flequillo
Contra el pantalón corto arremete, apoyado por su fiel secuaz y a la par jefe, Mochete
Tal ha sido el enfado del Porga, cansado por su empeño
Que decidió vetarle de la operación Clavileño.

Molt bo va ser el gag entre el comissari Villarejo i Ferretero. I acabava la seua intervenció demanant la justícia pertinent.
Yo, fiscal de su Majestad
al digno jurado pido
que estudiando la verdad
dé con toda dignidad
al reo su merecido.

El baixà donava pas al Defensor, del fill al pare, i encetava la seua intervenció, Pascual Soler Cremades, Rabí Pascual-li, paper recitat amb excel·lent to, volum i dicció.

El defenia amb tota la seua literatura:
Escuchad la odisea de un moro
acusado de infiel y traidor
que no se vendió por el oro
pero sí se entregó por amor
Fue una víctima del corazón
por Pepeini el ligón
sentid compasión.

Primera crítica al polític xixonenc, Gutiérrez:
Decidió ir a tapear,
Y entre fetge en salsa y calamar
Esto oyó comentar:
Gutierrez, una vez más, lo ha vuelto a hacer

Y a Cs y los Piratas, casi ha hecho desaparecer.
Ante esta situación alguien tendría que GRITAR
¡¡¡STOP!!! Deja ya de fastidiar.

Crítica a les noves oficines de la Federació:

La *Federació ha inaugurat el seu nou local*
Aon nomes caben 2 ordenaors
Perque fa falta lloc pa tants asessors.
Per això la gent ja la coneix
Com la Cova de Jony Babá y los 40 asesores.
I per a triunfar en política,
el asesor que no pot faltar
Es el asesor capilar

I al no acabat Local dels Músics, que va tenir una sèrie de deficiències.

Si el teu pel es de prestat
President de la Generalitat.
Si no et pentines ni cuan t'alçes del llit
Primer ministre del Regne Unit
I si de pollastre, tens una cresta
Açi serás president de la Festa.
I aunque la cresta siga de pollastre
La actitud es la de un altre pardal: el Avestruz
I per a arreglar del local dels musics el desastre
Enviar a prendre per cul a tot el mon i desaparèixer, funciona prou mal.

Els pocs tiradors, cap, que tenen la Canyeta:

Aprofitan que Zelensky ha demanat ajuda a La Canyeta
Que li ha enviat els esquadrons Ayuso y Fajardo
I per això, no tenen tiraors en el Alardo.

Acaba exculpant-lo de tal culpa:

Ella le dijo a Pepeini:
¿Me quieres mucho, monín?
si demuestras tu querer
seré después tu mujer.
Entonces le dijo este memo
vencido por aquel mimo:
De amor loco estoy por ti.
La "Seba" me tiembla aquí.
Por besar tus lindas manos
denunciaré a mis hermanos.
Y aquella mujer coqueta,
espía de la Cañeta,
en vez de calmar su alma
y devolverle la calma.
Con tranquilidad completa.
Masticando una galleta
con gran desvergüenza dice:
Está bien, pero maldice
de tu religión pagana
y es preciso que mañana
en la iglesia te bautices.

El baixà demana que els jutges lligen la sentència, implacable. *Cuatro tiros al Marrano*.

El Moro Traïdor s'alça de la cadira, es posa en mig del Castell de Festes i secament, es pronuncia la frase:

- Vermells, foc!

Cinc tirs, i Wilder Andrés Sirvent, amb una magnífica agilitat, salta per darrere de la cadira:

Lanzad los sones, músicos, al viento.
Y así, al compás de su vibrante acento
desfilen mis banderas y pendones
llenando de vigor los corazones.

Sonen els timbals i la marxa mora *Juanjo de Paco Esteve i comença el soterrar, amb la lluminositat de totes les festeres de les cinc filades mores, sempre, respectant el tancament per part dels Moros Grocs, protagonistes inexcusables de l'acte.*

Magnífic acte, on s'ha de felicitar a la filà dels Pocs i Bons.

Quasi tocant les campanes de les onze, es canvia del pas moro al del pasdoble i pugen, els més avesats catòlics a Missa en homenatge a Sant Sebastià.

MISSA A SANT SEBASTIÀ

Uns aprofiten per a esmorzar a la kàbila, amb una hora no massa intempestiva. Altres a missa, que serà reclamada per retor de Tibi, Enrique Abad Domenech, amb, més o menys la mateixa assistència que el dia anterior.

A l'acabament, començava la baixada de missa, amb l'ordre invertit, hui primer els Moros i després els Cristians.

2023

El retor, com ja és tradicional, convida a una cerveseta en sa casa, i els retors i fidels seguidors de *Don Eugenio*, menjaran un arròs amb conill, cuinejat per Tere la Sebota.

Desfilada alegre, lluminosa, amb un poc menys de festers, la calor ha fet presència. A l'ombra i més o menys a l'altura de l'estanc, està l'equip de neteja capitanejat per Mame i el seu germà Antonio. Resten alegres, veient com gaudeixen els seus veïns. De sobte apareixen els Canyetos i a l'arribada del fort llacen per segon dia consecutiu els al·leluies sarcàstics, els dos germans, es miren, canvien el somriure per un posat seriós, i tiren les graneres amb contundència a terra, en senyal de protesta!

Caldria, ací, fer un parèntesi i agrair el treball de tots aquells que treballen en festes, donen el servici o tenen responsabilitats perquè la Festa puga eixir. Des del servei de neteja, passant per la Policia Municipal, la Guàrdia Civil, els serveis sanitaris, o els responsables de l'Ajuntament.

Abans que ens tocara el nostre torn, hem parat a l'Ajuntament que no posa cap impediment per oferir begudes fresques a qui s'acosta i fa ús de l'excusat. No seria mala idea posar serveis públics en les puntes de l'avinguda principal del poble.

La música no para i comença la desfilada per a les filades als seus domicilis. Comença el segon dia del Kabileo, més *light* i la colla decideix fer una bona ruta.

El Kabileo cada vegada té més adeptes. Els Moros Grocs, que comentaven que han estat un poc més desemparats perquè no estaven els Marrocs i els Cavallers al principi del carrer Barcelona i canviaven de carrer al Mallorca. Els Kaimans, amb una banda que mai para de tocar. Els Pirates-Mariners, Verds i Vermells, que s'ajunten, poc abans de les tres del migdia, les dues bandes per fer una peça conjunta.

Els Contrabandistes i els Llauraors un poc més apartats del centre neuràlgic de la festa, els primers a la plaça de les Monges i el segons, al carrer la Sarga.

És hora de menjar, i la veritat que la calor ha sigut un fet que ha marcat aquestes festes i l'estiu, i aquelles kàbiles que fan els dinars dins, sense cap aparell per fer abaixar la temperatura, ho han passat malament, cal que busquen solucions, almenys, per la salut dels cuiners i cuineres que suporten temperatures molt altes.

S'apropa l'hora d'anar a casa per l'armament per a la lluita final.

ALARDO

Hem coincidit amb els qui obririen la batalla, els Moros Vermells, i responsables del canó: Berlúbia, Ferretero, Jaume Miquel, Mario Carbonell i un altre que no recorde i anaven tornant-se per pujar l'animalot per la costera d'Ausiàs Carbonell. T'ha d'agradar açò dels Trons. El canó és un símbol de la nostra festa, no es pot dubtar. El primer tro sec i fort és del Canó, comença la banda de Muro, els més joves festers i festeres ballen desimbolts al ritme de la xaranga.

Els segueixen els Grocs, amb més distància del normal per l'arma mortífera que tenen els Vermells. Kaimans, amb un Caroto explosiu, i els Verds, que reafirmen la seua força i la il·lusió perquè l'any vinent seran Capitania.

Hui els Moros retrocediran, i si ahir la batalla va ser cruel entre les Capitanies, perquè la distància era poca, i la lluita va ser feroç, hui no seria menys. Altra vegada, un dels Capitans, Marcelo Valls, en segones files de la lluita, manava la tàctica per poder véncer a uns aguerrits i crescuts Llaurados (Benjamín, Saleta, Higinio i la Capitana Esther Ferrándiz), contra Pepe l'Alcaldillo, Morant, Alejandro Arques, Josep Miquel Arques.

Una lluita de titans, amb múltiples tirs de resposta, una brega que no va tenir ni un moment de descans, un moment per als que agrada aquest acte esplèndid, com si fos una de les millors Entrades que hages viscut. Memorable lluita per als bons entenedors.

I aquesta seria una bona solució, com ja hem apuntat anteriorment, l'enfrontament entre filades capitanes cristianes i mores. Encarar-se les filades que coincideixen en les Capitanies en aquest acte, perquè tingués més adeptes. No sé si ens entenen la idea.

En la rereguarda teníem la resta dels Cristians: Pirates-Mariners, Cavallers del Cid, la Canyeta, hui sí amb la banda a l'hora i tancant, els tres Contrabandistes i molts dels jóvens que es vestiren amb el vestit d'home de sevillanes, per ambientar i fer més festa.

Ja quasi una tradició consolidada, la foto de conjunt a les portes del Castell, amb tots els participants de l'acte, cantiners, festeres i tiradors/es.

Un bon acte, que representa el sí d'una Festa, i que no podem deixar que es perda.

AMBAIXADA DEL CRISTIÀ

A les huit de la nit, a hora foscant, la filà dels Cavallers del Cid, juntament amb l'ambaixador, la Capitana i el Banderer del bàndol cristià, més dues esquadres de la filà dels Llauraors estaven preparats a les portes de l'Ajuntament per començar l'Ambaixada del Cristià, el darrer parlament entre els Moros i Cristians.

Acte que començava, com el dia anterior, amb la lluita de Glaudium, a les portes del Casino. Comença la música, *Cap al Castell*, es fan les parades pertinents, i a l'altura de les escales del Pixaor, el cavall amb el cristià, s'encamina al castell, per donar la missiva de la rendició, que és rebutjada pels Moros i altra estafeta amb el galop i les mans obertes.

L'Ambaixador Moro etziba el ja conegut: ¡Ah del Castillo! ¡Ah del fuerte! Amb la resposta: ¿Quién vive? Amb un Pablo Mira i una Begoña Mira, i la resta d'actors, que ho feren excel·lentment, davant d'un nombrós públic, amb un acte que ha guanyat molts fidels.

La disputa dialèctica és tensa... les paraules es converteixen en ràbia, fins que l'Ambaixadora Mora, Begonya Mira, demana: *Guerra! Guerra*! I el cristià: *Armas! Armas*! Esclaten els trabucs i els Cristians guanyen. Pugen els Capitans de Festes, arrien la mitja lluna i posen la senyera, fins l'any vinent.

ALÇAMENT DE CAPITANS I BANDERERS DE 2023

La Festa s'encamina cap al final. El darrer acte de les festes seria l'alçament de Capitans i Banderers per al 2023. Tot i la polèmica creada vam tenir una bona participació i les filades van poder elegir si volien desfilar en marxa mora, cristiana o pasdoble, amb més o menor ritme... això ja era elecció de cadascuna.

Començava, seguidament, i cosa que era agraïda, la desfilada. Els primers a fer-ho, la Marroquia que havia fet una meritòria capitania, amb 6 joves Marrocs, que en un dinar casual es van convertir en els capitans més llargs de la història. Al llarg de les festes vam poder sentir l'origen del nom de *Xemoné*, (xe, anemo-ne).

Els Vermells, símbol de la guerra musulmana xixonenca, justiciers del Moro Traïdor, amb menys festers que altres anys, però filada constant.

Marrocs i Vermells, aprofitaven la desfilada per a fer la darrera marxa mora, no així, els Moros Grocs, que feien pasdoble, amb ritme de diana. Els Kaimans, amb molt pocs festers, però que tenen el seu paper important, entre d'altres, en les ambaixades.

Llauraors encetaven les forces cristianes, amb una capitania molt treballada, amb reminiscències en 1995, i vint-i-cinc anys després, aquells qui eren uns xiquets, ja adults, posaven el seu adjectiu i més qualificatiu a aquestes festes, Esther i Fernando, poden estar orgullosos, com el seu pare i companys de Filà.

Els Contrabandistes que perderen pilars referencials en aquestes festes, però, suplits per una onada de jóvens adolescents que ho donaren tot.

La Canyeta, amb la commemoració dels 75 anys, baixaven a ritme de diana al so de "Churumberías", parant en els trios avançant en el fort. I no acabaren en la porta de l'Ajuntament, sinó en les escales del Fossar, on entraren per a besar la relíquia.

Els Cavallers, que també han patit una baixada de festers, i que celebraven mig segle d'existència, i que els desitgem molts anys més.

2023

I una nova capitania per als Moros Verds. I un matrimoni que ens enlluernarà amb il·lusió: Bàrbara Gonzàlez Cebrián i Noèlia Miquel Cremades. Les millors felicitats i ànims per un llarg viatge que mai oblidaran.

I tancava la desfilada els Pirates-Mariners, amb Mario Cremades, *Pote*, i Alicia Garcia i aprofitaven l'acte per a fer un bon alçament de capitans: amb un ballet amb música de *Pirates del Caribe*, torxes, i la il·lusió de tots els Pirates amb una pancarta que anunciava la futura capitania.

Al final de la desfilada, tant la banda dels Verds com la dels Pirates van acabar la Festa tocant *Fiesta en Jijona* de Vicente Pla Candela.

Aquell qui va voler va poder pujar a besar la relíquia de Sant Sebastià. I la festa va continuar amb una bona orquestra al Barranc de la Font, l'orquestra Sanguangos, que va tenir poca assistència.

I és que estàvem cansats, després d'unes meravelloses festes.

L'endemà, la missa d'acció de gràcies, la cerveseta al Casino i la dansa a la vesprada.

És dia per tornar a la normalitat, maleïda rutina. Dinars o sopars de sobres, discursos d'agraïments, tornada de vestits llogats d'esquadres especials, trabucs, polvoreres, tot allò que hem usat al llarg de quatre dies que han passat com un obrir i tancar d'ulls.

Ens falta el Castell de Focs, és necessari perquè el cervell ens diga que la festa ha conclòs.

Unes festes que les necessitàvem, que ens han portat l'alegria perduda.

Punt final a aquestes entranyables i enigmàtiques festes de Moros i Cristians.

Xixona, 29 de setembre de 2022.

Josep Miquel Arques Galiana

Cronista oficial de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià

Les desea que pasen unas
Felices Fiestas
TDC
Asociación de Fabricantes de
Turrón, Derivados y Chocolate
de la Comunidad Valenciana

Les desea que pasen unas Felices Fiestas

No todos los turrones duros pueden llamarse Alicante, ni todos los blandos Jijona.

Una tradición artesana de más de cinco siglos debe respetarse

CONSEJO REGULADOR
Jijona
Y TURRON DE ALICANTE

Jijona es la Cuna del Turrón.

Un Turrón con Denominación de Origen

Principales marcas del Consejo Regulador

1880 · Coloma García · Manuel Picó · Artesanía · Anibesa · El Abuelo · Lopetes · El Artesano Turrones · Pablo Gonzalo Jiménez · Totamerla · La Turronería · AntiuXixona · Turrón 25 Jijona · El Romero · el Antiguo · Mercafe · Pico · Onza de Oro · Violeciano Vandalo

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE AGRICULTURA, MEDIO AMBIENTE, CAMBIO CLIMÁTICO Y DESARROLLO RURAL

2023

PARLANT DE FESTES AMB...

El matí de l'1 de juliol ens vam reunir amb els capitans a la piscina de la Penya Redona per conèixer'ls amb més profunditat. Bárbara, Noelia, Mario i Alicia ens van contar moltes coses… Anem allà.

Parlant de festes…

Des de quant eixiu a Festes?

Noelia: Jo des que vaig venir a Xixona, farà uns 30 anys.

Bárbara: Jo des dels 8 anys, després vaig parar per motius personals i quan vaig començar amb Noelia vaig tornar a eixir.

Mario: Jo des de xicotet, als 18 o 19 anys vaig fer una parada per feina, i ara farà uns dotze anys que tornem a ixir. Una trentena d'anys als Pirates.

Alicia : Jo des dels 17 o 18 anys als kaimans, vaig parar, i com ha dit Mario vam tornar farà uns 12 anys.

Una beguda de Festes?

Noelia: Cervesa.

Bárbara: Lletugueta.

Mario: Marqueseta fresqueta.

Alicia: Lletuga

Un menjar de Festes?

Noelia: Bàsicament l'esmorzar,. Botifarres, llonganisses, ous fregits..tot el que fa paret…

Bárbara: Doncs jo soc molt delicada…no m'agraden moltes coses, sobretot els cigrons, recorde el plat d'arròs ple i jo vinga a levar cigrons…no puc amb això..

Mario: Ous fregits, magre en tomaca, creïlles a la rebolica..

Alicia: El caldet de putxero dels segon dia…

Acte que més vos agrada de les Festes?

Noelia: Entrada i moro traïdor… Estan igualats.

Bárbara: El moro traïdor.

Mario: A mi m'agrada molt la banyà i l'entrada.

Alicia: La banyà i el moro traïdor.

Una banda?

Noelia: La de la Torre.

Bárbara: Si la de la Torre, la nostra.

Mario: La de Bocairent

Alicia: És que a mi m'agrada molt la banda els kaimans. La d'Alfarb.

Una peça musical festera?

Noelia/ Bárbara: Ens agraden totes, pero qualsevol que pose els pèls de punta,. Que hi haja molta percussió, molts timbals.

Mario: Mi Barcelona, Gentileza 72 i clar ara POTE

Alicia: Opine igual que Mario.

La millor retreta que heu eixit?

Noelia: Jo una de les últimes, que vam eixir de los payasos de la tele, ens ho vam passar bomba!!!

Bárbara: Jo una que vam eixir de Xinesos en bicicleta. La Plaça estava plena de bicicletes. ERA UN CAOS!!!!

Mario: Jo la de los picapiedra , que van fer els Pirates en la capitania de mon pare i Peporro

Alicia: A mi la que més m'ha agradat ha sigut la dels turistes xinesos dels kaimans. Vam anar amb un autobús I tot.

Un moment fester?

Noelia/Bárbara : Jo d'aquest any, l'alçament de Capitans, quan ens vam trobar amb el capitans pirates, el final de la plaça, va estar molt xulo tot. I personalment, tirant cap enrere, quan vaig tornar a ixir amb Noelia.

Mario: Jo opine igual que Bárbara, l'Alçament. Va ser molt emotiu. Durant les Festes hi han molts moments, el kabileo, els sopars a la kàbila, la nit de soparet…

Alicia: Pense igual que Mario

La filà vos ha fet costat?

Noelia/ Bárbara: A nosaltres en tot el que han pogut. I també molta gent concreta.

Mario /Alicia: Ara la gent és me independent. Abans les capitanies les treballaven més entre tota la filà. Sempre ha hagut gent que nes ha ajudat més. Però en general ens han donat suport.

Com vos porteu amb els altres capitans?

Tots: Buaaaa!!!!

Noelia/ Bárbara: Nosaltres estem encantades. Ens portem superbé. Ens recordem quan ens vam trobar que Ali va dir "No podieu ser unes altres…que bé!!! " Mario : Va ser molt emocionant el dia de l'alçament.

Alicia: Molt , molt bé. De fet Bárbara i jo ens coneixem des de xicotetes a l'apartament en Sant Joan, i mira per on, ací estem.

Què penseu de la situació actual de les Festes?

Noelia : Doncs que valen molts diners i tot no pot ser…Moltes persones deuen de decidir, si fan vacances o Festes…

Bárbara: Jo pense igual, no se is hi hauria possibilitat de fer-ho en un altra data per no coincidir amb les vacances d'agost.

Mario/Alicia: Jo pense que la gent no s'ho passa com sho passava abans. Ara és molt postureo. No hi han moltes animalades com per exemple Calderilla que va entrar el burro al Casino, o mon pare es menjava un tros de fetge cru. És a dir, que no hi ha tanta unió de filà com abans.

Com serà la vostra entrada?

Noelia/ Bárbara: Molt treballada, molt reciclada i sobretot emotiva. Ha sigut un any difícil i serà molt emotiva.

Mario/Alicia: Tindrà molt de sentiment. Busquem alguna cosa emotiva, senzill i emotiu bàsicament.

Vos importa la crítica de la gent?

Noelia /Bárbara : Ens importa poc el que pense la gent. Nosaltres anem a fer el que ens agrada i pensem que també agradarà a la gent. Però clar, hi haurà opinions de tot.

Mario/Alicia: A nosaltres no ens que ens preocupe. Però després de tota la feina, esperem que els agrade a la gent. Ja que fas les coses per a tu, però també perquè li agrade.

Què penseu del canvi de la processó?

Bárbara : L'any passat vam acabar amb molta alegria, relaxats, sense pressa.

Noelia : Jo estic entre dos opinions, m'agradava vore a la gent vestida a la processó i, per altra banda, també em va agradar l'acte final de l'any passat:

Mario: A mi em pareix bé de p... mare!!!

Alicia: Va ser el primer any, a poc a poc anirà millorant-se.

Que opineu de la Federació?

Noelia/Bárbara: Doncs sabem que deu d'haver-hi gent que treballe i, així i tot, s'enporta totes les critiques. Encara que ho facen bé.

Mario: Que son uns sirvenguences…Marcos Ros sobretot, jajaja. Parlant de deveres, es que gràcies a gent que treballa per la festa, la tenim.

Alicia : La gent jove ja no s'implica tant i és important per la Festa i pel seu futur.

2023

LA FILÀ MOROS GROCS DE XIXONA

EN EL BICENTENARI DE LA FILÀ MOROS VELLS DE PETRER (1821-2021)

El dia 17 de setembre de 2022, va ser el dia triat per la filà Moros Vells de Petrer, per a celebrar la desfilada commemorativa del bicentenari d'aquesta entitat. Els Moros Vells de Petrer, van convidar a les filaes més antigues del bàndol moro d'altres poblacions. A Xixona, concretament van ser la filà Moros Grocs i Marrocs. La participació per part de la filà Moros Grocs, va consistir en dos festers, amb el vestit oficial i l'estendard de la filà.

A les 11.00 hores del matí ens acreditem com a participant en els actes en el Teatre Cervantes de Petrer.

Cartel conmemorativo desfile bicentenario. Moros Vells de Petrer.

Imagen tarjeta acreditación

A continuació sobre les 12.30 h va haver-hi una cercavila informal per tot el barri antic de Petrer fins a arribar a la Plaça de les Animes. Cal destacar la gran quantitat de *cuartelillos* existents per tot Petrer (al voltant de 200).

Després, en el nostre cas, vam anar a dinar al cuartelillo de la filà Vascons (comparsa Biscaïns) en companya dels Moros del Raval de Benilloba.

Esmeralda Colomina Arques

Sobre les 17.00 h. ens van situar la plaça Unión de Festejos, punt de trobada dels participants amb l'itinerari següent, que no és l'habitual de festes i que va transcórrer per: Plaça Unión de Festejos, carrer comparsa de Beduinos, carrer

Policía Local Petrer

Jaime I, carrer Príncipe de Asturias, carrer Virrey de Poveda, carrer Leopoldo Pardines y Jardines Vicente Maestre.

La desfilada estava dividida en **quatre blocs:**

www.morosvellsdepetrer

"Amb 1500 participants de més de 70 municipis amb festes de moros i cristians, 16 bandes de música i més de 90 capitanies de la història dels Moros Vells" (Font: comparsa Moros Vells de Petrer).

Yolanda Coloma Sempere

El recorregut de la desfilada era d'uns dos quilòmetres amb uns 10.000 espectadors i va durar sobre tres hores. Ací teniu unes fotografies del moment de la desfilada.

Hem de destacar que **l'Agrupació Musical El Trabajo de Xixona** va participar sis anys com a banda oficial dels Moros Vells de Petrer (1959-1964). (Font: web morosvellspetrer).

Font: Intercomarcaltelevisió

Des d'estes pàgines volem agrair a la filà Moros Vells (David Javaloyes) comparsa Biscaïns-filà Vascons (Josué García) i a tots els seus amics les atencions i el tracte rebut.

Petrer, 17 de setembre de 2022

Víctor Mira Jérez i Jaume Monerris Garrigós
En representació
de la filà Moros Grocs de Xixona

2023

MÉS DE DEU MARXES CRISTIANES

La marxa cristiana és, de les tres modalitats musicals escrites per a la Festa de Moros i Cristians, la més jove i la que més va tardar en ser totalment acceptada pels festers i el públic.
Com antecedents del gènere hi ha marxes de desfilada, que són pasdobles evolucionats amb timbals, com són: ***Mi Barcelona*** (1911) de Julio Laporta Hellín, ***El desitjat*** (1951) d'Emilio Moreno Roca i ***Julio Pastor*** (1956) d'Amando Blanquer Ponsoda. El final coral en forma de marxa d'aquest pasdoble és ja l'antesala de la marxa cristiana que naix amb ***Aleluya*** (1958), d'aquest mateix autor.

Amb aquesta recopilació de marxes cristianes, complete la trilogia que vaig començar, en aquesta publicació amb marxes mores (2021) i passos i pasdobles (2022). No ho tenia previst i no volia fer-ho, ja que tinc poca experiència de desfilades importants amb marxa cristiana i creia que no podia parlar amb propietat. Però repassant els vídeos del mític programa que es va fer viral durant la pandèmia del 2020, ***El raconet fester***, vaig recordar que un dels seus directors, el compositor Vicent Pérez i Esteban (Coleto) sempre feia al final una pregunta que era: «Quina és la marxa mora, el pasdoble i la marxa cristiana que més t'han tocat el coret?» i vaig vore que també tenia en la memòria marxes cristianes que em van impactar en el seu moment i marxes cristianes que he desfilat, gaudint com el millor fester de qualsevol filà cristiana. Allò em va animar a fer el llistat i explicar les meues vivències i sentiments sobre elles. Coleto no preguntava quina era la millor, sinó quina et motivava més.
Com he dit en els articles anteriors, es tracta de la meua llista d'èxits, de marxes que m'han marcat. No són les millors, sinó les meues, i cada fester i cada cap d'esquadra té les seues, que poden ser diferents en els diversos moments de la Festa.

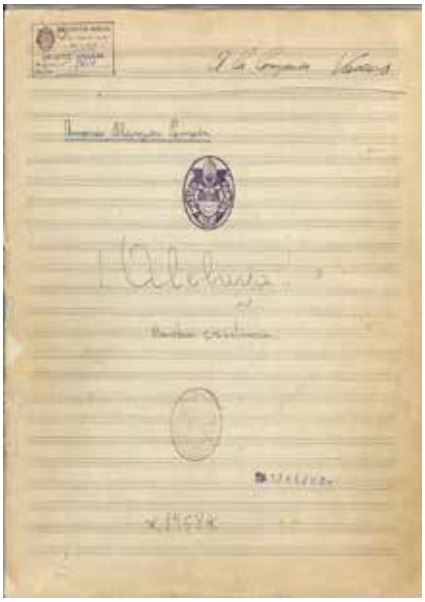

Com sempre, m'han eixit marxes antigues i modernes, però sempre singulars. Espere que us agraden.
Per cert, no deixeu de llegir l'article de José Rafael Pascual Vilaplana, publicat al nostre Programa en 2003 titulat: «**LA MARXA CRISTIANA: de *Aleluya* a *Picadilly Circus*».** No té desperdici.
ALELUYA (1958) - Amando Banquer Ponsoda
Com diria el cronista, és la primera i la número u. Va ser un encàrrec de la filà Vascos d'Alcoi per a la seua alferecia, on va acompanyar l'esquadra d'esclaus.

Preguntat el mestre per aquesta nova estructura de la música de moros i cristians, buscant una

composició nova, exclusiva del bàndol cristià, el mestre va dir aquelles paraules que ja han quedat per els anals de la Festa: «Los cristianos necesitaban algo diferente; estaba ya en el ambiente festero, yo no hice nada más que recogerlo». Va ser tota una fita en l'evolució del gènere musical de la Festa.

José Rafel Pascual Vilaplana ens explica que l'obra té una estructura temàtica i formal que respon a certs cànons litúrgics, com el seu propi nom indica. Està plena de melodies instrumentals, sempre de forma coral. També ens diu que la veu, emulada per la instrumentació bandística, està present durant tota l'obra com a cant omnipresent de festa i devoció. Per tant, està concebuda com una peça de goig i lloança, plena de calidesa.

El mateix Amando Blanquer deia, anys més tard, que ell va concebre la marxa cristiana per a acompanyar a l'entrada que per a ell era una manifestació solemne i heràldica, tenint present el coral litúrgic en la seua acceptació harmònica moderna.
La veritat és que d'entrada no va agradar i, segons conten alguns testimonis de la filà, amb permís del mestre Blanquer, li van donar la partitura, anys després, a Joan Garcia Iborra, famós percussionista de Muro, perquè adaptés la percussió a ritmes més desfilables.

Salmo (1962) és la segona marxa cristiana també d'Amando Blanquer i també escrita amb títol i estructura litúrgica. Aquesta va estar dedicada a l'historiador i cronista alcoià Adrián Espí.

No va ser fins a més de trenta anys després que el mestre Blanquer escriu la seua tercera marxa cristiana, ***Tino Herrera*** (1995), segurament la millor, ja amb ritmes més actuals i estructura musical diferent d'aquell ***Aleluya*** inicial. Preguntat pel canvi, el mateix Blanquer va dir: «Tenia la sensació que m'havia equivocat, que no era eixe el camí».

Curiosament Amando Blanquer, després de descobrir el gènere i consolidar-lo, només va escriure dos marxes cristianes més: **Àguiles *i cadenes*** (2004), dedicada al fill d'Adrián Espí, Jorge Espí, quan va ser capità dels Navarros d'Alcoi i ***La Torre és cristiana*** (2005), dedicada a l'Associació de Moros i Cristians de Torrent (València).

Personalment, he sentit ***Aleluya*** molts anys al concert del Diumenge de Rams de la Primitiva d'Alcoi, i per a mi és una peça de culte que destil·la una qualitat musical excepcional, només a l'altura de Blanquer. La seua senyorial pompa i circumstància la fan única. És una obra que se sent al carrer, encara que amb el temps s'ha convertit en una marxa cristiana més per a càrrec que per a esquadra.

Aleluya està enregistrada en multitud de gravacions. Una de les més emblemàtiques és el disc de vinil de La Primitiva d'Alcoi dirigida per Gregori Casasempere Gisbert, titulat *La música de la Fiesta de Moros y Cristianos* i editat per l'Instituto de Estudios Alicantinos al 1982.

BONUS CHRISTIANUS (1966) - José Maria Ferrero Pastor
El mestre Ferrero, va ser un dels impulsors de la marxa cristiana i va contribuir a la seua evolució i consolidació als anys 60 - 70 del segle passat.

Sens dubte, ***Bonus Christianus*** és un obra intermèdia entre les primeres marxes cristianes i les actuals. Significa un esglaó més, on ja ressalta la instrumentació de les trompes com a instruments evocadors de l'èpica guerrera i s'aprecia un cert gir cap al ritme cristià que tots coneixem. Està dedicada a Antonio Cambra, president de la Societat de Festers d'Ontinyent del 1961 a 1963. Aquesta marxa va obtenir el segon premi en el III Festival de Música Festera d'Alcoi. Després de l'esmentat certamen, l'autor la va modificar adaptant-la més a la desfilada, sent una de les precursores i de les més interpretades en la Festa de Moros i Cristians. És la primera marxa cristiana que realment es toca al carrer i reafirma el gènere. Els últims 45 segons són extraordinaris i fan lluir les bones porres.

La solen tocar a les kàbiles i és d'aquelles mar-

xes que quan la sents, no pot resistir-te a desfilar-la.
Forma part del repertori del disc de vinil *Música para Moros y Cristianos* de la Unió Artística Musical d'Ontinyent, dirigida pel mateix J.M. Ferrero, produït per Yupi al 1973.

L'altra marxa emblemàtica de Ferrero és ***Apostol poeta Rafel Duyos*** escrita en honor del poeta Rafael Duyos, pregoner per dues vegades de les festes d'Ontinyent. Aquesta marxa va obtenir el segon premi al certamen d'Alcoi celebrat el 22 d'octubre de 1978, i és, sens dubte, una de les marxes cristianes també més interpretades de la Festa de Moros i Cristians.

CREU D'ARSUF (2003) - José Rafael Pascual Vilaplana
Està dedicada a Javier Peiró Pla, capità cristià d'Ontinyent 2003 per la Filà Cruzados. El títol fa referència a la creu erigida per Ricard Cor de Lleó en la III Croada. L'obra està basada en el llibre *El gran tratado* de l'escriptor d'Ontinyent, Ricardo Montés.

José Rafael, ja ho he dit altres vegades, és un autor que em captiva i em roba el cor. Ha compost molta música i tota bona. La primera vegada que vaig sentir la marxa, va ser en El Trabajo un segon dia de festes, interpretada per la Banda Jove d'Ibi. No havia fet mai de cap d'esquadra cristià i al sentir-la, vaig improvisar una porra amb unes claus que tenia a mà i les vaig rodar imitant els moviment del cap d'esquadra. Vaig gaudir com mai i és, sens dubte, una de les peces que m'agradaria algun dia poder desfilar en una Entrà.

Està gravada al CD *Saxum* de l'Agrupació Artisticomusical El Trabajo de Xixona dirigida per José Rafael Pascual Vilaplana al 2004.

José Rafael té altres marxes cristianes emblemàtiques de les quals destacaria ***Jessica*** (2000), dedicada a la memòria de Jéssica Olcina Vos, filla del capità cristià de la Filà Pirates de Muro a l'any 2000, qui inesperadament va faltar un parell d'anys abans de dita capitania. Per cert, va estar estrenada a l'Entrada Cristiana de Muro del mateix any per la banda El Trabajo de Xixona i La Xafigà, acompanyant una carrossa totalment buida, amb un gran colom blanc on havia d'anar Jéssica.

També ressaltaria a ***La neta del Manyà*** (2001), dedicada a Amparo Pérez Satorre, membre de la Filà Maseros de Muro. El títol fa referència al seu iaio Rafael Satorre Cano, *el Manyà*, poeta popular de Muro.

DAVID (1997) - Ramon Garcia i Soler
Aquesta obra és tot sentiment, sentit i sensibilitat. Ramon Garcia i Soler destapa el pot de les essències musicals dotant-la d'una *finezza* exquisida i d'una delicadesa infinita. Admire a eixa colla de músics-festers que són els Pirates de Xixona que tenen la valentia de traure al carrer peces musicals de difícil execució i que pocs s'atreveixen a desfilar. Gaudisc com a espectador mirant-los i veient el grau de catarsi màxima al que arriben aquest festers, sentint i desfilant les obres d'un dels seus autors preferits, perquè a mi també m'agradaria disfrutar com ells.
Està dedicada a David Angulo Sobradillo, capità de la Filà Maseros d'Albaida l'any 1997.
Està enregistrada al CD de la Banda Simfònica de la Societat Musical d'Alzira, dirigida per Ángel Crespo Garcia al 2009.
Així mateix destacaria d'aquest autor altres marxes interessants com ***Batallers*** (1999) i ***Paco Jover*** (2005).

FAROLERO (1996) - José Maria Valls Satorres
J.M. Valls Satorres és un músic alcoià que ha contribuït a evolucionar i assentar a la marxa cristiana actual, introduint ritmes de percussió guerrers i metalls majestuosos plens de profunditat emotiva. No en va, guanya el primer premi de l'Associació de Sant Jordi d'Alcoi al 1975 amb ***Als cristians***, repeteix en 1978 amb ***Roger de Lauria*** i torna a guanyar al 1981 *amb* ***Ix el cristià.***

Dedica aquesta marxa a Miguel J. Reig Abad, capità cristià 1996 de la Filà Contrabandistes d'Alcoi i està inspirada en cançons i cantars andalusos que l'autor adapta i li dona ritme cristià; molt reconeixible *Los cuatro muleros*. És una

simbiosis total cristià-andalusa, convertint-la en una peça única que contribueix a la producció de música *ad hoc* per aquesta filà anacrònica que sol desfilar al so de pasdobles andalusos i que enceten un subgènere de música pròpia per als contrabandistes. Destil·la alegria pels quatre cantons i a, més a més, el cap d'esquadra pot lluir-se espectacularment rodant la navalla, gracies als seus forts.
Vaig tenir la sort d' eixir en una esquadra especial que vam fer els cavallers dels Marrocs i les nostres dones a la Capitania del Contrabando del 2009. Vaig gaudir enormement fent de cap d'esquadra i fent ballar la navalla. Vaig assajar molt per aquella desfilada i per els comentaris rebuts, vaig eixir prou airós.

Enceta el repertori del disc *Contrabandistas* de la mítica col·lecció «Ja Baixen» sent el volum 18, interpretat per la Unió Musical d'Aielo de Malferit, dirigida per Miguel A. Sarrió Nadal.

L'AMBAIXADOR CRISTIÀ (1982) - Rafael Mullor Grau

El mestre alcoià Mullor Grau és un autor molt significatiu dintre del gènere de la marxa cristiana. Amb ell arriba a la maduresa i la dota d'una nova estètica més impactant, plena de grandiositat i d'orquestracions molt desenvolupades.
Mullor és l'autor d'una trilogia imbatible, que comença amb ***L'ambaixador cristià***, que guanyà el Premi de la Associació de Sant Jordi d'Alcoi al 1982 i segueix amb ***El barranc del Sinc***, també Primer Premi en el Concurs de Música Festera d'Alcoi al 1986 i que es completa amb ***Alcoi, escata i destral*** (1996) que, segons José Rafael Pascual Vilaplana, suposa «un dels treballs compositius més interessants i desenvolupats de la història de la música de Moros i Cristians». Tot un repte per a les bones porres cristianes.

Curiosament, les dues primeres obres, estan enregistrades al ja disc de culte *Firam Firam* que va promoure l'Alferes i Cavallers de la filà Alcodians d'Alcoi al 1983, interpretades a l'unison per la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi i la Societat Unió Musical d'Alcoi. ***L'ambaixador cristià*** està dirigida pel mestre José Miguel del Valle Galvañ i ***El Barranc del Sinc*** per Gregori Casasempere Gisbert.

PAS ALS MASEROS (1982) - José María Valls Satorres
És una marxa cristiana singular que uneix magistralment ritmes guerrers cristians amb temes populars valencians que, sens dubte, és una de les marxes més interpretades per les filaes de llauradors en tota la geografia festera. Està dedicada per l'autor a Francisco Sanjuán Moltó i a la Filà Maseros d'Alcoi.

Són reconeixibles les tonades de *Vicentet, si vas a l' hort* i *Serra de Mariola*, convertint aquests acords finals en la firma musical de l'autor que ha utilitzat després en altres composicions de música festera. Fa escola i és un referent de la música escrita específicament per als llauradors.
Vaig tenir la sort de desfilar-la, a l' esquadra especial que vàrem muntar alguns Cavallers Marrocs i altres amics a la Capitania dels Llauradors de Benjamín i Esperança al 1995.

Està recollida al CD monogràfic de l'autor *Música de Moros y Cristianos de José Mª Valls Satorres*, interpretada per la Societat Musical Nova d'Alcoi, dirigida per José Almeria Molina, a la col·lecció «Ja Baixen», volum 5.

PICADILLY CIRCUS **(1991)** - Josep Vicent Egea Insa

Amb el mestre contestà JV Egea Insa, la marxa cristiana arriba a la seua màxima evolució i, si Mullor Grau li dona la maduresa musical al gènere, amb Egea arriba al doctorat.

Aquesta obra és pur «Jaaaazz» que diria el locutor de M80-Radio, Angel Álvarez, presentador del mític programa musical *Vuelo 605*. Egea trenca motles i fusiona marxes de caire marcial, elements de *jazz* i música tradicional americana. El títol fa referència a l'indret de la ciutat de Londres on el mestre va realitzar estudis de direcció a la Royal Academy of Music. Va guanyar el concurs de música Festera d'Alcoi al 1991, premi que va repetir al 1994 amb un altra

marxa cristiana, ***Marfil*****,** del mateix estil. Tenint en compte que als anys 1992 i 1993 el concurs es va declarar desert per falta de qualitat musical, Egea guanya en dues edicions seguides en marxa cristiana.

Forma part del CD recopilatori de premis del Concurs de Música Festera d'Alcoi, de la col·lecció «Ja Baixen», volum 29, interpretat per la Societat Unió Musical d'Alcoi, dirigida per José Miguel del Valle Galvañ, al 2002.

TERRA NOSTRA **(1999)** - Enrique Alborch Tarrascó

Aquest músic de Castelló de Rugat ha treballat força la marxa cristiana guanyant alguns premis importants: ***Cavallers de l'Ofra*** (segon premi a Bocairent, 1997), l' esmentada ***Terra nostra*** (1r premi a San Vicent del Raspeig, 1999), ***La victòria*** (Accèssit del Simpòsium de la Música de Moros i Cristians, 2001). En 2006 va ser l'encarregat d'escriure l'obra obligada del XXI Certamen de Música Festera Ciutat d'Elda amb la marxa cristiana ***Sibila de Fortià*** peça de gran qualitat. Curiosament, aquesta marxa fa temps que la tinc gravada al cotxe i sempre la pose a tota veu quan passe per la localitat gironina de Fortià, camí d'Empuriabrava.

Amb el mestre Alborch vaig tenir el privilegi d'escriure'm al 2021, en plena pandèmia, ja que li vaig demanar que m'enviés el seu disc *Amadaràs*, un CD monogràfic de la seua música festera enregistrat per la Unió Musical Benicadell de Castelló de Rugat sota la direcció del mestre Jordi Soler. Quan li vaig donar les gràcies i explicant-li que era un fester de Xixona, que m'agradava la seua música, em va contestar molt amablement, comentant com n'aprecien la música festera els xixonencs: «M'alegra que t'agrade la meua música. Els músics sempre hem pensat que els festers a Xixona tenen bon gust i cuiden molt la música, i és un lloc on les bandes van a gust i se senten valorades. Per això encara valore més que t'agrade. Jo mateix vaig anar (fa molts anys) a tocar alguna vegada, tant a les festes d'agost com a les que es feien en ple hivern...»

Està enregistrada al CD *Acords de Festa* de la Banda de Xixona al 2000, dirigida per José Rafael Pascual Vilaplana.

Terra nostra és una peça més lírica que guerrera, però la seua sotilesa i lirisme la fan única, sent molt bona per desfilar, lluir i plantar la porra.

ZORAIDAMIR **(1969)** - José Pérez Vilaplana

Zoraidamir és una obra clau per a l'evolució i consolidació de la marxa cristiana. Com diu José Rafael Pascual Vilaplana, arranca estructuralment de formes de pasdoble fester, que evoluciona a marxa per la percussió omnipresent i obstinada. És de les primeres marxes cristianes que es desfila assíduament al carrer a les entrades i que el fester accepta, seguint l'estela de ***Bonus christianus*** del mestre Ferrero.

Esquadra Especial. Capitania Juanjo i Vicente Pardo (2001). José Juan Cano, J.Manuel Sirvent, Pedro Lloret, Pepe Espí, Jordi Moral, Antonio Bernabeu, Ramón Fernández de Tirso, Francisco Domenech, Virgilio Picó, Rubén Ibáñez, Roberto Ibáñez, (--), (--). Cap d'esquadra Albert Sala .

Sempre recordaré a l'insigne pirata Alfonso Soler, el de la impremta, ex president de la llavors Comissió de Festes de Xixona, amb la simpàtica ganyota de la seua cara, fent de cap d'esquadra amb aquesta peça amb la banda de Beniatjar i amb una àncora com a arma amb la seua gràcia particular. Festa pura. Jo mateix la vaig poder desfilar, als Pirates, fent de cap d'esquadra amb un garfi a l'esquadra especial de la Capitania del germans Juanjo i Vicente Pardo, on vam participar fent una bona desfilada, acompanyant als convidats dels capitans.

Zoraidamir guanya el Segon Premi al VI Festival de Música Festera d'Alcoi, al 1969. Al 1972, el Manquet, ja en plenitud de facultats, ens regala **Gentileza 72**, una altra marxa cristiana de bella factura, que aquesta vegada sí s'alça amb el Primer Premi al IX Concurs de Música Festera d'Alcoi. Aquesta última partitura està dedicada a la Filà Gentils de Cocentaina en l'any de la seua Capitania.

Zoraidamir és una composició molt difosa i està enregistrada en molts disc de vinil, CD i casset. Pel seu valor de col·leccionista destacaria el disc núm. 1 de la mítica col·lecció «Ja Baixen», on està interpretada per la banda Agrupació Musical d'Alcoi, dirigida per José Maria Valls Satorres al 1980. Tot un incunable.
No voldria acabar l'article sense destacar la llavor de Francisco Valor, músic contestà, actual director de la Primitiva d'Alcoi que, amb més de seixanta marxes cristianes escrites des del 2000, és un autèntic especialista en aquest gènere, destacant títols com: ***El Diví*** (2007), ***Mai Sabel*** (2010) i ***Fill del Sinc*** (2015).
També Vicent Pérez i Esteban (Coleto), és un autor emblemàtic per a la marxa cristiana amb partitures de molta força de metalls i percussió. Les seves composicions: ***El timbal i la lluna del Cid*** (1999), ***Templaris d'Albaida*** (2005) i ***Als rabosers d'Adzeneta*** (2007), han esdevingut ja obres de culte fester.

I per acabar no puc deixar-me al meu admirat Saül Gómez Soler que adapta la seua forma particular d'entendre la Música Festera al ritme cristià, sent per ami els títols més destacats: ***Signum*** (2007), ***Veles e vents*** (2011) i ***Veu i ensenya*** (2012).

Faig meues les paraules d'Amando Blanquer, quan deia, parlant del futur de l'evolució de la marxa cristiana, que: «Encara que no és fàcil pronosticar què serà de la marxa cristiana en un futur, allò cert és que els compositors que han escrit per a la Festa de Moros i Cristians ho han fet més bé des d'una perspectiva musical que festera, encara que també hi ha qui ha intentat unir ambdues coses, però quan es tracta de verdaders creadors sempre encontren motius d'inspiració on vulguen que els busquen: en la música popular, en el ritme, en la tècnica musical, etc., enriquint considerablement el cabal musical de la festa». Per tant, el meu reconeixement infinit a tots aquests autors que fan possible la nostra Festa.

Albert Sala Llinares

Esquadra Especial Llauradors. Capitania Esperança-Benjamin (1995).
Vicente Pardo, Antonio Planelles Donat, Enrique Sirvent, Francisco Javier Sirvent, Albert Sala, Alejandro Cremades, José Daniel Planelles, Pepe Planelles Donat, Angel Moral, Jordi Moral, Pepe Espí. Cap d'esquadra Toni Sota.

2023

QUE POR ENS FAN ELS CANVIS

Per què ens fan tanta por els canvis? Per què? Ens hem acostumat a les rutines, les tradicions, ens hem encotillat en el de tota la vida perquè és el que sempre s'ha fet, i quan intentem, possiblement com a millora, reformar, modelar, alterar l'ordre, posem el crit al cel.

Sense adonar-nos-en, ha canviat tot: l'univers, la ciència, el món, la medicina, la forma de viure, com ens alimentem ara, com ens comuniquem. Hem passat de parlar guardant un senyal de respecte a no tindre bones maneres, ni les normes de cortesia més elementals. La forma de vestir de falda fins als garrons a vaquers trencats i samarreta tan ajustada i curta que deixen a la vista altres parts que en altre temps haguera estat un desvergonyiment.

Les nostres festes no han estat menys, també han patit canvis en tots aquests anys.

Sabem que els nostres avantpassats festers, quasi no podien sostenir l'alfange a la mà pel fred que feia en eixe mes gèlid de gener quan se celebraven les festes en eixa data. Imagine els canvis d'opinió i crítiques de qui no estarien d'acord amb el trasllat de les festes al mes d'agost: a uns els vindria malament perquè calia arreplegar la collita de l'ametla que començava, altres per la calor del mes estiuenc, ja que la vestimenta d'aquella època era de teixits més grossos que ara, i d'altres perquè qualsevol cosa nova els pareixeria mal.

Si recorrem la memòria d'aquells temps tenim exemples per contar. Les cantineres, que hui en dia són festeres, sols eren motiu d'acompanyament i ornament per al capità, sense cap petita participació per part d'elles, sols servir beguda als trons. Anaven al costat del capità amb la botella de cafè licor, o un altre licor, servint alguna copeta, i el capità ho agraïa convidant-les a dinar a sa casa i també a la banda. Pobres mullers dels capitans!

O quan en la primera Diana es feia l'Entrà del Peix per part dels Pirates tirant sardines i aigua. Damunt un camió duien un tonell ple de peix arremullat amb aigua, que es tirava des de dalt del camió a tot el que passava pel carrer a eixes hores.

A les nostres primeres Retretes, la Canyeta va fer un bon canvi en passar del fanalet a vestir-se d'esportistes. Sí que va ser tota una novetat gran, que deixà bocabadats a la gent que esperava els fanalets de sempre i va vore per primera vegada futbolistes, tenistes, patinadors, nadadors, etc.
Un altre canvi va ser el dels Trons, ja que eixien un dia del pont d'Alacant i l'altre dia de festes del pont d'Alcoi. És una llàstima que aquest acte estiga perdent festers no sabem per què, si és per comoditat, ja que és una hora pot ser massa prompte o per un altre motiu. Caldria recolzar aquest acte perquè no es perda.

En anys enrere els festers no tenien lloc de reunió on poder parlar, beure i passar una estona d'esplai fins que es compraren les kàbiles. Una millora que ha permès reunir-se, no sols els mateixos dies de festes, sinó dies que es consideren necessaris per poder fer reunions, consultes i organitzar els actes festers.

Les esquadres de negres cridarien l'atenció d'aquelles persones que mai havien vist una cosa semblant? Seria tota una novetat i més d'un nen acabaria plorant de por i els majors cridant: Mare meua!

En temps passats cada filada tenia el seu capità i el seu banderer, actualment podem ser capitans o capitanes més persones per poder fer front a

les despeses que porta aquest càrrec. Hem vist capitanies prou nombroses des de un trio a vint-i-dues capitanes.

I qui no recorda que en el kabileo ens donaven uns vals que el permetien poder prendre't una beguda acompanyada d'un aperitiu modest? Esperàvem els vals com el manà perquè et donaven la llibertat de kabilejar a la teua filada o que algun amic amb els seus vals et convidara a la seua kàbila.

Els programes de festes també han patit canvis. En anys passats tenien poca participació d'escriptors i molts fulls publicitaris per omplir pàgines. Actualment, ha canviat disseny i portada, més adequada als nous temps. Hi ha més participació d'escriptors i menys publicitat. Es fa una presentació en una data pròxima al Senyal, on és dona a conèixer amb imatges i diapositives que et donen una idea global de com serà.

Fins i tot ha canviat el vestit reglamentari de ballar la dansa, el de llauradora, ja que s'ha actualitzat per problemes de teixits. Les famílies que encara el tenen, el guarden *como oro en paño*. Els Grup de Danses encara els poden lluir, però ja es veuen les noves vestimentes.
Que nostàlgia sent en recordar aquelles vesprades del món infantil anteriors a les festes: la gimcana, la cucanya, etc. feien la delícia dels nens. Els globus d'heli que com papallones de colors ascendien a l'espai fins que eren un punt petit al cel.

Ara tenim el dia de la vespra amb la desfilada de caps d'esquadra infantil, acte que té molt d'èxit i on comencem a veure com despunten des de ben xicotius.

Encara tinc els nervis a flor de pell quan pense en aquelles vesprades carregades d'adrenalina, por i crit de mares, dones, germanes i familiars en veure la vaqueta jove envestir amb tota la bravesa i geni com si es tractara d'un gran bou. L'animal no estava perquè la torejaren. Era tot un espectacle. Les correres, situacions còmiques i de perill que es vivien. Les barreres que tancaven el carrer i significava que ja anaven a traure-la del corral. Tots esperàvem aquelles vesprades amb molta il·lusió i, sobretot, nervis. Els nanos i gegants han sobreviscut als canvis, conservant la música i el ball, però han millorat, ja que són més nombrosos, hi ha més cabots que abans i el ball el fan més llarg.

En fi, que no s'ha de tindre por als canvis, representen evolució, són un sistema de seguretat i, n'estic segura, que els nostres avantpassats més recents es posarien les mans al cap i tirarien la llengua en veure tantes coses diferents i noves per a ells, però en acceptar-ho i vore la millora n'estarien encantats.

A més, què seria de les nostres festes si no evolucionaren? Si encara estiguérem en la prehistòria de la festa possiblement tindrien el perill de desaparèixer. Gogem-ne i obrim la ment als nous temps en què ens ha tocat viure.

Enhorabona a la Capitania Cristiana i Mora. Bones festes a tots!

Maria Dolores Galiana

2023

S'HA FET SEMPRE AIXÍ

«Així ha sigut tota la vida» és un dels arguments més utilitzats per a defensar determinats punts de vista quan algú contradiu el que pensem. Si s'ha fet sempre és perquè és bo i la història així ho demostra, però el fet que ho haja sigut no justifica que ara haja de ser de la mateixa manera.

El dia a dia està ple de repeticions i de constants. Costums que ens deslliuren d'estar contínuament prenent decisions de manera conscient, per exemple, sabem que en alçar-nos ens toca donar-nos una dutxa, vestir-nos, desdejunar i eixir corrents per anar a treballar. Posem el pilot automàtic i això ens allibera de pensar i decidir.

Als humans no ens agrada canviar. Ens costa eixir de la nostra zona de confort, especialment quan parlem dels nostres costums. Canviar els hàbits costa, però canviar les creences costa més, perquè ens enfronten a uns valors que no hem triat, sinó que se'ns han inculcat des de xicotets. Però la vida és un constant canvi, si no fora així estaríem encara en l'era dels dinosaures. És més, en cas de no haver-nos adaptat als canvis, de no haver evolucionat, hauríem desaparegut igual que els va ocórrer a ells.

I si estudiem el costat científic per un moment? Què li passa al nostre cervell quan albira un canvi important? Que s'activa, ja que hi ha una despesa d'energia alta. El cervell és un gran conservador d'energia per a sobreviure, per si esdevé algun imprevist, és a dir, una amenaça. Ha d'estar preparat sempre per atacar o fugir (per exemple, si estem a la selva i apareix un lleó, tindrem l´´energia suficient per escapar a córrer). Això fa que, davant qualsevol canvi, bé intel·lectual o material, el cervell busque primer informació coneguda (és a dir, la nostra memòria), ja que així no ha d'esforçar-se ni gastar energia, utilitza el que ja sap perquè és una cosa que ja coneix i no li suposa cap esforç. Però els canvis obliguen el cervell a passar a un altre estat desconegut, on haurà de buscar altres rutes i comportaments nous, haurà de gastar energia i força i... què passa aleshores? Que s'espanta, li entra por davant la incertesa de l´inexplorat. I aquest és el principal obstacle del canvi, de qualsevol tipus de canvi: siga apuntar-se al gimnàs o canviar el dia de la Processó.

I ací és on xoquen tradicions i canvis.

Les tradicions són coneixement, viu i present. Un conjunt d'idees relacionades que han romàs a través dels anys i que transmeten valors compartits i històries d'una generació a una altra. Elles motiven a les societats a crear i compartir una identitat col·lectiva, que alhora serveixen per a donar forma a les identitats individuals. Sense oblidar que les tradicions són també part del nostre patrimoni, un valor que sempre hauríem de preservar, però, per descomptat, no a qualsevol preu. Quan hem de mantenir-les i quan hem de modificar-les?

És habitual escoltar afirmacions que defensen aferrissadament les tradicions, siguen aquestes les que siguen, com si defensar-les fora una obligació, ens agrade o no ens agrade, hi estiguem d'acord o no. Hi ha, sens dubte, tradicions que mereixen molt la pena, que tenen a veure amb la identitat d'un poble que, malgrat el pas del temps i del canvi de les societats, no desentonen amb el present. Però, evidentment, hi ha costums que grinyolen en el moment actual, que van ser desenvolupades en altres contexts històrics i que es corresponen a altres concepcions de la moral i la religiositat, prou diferents de les actuals.

Malgrat que ens connecten amb els nostres ancestres, les tradicions són dinàmiques perquè amb el pas del temps van canviant, encara que en alguns casos, la comunitat o determinats grups d'ella, se centren en mantenir-les exactament com són. Les tradicions són necessàries, són socialment útils: ens donen sentit de pertinença, creen sentit de col·lectivitat, però no poden ser propietat de ningú: una part no pot apropiar-se del valor que té aquesta o aquella tradició i per descomptat no ha d'utilitzar-se per a enfrontar als membres d'una comunitat.
Els temps canvien, en efecte, i això fa que no totes les tradicions encaixen de la mateixa manera, ni que hagen de ser celebrades exactament igual que se celebraven. Aquest sol ser el perill d'acceptar les coses sense més ni més, sense anàlisi ni debat. S´ha de debatre i argumentar els canvis. Donar-los una base, un raonament de per què es fa, dels avantatges que suposa respecte al plantejament de tota la vida. No serveix l´acostumada afirmació «és que això ha sigut així tota la vida»

Els pobles i comunitats canvien constantment, però això no implica sempre una pèrdua de tradicions, sinó que pot, i deu, haver-hi una evolució. La tradició, amb molta freqüència, es transforma i adapta a la societat en la qual perviu. Potser la millor manera de conservar una tradició podria ser acceptar la transformació, però mantenint la base de la creença en la qual es va crear.

Els temps canvien i ens canvien, la història no és sempre la mateixa, i la validesa dels arguments i dels costums no és persistent ni dura en el temps. Tradició sí, però per a créixer com a poble: tradició i evolució.

Bones festes a tots!

Francis Sellés Galiana

2023

A DISFRUTAR, CAPITANAS

Bárbara, Noelia, ha llegado vuestro momento.

Llega el final de tantos viajes por los pueblos recogiendo ideas en cada temática de Entradas del bando moro; de quedarse con la boca abierta ante tanta diversidad de ballets multicolores que erizan el vello de la piel y que podrían incorporarse a ese gran proyecto ilusionador que tenéis previsto presentar ante Jijona; de construir mentalmente sobre esqueletos de madera y hierro la carroza sobre la que queréis recibir los besos lanzados al aire y escuchar esa gran cantidad de aplausos que vuestro paso arrancará en cada uno de los espectadores del día más grande de las Fiestas.

Llegan a su fin todos los meses de trabajo acumulados en vuestras espaldas y manos, junto a todos los que os han ayudado, preparando cada uno de los detalles de ese guion del boato que lleváis reviviendo una y otra vez en vuestra mente cada vez que el sueño os abraza o que sale a la luz en cada conversación festera con una cerveza bien fría en la mano.

Sí, ya termina esa etapa de preparativos necesaria e ingrata en muchas ocasiones y empieza a apreciarse el colorido tapiz de vuestra Capitanía tejido día a día durante todo un año sobre ese lienzo inicial que dibujasteis en aquel "soparet" del 2022 al aceptar ser Capitanas de la Filà Moros Verds.

Ya llega el despertar de la Senyal camino al Raval con los primeros Moros Verds ataviados con esas camisetas que muestran con orgullo a todo el pueblo quien ostenta la Capitanía mora 2023 (vuestra Capitanía). Ya podéis intuir esas risas en la Mitja Lluna después de la procesión cada vez que "calderín" se acerca a los labios de una chica durante el almuerzo de los festeros bajo la atenta mirada picarona y la sonrisa permanente de Calderilla en cada una de las fotografías de ese gran museo de la Fiesta.

Empieza ese primer día donde tendréis el privilegio de participar en el descubrimiento del cartel anunciador de Fiestas y de subir al balcón del ayuntamiento para escuchar nuestro himno "Fiesta en Jijona" (cerrad los ojos y disfrutadlo). Ya se prepara ante vuestros ojos desde esa posición de liderazgo que ostentáis en cada desfile, el gran manto verde que os va a arropar y a llevar en volandas durante los próximos treinta días, sentidlo cada noche como os abraza al llegar al Ayuntamiento para culminar un día indescriptible.

Se aproxima el Sopar de Capitans que celebrareis de forma muy emotiva junto a TODA vuestra familia, amigos, festeros y compañeros de la Capitanía Cristiana (Mario y Alicia). Será un día de nervios, repleto de momentos que os emocionarán, unas veces con risas y otras con llantos, pero que, en definitiva, llenarán vuestros corazones y se grabarán para siempre en vuestra memoria.

Empieza la semana de Fiestas, con ese día de la "dansà" en la que nadie como vosotras puede representar mejor a nuestro pueblo por toda la geografía mundial acompañadas de los componentes del grupo de coros y danzas de

Jijona. Será un orgullo para todos volver a ver en la calle como mantenéis vivas las tradiciones de nuestro pueblo (bailes y trajes) pese al paso del tiempo.

Y por fin, ya está aquí, ha llegado vuestro momento, tal y como indicaba el inicio de este escrito. La trilogía festera se abre paso con multitud de actos en los que seréis protagonistas, pero en el que el pistoletazo de salida donde mostrareis vuestras mejores galas, "l´Entrà", será el detonante emocional que os lleve, sin duda alguna, a una de las experiencias más recordadas de vuestra existencia.

En ese momento, olvidad todo aquello que a lo largo del año os pudo causar desasosiegos, tiranteces u opiniones encontradas y tomad plena conciencia de todo aquello que habéis sido capaces de crear:

La Filà.
Mirad a vuestro alrededor y observad la gran cantidad de gente que se ha movilizado buscando trajes diferentes para hacer más vistoso este acto, el tiempo que han empleado en maquillarse para darle mayor colorido y la ilusión que se aprecia en sus rostros a esos escasos minutos de los primeros compases de la banda.

Sed de las primeras en apreciar las nuevas confecciones que otro nutrido grupo ha decidido estrenar este año con motivo de vuestra capitanía, fijaos en esos detalles que los diferencian de los anteriores y en el orgullo que sienten por haber hecho realidad la idea plasmada en un boceto.

Sentíos orgullosas de todos aquellos que año tras año participan manteniendo la esencia, fieles a está Filà, con diversidad de accesorios, dando pie a un gran desfile.

Los amigos y acompañantes
Prestad atención a esa gente que nunca participa en la Fiesta y que hoy ha decidido estar a vuestro lado maquillada y vestida con ese traje espectacular, irreconocible y radiante de alegría. Que gran orgullo es tenerlos a vuestro lado en este momento tan especial.

Recrearos en esos ballets que habéis elegido viendo como la magia de sus gráciles movimientos envuelven a todos a su paso y los contagian de la música que los acompaña.
Agradeced a todos los que han decidido acompañaros en este día de una u otra forma ayudando a que todos los atrezos del boato puedan salir en este acto.

La familia
Compartid ese gran sentimiento de alegría que se vive desde el interior con esa parte de la familia que os acompaña y escuchad el resto que ha quedado en las aceras repitiendo una y otra vez: ¡¡¡¡¡Guapas!!!! ¡¡¡¡¡Guapas!!!!

Guardad en vuestra retina la cara de felicidad que lleva vuestra hija ante esta vivencia indescriptible. Un momento imborrable que será imposible de olvidar.

Y lo más importante, vosotras
Subid a la carroza y dejad salir el alma festera que anida en vuestro interior para que os acompañe a lo largo de todo el trayecto levitando sobre el pueblo de Jijona. Dejad que afloren los sentimientos y que os invadan en cada instante: la primera bombá que inicia el disfrute de la pieza musical elegida, el saludo del grupo de festers a la puerta del Hermano, el castillo de fuegos que anuncia vuestra llegada al Ayuntamiento, el beso al aire desde la acera de aquel rostro que tanto queréis, la llegada al castillo con toda la Filà aplaudiendo a rabiar, … y la frase que más oiréis a lo largo de estos días:

Visca les Capitanes!!!!!!!!!!!!

Para terminar, me gustaría desear a los Capitanes Cristianos Mario y Alicia de la Filà Piratas/ Marinos que disfruten de igual manera su año de Capitanía junto a toda su Filà.

Y como cada año, pedirle a todo el pueblo de Jijona que salga a la calle a disfrutar de sus Fiestas y gritar,

Visca Xixona!!!!! Visca la Festa!!! Visca els Moros Verds!!!

Mig Any 2023, Capitanes Moros Verds (Bárbara y Noelia)

Javier Morant

2023

NUEVOS TIEMPOS PARA LA FIESTA

He volgut parafrasejar i jugar amb la famosa cançó del grup gallec Golpes Bajos per a reflexionar sobre els nous camins esdevinguts en la Festa, els que no fa molt que s'hi van fer i cap a on poden anar les tendències.

El dia en què tres alcaldables Marrocs apeguen els seus cartells en les fustes destinades a aquest quefer, on no és massa comú que hi haja gent que vulga presentar-se a ser alcalde d'un poble, on hi ha més problemes que gratituds i si a més treballen per la Festa, és digne d'escriure-ho, perquè són *rara avis*, i és el que primer voldria destacar.

Perquè requereix molt trobar gent que vulga tenir una implicació en la gestió de la Festa. No és el tema principal d'aquest text, ara bé, hi ha relació perquè es voldrien destacar els nous canvis que hi ha hagut els darrers anys, i és necessària gent amb per canviar les coses.

Encara queda, per sort, gent que té una preocupació per capgirar a millor, temps i idees per a la innovació. És el nostre tarannà, la nostra idiosincràsia, una qüestió antropològica i identitària. I així ho deixava escrit Joan Fuster en el seu llibre *El País Valenciano (*1962) on escrivia:

> Dijo el padre Juan de Mariana que "Dios había dado a los valencianos, con ventaja de todos los otros pueblos de España, un ingenio acre y vivo". Si por ingenio vivo se entiende el ingenio rápido e industrioso, acierta. (Fuster 46, 1962).

Continuava dient:

> Ahora, sin duda, nos distingue mayor el agrado por las fiestas. El calendario valenciano está lleno de números rojos, sin que la buena marcha económica del país se resienta por ello. Y la fiesta, para nosotros, nunca es el asueto mondo y lirondo: nos gusta que tenga el aire y las horas pobladas de campanas, de pólvora, de gallardetes, de chinchines». (Fuster 50, 1962).

I encara amb el ressò de la "lluita" social de la Processó (és *vox populi* el darrer canvi que va provocar discussió en el carrer) exposaré, com a mena d'informació, les transformacions, innovacions i curiositats de la darrera època festera, quasi deu anys, des que, em sobta i em ve a la memòria, quan escric aquestes línies, un article que es va publicar allà pel 2014, amb el títol «Neologismes festers» i venia a ser una primera aproximació de deixar constància dels canvis festers des del punt de vista lingüístic.

I al canvi lingüístic se'n deriva un canvi social (immediatesa, generació Z, comunicació diferent...) que vivim, i la primera qüestió que volia comentar són les xarxes socials que han propiciat l'eliminació de les cartes festeres. Digueu-me romàntic, però, per finals de juny o principis de juliol esperava la carta de la meua filada, i rebre-la, em provocava picor a la panxa, il·lusió. La gent jove no sap el que és rebre una carta. Evidentment, ha suposat agilitat, menys faena (perquè havien d'ensobrar, traure les etiquetes, enganxar-les als sobres, doblar i ficar les cartes i buscar el carter), més la despesa econòmica que comporta.

Grups de WhatsApp, murs de Facebook, l'Insta i ja comencen algunes de les deu filades a tenir comptes de TikTok. Segurament, alguns vocables de les aplicacions anteriors, es quedaran obsolets i desapareixeran i eixiran altres de nous.

Tenim grups de WhatsApp d'esquadra, de filà no oficial, de filà oficial, grups dels quals formen directives, el grup dels delegats, que faciliten l'intercanvi de comunicació. El Facebook o Instagram on publiquen, segons el sector d'edat, les fotos, els comentaris sobre les festes. I les pàgines oficials usen la ferramenta Bussiness Suite on es publiquen alhora. Són els mitjans que ja s'han quedat i que tots consultem. També, els romàntics, sí, l'enviament d'un correu electrònic.

Tot açò, no lleva de la gran **paperassa** en què s'ha convertit la festa. Fins i tot, la Federació té creat un calendari administratiu per presentar totes les instàncies (burocràcia festera) dins del termini i en la forma escaient.

És veritat que la tecnologia cada vegada en facilitat aquesta feina, que se l'enduen els secretaris de les filades i que s'ha de fer per tenir una bona organització.

CALENDARI ADMINISTRATIU FESTER 2023

FINS AL 25 DE MAIG
- Comunicar a la Federació la relació de càrrecs de les Ambaixades (Per correu electrònic a federaciodefestes@gmail.com)

FINS AL 4 DE JULIOL
- Comunicar a la Federació la relació de tiradors i tiradores amb Nom, DNI, trabucs, cantimplores, quantitat de pólvora que necessita (màxim 2 kg per tirador/a) (INSTANCIA TIRADORS/TRABUCS).

FINS AL 19 DE JULIOL:
- Indicar si es participarà a la desfilada per el matí del Dia del Senyal (INSTANCIA SENYAL I SOPARETS).
- Comunicar els canvis en el disseny de l'uniforme del Dia del Senyal i la Nit del Soparet. (INSTANCIA SENYAL I SOPARETS).
- Inscripció al torneigs esportius. (INSTANCIA TORNEJOS ESPORTIUS).
- Notificar el llistat de festers que participaran a les festes. (INSTANCIA LLISTAT DE FESTERS).

CALENDARIO ADMINISTRATIVO FESTERO 2023

HASTA 25 DE MAYO
- Comunicar a la Federación la relación de cargos de las Embajadas (Por correo electrónico a federaciodefestes@gmail.com)

HASTA EL 4 DE JULIO
- Comunicar a la Federación la relación de tiradores y tiradoras con nombre, DNI, trabucos, cantimplores, cantidad de pólvora que necesita (máximo 2 kg por tirador/a). (INSTANCIA TIRADORS/TRABUCS).

HASTA EL 19 DE JULIO:
- Indicar si se participará en el desfile por la mañana del Dia del Senyal. (INSTANCIA SENYAL I SOPARETS).
- Comunicar los cambios en el diseño del uniforme del Dia del Senyal y la Nit del Soparet. (INSTANCIA SENYAL I SOPARETS).
- Inscripción a los torneos deportivos. (INSTANCIA TORNEJOS ESPORTIUS).
- Notificar el listado de festeros que participarán en las fiestas. (INSTANCIA LLISTAT DE FESTERS).

FINS AL 1 D'AGOST:
- Notificar l'orde de L'ENTRÀ i música. (INSTANCIA ENTRA)
- Presentar la sol·licitud per a instal·lar el toldo adjuntant la pólissa del segur i la sol·licitud de talls de carrers i/o ocupació pública. La Federació ho presentarà a l'Ajuntament
- Indicar en quina Soparets es participarà. (INSTANCIA SENYAL I SOPARETS)
- Comunicar els canvis de vestuari per als Soparets (INSTANCIASENYAL I SOPARETS)
- Indicar el tema elegit per representar a la Retreta. (INSTANCIA RETRETA)
- Comunicar que el capità/ana o abanderat/ada de festes han renunciat al seu càrrec i proposar un substitut per que siga ratificat. (INSTANCIA CAPITANS)
- Comunicar el títol de l'obra, l'autor/a i el nom oficial de la banda que participarà durant la Presentació de Bandes. (INSTANCIA PRESENTACIÓ)

HASTA EL 1 DE AGOSTO:
- Notificar la orden de LA ENTRÀ i música. (INSTANCIA ENTRA)
- Presentar la solicitud para instalar el toldo adjuntando la poliza del seguro y la solicitud de corte de calles y/o ocupación pública. La Federació ho presentarà a l'Ajuntament
- Indicar en qué Soparet se participará. (INSTANCIA SENYAL I SOPARETS)
- Comunicar los cambios de vestuario para los Soparets. (INSTANCIA SENYAL I SOPARETS)
- Indicar el tema elegido para representar a la Retreta. (INSTANCIA RETRETA)
- Comunicar que el capitán/ana o abanderado/a de fiestas han renunciado a su cargo y proponer un sustituto para que sea ratificado. (INSTANCIA CAPITANS)
- Comunicar el título de la obra, el autor/a y el nombre oficial de la banda que participará durante la Presentación de Bandas. (INSTANCIA PRESENTACIÓ)

Un esglaó per sota, tot i que he de confessar que no soc un fidel usuari, tenim el Twitter, on es va voler promocionar amb el coixinet (#) #xixonaenfestes, però, no van quallar les publicacions. No sé si el lector recordarà un concurs de fotografia en aquesta xarxa social, on es pujava una foto amb l'etiqueta anteriorment escrita i guanyava la foto amb més retuits! No era un concurs massa objectiu que diguem! No va tenir continuïtat.

El que sí que ha continuat és el concurs de **Relats Festers**, on la participació no és que haja sigut nombrosa, sinó tres noms: Jaume Miquel, ma tia Dolo (M. Dolores Galiana) i aquest qui escriu. Un fons espectacular, la creació d'una història on el *leitmotiv* ha de ser la festa.

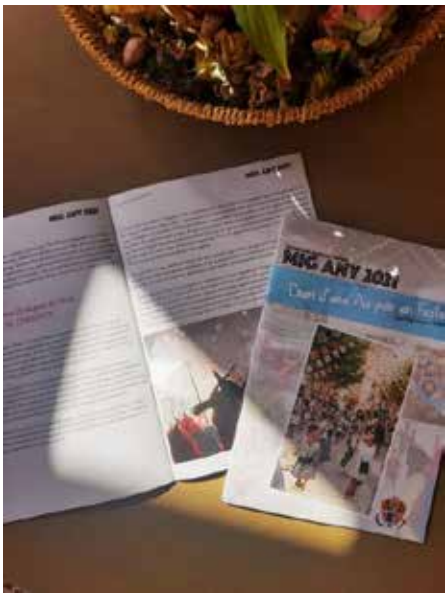

Pense que és l'únic concurs que existeix amb aquesta temàtica. Li falta publicitat, com a voltes ja he comentat, dotació econòmica (crear una història amb l'extensió que s'hi demana requereix temps, formació i ganes), perquè s'hi presente més gent. A més, al llibret del Mig Any, conté el relat guanyador, que ha fet que s'inicie la setmana cultural de febrer amb la presentació del llibret per part de l'autor o autora.

Voldria retornar a les noves tecnologies, fórmules de comunicació, perquè l'any passat, sense tenir massa ressò, Ángel Mira Boatella va crear

2023

la **primera App festera xixonenca**, amb els actes, una breu història de les filades, llocs de restauració... amb el nom: *FestesXixona22* encara que per al Mig Any ho va canviar a *FestesXixona23*, la nova encara no està publicada, però en principi es dirà *Saxum*. Molt intuïtiva, fàcil d'usar, gustosa de vore.

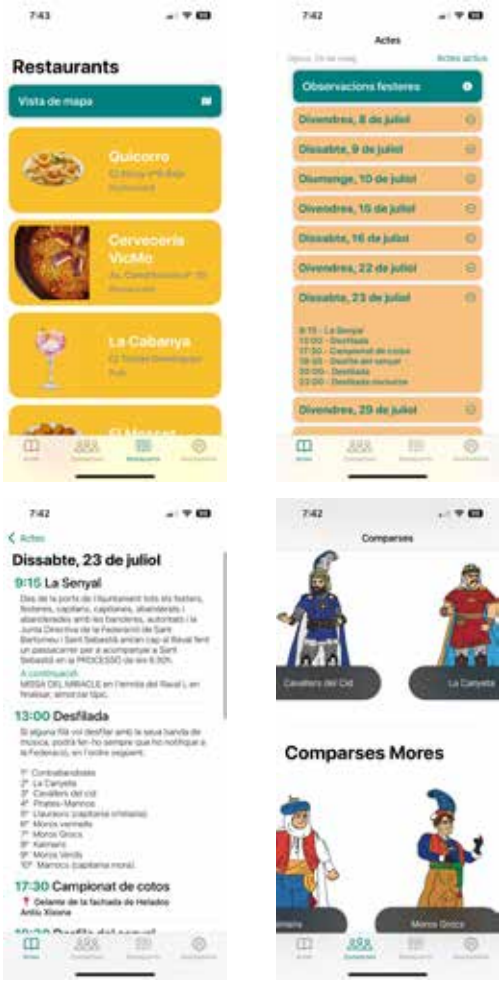

I és un altre pensament i avanç natural, el llibret d'instruccions en paper té els dies comptats. Encara en faran, però, només donar-li una poca visibilitat a aquesta APP, els festers i els mirons, sempre tindran la possibilitat de consultar amb el seu telèfon intel·ligent l'App del net de Coca.

A més, i continuant en aquesta línia, l'any 2019 l'Ajuntament de Xixona va contractar una empresa que **mesurava l'assistència dels visitants**, l'hora de màxima afluència, els llocs i un llarg etcètera que se li pot traure profit, per al sector, sobretot de la restauració.

El **Local dels Músics** és una altra de les infraestructures festeres noves. S'ha adequat als temps actuals, i el dia que estiga enllestit (perquè només li falten retocs i uns quants diners), podrem tenir un vertader turisme. La veritat és que estava construït al revés, perquè les habitacions eren interiors i ara són exteriors, amb molta més llum. Els lavabos en la part interior.

En darrer lloc, la **Plataforma de Pagament de la Filà Marrocs**. Una idea que s'ha forjat a poc a poc i que ajudarà, ja no a llevar la gran tasca i desagraïda del tresorer, que ha d'anar darrere dels festers perquè facen els pertinents pagaments (també en temps i forma), i que s'hauran de pagar les quotes, els dinars, les camisetes... qualsevol pagament relacionat amb la festa i amb els Marrocs, des d'aquesta plataforma: https://www.filamarrocsxixona.com/

A més, aprofitem la pàgina per a escriure, amb oficialitat, qualsevol notícia, les cartes festeres, fotografies classificades, les notícies de les xarxes socials, etc...

Respecte als actes. No parlarem de la Processó ni de l'Alçament dels Capitans (canvis més significatius, però polèmics) sinó del Mig Any Fester i de la nova distribució dels Trons. I és que el passat febrer vam comprovar que alguns canvis es fan per bé, i va haver-hi una eclosió festera descomunal. D'acord, que sí, que veníem de la pandèmia, que era el primer Mig Any sense cap record del CORONAVIRUS, i vam aconseguir un nombre rècord pel que fa a participació, que se suma a l'ambient que va haver-hi.

A més, una darrera proposta de reformulació d'un acte. I és que en els Trons, qui haja vist el llibret de les *Instruccions Festeres* o l'App *Saxum*, s'haurà adonat que enguany ens enfrontarem per capitanies. És a dir, que tindrem la disposició de l'any que ens toca capitania i resoldrem diversos problemes, amb un esquema: BANDA – FILÀ CRISTIANA – FILÀ MORA – BANDA.

2023	
2n DIA	**3r DIA**
BANDA CANYETA	BANDA GROCS
TROPA CANYETA	TROPA GROCS
TIRAORS CANYETA	TIRAORS GROCS
TIRAORS GROCS	TIRAORS CANYETA
TROPA GROCS	TROPA CANYETA
BANDA GROCS	BANDA CANYETA

BANDA C. DEL CID	BANDA KAIMANS
TROPA C.DEL CID	TROPA KAIMANS
TIRAORS C. DEL CID	TIRAORS KAIMANS
TIRAORS KAIMANS	TIRAORS C. DEL CID
TROPA KAIMANS	TROPA C.DEL CID
BANDA KAIMANS	BANDA C, DEL CID

BANDA PIRATES	BANDA VERDS
TROPA PIRATES	TROPA VERDS
TIRAORS PIRATES	TIRAORS VERDS
TIRAORS VERDS	TIRAORS PIRATES
TROPA VERDS	TROPA PIRATES
BANDA VERDS	BANDA PIRATES

BANDA LLAURAORS	BANDA MARROCS
TROPA LLAURAORS	TROPA MARROCS
TIRAORS LLAURAORS	TIRAORS MARROCS
TIRAORS MARROCS	TIRAORS LLAURAORS
TROPA MARROCS	TROPA LLAURAORS
BANDA MARROCS	BANDA LLAURAORS

BANDA CONTRABANDO	BANDA VERMELLS
TROPA CONTRABANDO	TROPA VERMELLS
TIRAORS CONTRABANDO	TIRAORS VERMELLS
TIRAORS VERMELLS	TIRAORS CONTRABANDO
TROPA VERMELLS	TROPA CONTRABANDO
BANDA VERMELLS	BANDA CONTRABANDO

I tot açò, que hem parlat, escrit i comentat, ha d'arribar a la gent, als Festers i als Mirons, i així, ha retornat *El Fester Xixonenc*, però en format digital: https://elfesterxixonenc.es/, amb la finalitat que hi haja aquest canal comunicatiu.

Acabe esperant que aquesta visió general de nous temps per a la Festa, iniciatives, canvis... ens ajuden a anar cap avant, pensant que la renovació sempre serà immutable.

Josep Miquel Arques Galiana
Cronista de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià

¿NECESITAMOS LOS CAMBIOS?

El cambio forma parte de la vida, y es necesario para sobrevivir, desde que nacemos estamos cambiando minuto a minuto, nuestro cuerpo cambia, nuestro alrededor cambia, pero siempre parece que nuestra mente quiera resistirse al cambio.

Los seres humanos como especie animal que somos, estamos diseñados fundamentalmente para conservar la vida y para ser felices y nuestra historia evolutiva nos ha enseñado que los entornos que aumentan nuestras probabilidades de sobrevivir, son los entornos controlados, conocidos, ya que fuera de ellos no sabemos cuáles son los peligros que pueden acecharnos.

Por tanto, la supervivencia es una de las razones por las que nos resistimos al cambio, el miedo a lo desconocido. Pero ese miedo se contrarresta, cuando la necesidad de cambio se impone.

Aunque muchos jijonencos probablemente lo conocéis, consultando en la ***Historia de Jijona, volumen II***, de mi querido padre ***Fernando Galiana Carbonell***, encuentro que los orígenes de nuestras fiestas, están consideradas como una de las celebraciones más tradicionales y antiguas de la provincia de Alicante, quedando reflejada en el acta capitular del ***10 de enero de 1791,*** que refleja la celebración de las Fiestas de Moros y Cristianos con las Fiestas Patronales de San Sebastián". En esta se habla de una solicitud para las fiestas en honor de San Sebastián, que incluye ***Baile de Torrente, Carreras de hombres y evoluciones militares de Moros y Cristianos.*** Se indica que en ese momento no hay alardo, por haberlo prohibido el rey Carlos III, no estaba el tiempo para repartir pólvora entre los ciudadanos.

Sigo buscando y encuentro que el ***Acta del 19 de julio de 1904***, ***Búsqueda de Local para las oficinas municipales y cambio en las fechas de las Fiestas de Moros y Cristianos***, que me resulta muy curiosa y que dice lo siguiente: *"A continuación, por el Sr. Presidente se expuso: "Que desde tiempo inmemorial sufraga esta corporación los gastos, que en honor de San Sebastián Mártir, celebra esta ciudad. Lo insoportable de la temperatura del mes de enero, en que la fiesta del santo se halla inscrita, ha impedido casi siempre, que los festejos acordados por el municipio, hayan tenido la brillantez que los mismos requieren, y que los forasteros, que tanto beneficio reporta a la población, concurran a ella, por lo que atendiendo a los deseos y manifestaciones de la inmensa mayoría del vecindario dejaron de llevarse a efecto en dicho mes las tradicionales fiestas de Moros y Cristianos, y otras de costumbre para que tuvieran lugar durante el verano, y en la época o días, que se estime más convenientes. En consideración a lo anteriormente expuesto, y de que por tradición se celebran los festejos en honor de aquel invicto mártir, por un milagro obrado en esa época, sumando con que el día del patrono titular, San Bartolomé, lo es el veinticuatro del próximo mes de agosto, en que ya están terminadas las faenas de recolección de granos y han regresado a la población muchísimos jornaleros, que han salido en busca de trabajo, propone al Ayuntamiento, se sirva acordar, que durante la última decena del indicado mes de agosto, se celebren por este municipio, en honor de ambos patronos, grandes festejos y feria, y que se solicite la necesaria autorización del Sr. Gobernador Civil de la provincia, para poder verificar el pago del gasto voluntario de 2750 ptas., que restan de la consignación, que figura en presupuesto para funciones y festejos, fuera de turno que establece el R.D. de 1902.*

Los señores del Ayuntamiento acordaron unánimemente hacer suya esta proposición del Alcalde, y desde luego se proceda por esta comisión de festejos, a la organización de las mismas, para que revistan el lucimiento que corresponde a los gastos que con ellos ocasiones y respondan a la importancia y cultura de la población."

Este cambio mantenía la Trilogía festera, el concepto de Fiestas en Honor de San Sebastián, añadiendo también la celebración de San Bartolomé. Los desfiles de las diferentes Filás con sus bandas y la música de marchas moras y pasodobles envolviendo las calles, los alardos, la Procesión, las Dianas, las fiestas populares e infantiles, en una palabra, la alegría por celebrar y destacar que un pueblo, Jijona, se vestía de gala, y estaba de celebración.

Este es un claro ejemplo de necesidad de cambio, argumentado y adaptado a las circunstancias. Pienso que aunque tal y como dice el acta, habría muchos vecinos que estaban de acuerdo, también probablemente habría detractores, disconformes con esta nueva medida y sin embargo, el cambio ha perdurado hasta nuestros días. Pues bien, soy partidaria de los cambios necesarios, para mejorar, pero conservando y cuidando la esencia festera, en su origen.

El cambio por el cambio no es bueno, pero un cambio argumentado y motivado por unas necesidades, creo que es justo aceptarlo, con resistencias claro, ya decíamos antes que eso es innato, pero pensando que más vale introducir adaptaciones en algo, a que por no hacerlo, poco a poco perdamos la visión de lo esencial en nuestra Fiestas.

Lourdes Galiana Soler

AMBAIXADA DEL CONTRABANDO EN PANDEMIA

Davant de l'Hermano,
SENTINELLA
¿Quién vive?

CORONAVIRUS
Wuhan

SENTINELLA
¿Qué gente?

CORONAVIRUS
Los honrados chinitos que vienen a esta tierra, para ayudar en la pandemia a sus buenos ciudadanos.

SENTINELLA
¡Atrás!
Gente armada
¿Quién vive?

CORONAVIRUS
Un chino honrado que ha venido de Wuhan, seguido de su virus para ayudar pandemia con sus buenas mascarillas.

SENTINELLA
¡Atrás!

CORONAVIRUS
Déjame franca la calle o te meto un estornudo que en tu vida, según creo, verás otro que lo iguale. Tu jefe hablará conmigo esta mañana sin falta, deja pues la calle franca o estornudos soy contigo.

SENTINELLA
¡Atrás!

CORONAVIRUS
Tu consigna yo respeto, mas si dejas libre el paso, 1000 mascarillas yo te prometo pagaderas en un plazo. Ea soldado por LUI-XIN, toma estas mascarillas y póntelas en las orejillas para el contagio de los dos.

EN EL TRABAJO

CORONAVIRUS
Animaos camaradas. Que desde los balcones nos aplauden al vernos cargados de mascarillas; que ya distingo el 1 de junio cuando levanten la cuarentena, tendremos alcohol corriendo por las venas. Tened confianza en mi, pues llamaré al Lechero para que cojamos un buen pedo y no habrá otro que lo iguale. Si las mascarillas desprecian el jefe de este castillo sea pasado ha estornudo y entre coronavirus padezca.
Ánimo y prepararos con las mascarillas desde luego y a la voz mía de estornudo sobre el castillo arrojaros.

La historia dirá algún día, al recordar nuestra hazaña, amantes fueron de España, los hijos de la mascarilla.

EN EL CASTELL

SENTINELLA
¿Quién vive?

CORONAVIRUS
Por LUI-XIN que me voy cansando de contestar al quien vive.

SENTINELLA
¿Quién vive?

CORONAVIRUS
Un chino que ha venido de la china para hacer que el COVID desaparezca de estos lugares. A tu médico de guardia avisarás, esta mañana enfermero y un servicio prestarás a la causa de la pandemia.

SENTINELLA
No quiero al médico llamar pues tiene bien sabido que el chino siempre ha sido un portador del coronavirus.

CORONAVIRUS
Cumple pronto canalla el mandato referido o si no de un solo estornudo, tu cabeza pronto estalla.

CAPITÀ
¿Quién llama?

CORONAVIRUS
Quien te estima capitán, con la intención más leal de serviros en la pandemia.

CAPITÀ
Di quién eres al instante, si estas contagiado o si no lo has estado, y al estar esto sentado seguiremos adelante.

CORONAVIRUS
Extensa es por demás tu pregunta capitán, mas óyeme y quedarás muy satisfecho en tu afán y luego juzgar podrás. Mucho exiges hoy de mí, mas quiero que bien comprendas que el hombre que esta ante ti estima mucho dos prendas que siempre guardo en el maletín, las prendas que tanto estimo, la mascarilla y los guantes, y el hombre que es sabio guardar debe con tesón.
De lo dicho voy partiendo al punto de contestar, mas será diciendo que no consiento jamás que me metan el bastoncito por la nariz hasta que las lagrimitas por la cara me caerán.

Me preguntas por mi estado a ello contestaré, pues decirte no sabré si lo he tenido o lo tendré. En el mercado de Wuhan yo me encontraba volando por las paradas, le pegue un bocado a la alita de tiburón. Al montar pandemia tan alarmante cogí mascarillas al instante y con los guantes que me vine para Jijona. Mas supe allí con certeza que la pandemia traidora cercaba la ciudad toda. A defender pues tu villa he llegado hoy aquí, no te cause maravilla, mis mascarillas míralas aquí, son materia de gran valía cuyo elemento las gomillas no se rompen en un día y no duelen las orejillas. Honra prez de nuestra tierra la famosa tienda 24 horas.

Voy pues Capitán a decirte ya mi nombre y no quiero que te asombres pues de un murciélago nací.

El coronavirus soy de Wuhan, la tierra donde nací, también en un laboratorio me dijo que salí, soy el virus de la China soy el coronavirus mundial, esa pandemia que nos acojonaba por su mal de cabeza te agarraba, soy en fin en lo humano una fuerza irresistible que ni el paracetamol puede conmigo, soy un poder invencible las vacunas están inventando.

CAPITÀ
Orgulloso por demás, te has mostrado pardiez, mas yo te diré que no consiento jamás tanto orgullo y altivez. Marcha pues con tu pandemia y a buen paso. No me hagas salir, y a la carga soy contigo.

CORONAVIRUS
Capitán óyeme por tu vida y verás como te pruebo que mis mascarillas son efectivas.

CAPITÀ
Coronavirus no quiero ni tampoco su mascarilla, que es mascarilla de segunda mano.

CORONAVIRUS
Mi estornudo siento hervir al escuchar tanta injuria y no sé cómo mis mocos se han podido resistir.

Vengo aquí con mis mascarillas y no saldré yo de aquí sin que mi virus publique y mi virus justifique que muy leal procedí.

CAPITÀ
Soldados, traedme pronto aquí guantes, mascarillas y rollitos de primavera.

CORONAVIRUS
Prendedme, qué es lo que escucho, no será mientras yo viva y gastar aquí consiga hasta el último estornudo. Fuera mascarillas compañeros, preparaos a estornudar pues el virus nos sobra, mocos lanzar hasta alcanzar el laurel victoria.

CAPITÀ
Soldados no disparéis.
Perdonar Chinito si de tus mascarillas desconfío, pero como he visto que las gomitas no se rompen y las orejitas no me duelen, Sube pues a este castillo que te espera el médico de guardia para darte un besito.

Esteban Sempere Riera

2023

2023

LA FESTA, UN BIEN PÚBLICO

La economía clasifica los bienes y servicios en función de que éstos tengan o no la característica de *rivalidad en el consumo*, que es el hecho de que no se puedan disfrutar de manera simultánea por más de una persona, y la de que se les aplique el *principio de exclusión*, es decir, que quien haya de utilizarlo o disfrutarlo esté obligado a donar una contraprestación, habitualmente monetaria, de tal manera que quien no paga no disfruta del bien.

A los bienes a los que no les es aplicable ninguna de las dos características anteriores se les conoce como *bienes públicos puros*. Son públicos porque el mercado no considera eficiente su producción dada la escasa rentabilidad- ¿Quién quiere vender algo por lo que nadie ha de pagar? - y acaban siendo producidos por el sector público.

Los bienes públicos son necesarios y un elemento esencial en el mecanismo de redistribución de la renta, en tanto que pueden ser usados y disfrutados por todos los ciudadanos simultáneamente, independientemente del nivel de renta de cada sujeto, y sin que en el momento de su uso o disfrute sea obligada una contraprestación.

Además, los bienes públicos generan *externalidades*, efectos sobre terceras personas que pueden ser positivos si es que les benefician, o negativos en caso que les creen un perjuicio.
Adicionalmente, el uso de un bien público no lo agota, no se acaba nunca.

Los bienes públicos puros no siempre, ni únicamente, son producidos por el sector público, pero sí que han de ser financiados con fondos públicos. Habitualmente por medio de los impuestos.
Pues bien, l**a Festa** tiene, sin ninguna duda, prácticamente todas las características de un bien público puro y nadie, aunque siempre existe algún díscolo, negará que es enormemente necesaria, bien es cierto que en distinto grado para unos y otros.

Repasemos las características de **la Festa**.
En **la Festa** no existe rivalidad, más allá de la que la propia recreación de la historia permite entre la Santa Cruz y las Medias Lunas o aquella otra también histórica y sana rivalidad entre *filaes*, como la clásica entre Cañeta y Marrocs, y que en realidad traduce relaciones de amistad e incluso familiares muy intensas, las cuales más que separar, unen.

La Festa puede disfrutarse simultáneamente por todos, y más vale que así sea, pues de lo contrario no sería **Festa**. Participar del ambiente, disfrutar de los desfiles, la música y los actos festeros en general es completamente ilimitado mientras éstos tienen lugar.

Además, **la Festa** en Xixona es abierta a todos, sin criterios de selección. Nuestras Kábilas abren las puertas a cualquier persona que las visite en el Kabileo: festeros y no festeros, jijonencos y forasteros, a pesar de que cada día se alzan voces, dada la situación económica, de poner algún límite al acceso.

En **la Festa** hay muchos *"free rider"*, concepto que identifica a los consumidores de un bien que se benefician del mismo sin pagar por hacerlo.
La Festa no es excluyente, por definición es integradora e inclusiva. Disfrutar de la misma únicamente exige las ganas de hacerlo, sin haber de cumplir ningún requisito. Cada cual lo hará de la manera que quiera, pueda o le guste. Unos saliendo, otros desde la *Filá dels Mirons*, pero todos formando parte de ella con una mayor o menor intensidad.

La Festa produce externalidades positivas, genera negocio para el entramado económico de Xixona y da renombre a nuestro pueblo.

Lo que hasta aquí he expuesto nos lleva a la reflexión de la utilidad de **la Festa** como mecanismo de redistribución de la renta y, finalmente, al análisis del único elemento del bien público puro que **la Festa** no cumple en su totalidad, cómo se financia.

El efecto redistribución de la renta, eje fundamental del modelo de estado de bienestar del que no hemos dotado, es indiscutible. Los festeros pagamos **la Festa** y los *Mirons* no y todos disfrutamos de ella. Cuando éstos pagan por la silla están pagando por su comodidad, no por disfrutar del acto festero.

Éstos serían aquellos *"free riders"* a los que me refería anteriormente, pero la **Festa** necesita del público, **así que sin ellos no hay Festa**.

En cuanto la financiación de **la Festa**, si bien algo de dinero público hay en ella, se hace principalmente de manera privada por una parte de los que la disfrutan: *els festers*. Podríamos concluir que se trata de un bien público, a ello hemos llegado en los párrafos anteriores, que se produce por particulares: *les filaes*.

Llegados a este punto, podríamos plantear que la c*uota de festes* tiene claramente un carácter de tributo, dado que va destinada a la financiación de un bien público puro, y que debería ser considerada como pago a cuenta, siendo por tanto deducible de la cuota íntegra del Impuesto de la Renta de las Persona Físicas. ¿A quién no le seduce la idea?

Dividir cada *cuota de festes* entre todos los ciudadanos a los cuales beneficia hace más que evidente el efecto redistribución de renta y la función social que conlleva. Un porcentaje de la cuota es de uso privativo de cada fester, cierto, pero otra parte muy significativa cubre la función redistributiva que convierte a **la Festa** en un bien público.

Los bienes públicos son los más valorados por la sociedad, **la Festa** lo es por los Jijonencos.
Bones festes!

Óscar Ros Garrigós

ESCRIT EN PEDRA

Crec que no m'enganyaré molt si afirme que a quasi totes les persones ens costa molt, per no dir moltíssim, fer algun canvi a la nostra vida, a les nostres relacions personals, a les nostres costums o a qualsevol àmbit que signifique una alteració més o menys substancial del *status quo* personal o col·lectiu.

Canviar de casa, de parella, d'amics, de treball, de cotxe, de ciutat de residència... són decisions que suposen, en la immensa majoria de les ocasions, un procés de reflexió, més o menys intens (no és el mateix canviar de parella que de cotxe, evidentment) per portar-les o no a terme. No hauria de ser mai una cosa irreflexiva o precipitada, perquè d'una manera, o d'una altra, ens afectarà en el nostre dia a dia.

A tot això, s'ha de considerar també si el canvi és voluntari o imposat. No és el mateix canviar de casa a una més gran o millor situada que a una més xicoteta o molt més allunyada del que voldríem. No és el mateix canviar de ciutat de residència per ascendir en el treball, que fer-ho per imposició de l'empresa sense opció. De vegades, els canvis imposats, es poden interpretar per persones o col·lectius com una venjança, com una traïció o com una persecució, cosa que pot ser comprensible, encara que no siga eixa la intenció.

Igualment d'important és si la decisió depèn d'una única persona o de vàries o de moltes. La cosa va complicant-se quan més gent haja d'opinar. Si en cada casa, entre dos o tres, ja costa, imagineu quan en son més amb veu i vot. Al final mai plourà a gust de tots.

Tot açò ve a compte dels canvis que s'han produït recentment en la nostra Festa i dels que, en la meua opinió, haurien de produir-se amb la màxima urgència, i que afecten a la Processó, a l'Alardo i a la duració de les desfilades. Segur que alguna cosa més necessita algun canvi o retoc, però estos són per a mi els més urgents.

Començaré la meua reflexió **personal** per la Processó, acte sobre el qual, finalment, l'any passat es va produir un canvi substancial, que, pareix ser, ha resultat tremendament espinós i controvertit.

Desconec l'origen d'esta controvèrsia i, conseqüentment, no puc opinar al respecte de si, com he escoltat, s'ha actuat mal o bé per part d'uns o d'altres a l'hora de formalitzar el canvi de dia de la Processó. El que si soc capaç d'afirmar és que, s'ha d'estar cec, o no voler vore el fet inqüestionable que la Processó, des de fa massa anys, tenia una participació de festers tremendament baixa que deslluïa l'acte, a la qual cosa jo afegisc que, personalment, em resultava, pel dia i hora, esgotadora físicament, i segur que no seré l'únic que ho pensa.

Era absolutament penós vore, en moltes filades, esquadres femenines formades per huit o deu components, portant dos o tres trages diferents. Això, perquè quede clar, vol dir que, en lloc de trenta o quaranta dones, en ixen a la Processó ixes huit o deu. En els hòmens, la proporció probablement estiga al voltant d'eixe nombre i, en qualsevol cas, ixen moltíssims menys dels que podrien/deurien eixir.

He escoltat i llegit l'argument en contra de que «tota la vida» s'ha fet d'esta manera i en este moment determinat. No puc estar més en desacord. A cas hem de persistir, en nom d'una suposada tradició, en una cosa que no funciona bé? De veritat hem de ser tan hermètics? No és més lògic i raonable fer alguna cosa per millorar-lo o, en este cas, salvar-lo?

Igualment, cal dir que eixe «tota la vida» és radicalment fals. Tots tenim, en relació en este cas a les Festes, una molt curta memòria històrica (dos paraules que no tenen res a vore en significat al que se li dona en el context de la política). La nostra més que centenària Festa no té la mateixa estructura i actes ara que quan es va començar a celebrar. Pot ser cert que este canvi de la Processó haja sigut un dels més aparatosos, sorollosos i controvertits, però també és cert que la processó no ha desaparegut.
S'havia d'actuar i, finalment, s'ha fet. El temps dirà si este canvi qualla o no. I si no qualla, doncs no passa res, ni ens hem de trencar les vestidures per tornar-ho a repensar. Açò no és una operació a cor obert, sense marge per a l'error. Afortunadament.

Parlaré ara, encara que poc, sobre l'Alardo, i dic poc, perquè ja fa uns anys vaig escriure un article sencer a *El Programa* al voltant d'este acte. Un altre que està morint-se a la vista de tots.

Este acte te una problemàtica afegida al cas de la Processó. I es tracta que té una reglamentació legal molt estricta, amb permisos administratius que comporten no només un cost personal en temps i diners, sinó una manifestació personal positiva en fer l'esforç de deixar a tothom a la kàbila, bevent, ballant, rient i anar-te'n a l'Alardo a disparar el trabuc, sense beure, ballar o riure.

Em consta que fa algun temps que s'està debatent al voltant del tema i, fa pocs dies, pel grup de Whatsapp de la filà, se'ns ha passat una proposta de modificació enviada per la Federació de Festes, perquè ens pronunciem respecte d'això. Molt bé. Una o les que facen falta. Que es valoren i que es prenguen decisions, encara que no veig una solució fàcil a la qüestió, perquè estic convençut que un dels principals problemes de l'Alardo és l'hora a la que té lloc, i això hui per hui em sembla impossible d'encaixar en l'actual estructura festera.

Parlem finalment de la duració de les desfilades. I em referisc a totes les desfilades: Entrada, Soparets, Retreta, Baixada de Missa, encara que per damunt de tots, a l'Entrada, que és l'acte principal de la festa i la seua imatge a tots els efectes, incloent-hi la vessant turística.

Excessiva, inaguantable, exagerada, inassumible, llarguíssima. Els adjectius qualificatius que em venen al cap quan pense en la duració de l'entrada són d'este calibre i de pitjors. I això agradant-me com m'agrada, que és moltíssim.
Donaré algunes dades perquè no penseu que ho dic per dir-ho.

A Xixona, segons xifres oficials de la Federació de Festes, ixen a l'Entrada un poc més de 1.100 festers. Si afegim unes 25 bandes de música, amb una mitjana de 45 membres per cada una, ens ixen també unes 1.100 persones. En total 2.200 participants. Podeu arredonir si voleu als 2.500, tant dona. I l'Entrada fa molts anys que no s'acaba abans de les 12 de la nit, havent començat a les 6. Resumisc i repetisc: 2.500 persones, en 6 hores.

Doncs ara donaré algunes xifres més, per posar en context estes que acabe de citar.
A Alcoi, que té una festa amb una estructura molt similar a la nostra, i que a tots els que amem la Festa de Moros i Cristians mirem amb respecte i admiració, ixen al voltant de 15.000 persones, entre festers i músics, i l'Entrada dura normalment, entre 8 i 9 hores, dividides en matí i vesprada (Font: *DIARIO INFORMACIÓN*).

A Villena, altra festa centenària, ixen només de festers 12.000 persones i l'Entrada dura també, normalment, entre 8 i 9 hores en este cas seguides (Font: *DIARIO INFORMACION*).

A Cocentaina, ixen entre 2.600 i 3.000 persones, entre festers i músics, i l'Entrada dura habitualment 4 hores, encara que de quan en quan se'n van a prop de les 5, segons m'informa el meu amic Hipòlit Borràs, capità cristià en 2005, i membre de la Junta de Festes durant molts anys, segons xifres de la pròpia Junta de Festes de Cocentaina.

Totes estes festes, bé en persona, bé a través de la televisió, les hem vist tots a qui ens agrada la

2023

Festa de Moros i Cristians. I si alguna cosa salta a la vista de forma molt evident, en contraposició a la festa de Xixona, és la fluïdesa amb que té lloc el desfile de l'Entrada.

No cal ser matemàtic o haver estudiat estadística, per vore la desproporció brutal que hi ha entre nombre de participants i duració de l'Entrada entre estes ciutats que he citat i les dades de Xixona.

Cada any em pregunte com és possible que, eixint a l'Entrada amb la tercera o quarta banda des del principi de l'acte, a l'altura del Monterrey ja hagem d'estar deu minuts parats. No té cap sentit. I no és una cosa puntual, passa tots els anys. Per què es paren les esquadres que van davant? O per què avancen tan lentament?

Moltes preguntes? En tinc més. Qui pot aguantar, per molt que li agrade la Festa, sis o més hores assegut a la cadira, mirant un espectacle que, damunt, no és fluid i amé, sinó lent, ple de espais buits que li tallen el ritme?

Després de pensar-ho molt, no veig una altra solució que una conscienciació col·lectiva, i això, hui per hui, sembla impossible. Estic fart de vore, a l'Entrada o als Soparets, als delegats de filà i organitzadors dient, a una esquadra darrere d'una altra, que avencen més de pressa. Com si parlares a un mur. Anem a lluir-nos i això és fa desfilant moooollt lentament i fent paradetes fins que sona el fort de la peça que toca la banda.

Es pot resumir en «tu qui eres per a dir-me a mi el que he de fer o com he de desfilar?». L'autoritat dels delegats i organitzadors arriba fins a on arriba i, en definitiva, no tenen cap poder coactiu, que al cap i a la fi, és l'única forma de corregir o canviar les conductes personals. Irresoluble. O si? Pot ser a força de sancions que s'haurien de reglamentar, després d'una estructuració igualment reglamentada dels desfiles, però, sincerament, no crec que això siga el desitjable.
En definitiva, i per acabar, la meua tesi és que res està escrit en pedra en la vida de les persones. No hi ha cap cosa, situació o conducta inalterable o incorregible. Menys encara el que ha de vore amb la festa, que no és més que un temps d'oci i tot es pot canviar, amb intenció de millorar, amb una reflexió àmplia i profunda i un procediment democràtic raonat i consensuat.

Tant de bo estes paraules provoquen o aviven algun debat al respecte, que necessite provocar-se o avivar-se, però sobretot, el meu desig, de tot cor, és que tinguem la festa en pau.

Alacant, maig de 2023
Ramón Cabezos Juan

FESTES I PREJUDICIS, MALAMENT

Una de les característiques principals que per a mi té la festa és la generalització de la comunicació entre els festers i la resta de la ciutadania. Vull dir que tots parlem amb tots, ens fem bromes, ens abracem, compartim *mesa y mantel*, barra del bar, desfilem i tot el que representa ser fester d'una filada.

Quan fem tot això i més, sols tenim una consigna, que som Festers, el nostre nom canvia a l'únic, el de la nostra filada.

I això, per a qui viu la Festa reiteradament, un any darrere d'un altre, crea una convicció, no entra cap altre concepte de vida, sols ser feliç, gaudir dels companys, de l'entorn, de la música, de la cervesa fresca, en definitiva de la Xixona festera que ens comunica en l'altra Xixona, que són els espectadors necessaris perquè es tanque el cicle.

Doncs bé, aquest pròleg és suficient per separar la Festa d'altres activitats quotidianes.

Desgraciadament, estem vivint un moment social complicat per tots els esdeveniments dels darrers anys, la pandèmia, les guerres i la política que ens polaritza moltes voltes la vida, per sectarismes absurds que no ens porten a cap lloc.

Perquè la política i la religió tenen molt en comú, i és deixar anar el coco sense reflexionar massa, basant-nos en tradicions i informacions externes que ens condicionen la vida sense pensar com ens pot afectar.

Tot açò té a veure amb **el canvi de dia de la nostra Processó de Festes.**

Pensem per un moment, aplicant el sentit comú, per poder discernir entre allò adequat i allò incorrecte.

És cert que l'assistència a la processó els últims anys el tercer dia de Festes era cada volta més exigua de festers. La gent, després dels tres dies, també està esgotada de vore desfilar, i tot això fa que l'acte es desvirtue cada any.

No entre en el paràmetre de la fe, que respecte totalment, perquè per a un bon catòlic pense que si s'ha d'honrar als nostres patrons, igual serà un dia que un altre, no?

Per tant, cal analitzar el canvi des del punt de vista lògic, sense aplicar cap opinió que no ens ajude a entendre el canvi en si.

Hi ha persones que dediquen part de la seua vida a col·laborar amb la societat que ens envolta i treballar, debades, per millorar-la, organitzar-la i fer la vida més fàcil a la ciutadania que és el client d'aquests esdeveniments. Em referisc a associacions de qualsevol tipus, que participen activament en la millora de la societat en general, des de Cáritas fins a SECOT que és una associació a la qual pertany on ajudem a emprenedors a posar negocis i realitzar projectes. I a associacions locals, com ara la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià.

2023

Aquesta associació està formada per una Junta Directiva, que treballa altruistament i s'ocupa de l'organització i realització de la nostra Festa. Aquesta Junta es completa amb tots els presidents i delegats de totes les filades, que són el cordó umbilical de la Festa amb la Federació. És un organigrama totalment efectiu amb la democràcia festera, per tal que tots tinguen la seua participació amb les decisions que s'hagen de prendre.

I d'aquest organisme emana la proposta **de canvi d'horari i de dia** d'un acte important de la festa, igual que s'han canviat altres horaris, com ara l'horari dels trons o s'han millorat les ambaixades.

La proposta del canvi no emana en primera persona de la Federació, com a tal, sinó de propostes de filades, encapçalades pels presidents i delegats, que per comentaris del dia a dia ho proposen, de cara a la millora de l'acte. Sols per la millora, no hi ha cap acció de supressió o anul·lació.

Per tant, davant d'açò, crec que hem magnificat socialment aquesta decisió.

Hem de pensar **que un canvi** sempre és reversible, o siga que en qualsevol moment, i amb el mateix mecanisme, es podria tornar a canviar al tercer dia o a altre qualsevol.

L'any passat es va realitzar, com s'havia concretat, el dijous de la setmana gran de les festes, la vespra de la Nit del Soparet, un dia que no estava massa ocupat en aspectes de la festa gran.

Vàrem participar unes 300 persones, més o menys, 150 en cada sant, va eixir la gent que va voler, xixonencs que no podien eixir el tercer dia (que no deixa de ser un valor del canvi), festers amb samarreta, festers amb trage complet en llocs preferencials, les nostres músiques, el nostres patrons... i tot, excepte la crítica en l'aire, va eixir bé.

La Plaça es va omplir, els bars estaven més plens que un dijous normal, en fi, que no va anar malament, per ser el primer any, des de la meua opinió personal.

Però aquest any, quan s'han apropat les Festes, sense voler he testat l'ambient i encara queda algun ressentiment amb el canvi, i sobretot d'una manera visceral: «No vull saber res de les Festes!», «No m'anuncie en *El Programa* encara que ho he fet sempre» i altres, algunes més fortetes, que ja barregen condicionaments personals, que encara és pitjor, i hem de saber discernir, perquè això sí que ja no toca, perquè la Festa és molt més que aquests aspectes.

I això és el que m'entristeix, que la Festa, la nostra Festa, no es mereix que introduïm altres paràmetres, sempre extrems, on la desvirtualitzem totalment.

Que l'ambient sociopolític que ens envolta, tan desagradable, no traspasse la línia vermella de barrejar allò dolent de la vida quotidiana amb la Festa. Precisament la Festa està per a tot el contrari, per a oblidar el dia a dia i entrar en un món diferent ple de goig.

He volgut fer aquesta reflexió en forma d'article per a *El Programa*, perquè pense que els xixonencs som gent que ens estimem tots, que ens coneixem tots i tots sabem com som cadascú, i la tolerància, la comprensió, i sobretot **el respecte**, és el que ens farà gaudir de eixa cosa tan important de la nostra vida com som **les NOSTRES FESTES**.

Així anime a normalitzar aquesta situació, fer per engrandir aquesta nova Processó, que en definitiva és engrandir la Festa, participar-hi, honorar als patrons i compartir entre tots el xixonencs les ganes de gaudir i ser feliços.

Molt bones festes 2023

Marcos Ros, Marroc

2023

FAMILIA MAÑOGIL-LLINARES

Este articulo esta principalmente dedicado a mis padres.

Voy a contar la historia de como la fiesta de Moros y Cristianos siempre ha estado presente en mi familia.

Empezaré hablando de mi abuelo materno JOSÉ LLINARES JEREZ.

El fue un hombre muy festero ,musico de la banda, tocaba el Clarinete y posteriormente el Bajo, participaba también como integrante de la Comparsa El Contrabando. Esta pasión la inculcó a sus cuatro hijos, MERCEDES-PEPE-MARISOL-JUAN.

Desde pequeños participaron en la fiesta,lo vivian con estusiasmo,y como no, los cuatro hermanos legaron esa misma pasión a su descendencia.Y aquí estamos, los que quedamos, pues algunos de ellos ya no están con nosotros, una familia que en Navidad, desfilan marchas moras y cristianas, en lugar de cantar villancicos….

Con esto quiero hacer un pequeño homenaje a todos ellos y en especial,a mi padre, VÍCTOR MAÑOGIL, el también era festero. De joven salió de Moro Verde y Marroc y ya posteriormente empezó a salir en los Labradores, en esta comparsa se desarrolló nuestra infancia, mis recuerdos de esta época son muy bonitos, fue aquí donde, como para cualquier persona festera, se culminó un sueño, mis padres fueron nombrados capitanes en el año 1990, en el cual eramos capitanía, ahí empezó un año cargado de emociones y trajín, de aquí a allá viendo cosas para esos momentos que fueron vividos de una manera especial.

Bueno, pasado esto, ya fuimos haciendonos mayores y cada uno buscamos nuestro sitio en la fiesta. En el caso de 2 de mis hermanos y yo, ya nos establecimos en los Moros Vermells, una comparsa a la que nos sentimos muy ligados, en la cual sale conmigo mi hija Marisol y mi hermano Víctor con su familia.

Con estas palabras rindo homenaje a todos los nombrados y en especial a mi padre, allá donde esté seguro que seguirá guiándonos.

BONES FESTES A TOTS¡¡¡¡¡

Marisol Mañogil Llinares

2023

2023

POTE EL DARRER SHOWMAN XIXONENC

Estava sempre actuant Pote? No sé què pensar. Una nit, en un dels primers sopars que vaig fer amb ell, des que ens vam asseure en la cadira a taula fins dues hores després, no va parar de contar-me acudits. Vaig perdre el sentit de la realitat. Em va dur a un altre univers i vaig estar ja marcat per a tota la vida, per a bé.

Era dels qui llegia els articles que escric, miracle!, i em feia rectificacions quan calia: —Aquella dona era corresponsal de la llibreria Martín d'Alacant —em va precisar en una ocasió sobre la propietària de la papereria de la Plaça. Era també molt amic de mon pare i acudia a la barberia Los Dos Amigos a fer tertúlia i a entrenar-se contant humorades en allò que els *marquetinians* designarien com el seu públic objectiu: la gent del poble, les persones que hi anaven a tallar-se el cabells,

Encarregat de decorar el millor arbre de Nadal del poble a la meua llar familiar, les seues classes particulars de dibuix van fer que guanyara un premi en un important concurs provincial de pintura, per primera vegada en la història de Xixona, per a menors de quinze anys.

Diorama per als Marrocs

Els acudits que ell escenificava eren tots molt bons. Se'ls inventava? Si no era així, com podia tindre aquella capacitat de retenció? A més a més estava la forma, l'estil, la manera de contar-ho. Si n'hi havia algun que t'havia agradat molt, després intentaves tu repetir-lo, però quan el contaves als altres, ja no tenia la mateixa gràcia.

En la descripció era curt i precís. Endimoniat amb el gest. Ràpid, incisiu, divertit, divers i concís. Com en diríem, doncs, del que ell feia? Perquè no era un simple contador de facècies. Era un humorista. Un *showman*?

Una vegada em va pegar per regalar als Marrocs un diorama fet per ell, meravellós, únic. Representava una escena en el desert, en què estava concentrat tot l'humanisme amagat que atresorava, però per desgràcia poc després es va rompre en el desgavell d'una obra. D'aquell episodi encara em dura la ràbia i el mal humor.

Una altra vegada li vaig contar una cosa que havia escrit d'ell i li vaig preguntar si era veritat. Em contestà que, si no era així, que ho deixara estar perquè estava molt ben escrit. I és que tan sols ell podia tindre aquelles eixides tan genials.

Era un *entertainer*?, un còmic?, un parlador?, un graciós?, un creador de distraccions?, un presentador?, un locutor?... Tot i més.

José Cremades Candela era un xixonenc de la Boteta, filada Marinos-Piratas, on entre altres històrics van ser components els Soler; el tio Soriano, el Pequeño, Maximinio, els Sagristans, Quico el Carnisser, Motxete... i son pare era el tio Puça, bancari, que fou també alcalde de Festes.

Festa en l'Aire

Foren i son també Mariners: Mora, el Tite, Toni Romero, el Simal, Ferri, don Julián el Practicant, el Campano, Manolo el de la Caixa i tants altres... Xeno-Piki-Guruceta-Lopetes-Xoret-Coixinera... És una filada de gent constant. Algú es va queixar perquè duia 25 anys de secretari i li va dir que els joves no tenien aguant, que el president en duia 50 i no deia res, o alguna cosa així...

Pote feia molt bona parella còmica amb el Peporro. Les seues improvisacions, les seues ocurrències, eren un clàssic de la trilogia festera que constituïa una vertadera Festa. I Festa en l'Aire li deien a una mena d'acte revisteril que feien tots els anys amb numerets de gran nombre de components. Un *happening* continu. No tenien que envejar res als Martes y Trece, Tip y Coll,

etc. Per a mi eren els continuadors de la nostra tradició teatral, nascuda possiblement en la representació d'algun Misteri en l'església dels misteris, jocs de pallissa que ja anomenà i estudià Joan Fuster.

Una nit d'aquelles d'improvisacions al marge, no oficials, els va pegar, als nostres amics mariners, per fer de gossos. Es van ajuntar el Peporro, Pote i Rosendo. La cosa va començar amb unes marquesetes, supose, i anaven Plaça amunt improvisant el seu paper de gossos. Que si guau, l'altre guau-guau, el tercer guaaauuuuuu... la cosa anava pujant de to. Els *xutxos* continuaven cap amunt amb la broma i la representació anava calfant-se i les hores de la matinada ja arribaven. El verisme del paper dels pixarreixes anava creixent. Per les casetes velles, barri dels Ganduls, algú va començar a estripar bosses de la brossa i escampar el seu contingut pel carrer fent prou soroll... Sam, que era el nom d'un dels gossos —possiblement Rosendo— li va dir a Tom —possiblement Pote— que ell se n'anava a dormir que al sendemà tenia faena, havia d'esquivar (tenia un *ojeo*) i l'amo el despertaria prompte. I així acabà la nit, sense deixar ningú de representar el paper que li corresponia.

Pote va ser un fenomen de la natura que va passar vibrant pel poble com un huracà sense a penes fer soroll. Un sol dels seus *sketch* i improvisacions de la Festa en l'Aire ens podia salvar la vida. No sé si el vam saber aprofitar, com sol passar amb les grans persones. Ens va fer riure molt i això no té preu. Ara, que en fa pensar, des d'ací li mostre el meu reconeixement, el meu afecte i el meu record.

Josep de Silim.

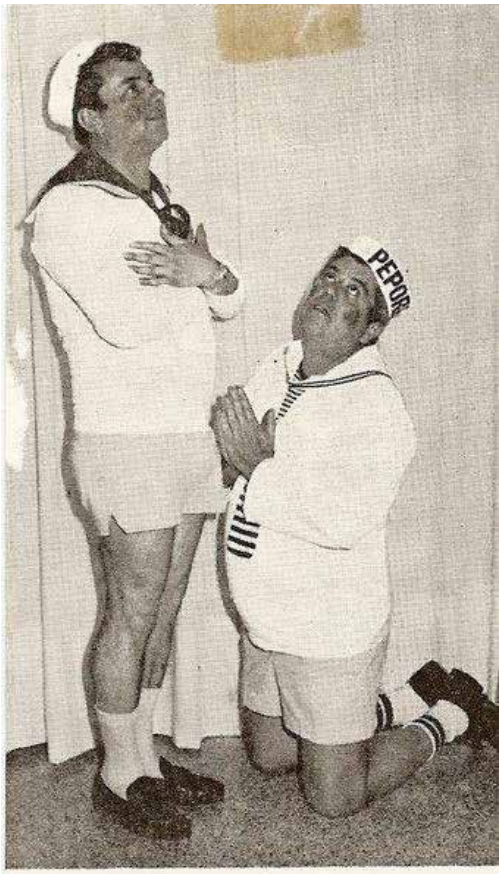

RECORD DE LA
NOSTRA CAPITANIA.
XIXONA, 1981

2023

DE GENERACIÓ EN GENERACIÓ

Esta capitania no és per casualitat. Esta capitania té "más madera que un Jack Daniels nº7". El precursor d'esta història va començar a eixir l'any 1968. José Cremades Candela, mon pare, més conegut com a Pote. Ell és l'inici d'aquesta capitania.

Des que vaig néixer he sentit la música i la festa com l'estació d'estiu. És a dir, l'estiu i les festes son tot un. De fet, el Mig Any no m'agradava perquè sols era un dia. La meua filà els Pirates-Marinos, que com va dir mon pare el dia que el van fer Fester de l'any "Que si fora meua la filada ja l'haguera venuda", és ma casa. Però com no la va vendre, doncs ací estem de capitans.

Molts anys de veure a casa camises negres amb el brodat del cavallet, pantaló granate i botes regirades en blanc i franja negra. Casualitat que va ser mon pare el dissenyador d'aquest trage. Fins que jo vaig tenir 15 anys, no ens vam adonar que la camisa feia molta calor, i per reduir el consum de cervesa i marquesa al kabileo es va redissenyar en blanc, cosa que també va fer José Cremades Candela, POTE.

Per aquells temps, estava embolicat amb altres negocis que no em permetien eixir a festes. Jo veia la festa des de la barra. I sincerament he de dir que quasi perdia l'emoció, encara que el primer any que vaig veure passar al Pirates pel Pepet no vaig poder resistir i em vaig posar a plorar sense parar.

Passa el temps i tot ha canviat. Un dia el meu germà David, em va dir: "Mariet, tens que ixir al Mig Any", em va costar, però no podia dir-li que no al meu germà que ho va aconseguir. Vaig disfrutar, però com he dit molt reticent.

Més tard, es va fer fosc i crec que tots sabeu per què. Gràcies a la meua dona, Alicia, i als meus fills Alejandra i David, que per cert, porta el nom en honor al meu germà, em va impulsar a tornar a sentir l'alegria de la festa fins al cor. I com li vaig dir a mon pare abans de morir, eixiré de capità. Per ells, per nosaltres i per tots els xixonencs. I no oblidem que esta capitania va dedicada als granujes Pirates i als tres pirates que tinc ahí dalt.

Va per vosaltres, Magüi, David i Pote.

Juliol 2023
Mario Cremades

2023

2023

2023

RECORDS CAPITANIA MORA 2022
FILÀ MARROCS

2023

2023

RECORDS CAPITANIA CRISTIANA 2022

FILÀ LLAURADORS

Capitania Llauradors
2020-2022
Esther-Fernando
Benjamin
Aleix-Roser

PREMIS 2022

XXVIII CONCURS CARTELL ANUNCIADOR

PRIMER PREMI

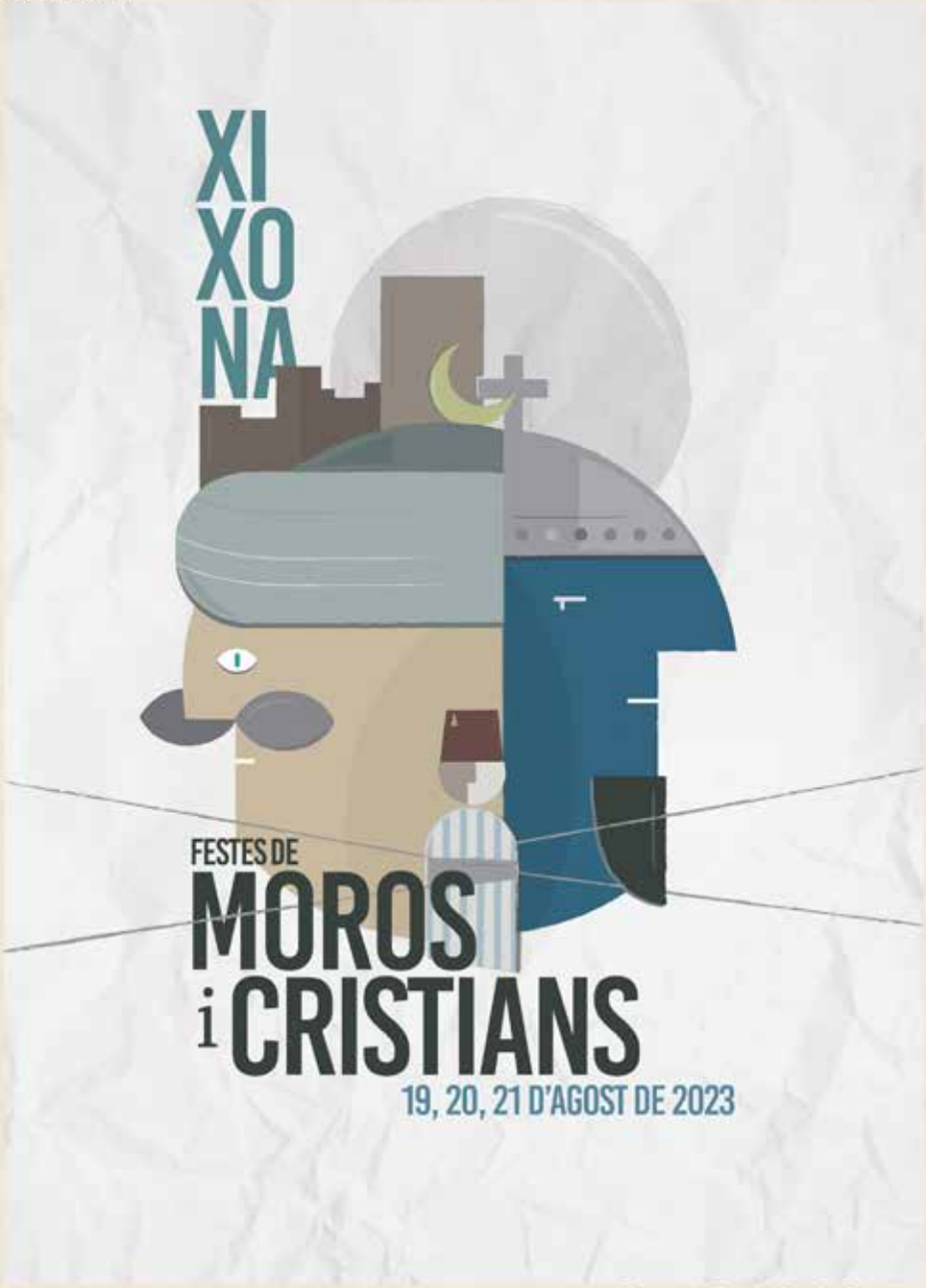

"Fas cara de Festa"_ Pau Ros Planelles

PREMIS 2022

XXVI CONCURS FOTOGRAFIA FESTERA

PRIMER PREMI

Ritme de Dança. Marcos Ros Garrigós

XXVI CONCURS FOTOGRAFIA FESTERA

SEGON PREMI

Germans. Érica Domenech

TERCER PREMI

Calderilla sempre al record. Érica Domenech

IX Concurs de Relats Festers

OBJECTIU
L'objectiu d'aquest concurs és potenciar la literatura festera amb la intenció d'editar el guanyador a la publicació del Mig Any.

PARTICIPANTS
Podran participar-hi totes les persones que ho desitgen i no hi ha límit d'obres per autor. Aquestes hauran de ser inèdites i no poden presentar-se obres que ho hagen fet en edicions anteriors d'aquest concurs, en altres concursos de característiques semblants d'altres poblacions o que estiguen publicades en qualsevol mitjà (paper, blog, xarxes socials,...).

Serà responsabilitat de l'autor qualsevol reclamació que puga produir-se en relació amb l'autoria i el seu possible plagi.

TEMA
La Festa de Moros i Cristians de Xixona.

DIMENSIONS DE LES OBRES
L'obra ha de contindre entre 7.000 i 10.000 paraules.

ENVIAMENT

Les obres es podran entregar per dos vies:

- Per correu postal a l'adreça següent:

FEDERACIÓ DE SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ
Apartat de correus 142
03100 Xixona (Alacant)

- En mà a les oficines de la Federació, al carrer Mallorca 13, local esquerra, dimarts o dijous de 18 a 20h.

Les obres aniran impreses dins un sobre. El sobre no anirà firmat i al dors portarà el lema. En un sobre a banda, tancat, portarà escrit el lema i dins les dades del concursant: nom i cognoms, direcció, telèfon i correu electrònic.

TANCAMENT D'ADMISSIÓ
El termini d'admissió d'originals serà des de l'1 de setembre fins al 20 de desembre de 2023.

PREMIS
Un únic premi de 300 euros i la publicació del relato al llibre del Mig Any del següent any.

El premi es podrà declarar desert si el jurat considera insuficient la qualitat de les obres presentades.

IX Concurso de Relatos Festeros

OBJETVO
El objetivo de este concurso es potenciar la literatura festera con la intención de editar el ganador a la publicación del Mig Any.

PARTICIPANTES
Podrán participar todas las personas que así lo deseen, no habiendo límite de obras por autor. Estas tendrán que ser inéditas no pudiendo presentarse obras que así lo hayan hecho en ediciones anteriores de este concurso, ni en otros concursos de características similares de otras poblaciones o que hayan sido publicadas en cualquier medio (papel, bloc, redes sociales,…)

Será responsabilidad del autor cualquier reclamación que pueda producirse en relación con la autoría de la obra y su posible plagio.

TEMA
La Fiesta de Moros y Cristianos de Xixona.

DIMENSIONES DE LAS OBRAS
La obra ha de contener entre 7.000 y 10.000 palabras

ENVÍO

Las obras se podrán entregar por dos vías:

- - Por correo postal a la siguiente dirección:

FEDERACIÓN DE SAN BARTOLOMÉ Y SAN SEBASTIÁN
Apartado de correos 142
03100 Xixona (Alacant)

- - En mano en las oficinas de la Federación en la calle Mallorca 13, local izquierda, martes o jueves de 18 a 20h.

Las obras irán impresas dentro de un sobre. El sobre no irá firmado y al dorso llevará el lema. En un sobre aparte, cerrado, llevará escrito el lema y en su interior los datos del concursante: nombre y apellidos, dirección, teléfono y correo electrónico.

CIERRE DE ADMISIÓN
El plazo de admisión de originales será del 1 de septiembre al 20 de diciembre de 2023.

PREMIOS
Un único premio de 300 euros y la publicación del relato en el libro del Mig Any del siguiente año.

El premio se podrá declarar desierto si el jurado considera insuficiente la calidad de las obras presentadas.

XXVII Concurs de Fotografia Festera de Xixona

MODALITAT

Una única modalitat.

PARTICIPANTS

Podran participar-hi totes les persones que així ho desitgen. Es poden presentar un màxim de 5 obres per autor que poden ser en blanc i negre o en color. Aquestes hauran de ser inèdites i no s'acceptaran obres que hagen participat en edicions anteriors d'aquest concurs ni en concursos de característiques semblants.

Serà responsabilitat dels artistes qualsevol reclamació que puga produir-se en relació amb l'autoria de les fotografies i el seu possible plagi, així com aconseguir el consentiment de les persones que apareguen en les mateixes. La Federació no es farà responsable de qualsevol reclamació.

TEMA

Les festes de Moros i Cristians de Xixona celebrades el 2023.

DIMENSIONS DE LES OBRES

Les dimensions de les obres hauran de ser en format digital amb un tamany màxim de 4 mg per i una resolucío minima 254 ppp per fotografia i unes dimensions de 20x30cm. Les fotografies que no cumplixquen aquestes condicions seran retirades

ENVIAMENT

Les fotografies s'enviaran a concursfotosfestesxixona@gmail.com Juntament amb l'escrit de accetació de bases i protecció de dades i un .doc o .txt amb el nom de les obres i les dades personals.

TANCAMENT D'ADMISSIÓ

El termini d'admissió d'originals serà des de l'1 de setembre de 2023 fins al 15 de gener de 2024.

PREMIS

1r Premi: 400 euros

2n Premi: 200 euros

3r Premi: 100 euros

Els premis es podran declarar deserts si el jurat considera insuficient la qualitat de les fotografies presentades.

Un mateix concursant sols podrà obtenir un premi. En el cas que s'elegira més d'un obra premiada del mateix autor, només se li atorgarà el premi de major quantia econòmica.

DICTAMEN I ENTREGA DE TROFEUS

El dictamen es donarà a conèixer la primera quinzena de febrer de 2024.

ALTRES BASES

- Amb totes les fotografies presentades es realitzarà una exposició durant la setmana cultural del Mig Any.
- La Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià podrà destinar les fotografies presentades a totes les revistes, fullets i tríptics que crega necessari.
- El jurat estarà integrat per aquelles persones que, quan pertoque, designe la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, i el seu dictamen serà inapel·lable.
- El fet de presentar-se a aquet concurs implica l'acceptació de les bases, així com qualsevol modificació d'aquestes, si la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià ho considera oportú.
- Qualsevol incidència serà resolta pel jurat sense cap apel·lació.
- Per a més informació podeu contactar amb nosaltres en el 617033950 o federaciodefestes@gmail.com

MODALIDAD

Una única modalidad.

PARTICIPANTES

Podrán participar todas las personas que así lo deseen, pudiendo presentar un máximo de 5 obras por autor pudiendo ser en blanco y negro o en color. Estas tendrán que ser inéditas no siendo aceptadas obras que hayan participado en ediciones anteriores de este concurso ni en concursos de características similares.

Será responsabilidad de los artistas cualquier reclamación que pueda producirse en relación con la autoría de las fotografías y su posible plagio, así como conseguir el consentimiento de las personas que aparezcan en las mismas. La Federación no se hará responsable de cualquier reclamación.

TEMA

Las fiestas de Moros y Cristianos de Xixona celebradas el 2023.

DIMENSIONES DE LAS OBRAS

Las dimensiones de las obras tendrán que ser en formato digital con un tamaño máximo de 4 mg por y una resolución mínima 254 ppp por fotografía y unas dimensiones de 20x30cm. Las fotografías que no cumplan estas condiciones serán retiradas

ENVÍO

Las fotografías se enviarán a concursfotosfestesxixona@gmail.com Junto con el escrito de aceptación de bases y protección de datos y uno .doc o .txt con el nombre de las obras y los datos personales.

CIERRE DE ADMISIÓN

El plazo de admisión de originales será del 1 de septiembre 2023 al 15 de enero de 2024.

PREMIOS

1º Premio: 400 euros

2º Premio: 200 euros

3º Premio: 100 euros

Los premios se podrán declarar desiertos si el jurado considera insuficiente la calidad de las fotografías presentadas.

Un mismo concursante solo podrá obtener un premio. En el caso que se eligiera más de una obra premiada del mismo autor, sólo se le otorgará el premio de mayor cuantía económica.

FALLO Y ENTREGA DE TROFEOS

El fallo se dará a conocer la primera quincena de febrero de 2024.

OTRAS BASES

- Con todas las fotografías presentadas se realizará una exposición durante la semana cultural del Mig Any.
- La Federación de San Bartolomé y San Sebastián podrá destinar las fotografías presentadas a cuantas revistas, folletos y trípticos crea necesario.
- El jurado estará integrado por aquellas personas que en su día designe la Federación de San Bartolomé y San Sebastián y su falló será inapelable.
- El hecho de presentarse a este concurso implica la aceptación de estas bases, así como cualquier modificación de las mismas, si la Federación de San Bartolomé y San Sebastián lo considera oportuno.
- Cualquier incidencia será resuelta por el jurado sin apelación.
- Para más información podéis contactar con nosotros en el 617033950 o federaciodefestes@gmail.com

XXIX Concurs del Cartell Anunciador de la Festa de Moros i Cristians

PARTICIPANTS

Podran participar-hi totes les persones que ho desitgen i entregar dues obres per autor. Aquestes hauran de ser inèdites i no poden presentar-se obres que ho hagen fet en edicions anteriors d'aquest concurs o en altres concursos de característiques semblants d'altres poblacions.

Serà responsabilitat dels artistes qualsevol reclamació que puga produir-se en relació amb l'autoria de les fotografies i el seu possible plagi, així com aconseguir el consentiment de les persones que apareguen en les mateixes. La Federació no es farà responsable de qualsevol reclamació.

TEMA

La Festa de Moros i Cristians de Xixona.

DIMENSIONS DE LES OBRES

Les mesures seran de 70 x 50 cm. S'haurà de realitzar en sentit vertical i no es deixarà cap marge. Seran presentades degudament sobre un suport rígid o bastidor (si van adherides sobre tela) a fi d'una possible exposició.

MISSATGE

Pel fet que anunciarà les Festes de Moros i Cristians de Xixona haurà de portar obligatòriament la llegenda següent:

FESTES DE MOROS I CRISTIANS

Xixona, 24, 25 i 26 d'agost de 2024

La llegenda haurà d'estar separada dels marges per uns 3 cm.

PROCEDIMENT TÈCNIC

Els originals es realitzaran per qualsevol procediment, excepte el pastel, de manera que la reproducció tipogràfica no oferisca dificultat. Si les obres estan fetes amb ordinador l'autor estarà obligat a presentar juntament amb l'obra i en format digital, tots el arxius i les tipografies emprades.

ENVIAMENT

Els cartells es podran entregar per dos vies:

- Per correu postal a l'adreça següent:

FEDERACIÓ DE SANT BARTOMEU I SANT SEBASTIÀ
Apartat de correus 142
03100 Xixona (Alacant)

- En mà a les oficines de la Federació, al carrer Mallorca 13 local esquerra. Dimarts i dijous de 18 a 20h.

Els cartells no aniran firmats i al dors portaran el lema. En un sobre a banda, tancat, portarà escrit el lema i dins les dades del concursant: nom i cognoms, direcció, telèfon i correu electrònic.

TANCAMENT D'ADMISSIÓ

El termini d'admissió d'originals serà des de l'1 de setembre de 2023 fins al 15 de gener de 2024.

PREMIS

Un únic premi de 1.000 euros.

El premi es podrà declarar desert si el jurat considera insuficient la qualitat dels cartells presentats.

DICTAMEN I ENTREGA DE TROFEUS

El dictamen es donarà a conèixer durant la primera quinzena de febrer de 2024.

ALTRES BASES

• Amb tots els cartells presentats es realitzarà una exposició durant la setmana cultural del Mig Any. Finalitzada aquesta, els participants, si ho desitgen, podran passar a retirar les seues obres al llarg del mes de març. Una vegada finalitzat el termini, aquelles obres que no hagen sigut retirades quedaran a lliure disposició de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, per entendre que els autors renuncien a la seua propietat en favor de la Federació, la qual podrà destruir-los o disposar-ne lliurement.

• El cartell guanyador quedarà en propietat de la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, qui podrà realitzar totes les reproduccions que calguen. El cartell podrà figurar com a portada de la revista oficial de Festes de Moros i Cristians de Xixona. En aquest cas, i si és necessari, l'artista estarà obligat a realitzar les oportunes adaptacions per a facilitar aquesta tasca.

• El jurat estarà integrat per aquelles persones que, quan pertoque, designe la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià i el seu dictamen serà inapel·lable.

• El fet de presentar-se a aquest concurs implica l'acceptació de les bases, així com qualsevol modificació d'aquestes, si la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià ho considera oportú.

• Qualsevol incidència serà resolta, sense apel·lació, pel jurat.

•Per a solucionar qualsevol dubte ens podeu localitzar al 617033950 o al correu electrònic federaciodefestes@gmail.com

XXIX Concurso del Cartel Anunciador de la Fiesta de Moros y Cristianos

PARTICIPANTES

Podrán participar todas las personas que así lo deseen, pudiendo entregar dos obras por autor. Estas tendrán que ser inéditas no pudiendo presentarse obras que así lo hayan hecho en ediciones anteriores de este concurso ni en otros concursos de características similares de otras poblaciones.

Será responsabilidad de los artistas cualquier reclamación que pueda producirse en relación con la autoría de las fotografías y su posible plagio, así como conseguir el consentimiento de las personas que aparezcan en las mismas. La Federación no se hará responsable de cualquier reclamación.

TEMA

La Fiesta de Moros y Cristianos de Xixona.

DIMENSIONES DE LAS OBRAS

Las medidas serán de 70 x 50 cm. Deberá realizarse en sentido vertical y no se dejará ningún margen. Serán presentados debidamente sobre soporte rígido o bastidor si van adheridas sobre tela, para su posible exposición.

MENSAJE

Debido a que anunciará las Fiestas de Moros y Cristianos de Xixona deberá llevar obligatoriamente la siguiente leyenda:

FESTES DE MOROS I CRISTIANS

Xixona, 24, 25 i 26 d'agost de 2024

La leyenda tendrá que estar separada de los bordes por unos 3 cm.

PROCEDIMIENTO TÉCNICO

Los originales se realizarán por cualquier procedimiento, excepto el pastel, de forma que la reproducción tipográfica no ofrezca dificultad. Si las obras están hechas con ordenador el autor estará obligado a presentar con la obra y en formato digital, todos los archivos y las tipografías utilizadas.

ENVÍO

Los carteles se podrán entregar por dos vías:

- Por correo postal a la siguiente dirección:

FEDERACIÓN DE SAN BARTOLOMÉ Y SAN SEBASTIÁN

Apartado de correos 142
03100 Xixona (Alacant)

- En mano en las oficinas de la Federación en la calle Mallorca 13 local izquierda. Martes y jueves de 18 a 20h.

Los carteles no irán firmados y al dorso llevarán el lema de los mismos. En un sobre aparte, cerrado, llevará escrito el lema y en su interior los datos del concursante: nombre y apellidos, dirección, teléfono y correo electrónico.

CIERRE DE ADMISIÓN

El plazo de admisión de originales será del 1 de septiembre de 2023 al 15 de enero de 2024.

PREMIOS

Un único premio de 1.000 euros.

El premio se podrá declarar desierto si el jurado considera insuficiente la calidad de los carteles presentados.

FALLO Y ENTREGA DE TROFEOS

El fallo se dará a conocer durante la primera quincena de febrero de 2024.

OTRAS BASES

•Con todos los carteles presentados se realizará una exposición durante la semana cultural del Mig Any. Finalizada la misma, los participantes, si lo desean, podrán pasar a retirar sus obras a lo largo del mes de marzo. Una vez finalizado este plazo aquellas obras que no hayan sido retiradas quedarán a la libre disposición de la Federación de San Bartolomé y San Sebastián por entender que sus autores renuncian a su propiedad en favor de dicha Federación, la cual podrá destruirlos o disponer libremente de ellos.

•El cartel ganador quedará en propiedad de la Federación de San Bartolomé i San Sebastián, pudiendo realizar de él cuantas reproducciones sean necesarias. Dicho cartel podrá figurar como portada de la revista oficial de Fiestas de Moros y Cristianos de Xixona. En tal caso y si es necesario, el artista estará obligado a realizar las oportunas adaptaciones para facilitar este cometido.

•El jurado estará integrado por aquellas personas que en su día designe la Federación de San Bartolomé i San Sebastián y su falló será inapelable.

•El hecho de presentarse a este concurso implica la aceptación de estas bases, así como cualquier modificación de las mismas, si la Federación de San Bartolomé y San Sebastián lo considera oportuno.

•Cualquier incidencia será resuelta, sin apelación, por el jurado.

•Para solucionar cualquier duda nos podéis encontrar en el 617033950 o en el correo electrónico federaciodefestes@gmail.com

2023

PROGRAMA D´ACTES 2023

DISSABTE 29 DE JULIOL
De matí, **CAMPIONAT DE PETANCA**
17.30h **APLEC DE COLLES**
23.00h **CORREFOC**
En finalitzar, **CONCERT DE NIUSS I TENDA**

SOPARET DISSABTE 5 D'AGOST
17.30h **CAMPIONAT DE COTOS**
20.00h **DESFILADA**
23.00h **DESFILADA**

DIUMENGE 6 D'AGOST
20.30h **FESTIROCK**

DILLUNS 7 D'AGOST
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**
19.30h **ESCOLA DE DANSA**

DIMARTS 8 D'AGOST
De 08.00h a 13.00h. **VENTA DE CADIRES**
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**

DIMECRES 9 D'AGOST
De 08.00h a 13.00h. **VENTA DE CADIRES**
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**

DIJOUS 10 D'AGOST
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**
19.30h **PRÀCTIQUES DE TIR AMB TRABUC**

DIVENDRES 11 D'AGOST
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**
22.30h **MUGROMAN**

SOPARET DISSABTE 12 D'AGOST
17.30h **CAMPIONAT DE COTOS**
20.00h **DESFILADA**
23.00h **DESFILADA**

DIUMENGE 13 D'AGOST
20.00h **DANSA INFANTIL**
21.30h **EL SHOW DE COCO Y PEPE**

DILLUNS 14 D'AGOST
11.00h **NANOS I GEGANTS**
20.00h **DANSA**
22.30h **ESPECTACLE 30 ANYS FENT EL MONIATO!**

DIMARTS 15 D'AGOST
9.00h **PASSACARRER**
11.00h **JOCS D'AIGUA**
19.30h **MISSA**

20.00h **AMBAIXADA INFANTIL**
22.30h **PREGÓ I CONCERT DE FESTES** a càrrec de l'Agrupació Artisticomusical el Trabajo de Xixona

DIMECRES 16 D'AGOST
11.00h **NANOS I GEGANTS**
20.00h **DIA DE LA DANSÀ**
22.30h **CONCERT *THE BROKERS I QUATRE PA UN COTO***

DIJOUS 17 D'AGOST
11.00h **NANOS I GEGANTS**
12.00h **CONCURS DIBUIX INFANTIL**
17.30h **REPARTIMENT DE TRABUCS**
20.30h **PROCESSÓ**

DIVENDRES 18 D'AGOST. NIT DEL SOPARET
Pel matí **REPARTIMENT DE PÓLVORA**
17.30h **CAMPIONAT DE COTOS** (final)
18.00h **ENCONTRE DE BANDES** A continuació, **ASSAIG DE L'HIMNE DE FESTES**
20.00h **DESFILE DELS XIQUETS I CONCURS DE CAPS D'ESQUADRA INFANTIL**
23.00h **NIT DEL SOPARET**

DISSABTE 19 D'AGOST
08.00h **PRESENTACIÓ DE BANDES**
Al finalitzar totes les bandes, **INTERPRETACIÓ de L'HIMNE DE FESTES**
11.30h **LA BANYÀ.**
12.30h **DESFILE OFICIAL DE LA BANYÀ**
18.00h **ENTRÀ**

DIUMENGE 20 D'AGOST
07.30h **DIANA DEL SEGON DIA**
09.30h **AMBAIXADA CONTRABANDISTA.** A continuació **AMBAIXADA DELS PIRATES**
11.00h **MISSA A SANT BARTOMEU.** Al finalitzar, **EIXIDA DE MISSA.** Tot seguit **KABILEO**
17.30h **ALARDO**
20.00h **AMBAIXADA DEL MORO**
Al finalitzar, **DESFILADA NOCTURNA**
22.30h **RETRETA**

DILLUNS 21 D'AGOST.
01.30h, **ACTUACIÓ DE ORQUESTA LÍMITE**
07.30h **DIANA DEL TERCER DIA**
09.30h **JUÍ SUMARÍSSIM DEL MORO TRAÏDOR**
A continuació, **SOTERRAMENT DEL MORO TRAÏDOR**
11.00h **MISSA A SANT SEBASTIÀ** Al finalitzar, **EIXIDA DE MISSA.** Tot seguit **KABILEO**
17.30h **ALARDO**
20.00h **AMBAIXADA DEL CRISTIÀ**
En finalitzar, **ALÇAMENT DE CAPITANS I BANDERERS DE 2024** i després **DESFILADA DE CAPITANIES**

DIMARTS 22 D'AGOST
12.00h **MISSA**
20.00h **DANSA**

DIJOUS 24 D'AGOST
19.00h **JOCS D'AIGUA**
19.30h **MISSA**

NOTA: En blau les activitats organitzades per l´Ajuntament de Xixona, la resta són organitzades per la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià

2023

PROGRAMA DE ACTOS 2023

SÁBADO 29 DE JULIO
De mañana, **CAMPEONATO DE PETANCA**
17.30h **APLEC DE COLLES**
23.00h **CORREFOC**
Seguidamente**, CONCIERTO DE NIUSS I TENDA**

SOPARET SÁBADO 5 DE AGOSTO
17.30h **CAMPEONATO DE COTOS**
20.00h **DESFILE**
23.00h **DESFILE**

DOMINGO 6 DE AGOSTO
20.30h **FESTIROCK**

LUNES 7 DE AGOSTO
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**
19.30h **ESCOLA DE DANSA**

MARTES 8 DE AGOSTO
De 08.00h a 13.00h**. VENTA DE SILLAS**
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**

MIERCOLES 9 DE AGOSTO
De 08.00h a 13.00h. **VENTA DE SILLAS**
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**

JUEVES 10 DE AGOSTO
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**
19.30h **PRÁCTICAS DE TIRO CON TRABUCO**

VIERNES 11 DE AGOSTO
De 18.00h a 19.30h **ESCOLA DE FESTES**
22.30h **MUGROMAN**

SOPARET SÁBADO 12 DE AGOSTO
17.30h **CAMPEONATO DE COTOS**
20.00h **DESFILE**
23.00h **DESFILE**

DOMINGO 13 DE AGOSTO
20.00h **DANSA INFANTIL**
21.30h **EL SHOW DE COCO Y PEPE**

LUNES 14 DE AGOSTO
11.00h **NANOS I GEGANTS**
20:00h **DANSA**
22.30h **ESPECTACLE 30 ANYS FENT EL MONIATO!**

MARTES 15 DE AGOSTO
9.00h **PASACALLE**
11.00h **JUEGOS DE AGUA**
19.30h **MISA**
20.00h **EMBAJADA JUVENIL**

22.30h **PREGÓN Y CONCIERTO DE FIESTAS** a cargo de la Agrupación Artistico Musical el Trabajo de Xixona

2023

MIÉRCOLES 16 DE AGOSTO
11.00h **NANOS I GEGANTS**
20:00h **DIA DE LA DANSÀ**
22.30h **CONCIERTO *THE BROKERS Y QUATRE PA UN COTO***

JUEVES 17 DE AGOSTO
11.00h **NANOS I GEGANTS**
12.00h **CONCURSO DIBUJO INFANTIL**
17:30h **REPARTO DE TRABUCOS**
20.30h **PROCESIÓN**

VIERNES 18 DE AGOSTO. NIT DEL SOPARET
Por la mañana **REPARTO DE PÓLVORA**
17.30h **CAMPEONATO DE COTOS**
18.00h **ENCUENTRO DE BANDAS**
A continuación**, ENSAYO DEL HIMNE DE FESTES**
20.00h **DESFILE DELS XIQUETS Y CONCURSO DE CABOS DE ESCUADRA INFANTIL**
23.00h **NIT DEL SOPARET**

SÁBADO 19 DE AGOSTO
08.00h **PRESENTACIÓN DE BANDAS**
Al finalizar todas las bandas, **INTERPRETACIÓN DEL HIMNE DE FESTES**
11.30h **LA BANYÀ**
12.30h **DESFILE OFICIAL DE LA BANYÀ**
18.00h **ENTRÀ**

DOMINGO 20 DE AGOSTO
07.30h **DIANA DEL SEGUNDO DÍA**
09.30h **EMBAJADA CONTRABANDISTA.** A continuación, **EMBAJADA DE LOS PIRATES**
11.00h **MISA A SAN BARTOLOMÉ.** Al finalizar, **SALIDA DE MISA.** Después **KABILEO**
17.30h **ALARDO**
20.00h **EMBAJADA DEL MORO.** Al finalizar, **DESFILE NOCTURNO**
22.30h **RETRETA**

LUNES 21 DE AGOSTO
01.30h**, ACTUACIÓN DE ORQUESTA LÍMITE**
07.30h **DIANA DEL TERCER DIA**
9.30h **JUICIO SUMARÍSIMO DEL MORO TRAIDOR**
A continuación**, ENTIERRO DEL MORO TRAIDOR**
11.00h **MISA A SAN SEBASTIÁN** Al finalizar, **SALIDA DE MISA**
Después **KABILEO**
17.30 **ALARDO**
20.00h **EMBAJADA DEL CRISTIANO**
Al finalizar, **ALZAMIENTO DE CAPITANES Y ABANDERADOS DE 2024** y después **DESFILE DE CAPITANÍAS**

MARTES 22 DE AGOSTO
12.00h **MISA**
20.00h **DANSA**

JUEVES 24 DE AGOSTO
19.00h **JUEGOS DE AGUA**
19.30h **MISA**

En azul las actividades organizadas por el Ayuntamiento de Xixona, el resto son organizadas por la Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià.

2023

VERMELLS: UN BUIT EN L'ESQUADRA

JUAN ANTONIO BLANQUER, *EL XAVO*

El Xavo va ser l'ànima dels Vermells en les dècades dels 50 i dels 60 (segle XX). Era el temps de la kàbila de ca Malmeneo, uns temps eixuts de festa: Senyal, vespra i els tres dies.

Era el comptable, feia de delegat quan encara no existia el càrrec, contractava la banda, fester tècnic, directiu, treballador en silenci. En el temps que anomenem, calia consultar-li-ho tot, absolutament tot el que vulgueres saber de la filà. S'encarregava, fins i tot, de repartir-nos l'armament als menuts, vaja, de repartir-lo i de recollir-lo.

Responsable, entre altres, del fet que en la reforma del trage de festa oficial de l'any 1975 continuàrem exhibint el jupetí que tant ens caracteritza. Guanyador indiscutible -els dos anys que es van celebrar- del concurs de caps d'esquadra ,, quan Alfonso Soler era president de la Comissió de Festes. Era el cap d'esquadra per excel·lència, un cap alcoià, de llibre, de decàleg i de saber estar: alfange pla (l'havia heretat de son pare, al centre tenia gravat una paraula: VERMELLS), mai per damunt del muscle, sobrietat en els moviments. Sentia la música i la traslladava a l'esquadra.

José Antonio va ser Vermell d'ADN. Era fill de Vermell i pare de Vermells. Costaria trobar una persona amb una memòria tan ferma i dilatada. Podia dir-te quina banda va vindre un any determinat i les peces que van tocar en l'Entrà. A més, fàcilment sabia el nom del director o el d'un baix.
Coneixia un fum de peces que era capaç d'identificar en tres o quatre compassos. Una anècdota recent: en els seus darrers moments –estant en coma- rodejat per la família que esperava el final, va tindre un moment de claredat i li va agafar la mà a un fill per a preguntar-li:

—Quina marxa mora han tocat els Vermells en l'Entrà?
—Juanjo —se li va ocórrer dir al fill.
—I qui són els capitans de l'any que ve?

Era un arxiu de contarelles dels Vermells. Pel centenari de l'any 2019 ens va regalar dos de les anècdotes que apareixen en el llibret que acompanya el CD. Podrien haver-ne sigut moltes més, encara que, com he dit, alertava que hi havia moltes que: "no es poden contar, no, no, això no es pot contar"

Els Vermells i el Deportivo Alcoyano foren els dos pilars del seu deliri fester-esportiu.

Senyor Blanquer: ens veiem en el cel dels festers.

2023

ANTONIO CANDELA, *GARRINTXA-CREMALLÓ*

Ningú ho posa en dubte. Els que fem aquest escrit (pintem canes) podem assegurar que, de sempre, t'hem conegut en la filà, tant que ens hem preguntat si no vindries de sèrie quan la van fer. Quan érem xicotets, el recordem com un jove moro vermell amb cara d'home major i, en ser majors, hem conviscut amb tu en la filà com una persona de cara més jove que l'edat que tenies, però no sols per la cara, sinó també per l'actitud i per la teua forma de ser.
Has perdurat i has eixit de Vermell tota ta vida fins al 2019 (ANY DEL CENTENARI) sempre molt ben acompanyat per la també mora vermella, Lluïsa.

Tenies una forma molt sana d'entendre la festa, simplement com tu la feies: MEL! —que deies— Açò és MEL! I et reies i ens feies passar bones estones a tots i totes qui hem tingut la sort de conviure amb tu en la filà. Pocs festers tan kabilers com tu hi haurà i és ací, en la kàbila, on ens sentim festers i Vermells i on es gaudeix de la festa.

Enemic de discussions absurdes, no en recordem cap digna de menció, i mira que has eixit tota la vida!

Vermell de soca-rel. Servicial quan la filà t'ha necessitat per qualsevol qüestió. Sempre, escolta, SEMPRE, et deurem eixes convidades de les Dianes i de la Banyà en ta casa quan, molt amablement, ens convidàveu tu i Lluïsa. Inoblidables i irrepetibles.

Toni, gràcies per haver eixit de Vermell.

Per cert… hi ha molta olivera per netejar allí dalt?

2023

COLOMINA

Colomina va ser un Vermell que va eixir a festes d'adult. Vermell i fotografia són Colomina. Era, com no podia ser d'altra manera, un gran observador. Captava els moments i a ixí va viure la seua estada festera entre nosaltres.

Recorde converses plenes de comentaris a fotos festeres, antigues o actuals, que hi havien en la kàbila i en els programes de festes: dels enquadres, dels motius, de la llum i, especialment, dels actes que afavorien la labor del fotògraf. Un mestre.

Parlem d'un fester participatiu que mai no va fer una queixa, ni es va embromar, ni va discutir, per més que era un gran conversador, afable i amic de l'ordre en les desfilades.

Va ser un dels pocs festers que sempre eixien a tots els actes. Era, especialment, dianer i de l'ambaixada del Moro Traïdor.

Ens va acompanyar huit anys i curiosament sempre ens ha fet l'efecte d'haver-ne sigut molts més. És el que passa amb la bona gent festera.

2023

FRANCISCO GARRIGÓS ARCO, *MUSQUEROLO*

Musquerolo va eixir prompte a la festa. Va ser abans d'aparèixer de bell nou els Verds. En aquell entrebanc va elegir el costat constitucional i es va quedar amb nosaltres. I, és clar, vam eixir guanyant.

Era una persona entusiasta, d'un sentit de l'humor molt remarcable i un fester molt integrat en un grup molt ample: Minyonet, Bessons, Pardal, Catalino, Ballester, Ismael…

Tirador al Moro, molts anys, i arcabusser dels d'abans, dels de la polvorera de fusta i la pólvora enrotllada en paper de periòdic -que ja ha plogut-.

El seu malnom va eclipsar el nom quasi per complet, era un d'eixos festers, que com Garrintxa, els Selfos, el Pardal o el Minyonet, gairebé ningú sabia el seu nom.

El seu sentit de l'humor i el seu bon caràcter el convertien en un company fester per a qualsevol acte, especialment per a l'Entrà i per a les Retreta.

Va ser pare de dos Vermelles.

Els problemes de salut, en el seu cas de la mobilitat, van fer que la seua vida festera s'acurtara.

Un buit dels que costen d'omplir.

I QUIN BUIT

FESTER@, es una gran paraula. Voler a la festa, un sentiment.

El que ho sent, ho sap. Jo soc FESTER@.

M'agrada molt " un buit en l'escuadra".

En fa recordar a ixes persones en la festa, desfilan, en la kabila...

La meua germana no es un "buit" al us. La vida i les circunstàncies, no li van deixar fer escuadra tant com volgut.

Lo q si ting clar que es un BUIT en la festa. Ella era FESTERA.

Per Antonia i tots les FESTER@S que este any mhos han deixat.

Vixca la FESTA.

Manola

2023

GRAN MAJÀ

I ara que hem acabat d'esmorzar ens posem a escriure, lamentablement, algo sobre per **-UN BUIT EN L'ESQUADRA- del PROGRAMA DE FESTES. de 2.023.**

La teua pèrdua no podem dir que només ens produeix un buit en l'esquadra, la teua pèrdua és un gran gran buit per la filà dels Vermells perquè tot allò que feies en la festa i en els Vermells ha sigut gran (i ací el tamany sí que importa).

Vermell actiu, molt actiu, vaja dels de fer faena en la part mecànica (que era "lo" teu). Un número 1. Això sí, quan la filà et presentava un projecte, el primer que deies era:

- Això no es pot fer! És impossible! Deixeu-ho estar!

Sí, deies això exactament però...

1- Superman va volar, no? - que li ho diguen al Xavo! (sublime Retreta)

2- La passarel·la per la desfilada de la moda, es va fer, no?

3- Les plataformes per les catapultes... van eixir, o no?.

Què dir del nostre benvolgut emblema el CANÓ. A saber les hores que li haureu dedicat entre tu, el Selfo, Juanjo Verdú, Sabater... si parlara et diria:

-Moltes gràcies Majà, un plaer disparar.

Vermell d'anar a tots els actes: "Entrà", les dianes que t'encantaven perquè eren el preludi de l'esmorzar, trons en el canó, retretes i... la processó, on tenies un paper primordial fent de "monesillo" oficial dels que obrieu la Plaça. Un senyor!

Pare i "uelo" de Vermells. Ha sigut un adeu "con las botas puestas", perquè vas eixir fins el 2.022, ja tocat per la malaltia, però ahí estaves!

Pepe has sigut amic dels teus amics i has fet que altres que potser no el coneixien gaudiren de tu i de la teua amistat.

En l'esquadra, el gran buit que ens has deixat l'ajustarem però en la filà, el teu lloc no el podrem omplir mai.

No el pengem la "camiseta" (com fan en la NBA) perquè ací no tenim números però te la mereixes.

Ah! i mai, mai, mai els esmorzars seran iguals sense tu.

GRAN MAJÀ: ENS VEIEM.

EL CLIMA ESTÁ CAMBIANDO.
POR SUERTE, TÚ TAMBIÉN.

Cada vez somos más quienes, en la Comunitat Valenciana, nos hemos comprometido a cambiar nuestros hábitos para frenar la crisis climática. Tú formas parte de ese cambio. De un clima compartido capaz de inspirar a millones.

Únete a
#CLIMASPARAELCAMBIO
www.climasparaelcambio.es

CLIMAS
PARA EL CAMBIO

HiDRAQUA

EL PAS DEL TEMPS

Anys 50. Contrabandistes preparats per anar a missa. El capità és Tomás Llorca (pare de Conchi la de la farmàcia). La banderera amb trage de gitana, Lola Santos *la Pequeña*. A l'esquerra de Tomás, Isabel Jerez.

1946. Esquadra de Pirates en el Vall. El cabo és Manolo Santos *el Pequeño*.

Anys 60. Marrocs amb les seues parelles davant del Cine de Baix. D'esquerra a dreta, de peus: José Mª Picó Canari, Ramón Iváñez, Alberto López *Quiquerillo*, Alberto López *Fajardo*; acatxats: Juan Gerona, Víctor Boatella, Manolo Iváñez i José Colomina Xolo.

1948. Alguns fundadors dels Caimans (oficialment Moros Blaus). D'esquerra a dreta: Adrián el ferrer, Paco Carbonell *Moreno*, Pepe Jornet, Santiago Garrigós *Macano*, Guillermo Carbonell *Valiente*, Fernando García Saboner, Juan Bellido *Pavimentaor*, Triana, Simón Calatayud *Carboner*, Francisco Coloma *Garseta* i Pepe Cabrera.

Anys 40. Les cantineres dels Llauradors vestien amb el trage típic de l'Horta de València. Elllaurador de la dreta és Enrique Verdú Carbonell, avi del nostre inormant Alexis. Anys 40. Les cantineres dels Llauradors vestien amb el trage típic de l'Horta de València. El llaurador de la dreta és Enrique Verdú Carbonell, avi del nostre informant Alexis.

1950. D'esquerra a dreta: Primitivo Rovira, Rafael Sirvent (de l'estanc) i Luis Ibáñez *Luis el fiscal* o de *la Naveta* (fiscal a Barcelona).

1947. La Canyeta a punt d'acabar la diana. D'esquerra a dreta: Alfredo López *Faroles*, Manolo Llorens el *Llandero*, Joaquín Mañogil *Quino*, Delfín Espí i ???.

Marrocs fent temps per als Trons en el pati d'El Trabajo. D'esquerra a dreta: Enrique Garrigós *Alicantí*, Marcos Llorens, José Mira *Cirilo*, Pepe Cortés *Frare* i Alberto López *Fajardo*.

1950 o 51. Caimans preparats per als Trons. D'esquerra a dreta: Amando Picó, José Luis Mañogil, Primitivo Gómez *Cubano*, Pepe i Cari Cabrera.

1967. Última esquadra de la Canyeta. A la dreta del banderer (Arturo Nicolau *Eiximeno*) María José López, Mª Ángeles Garrigós i Cati Vega. Al centre Amparo Espí. A l'esquerra del capità (Fernando Mira *Xota*) Consuelo Santos, Mª Carmen Brotons i Elena Serra.

1960 o 61. Llauradors, carrossa "Amics" en l'Entrà. De dalt a baix: José Serra Coca, Enrique Micó *el Cego*, Pepe Sirvent *Gallo*, Ángel Verdú *Angelito*, José Sirvent *Farineta* i un xicot no identificat.

1948. Esquadra de La Canyeta a punt d'entrar en la Plaça. Els trages s'havien llogat a la Roperia Insa de València, segons ens informa David Mira. El tercer i quart integrants de l'esquadra són Joaquín Mañogil i Delfín Espí.

1946. L'Entrà del peix, mariners davant de l'Ajuntament.

1969 o 70. Ángel Verdú *Angelito* i José Cremades *Pote*, llaurador i pirata respectívament, en una "foto de estudio".

1960. Marrocs amb les seues parelles ¿en el pati d'El Trabajo?. D'esquerra a dreta: Vicente Mataix, José M. Picó *Canari*, Víctor Boatella, Juan Gerona, Manolo Ivánez, Alberto López *Quiquerillo* i Alberto López *Metralla*.

PROGELCONE

EST. 1983

www.progelcone.com

965 613 080

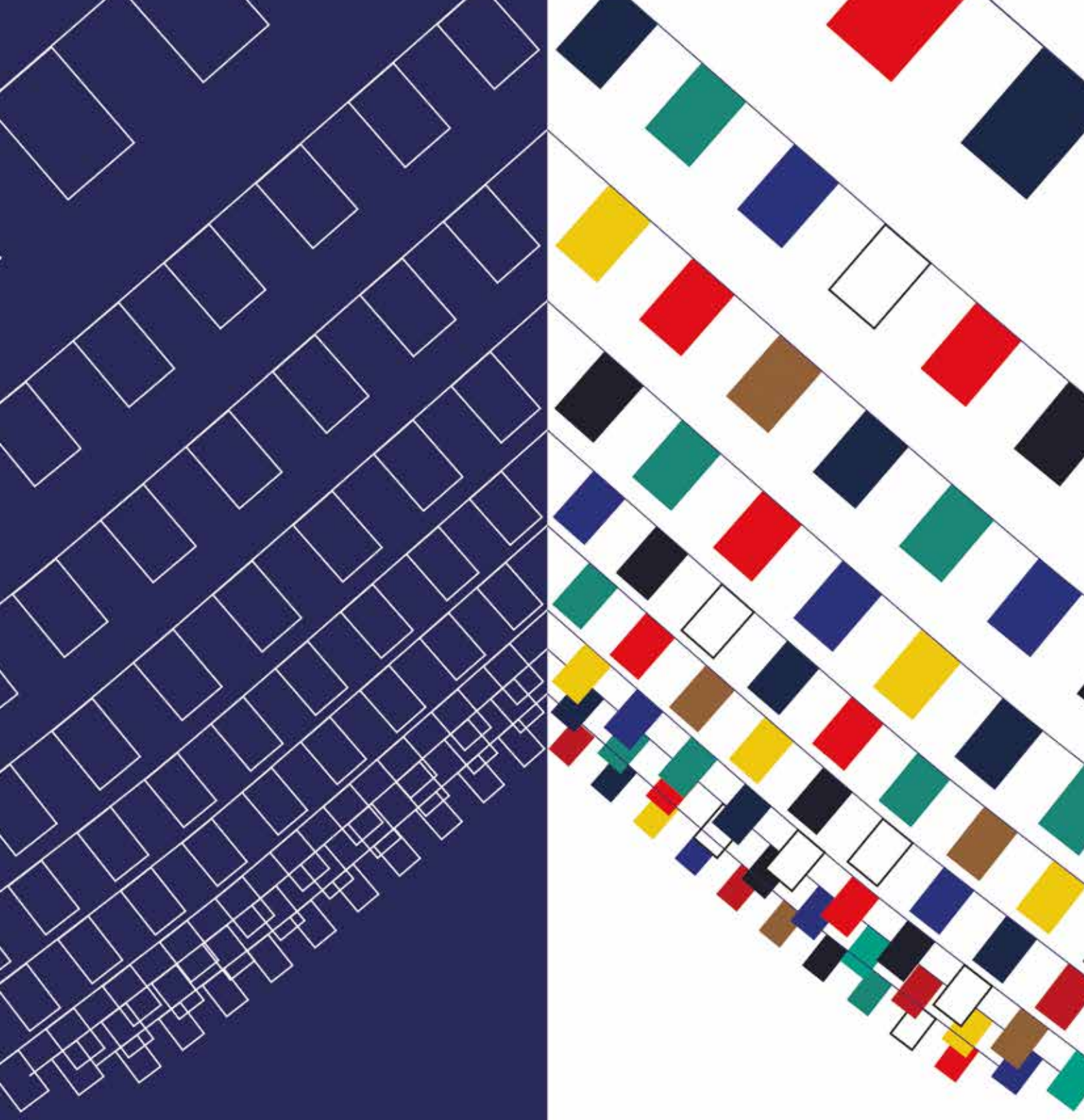

¿SUEÑAS
EN COLORES?

¡NOSOTROS LOS HACEMOS
REALIDAD!

PINTURAS
BALLESTER
TRABAJOS VERTICALES

www.pinturasballester.com

690 671 798

masymas
SUPERMERCATS

QUE COMENCE A BULLIR LA FESTA!!

CONSTRUCCIONES E INFRAESTRUCTURAS

G.S. XIXONA

¡Porque trabajar para **vosotros** es lo **nuestro**!

Carrer dels Terradets 16
03100 Xixona (Alicante)
965 62 62 77
info@gsxixona.com

Des del cor del terró, bones festes XIXONA!!

El Abuelo
by Jijona S.A.
desde 1931

JIJONA SA
de sempre
de casa

Partida de Alecua, s/n
03100 Jijona (Alicante)
+34 965 61 00 81
elabuelo@jijonasa.com
www.elabuelo.es

TLCOMTAT

Transportes Nacionales e Internacionales

www.transcomtat.com

Transportes EL COMTAT, Coop. V.

Avgda. País Valencià, 4

Tel.: 96 559 06 71 - Fax: 96 559 13 21

03820 COCENTAINA (Alicante)

e-mail: tcomtat@gmail.com

TOT EN LÍNIA

COPISTERIA–LIBRERÍA–REGALOS–PAPELERIA–QUIOSCO

965610302

C/ ALICANTE 15 BAJO LOCAL 2 03100 JIJONA (ALICANTE)

CLIENTESTOTENLINEA@GMAIL.COM

Les deseamos felices fiestas

Todo para la vuelta al cole...

Impresión gran formato,lonas,roll up, microperforado,vinilos de corte, todo tipo de textil y ropa deportiva

Fotos DNI al instante

Envio y recepción de paqueteria

celeritas

NACEX shop

El envío sostenible

SEUR

dpdgroup

Vinted

GLS

amazon hub

InPost

Todo lo que pides y más

Boyacá Delivery

ARTESANIAS JIJONENCAS

El auténtico turrón artesano de Jijona

Nuestra filosofía de empresa es elaborar productos de primera calidad y de forma artesanal.

Nuestro turrón de Jijona y de Alicante, y todos sus derivados, tienen una palabra en común...

CALIDAD

Producto de la tierra. Materia prima de primera calidad. Elaboración selecta y artesanal.

Artesanías Jijonencas S.L
Pol. Industrial. Ciudad del turrón
parcela A2-3, nave 2 (Planta baja)
Apdo correos, 73
03100 Jijona (Alicante)
T. 965 61 04 89- Móvil 678 83 85 36.
E-mail artesaniasjijonencas@hotmail.es
web: www.elturrondejijona.com

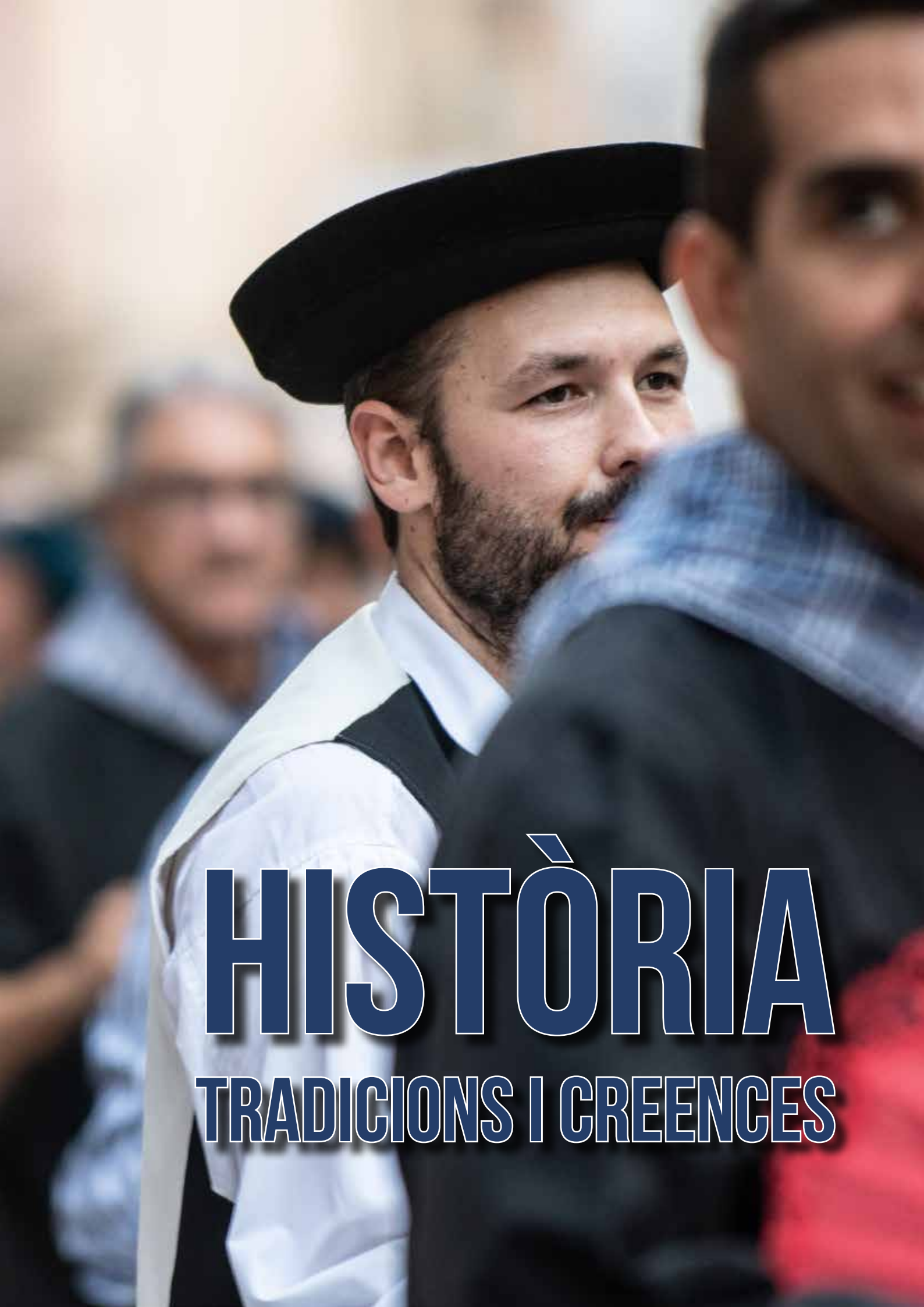

HISTÒRIA

TRADICIONS I CREENCES

2023

JOSÉ BERNABÉ RUIZ
ARCHIVERO Y BIBLIOTECARIO EJEMPLAR

I. SEMBLANZA PERSONAL

"Aquel quien siempre está dispuesto a ayudar,
Aquel cuyos consejos siempre fueron buenos,
Aquel quien no teme defenderte cuando te atacan;
Ese es a quien yo llamo un amigo.

Aquel quien es risueño cuando todo parece adverso,
Aquel cuyos ideales nunca has olvidado,
Aquel quien siempre da más de lo que recibe;
Ese es a quien yo llamo un amigo."[1]

Estos versos pueden simbolizar sencillamente lo que representa la figura de José Bernabé Ruíz. Desde que le conocí hasta el 2022, año de su muy merecida jubilación, "Pepe, el archivero", como le nombrábamos todos, no sólo fue un fiel custodio del Archivo Municipal de Xixona y un incansable bibliotecario, preocupado por preservar, mantener y aumentar el contenido de la Biblioteca Municipal "Fernando Galiana", para mí y para otros muchos (me consta), Pepe es un buen amigo que siempre ha estado cuando se le buscaba para solventar dudas; cuando se le requerían aclaraciones sobre interrogantes surgidos de los protocolos notariales, de las que siempre me ofrecía comentarios y respuestas acertadas y enriquecedoras.

Entre sus muchas cualidades, cabría señalar su gran capacidad comunicativa. Excelente y apasionado conversador, conoce y le interesan multitud de temas, principalmente humanísticos: arte, literatura, teología, política, comportamiento humano, de los cuales habla con mucho fervor y conocimiento. ¡Cuántas veces nos quedábamos charlando sobre temas variados que se enlazaban unos con otros sin darnos cuenta!, y, de repente, me decía: "te dejo, que aún tengo que irme a Elche", tras observar que las manecillas del reloj habían rodado más de lo esperado.

Pero, sin duda, lo que más me enorgullece comentar sobre José Bernabé Ruiz, "Pepe, el archivero", es su preocupación por el Patrimonio Documental de Xixona: tanto los fondos del archivo como los de la biblioteca, a los que trataba con mimo y respeto, cual si fueran propios, con entusiasmo y entrega, procurando transmitir a los usuarios su admirable pasión y preparación sobre ellos, cosa que ha conseguido en muchos de nosotros.

II. TRAYECTORIA PROFESIONAL

José Bernabé nace en Pedro Abad (Córdoba) en 1957, pero su familia se instala en Elche, ciudad en la que ha echado raíces. En efecto, Pepe tiene su domicilio en Elche y, desde allí, todos los días venía a Xixona para ejercer su trabajo. Licenciado en Geografía e Historia por la Universidad de Alicante en 1981. Realiza estudios de Archivística y Biblioteconomía, en 1982, bajo el magisterio de Rafael Navarro Mallebrera, profesor titular de Historia del Arte en la Universidad de Alicante y Director de la Biblioteca Municipal "Pedro Ibarra" de Elche, y de Marisa Cavanes, Catedrática de Paleografía y Diplomática de la Universidad de Alicante. Obtuvo por oposición su plaza en Jijona como bibliotecario de la Biblioteca Municipal y, además, como archivero del Archivo Municipal, tanto del Administrativo como del Histórico, en

1 Poema n.8 (parcial) de John Burroughs.

1985, cuando el 9 de enero fue nombrado encargado de la Biblioteca Pública Municipal de Xixona por la Comisión Permanente. Ejerció su labor profesional en ambas plazas hasta junio del 2022, año de su jubilación.

BIBLIOTECA

Su inicio en la Biblioteca de Xixona se remonta a 1985 cuando fue nombrado bibliotecario por la Comisión Permanente. La primera biblioteca municipal ocupó el local de los bajos del antiguo edificio de la AISS[2], en la calle Marcelo Mira, hasta mayo de 1986, año en que se inaugura la Biblioteca "Fernando Galiana" en su emplazamiento más duradero hasta la fecha en la finca del Cuarnero. Su existencia ha soportado algunos problemas, como la escasez de reformas por parte del Consistorio para solventar ciertas deficiencias estructurales o la escasa actuación sobre el parque y su entorno que generaba un exceso de ruido, contrario a la deseable y necesaria tranquilidad para el propio recinto. A pesar de ello, Pepe gozaba de este espacio al que siempre ha descrito como "un lugar entrañable y bonito, lleno de encanto".

En este recinto coincidí con él durante unos pocos meses de 1996, mientras tuve la oportunidad de trabajar como auxiliar de biblioteca al sustituir a su compañera, Modesta, durante su baja maternal. Allí disfruté y aprendí de su labor como bibliotecario, porque me ayudó a comprender la importante función de la lectura en la formación de los jóvenes, y el oportuno y estimulante servicio en los adultos. Además, pude apreciar su continuo interés y sincera preocupación por la calidad de los fondos bibliotecarios.

Como es conocido, hace poco que la biblioteca municipal ha sido trasladada a la Casa Rovira, edificio de carácter histórico, rehabilitado para acomodar los fondos bibliotecarios municipales. Los problemas estructurales del Cuarnero, junto a la necesidad de ampliar las estancias de almacenamiento y consulta de los usuarios, a la vez que dar utilidad al edificio hicieron posible este traslado. No obstante, en opinión de Pepe: "creo que la gente echará de menos el Cuarnero". No sé determinar cuánto y de qué manera la gente echará de menos esta ubicación, pero lo que sí puedo afirmar, sin miedo a equivocarme, es que Pepe ya la está añorando y recordando.

En este sentido, como él bien manifestaba en una entrevista, en el año 2020[3]: "el futuro es muy incierto, no solo en las bibliotecas. Ya sabes que las nuevas tecnologías lo están cambiando todo. Yo espero que el libro de siempre, el de papel, siga teniendo aceptación en un futuro: no acabo de concebir la lectura solo en una pantalla. Pero sobre todo me preocupa que con estos cambios vertiginosos y con la inmediatez que se va imponiendo en la sociedad actual, nos hagamos más rígidos e insensibles. Creo que los libros son esenciales para sosegarnos y poder mantener la capacidad crítica y de reflexión". ¡Cuánta razón y lucidez!

ARCHIVO

La actuación de Pepe en el archivo debo calificarla como encomiable, no sólo desde el punto de vista técnico, que también, sino desde su actuación personal, que evitó la disgregación de la Sección Histórica de Protocolos, debido a la pretensión del Ayuntamiento de Ibi de solicitar públicamente el deseo de recuperar los fondos correspondientes a su localidad, dividiendo de este modo la continuidad histórica del fondo notarial del partido judicial, creado en 1708 cuan-

2 La Administración Institucional de Servicios Socioprofesionales (AISS) fue un organismo público español creado en 1976 que se hizo cargo del personal, de los servicios y del patrimonio pertenecientes a la Organización Sindical Española, más conocida como «Sindicato Vertical». La AISS fue creada por decreto ley el 8 de octubre de 1976, en el contexto de la Reforma política de Adolfo Suárez. Su creación se produjo como un primer paso la disolución de la Organización Sindical Española, el sindicato único durante el franquismo, el cual transfirió a la AISS su administración y patrimonio. Entre aquellos servicios que prestaba AISS se encontraban los propios del órgano sindical, pero también servicios de tipo asistencial o los sujetos al órgano «Educación y Descanso». A su cargo quedaron unos 32.000 funcionarios del Sindicato vertical. Sin embargo, este nuevo organismo iba a tener una vida muy corta. Un decreto ley del 2 de junio de 1977 estableció que todo el personal de la AISS pasaría a integrarse en la Administración General del Estado. La misma ley decretó la transferencia de servicios de AISS a otros organismos o ministerios, lo que supuso la extinción progresiva del organismo autónomo. Buena parte del personal de los antiguos sindicatos franquistas (letrados, auxiliares, ordenanzas, etc.) fue recolocado entre la administración de algunos ministerios.
Datos en https://es.wikipedia.org/wiki/Administraci%C3%B3n_Institucional_de_Servicios_Socioprofesionales

3 Véase en http://abreunlibro.com/los-libros-son-esenciales-para-sosegarnos-y-reflexionar/ [consulta:14-09-2022]

do "alcanza la más alta categoría institucional al ser elegida Ciudad y sede de Corregimiento y Gobernación"[4]. Esta circunscripción abarcaba las poblaciones de Castalla, Ibi, Onil, Tibi, Biar, Salinas, Benejama, Elche y Xixona, por lo que en nuestro archivo se custodian algunos protocolos notariales que permanecen de esta etapa. Para preservar su conservación y custodia, Pepe hubo de contactar y mediar con algunos notarios y responsables municipales y de Conselleria, quienes, finalmente, renunciaron a la disgregación del archivo, quedando todo, en palabras del propio Pepe, "en una declaración de intenciones". Si no hubiera sido por su sensatez y cordura, hoy en día, Xixona no tendría los fondos de protocolos que ampara, sobre los cuales, según sus palabras: "No es exagerado afirmar que el Fondo de Protocolos constituye la pieza histórica más sobresaliente de cuantas conserva nuestra Ciudad"[5].

Asimismo, hay que destacar su persistente y eficaz labor para conseguir una ubicación digna para el Archivo Histórico. Este estuvo emplazado en la última planta de la Casa Consistorial, donde desde "noviembre de 1990, la Corporación crea el Archivo Histórico Municipal con el objeto de formalizar la presencia en el depósito municipal de aquellos fondos ajenos a la propia administración. Se hacía especial mención del Archivo Notarial, estableciéndose las bases legales para que (en virtud del Decreto de Presidencia 2 de mayo de 1945. Artículo 9) la sección Histórica de Protocolos pasara a formar parte del Archivo Histórico Municipal"[6]. Sin embargo, a pesar de que se acometieron obras de reforma en el 2002 para acondicionar las dependencias, asegurando las mejores condiciones para la conservación de los documentos mediante una subvención de la Conselleria de Cultura, con el paso de los años la capacidad del archivo fue disminuyendo y deteriorándose la calidad de preservación de los fondos, por lo que se hizo necesario una nueva ubicación del archivo. Actuación en la que Pepe insistió y perseveró durante muchos años hasta que finalmente se pudo conseguir.

Para él, "el traslado del Archivo a su ubicación actual fue un auténtico calvario". A raíz de las obras de rehabilitación de la Casa Consistorial, hubo de trasladar el Archivo de forma apremiante. El destino del archivo fue la capilla de la Venerable Orden Tercera (anteriormente y de modo efímero sede del Museo Octavio Vicent), pero como ésta necesitaba de una actuación urgente, mientras duraba su reforma, los fondos de la documentación histórica fueron depositados, de forma provisional, en la iglesia del convento franciscano, conocido popularmente por el *Teatret*, donde también se instalaron, en el coro de la misma, el despacho del técnico y la sala de investigadores, aprovechando la entrada y aseos del edificio. Durante más de diez años las dependencias del archivo se mantuvieron de esta forma, "provisionalmente", coexistiendo el mismo espacio junto a actos variados, como bodas civiles u otros eventos municipales de carácter público. Las obras de la capilla requirieron de una duración de dos años, durante los cuales el servicio de atención pública del Archivo no se interrumpió. Finalmente, desde el 2014, los fondos notariales se encuentran instalados en el recinto de la capilla de la Venerable Orden Tercera en unos actuales y adecuados módulos que guardan todas las necesarias medidas de seguridad, mientras que el despacho y la sala de investigadores se mantienen en el coro de la iglesia franciscana.

Creo que no me equivoco en exceso si afirmo que donde más feliz y entusiasmado estaba era en el ámbito del archivo y, en concreto, en el archivo histórico, donde ha encontrado siempre inspiración y estímulo para realizar relevantes e instructivos trabajos. Como no podía ser menos, para él, el archivo fue: "la niña de mis ojos,

4 Bernabé Ruiz, J., *Guía del Archivo Histórico Municipal de Xixona*. Ajuntament de Xixona, 1996, pp. 21-34. En este texto realiza una precisa reseña histórica, expone la clasificación de los fondos documentales que integran el Archivo (Fondo Municipal, Sección parroquial, Sección Judicial y Sección Histórica de Protocolos) y un específico cuadro de clasificación del Fondo Municipal, que es de gran ayuda para los investigadores.

5 Bernabé Ruiz, J., *Guía del Archivo Histórico…*, ob. cit., p. 28.

6 Bernabé Ruiz, J., *Guía del Archivo Histórico…,* ob. cit., pp. 7-8, recoge una interesante historia de la creación del archivo y la conservación de los fondos documentales.

al que he dedicado mayores esfuerzos y desvelos. Es un conjunto que siempre me ha atraído mucho y pensé que además de darle al Archivo un lugar digno, se recuperaba un lugar histórico para el municipio". Aún hoy, ya fuera de su querido archivo, reconoce que le siguen preocupando los problemas que tiene el archivo, principalmente los derivados de la humedad, que no se han solucionado de forma definitiva a pesar de los esfuerzos invertidos.

He de remontarme a 1986 para regresar al año y lugar (dependencias del archivo en el último piso de la Casa Consistorial) en que le conocí. En muchas ocasiones (aunque menos de las que me hubiera gustado) pude compartir la satisfacción de investigar y aprender de sus enriquecedores consejos, y en este ambiente es donde me ayudó y alentó a realizar algunos de mis artículos para la *Revista de Fiestas*, antes, y, ahora, *El Programa*, publicación en la que él también fue (y será, seguro) un ferviente y asiduo colaborador con muchos trabajos de variada temática, que son fiel reflejo de su perseverante trayectoria y de su incansable curiosidad.

No quiero finalizar sin recordar, como dice la popular canción, que "el amigo que se va es como un pozo sin fondo que no se vuelve a llenar" porque, sin duda, la marcha de Pepe deja una huella que no se puede ni se debe olvidar. No, si hay memoria y justo reconocimiento. Gracias, Pepe, por todo lo que has conseguido y por ser como eres.

III. PUBLICACIONES

- Bernabé Ruiz, J.- Garrigós Sirvent, B., *Patrimonio cultural de Xixona*, Xixona, Ayuntamiento, 1989.
- Bernabé Ruiz, J.- Garrigós Sirvent, B., *Patrimonio cultural de Xixona*, (Esculturas, tablas de la Iglesia Parroquial y documentos del Archivo Histórico Municipal) Xixona, Ayuntamiento, 1991.
- Bernabé Ruiz, J., *Documentos del Archivo Histórico Municipal*, en Patrimonio Cultural de Xixona, Ayuntamiento, 1991.
- Bernabé Ruiz, J., "Los fondos judiciales en nuestro Archivo Municipal" en *Guai: Butlletí d'Informació Municipal*, Xixona IV Epoca, septiembre 1993- Marzo 1994.
- Bernabé Ruiz, J., "El Diputado de Justicia y otras cuestiones sobre la emancipación de Torremanzanas", Festes Patronals del Pare Sant Gregori. Maig 1994.
- Bernabé Ruiz, J., *Guía del Archivo Histórico Municipal de Xixona*. Ajuntament de Xixona, 1996.
- Bernabé Ruiz, J.- Francés Miralles, M., *Xixona entre dos* èpoques*: El Nomenclátor de la Ciudad de Jijona de 1887,* Ajuntament de Xixona / Ayuntamiento de Jijona, 2017.
- Bernabé Ruiz, J.- Garrigós Sirvent, B.- Garrigós Oltra, L. - Millán Verdú, C., *La industrialización de Xixona-Jijona: Introducción del vapor y la electricidad como fuerza motriz (1885-1945),* La industrialización de Xixona-jijona: Introducción del vapor y la electricidad como fuerza motriz (1885-1945), Alicante, 2016.

ARTÍCULOS EN REVISTA DE FIESTAS DE XIXONA

1987 La guerra de Sucesió en el archivo municipal de Xixona.

1989 El nacimiento de un pueblo: La Torre de les Maçanes.

1989 Gobierno y poder en la Sexona Foral. Fiestas de Invierno. Jijona 1989.

1989 Religión y prestigio: Sexona ritual. Asociación de San Bartolome y San Sebastián 2 Págs.

1990 El protagonismo de Xixona: una historia.

1991 Bienes Municipales y Abastos en la Xixona del Antiguo Régimen.

1992 El Archivo de Protocolos Notariales de Xixona: Pasado, Presente y Futuro de un fondo histórico valioso.

1995 ORIGEN DE LA PLAÇA. Una crónica a través de los documentos.

1996 Obras de reforma en el archivo histórico municipal.

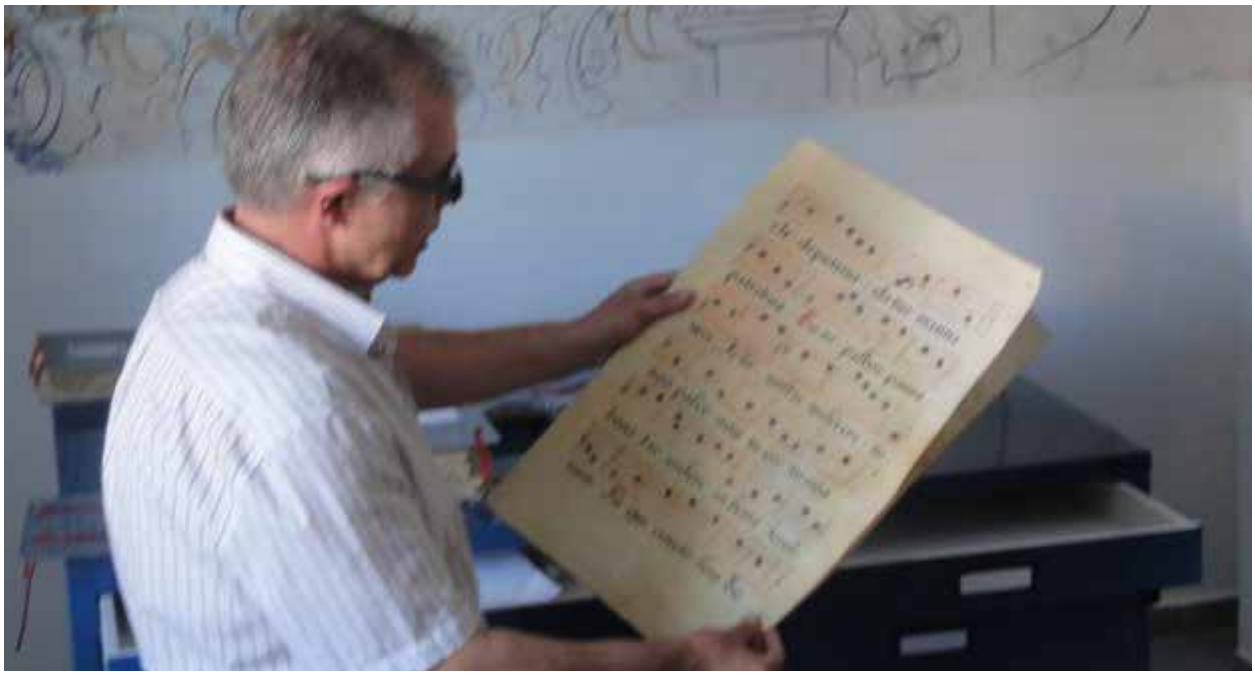

1997 Monopolios y mercado en el siglo XVIII.

1998 La consagración de la iglesia parroquial de Xixona en 1629.

1999 Los delitos contra la honestidad de la mujer: Un caso de violación en la Xixona del s. XVIII .

2000 Los beneficios eclesiásticos.

2001 Los Igual-Garrigós: Semblanza de una familia de Senyorets.

2002 Algunas notas Históricas sobre la f iesta de San Sebastián.

2002 La fundación del Convento de Santa Ana.

2003 El antiguo hospital de Xixona.

2004 Bosquejo Histórico del archivo municipal de Jijona.

2005 Las antiguas ferias de Xixona.

2006 La justicia ante el crimen: Hallazgo de un cadáver en la Sarga en el año 1731.

2007 El año del cólera.

2008 Xixona, de Villa a Ciudad. Los privilegios reales de 1708.

2010 Purgatorio y memoria de los difuntos. El altar de Ánimas de la parroquial de Xixona.

2012 El convento franciscano de Xixona.

2013 El archivo histórico municipal de Xixona. Descripción del fondo municipal (Anterior a 1925).

2014 El incendio de la Casa Consistorial en 1930.

2015 La obra de la nueva iglesia parroquial.

2016 El aprendizaje gremial. Una aproximación a través de los contratos de afermament.

2017 La fundación del Hospital-Asilo Cabrera con motivo de su Centenario.

2018 La supresión del Partido Judicial de Jijona.

2019 Devoción y experiencia de lo sagrado. La Reliquia del convento franciscano de Xixona.

2020 Orden público y vida nocturna en el siglo XVIII.

2021 Memoria taurina de Xixona. La corrida benéfica de 1927.

2022 La justicia de las víctimas. Un caso de maltrato infantil en la Xixona de 1739.

Xixona Ajuntament de Xixona en colaboración con Marisa Francés Miralles

Reyes Candela Garrigós

VISITA GUIADA A LA CASA ROVIRA, SEDE DE LA BIBLIOTECA MUNICIPAL

FERNANDO GALIANA CARBONELL

El 24 de marzo de 2023 se inauguraron las nuevas instalaciones de la biblioteca pública municipal Fernando Galiana Carbonell[1] en la casa Rovira, situada en el número 37 de la calle El Vall. Es por ello que he diseñado una posible visita de estas nuevas instalaciones que contextualice y dé a conocer este edificio del patrimonio cultural de nuestra ciudad. Se trata de una visita que se puede hacer de forma individual siguiendo este texto y que plantea un recorrido muy versátil tanto en el tiempo como en las instalaciones, puesto que si uno comienza y a la media hora está cansado puede continuar en cualquier otro momento, o si uno decide empezar por la cuarta planta lo puede hacer. La visita intenta destacar los elementos patrimoniales más destacados del edificio y un poco de la historia de la familia Rovira. Evidentemente no pretende ser un trabajo exhaustivo por lo que algunas cuestiones han quedado en el tintero.

La visita comienza contextualizando la localización del edificio que se halla incluido en la trama urbana del núcleo histórico tradicional por ello habría que llegar a la casa Rovira por la calle El Vall. Seguidamente podremos descender por la calle Carreró de les Monges para contemplar el patio trasero de la casa. Si estamos cansados podremos entrar en la nueva biblioteca, bajar al sótano y acceder al patio y sentarnos en alguno de los bancos.

EL CARRER EL VALL

Perspectiva de la calle El Vall, a mitad calle la casa Rovira.

Durante la Edad Media la calle el Vall era el foso de la muralla de la villa situada a una cota superior y más al oeste. A lo largo del siglo XV esta muralla medieval caerá en desuso y su espacio será utilizado para edificar viviendas. Debido a ello las parcelas de la zona más próxima al castillo (actual acera par) presentan una forma rectangular con escasa fachada a la calle El Vall y gran profundidad, en cambio en la acera contraria al no existir la limitación de la muralla y ser una zona de escaso desnivel y más llana son más bien cuadrangulares que permiten la edificación de una vivienda y un huerto o jardín en la zona más al este.

El actual solar que ocupa la casa Rovira tiene forma trapezoidal y se halla en la esquina de las calles El Vall y carreró de les Monges. El carreró de les Monges puede darnos una idea de la delimitación de esta parcela puesto que comunica en línea recta la villa de Xixona con la puerta de entrada del convento de Santa Ana construido a extramuros en plena zona de huertos. Este callejón fue trazado con posterioridad a la construcción del edificio conventual que fue fundado el 1 de noviembre de 1607. El solar tiene una superficie construida de 191,39 m2 y un patio posterior de 167,86 m2.

1 Una gran semblanza sobre este extraordinario jijonenco se encuentra en: CANDELA GARRIGÓS, Reyes (2019) "Fernando Galiana: un historiador de Jijona", *El Programa*, Xixona: Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, pp. 182-189.

Durante los siglos XVI y XVII la principal calle de la localidad era el carrer la Vila, que comunicaba directamente el portal d'Alacant y el centro neurálgico de la villa donde se situaban enfrentados el Ayuntamiento y la iglesia de Nuestra Señora de la Asunción y San Bartolomé (construida entre 1590-1629). Debido a esa importancia es por lo que recibió el nombre de carrer de la Vila, la calle mayor o principal.

A lo largo del siglo XVIII su mayor amplitud, el establecimiento de algunas de las más importantes casas nobiliarias como: Aracil, Rovira, Scals, convirtieron al carrer El Vall en el principal de la ciudad de Xixona. A ello contribuyó la celebración del mercado semanal de los martes y la organización de las evoluciones militares de moros y cristianos, documentadas ya en 1791 "bien que estas últimas en un sitio proporcionado para ejecutarlas sino en la calle del Vall, donde se han practicado en otras ocasiones"[2].

Derribo del convento de Santa Ana. 1972.

EL CONVENT DE SANTA ANA Y LA FAMILIA ROVIRA

El recinto conventual se hallaba a unos escasos 50 m al este de la casa Rovira junto al camino de Relleu. Estaba integrado por el convento y la iglesia.

El convento se organizaba alrededor de un patio de forma cuadrada, en cuyo centro había una fuente. Excepto la fachada de la entrada principal, que poseía dos alturas, el resto del edificio sólo tenía una planta. La iglesia se encontraba en el ala sur del convento. Tenía planta rectangular con una nave central y 4 capillas laterales a cada lado. La nave central era más alta, que la zona donde estaban las capillas y se cubría con una bóveda de medio cañón. El crucero no era visible al exterior y se recubría con una especie de bóveda de crucería. El altar mayor se sitúa en la pared del sur. El tejado era a dos vertientes recubierto con tejas. La fachada principal miraba al oeste, pero seguía un eje norte-sur, que delimitaría el camino de Relleu.

El convento fue fundado el 1 de noviembre de 1607[3] y estuvo en activo hasta la desamortización de los bienes eclesiásticos realizada por el gobierno de Mendizábal en 1836, cuando las monjas fueron trasladadas a Cocentaina y el edificio pasó a manos del Estado. La iglesia fue construida a mediados del siglo XVII y poseía una cripta. La familia Rovira tenía derecho a su uso. El 25 de diciembre de 1660 el matrimonio formado por Abdón Rovira Picó y Francisca Ana Descalz otorgaron testamento manifestando su deseo de ser enterrados "*en la Iglesia Nova que ara de present estan obran en did convent de Santa Anna*".[4]

CARACTERÍSTICAS DE LA CASA ROVIRA

La casa Rovira posee una fachada de 9,40 m en calle El Vall, una fachada lateral al carreró de les Monges de 18,70 m y una fachada posterior al patio ajardinado de 8,15 m y 3,20 m en diferentes planos. Estos planos plantean la duda de la existencia de diferentes fases constructivas. Debido a las diferentes cotas del solar, en la calle El Vall presenta un total de tres alturas mientras que la fachada del patio tiene cuatro alturas. Interiormente existen un total de 5 plantas.

2 GARRIGÓS SIRVENT, Bernardo y MONERRIS GARRIGÓS, Jaume (1989). "El origen y reglamentación de nuestras fiestas de Moros y Cristianos", *Programa de Fiestas de Moros y Cristianos de Xixona*, Xixona: Asociación de San Bartolomé y San Sebastián.

3 BERNABÉ RUIZ, José (2002). "La fundación del convento de Santa Ana", *El Programa*, Xixona: Associaciò de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, pp. 185-192.

4 Corresponde al protocolo notarial de Tomás Aracil cuyos fondos se encuentran en el Archivo Municipal de Alicante y proceden de la donación de la familia Scals.

También podemos admirar el jardín, un pequeño testimonio de aquellas huertas y jardines decimonónicos de las casas de las calles El Vall, Mare de Déu de l'Orito y Raval con patios hacia el este, que eran la envidia de locales y visitantes. Pascual Madoz en su descripción de Xixona en 1844 ya decía "sino que admirará las frondosas huertas o deliciosos jardines que les sirven como de alfombra, en donde se revela la inteligencia del cultivo y el asiduo trabajo de aquellos habitantes"[5]. Imagen que contrasta bastante con la actual.

Del jardín nos trasladaremos a la calle El Vall a la acera par a la altura de la tienda de comestibles regentada por Eduardo Barrachina.

El acceso principal al edificio se realiza por la calle El Vall.

Fachada a la calle El Vall

La fachada no es simétrica en su distribución de huecos y macizos. La simetría se observa entre los dos primeros tercios de la izquierda, pero el tercero existe un mayor espacio de la zona de macizo para poder instalar en ella el gran escudo heráldico. También observamos que las tres plantas van decreciendo en altura, siendo la mayor la planta baja.

Fachada principal de la casa Rovira.

La portada está realizada con sillería de buena calidad y perfectamente tallada. El resto de la fachada está construida en mampostería recubierta con yeso. Para conocer el color primigenio de la fachada se hicieron diferentes catas que han permitido conocer la gama de colores que finalmente se han utilizado en su rehabilitación. En la portada se observa un arco mixtilíneo, rehundido respecto al plano de la fachada. El arco se apoya a los lados en dos falsas pilastras también hundidas que descansan en dos basamentos. El remate está formado por dos falsas repisas, a modo de capiteles. Se trata de una portada con una gran simpleza en la que se ha huido de motivos decorativos de origen clásico o vegetales y que presenta una gran estilización en sus líneas.

Lateralmente la fachada posee cantoneras de sillería en la planta baja y en el resto de ladrillo.
El elemento más significativo y que da auténtico valor histórico al bien y que constituye su verdadera seña de identidad es el **escudo**. Se encuentra a la altura de la segunda planta entre el balcón central y el de la derecha de la fachada. Está sostenido por dos angelotes como tenantes. En la restauración del escudo se ha podido apreciar que los ojos de los angelotes presentaban las pupilas y el perfil del iris pintado de negro, indicando la policromia del emblema heráldico. Posee un yelmo con lambrequines[6] de gusto rococó. Estaba culminado por una corona como timbre[7]. Fue arrancada durante la Segunda República en base al acuerdo plenario de 21 de

5 MADOZ, Pascual (1847). *Diccionario geográfico, estadístico, histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, Madrid: Tipográfico Literario Universal, p. 633.

6 Son ornamentos que forman parte del timbre, de aspecto similar a una cortina atada al yelmo por encima y detrás del escudo de armas. En concreto son penachos, hojas o cintas, a menudo entrelazadas. Wikipedia.org.

7 En heráldica, se denomina **timbre** a la insignia que se coloca en la parte superior de un escudo de armas para indicar el grado nobiliario de quien lo posee. Wikipedia.org.

enero de 1933 en el que "*Se acordó por unanimidad se hagan desaparecer de los edificios públicos cuantos emblemas de la Monarquía, puedan subsistir en los mismos*"[8]. Este escudo está cuartelado apareciendo no sólo las armas de la familia Rovira sino también las de otros tres linajes que emparentaron con ellos.

En el 1º cuartel (superior izquierda) aparecen las armas de la familia **Rovira**. Tradicionalmente y según Mas y Gil[9] el escudo de esta familia estaba cuartelado, disponiendo en el 1r y 4º cuartel un roble atravesado su tronco por una saeta, mientras que en el 2º y 3r cuartel se halla un águila coronada que surmonta a ocho puntos. Sin embargo, en este caso pueden contemplarse "las figuras de dicha composición, aunque mal ordenadas, porque van puestas en faja, en el primer cuartel del blasón"[10].

En el 2º cuartel (superior derecha) se halla el escudo de los **Almunia**, "con sus pinos y medios vuelos cuartelados en sotuer"[11].
En el 3r cuartel (inferior izquierda) aparece el escudo de los **Espí**, "que corta su escudo poniendo en la primera partición una espina y en la segunda campo ajedrezado o jaquelado"[12].

Escudo de la casa Rovira.

En el 4º cuartel (inferior derecha) se encuentra el escudo de los **Descals**, "viene distinguido por una escalera que sostiene dos canes"[13].

La familia Rovira también empleó un emblema más sencillo: en campo de oro un roble de sinople, con el tronco atravesado por una flecha de gules. Este escudo será el utilizado por Don José Rovira Bellón cuando el 15 de marzo de 1873 ante el notario Vicente Sala Planelles realizó su testamento en sobre cerrado que será lacrado con cinco sellos en los que se estampó su escudo nobiliario.

Para el arquitecto Marius Bevià[14] la fachada presenta elementos que la pueden encuadrar "*en la segunda mitad del siglo XVIII, en los años más cercanos a final de siglo*". Esta opinión quedaría corroborada si consideramos que en el escudo se hallan tres linajes que se unirán a la familia Rovira: Espi, Descals y Almunia. La última unión dinástica se produjo con la boda de Buenaventura Rovira Rovira con María Almunia Llacer de Alcoy en el último cuarto del siglo XVIII.

Por el cabildo del 9 de octubre de 1786 conocemos que los regidores tienen que responder a un Real Acuerdo sobre la relación de nobles e hidalgos de la ciudad. Para ello aportan diferentes tipos de documentación para certificar la existencia de estos nobles. Sin embargo, en relación a la familia Rovira se indica que "*haver dicho escudo de armas antiguo sobre las*

8 Archivo Histórico Municipal de Xixona (AHMX), Acta capitular 21 de enero de 1933, *Libro de actas capitulares 1931-1935,* sig. 478.

9 MAS GIL, Luís (1977). "El blasón de los Rovira", *Programa de Fiestas de Moros y Cristianos de Xixona*, Xixona: Asociación de San Bartolomé y San Sebastián.

10 *Ibidem.*

11 *Ibídem.*

12 *Ibídem.*

13 *Ibídem.*

14 BEVIÀ, Màrius, Memoria Justificativa de la rehabilitación de la Casa Rovira de Xixona.

puertas de la casa del Mayorazgo de Don Juan Rovira, pero no consta de resebimiento ni gosa de Hidalguía"[15]. Por ello podemos pensar que la familia Rovira tenía en su casa de la calle El Vall un escudo heráldico. Ciertamente el 5 de julio de 1748 Don Francisco Rovira había presentado un escrito ante el Ayuntamiento "*a fin de que la familia de los Rovira pueda usar libremente en sus cosas propias de un escudo de armas*"[16]. El consistorio acordó que no era competente en ello y pedía solicitarlo a instancias superiores. Es por ello que en 1748 no se atreverían a colocar el escudo heráldico en la fachada esperando a que resolviera la instancia superior. Por ello hay que pensar que el escudo se colocaría entre 1749 y 1786, pero más cerca de esta última fecha.

El escudo está considerado BIC por imperativo de la Ley (disposición adicional primera LPCV) Escudos, emblemas, piedras heráldicas, rollos de justicia, cruces de término y piezas similares de interés histórico-artístico Decreto 571/1963, con antigüedad superior a 100 años, es decir, anteriores a 1863. No está inscrito en el listado de la Generalitat Valenciana a fecha actual. El ámbito de protección BIC se extiende a toda la fachada principal de la calle El Vall.

Debido al paso del tiempo y a la acción de agentes atmosféricos y biológicos (animales y humanos) la fachada y en especial la portada y el escudo presentaban restos de hollín inserto en el poro, costra negra y manchas, costra de morteros y cementos y grafitis.

Los restos de la acción antrópica son los grafitis. Se han podido distinguir de dos tipos: unos de carácter histórico realizados con sanguina, de tono rojizo y que han sido considerados parte histórica del bien por lo que se han mantenido y otros más recientes, realizados con productos modernos en tonos negros y azules que han sido suprimidos.

Ahora seguidamente nos desplazamos por la misma acera hacia el sur una casa más abajo.

GRAFITIS DE LA FACHADA QUE NARRAN LA HISTORIA DE LA CALLE EL VALL

Entre estos grafitis históricos se hallan una buena cantidad de números que narran la historia de la calle El Vall y sus diferentes numeraciones a lo largo de la historia.

EI NOMENCLÁTOR Y EL NÚMERO 67

En la zona inferior izquierda de la fachada se halla un azulejo de 20 x 20 cm de fondo blanco sobre el que se ha estampado en manganeso el número 67.

La Real Orden de 30 de noviembre de 1858 estableció los criterios para la numeración de las casas y rotulación de calles. Los alcaldes disponían de dos meses para iniciar la numeración y rotulación según el método seguido en Madrid. El sistema se basaba en la numeración por aceras: la izquierda con números impares y la derecha con los pares. Para iniciar la numeración se tomaba como centro la casa consistorial y partiendo en círculo se iban numerando y rotulando las casas y calles, de manera que el comienzo de la calle era la entrada más cercana al edificio del Ayuntamiento. En aquel tiempo la calle del Vall comenzaba en el punto de unión de las calles Mare de Déu de l'Orito y les Parres, es decir incluía las actuales calles Josep Hernández Mira y el Vall. Es por ello que en el padrón de habitantes de 1861 ya aparece la casa con el número 67.

LA NUEVA CARRETERA Y EL NÚMERO 63

La aprobación de una nueva carretera que unirá Alicante con Xátiva pasando por la Carrasqueta según una Real Orden de 24 de mayo de 1864 cambiará la fisonomía urbana de Xixona y el trazado de la propia calle el Vall. El nuevo viario pasaría por el este del casco medieval y en las cercanías del cauce del río Coscó. Ahora la principal calle que atravesaría la carretera sería la calle del Vall, pero en las cercanías del portal de la Vila habría que diseñar un nuevo camino, que circularía casi paralelo a la calle Mare de Déu de l'Orito; aunque a una cota mucho más

15 AHMX, "Acta del cabildo del 9 de octubre de 1786", *Libro de actas capitulares 1778-1787*, sig. 455.

16 AHMX, "Acta del cabildo del 5 de julio de 1748", *Libro de actas capitulares 1747-1750*, sig. 449.

Portada principal de la casa Rovira.

baja y por una zona de huertos. Esta alternativa implicaba no sólo el diseño de un nuevo trazado, sino también la roturación de zonas de huertos y la expropiación y derribo de diferentes casas de la calle del Vall, para hacerlo posible.

El 15 de marzo de 1874 el concejal Miguel Aracil Sirvent previendo los posibles problemas derivados del aumento del tránsito por la calle El Vall, que podrían impedir la normal celebración del mercado semanal de los martes, solicitó al Ayuntamiento que acordara la construcción de una plaza de mercado, para la cual era necesario expropiar los huertecillos de Don Constantino Aracil Herrero y Doña Manuel Aracil Eximeno y sus alrededores por ser una zona anexa a la calle El Vall y un espacio situado entre la calle Mare de Déu de l'Orito y el nuevo trazado de la carretera. Así es como nacería la principal arteria de la ciudad, la avinguda de la Constitució-La Plaça.

Entre finales de 1879 y 1880 se procedió a la expropiación y el derribo de los edificios de los números 27, 29 y 31 de la calle El Vall y por otro, la urbanización del nuevo viario, que con el tiempo será la actual calle Alcoi.

Esto supuso un cambio en la numeración de la calle El Vall y en el padrón de habitantes de 1888 la casa de la familia Rovira, ahora habitada por Alfonso Rovira Ladrón de Guevara y su esposa Manuela Aracil Gimeno, tiene el número 63. Número que quedaría estampado sobre la fachada en sanguina a la izquierda de la puerta de entrada y que tras la restauración acertadamente se ha mantenido.

EL CAPITÁN HERNÁNDEZ MIRA Y EL NÚMERO 39

El 21 de agosto de 1921 a los pocos días de conocerse en Xixona el fallecimiento en acto de servicio en Monte Arruit del capitán José Hernández Mira[17] el Ayuntamiento decidió homenajearlo dando su nombre a la calle donde él nació, el carrer del Vall. Por ello se acordó por unanimidad "*dándose el nombre de la calle de Capitán Hernández Mira al trozo de la calle de Canalejas, que comprende los números 1 al 23 y del 2 al 14, duplicado, en el que se halla situada la casa en que tuvo lugar el nacimiento del caballero militar, cuya muerte, entristece el*

17 GARRIGÓS SIRVENT, Bernardo (2022), "El desastre de Annual y José Hernández Mira ", *El Programa*, Xixona: Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, pp. 180-191.

ánimo de esta ciudad"[18]. La calle, que en aquel tiempo recibía el apelativo de Canalejas, en memoria del presidente del Gobierno José Canalejas Méndez, asesinado el 12 de noviembre de 1912[19], vio reducido considerablemente su tamaño, por lo que hubo que ser renumerada.
Así la casa Rovira pasó a ser el número 39 y en 1925 en el Registro Fiscal de todos los edificios y solares que radican en este término municipal se indica que su propietario es José Rovira de la Torre, que estaba domiciliado en la casa colindante del número 41. José era sobrino de Alfonso Rovira Ladrón de Guevara. Así quedó reflejado con un grafito en manganeso a la mano izquierda del dintel de entrada.

LA CALLE GENERALÍSIMO FRANCO Y EL NÚMERO 24

Tras la Guerra Civil las autoridades franquistas decidieron unir las calles El Vall y Alcoi para crear un viario que fuera desde el puente de Alicante hasta el puente de Alcoi, constituyéndose en la calle más larga de la localidad y otorgarle el nombre de Generalísimo Franco. La calle comenzaría su numeración en el puente de Alicante, por lo que la casa Rovira cambió de numeración pasando ahora a ser el número 24.

EL CARRER DEL VALL Y EL NÚMERO 37

En 21 de julio de 1983 el pleno municipal acordó devolverle el nombre a la calle El Vall, pasando ahora el edificio a tener el número 37, que es el que aparece en el centro del dintel de la puerta sobre una placa de hojalata.

Los **balcones** tienen poco espesor y se apoyan en la fachada con pletinas de hierro que sujetan baldosas cerámicas que harían el piso del balcón. Un elemento que sorprende es la escasa entidad de la forja empleada para los balcones (barras macizas de cuadradillo) si la comparamos con la utilizada en la casa contigua de la familia Aracil, mucho más elaborada.

Sin embargo; destaca **la carpintería** de madera utilizada en los balcones. Está formada por hojas practicables que se subdividen mediante tableros. Como decoración en su superficie se han empleado formas curvas y contracurvas que se podrían considerar como propias del final del barroco y que se han mantenido y restaurado.

A continuación los visitantes entrarán en la casa Rovira y mirarán el recibidor.

INTERVENCIONES Y REHABILITACIONES DEL EDIFICIO

La casa Rovira ha sido fruto de un buen número de intervenciones y reparaciones a lo largo de su historia. La última intervención de envergadura anterior a la actual se produjo en 2002. Esta intervención consistió en la consolidación estructural, la sustitución de la totalidad de los forjados leñosos por otros de hormigón armado manteniendo la estructura portante de muros de carga, la construcción de una nueva escalera y del hueco para un ascensor y la reparación de la cubierta. El proyecto fue redactado en el año 2001 por la empresa consultora VIELCA INGENIEROS SA y la arquitecta Carmen Mellado Vera. Esta obra fue realizada bajo la dirección facultativa de Ángel Vaillo Oliveras y Juan José Díaz Martínez, miembros de la oficina técnica del Ayuntamiento de Xixona. ECISA fue la empresa contratista. El presupuesto inicial de estas obras se cifró en 600.000€.

Las obras actuales comenzaron a finales 2019 y tenían un plazo de ejecución de 9 meses que se han prolongado casi dos años y medio debido a la pandemia mundial, a las demoras en el suministro de algunos de los materiales y a la subsanación de algunas deficiencias. Las obras han consistido en la mejora de la cimentación del edificio, el acondicionamiento de las salas, cerramiento e instalación del ascensor y rehabilitación integral de las fachadas.

El coste inicial se estimaba en 1.155.886,67 € de los que 950.000€ fueron aportados por la Diputación Provincial de Alicante.
La empresa encargada de realizar las obras ha sido Lorquimur. El proyecto inicial fue obra de Marius Beviá. Su adaptación para acoger la bi-

18 AHMX, "Acta capitular del 21 de agosto de 1921", *Libro de actas capitulares 1917-1923*, sig. 476.

19 El 8 de diciembre de 1912 la calle El Vall cambió su nombre por José Canalejas.

blioteca municipal fue realizada por San Juan Arquitectura y el arquitecto director de la obra Santiago Varela Rizzo ha realizado dos proyectos modificados.

PLANTA BAJA 0

Vestíbulo (Planta 0) de la casa Rovira.

El acceso a la casa Rovira desde la calle el Vall se realiza a través de la planta baja (0) que presenta un gran vestíbulo de 43,23 m2 de dos crujías separadas por un arco de medio punto que descansa lateralmente sobre dos contrafuertes/pilastras con molduras de orden toscano de mampostería enlucidas con mortero. Este vestíbulo presenta una mayor altura que el resto de plantas con sus 4,50 m. En esta sala se encuentra el mostrador de préstamo.

PLANTA PRIMERA

A mano derecha una pequeña escalera da acceso a la planta primera. En ella encontramos un distribuidor que a mano izquierda nos lleva hasta la escalera del edificio que recibe cierta iluminación por una serie de ventanas abiertas en la pared lateral que da al carreró de les Monges. En la actualidad la escalera queda fuera del eje principal que marca el vestíbulo y no juega un papel relevante en la composición global de la edificación. La distribución de la escalera es fruto de la reforma integral del edificio acontecida en el año 2002.

La planta primera posee una sala que da directamente a la ventana de la planta baja de la calle el Vall, donde se halla la sección Juvenil y una habitación con ventanas que dan a la fachada del patio, en la que se encuentra la sección infantil.

Seguidamente los visitantes descienden por la escalera para ir a la planta menos uno.

Pavimento del acceso al patio de la casa Rovira.

PLANTA -1, EL SÓTANO

En el sótano en el vestíbulo que comunica el edificio con el patio se ha recuperado el pavimento hidráulico que había en el salón de plenos del Ayuntamiento de Xixona y que fue retirado como consecuencia de las obras del edificio municipal realizadas a principios del siglo XXI y que fueron inauguradas el 20 de enero de 2009. Este pavimento data de finales del siglo XIX cuando fue construido el edificio del Nuevo Casino de Xixona en 1887. Está compuesto por motivos geométricos en tonos rojos y verdes.

Después los visitantes ascenderán a la planta 2, planta principal de la edificación, y pararán en el recibidor junto al ascensor.

SEGUNDA PLANTA

Esta planta presenta un mismo nivel entre la fachada de la calle El Vall y la fachada al patio. Nada más acceder a la planta hay que fijarse en la zona del ascensor.

Pintura mural de la planta 1 de la casa Rovira.

PINTURAS MURALES

En la segunda planta en la zona del distribuidor se han encontrado restos de pinturas murales bajo la capa de pintura azul. La restauración ha consistido en retirar dicha capa, limpiar y consolidar los restos de pintura para que fueran visibles desde el ascensor de cristal. Se trata de una greca con un motivo vegetal en tonos amarillos y dorados remarcado su contorno con color negro. En su parte inferior aparece una línea dorada como marco de la cenefa. Podrían datarse a finales del siglo XVIII o inicios del siglo XIX. Las pinturas se pueden contemplar a través del cristal del ascensor y si este no se encuentra en dicha planta.

Los visitantes continuarán su visita pasando a la sala principal de la edificación situada en esta segunda planta en la zona cuyas ventanas dan a la calle El Vall.

Esta es la sala principal del edificio en la que se pueden ver la excelente carpintería de las ventanas y de las puertas. Es una sala con una gran altura. En ella se ha dispuesto la sección de adultos de la biblioteca.

LA FAMILIA ROVIRA

En la documentación aparece como Rovira, Ruvira o Sarrovira.

Según algunas fuentes Guillem y Pere Sarrovira llegaron a nuestras tierras acompañando al rey Jaume I procedentes de Cataluña. La familia Rovira repobló el reino de Valencia. Su asentamiento se puede seguir de norte a sur: 1240 Catí (Castellón), 1248 Torrent, 1248-1249 Xátiva, 1263-64 Alcoi, 1286-1326 Burriana, 1290-95 Cocentaina. En 1272 Guillem Rovira recibió la confirmación de una donación de casas en Olocau.

Durante el siglo XIV se expandirán por un mayor número de ciudades valencianas: Morella (1306-1345), Valencia (1306-1316), Gandía (1373), Xábia (1381), Olocau del Rei (1396).
En 1315, 1316 y 1317 Bernat Sarrovira era baile de Alicante.

Parece ser que a Xixona llegaron a principios del siglo XV; puesto que en el libro de contabilidad del Justicia de Xixona donde se anotaron las multas impuestas en 1413 aparece Bertomeu Rovira, quien ha satisfecho la cantidad de 4 dineros, por una sanción de 10 sueldos que tenía que pagar a Jaume García[20]. Este mismo señor apareció unos años después en el listado para el pago del impuesto del morabatí de 1421[21]. Conocemos que en 1501 vivía en Xixona Jacobo Rovira[22], posiblemente tejedor, en la zona del Raval junto con las tierras de Domingo Mira y Elisabet Ferri y el callejón que llevaba a la zona de los huertos.

20 GUINOT, Enric (1996). "Sobre l'activitat de la Justícia a un menut poble valencià d'inicis del segle XV: Xixona (1413)", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia medieval nº 10*, Alicante: Universidad de Alicante, p. 76.

21 GUINOT, Enric (1999). *Els fundadors del Regne de València*, València, Editor Eliseu Climent, 1999, tomo 2, p. 632. (Fuente Morabatí del 1241 A.R.V.M. Racional, nº 11.781).

22 VERDÚ CANDELA, José H (1986). *Lo retrobament (Sexona, Xixona, Jijona: Recuperación de una villa real aún reconocible en sus monumentos, a través de su Archivo de Protocolos Notariales. siglos XV y XVI)*, tesis doctoral inédita defendida en la Universidad Politécnica de Valencia en octubre de 1986, pp. 293-296. Anexo 3. Transcripción del protocolo de Jaume Aracil 1501-2, acta 17, p. 21.

Escudo de la familia Rovira.

Detalle de unas de las puertas de la casa Rovira.

Según el censo de población de 1510[23] en Xixona vivían las siguientes personas con el apellido Rovira: Jaime, Bernat, Bertomeu, Joanot Rovira, fill de Joan y Joan Rovira, major, estos dos últimos serían familia y Francesc Rovira. Este último podríamos decir que llevaría la voz cantante, puesto que tenía una cierta posición de relevancia en la sociedad basada en la tenencia de una importante cabaña ganadera censada en ese mismo año en 950 cabezas de ganado lo que le aupó al segundo lugar de los ganaderos locales. Además, Francés había sido elegido Mostassaf en 1512 y será Jurat en cap en 1528. Estaba casado con Delfina Miquel. Su hijo Abdon Rovira Miquel al casarse con Jerónima Aracil, se emparentó con una de las familias más poderosas de inicios del siglo XVI.

Este fue el inicio de una política matrimonial encaminada a fortalecer las uniones con las familias más poderosas como pudieran ser los Picó, García y Espí.

Pero no sólo eso; sino que los descendientes de Juan Bautista Rovira Aracil se emparentaron con familias linajudas foráneas de Onteniente (Sanz de Llosa y Pascual de Pobil) o de Alicante (Torres, Salafranca). Una de las líneas que más éxito tendrá será la encabezada por el bisnieto de Juan Bautista Rovira Aracil, Esteban Rovira Torres[24]. Esteban nació en Xixona el 5 de marzo de 1670 y llegó a ser regidor de nobles de la ciudad de Alicante y maestrante de Valencia.

A lo largo del siglo XVII los miembros de la familia Rovira irán consiguiendo cuotas de poder más elevadas en las instituciones locales, pero no coparán el poder que se lo reparten diferentes familias teniendo la primacía la familia Aracil. Por ejemplo, Joan Batiste Rovira fue Justicia en 1617, o Bernat Rovira Picó fue conseller, desde 1644 hasta 1675, Mostassaf 1647 y 1650; Cequier 1649; Jurat primer 1655 o Francés Joan Rovira (major) Sequier 1686; Conseller sach menor 1688 a 1706; Jurat tercer en 1693; Jurat segon en 1694. Después de la Guerra de Sucesión y tras el apoyo a la causa borbónica pasará a ser regidor.

En el primer cuarto del siglo XVIII conocemos por el padrón del Equivalente que las diferentes ramas de la familia Rovira sienten especial predilección por asentarse y vivir en el carrer del Vall. Entre los que poseen una casa con huerto, que podría corresponder con la actual casa Rovira está Esteban Rovira y Torres de Alicante, cuya casa tiene un valor de 600 l, una auténtica fortuna, pero quien sólo tiene como propiedades en nuestra ciudad una heredad en la partida de Bugaya y quien hace gala de su poder económico convirtiéndose en el prestamista de las clases altas de Xixona.

Para el devenir de la rama de la familia Rovira es muy importante su unión con la familia Descals hecho que se produjo a principios del siglo

23 GALIANA CARBONELL, Fernando (1995). *Historia de Jijona I*, Alicante: Caja de Ahorros del Mediterráneo e Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, pp.199-201.

24 Para seguir su antecedentes y descendientes HURTADO ÁVAREZ, Ernesto (1983). *Esbozos genealógicos nobiliarios relativos a Alicante*, Alicante: Caja de Ahorros Provincial de Alicante, pp. 293-298.

XVI. Estas uniones matrimoniales continuaron en el último cuarto del siglo XVII con la familia Espí. Así se produce el matrimonio entre Jacinto Rovira y Crisanta Maria Espí, quien aporta tierras y propiedades en el actual término de la Torre de les Maçanes, entre ellas la Casa Alta y una serie de tierras en les Alcoyes, que hace que la familia Rovira actúe de facto como su señor.
A principios del siglo XVIII con la boda de Andrés Rovira Espí con Francisca Rovira Descalz se cerrará la unión dinástica entre estas tres familias: Espí, Scals y Rovira. Será el hijo de Andrés y Francisca, Buenaventura Rovira Rovira quien se case con María Almunia Llacer de Alcoy en el último cuarto del siglo XVIII y sellé a las cuatro familias que quedarán inmortalizadas en el escudo que aparece en la fachada del edificio.

A lo largo del siglo XIX la fortuna de la familia irá disminuyendo, a pesar haberse casado José Rovira Bellón con María de la Encarnación Ladrón de Guevara de Lorca, quien dió más lustre a su apellido. Lo cierto es que serán sobrepasados en fortuna y gloria por las familias Scals, Igual&Garrigós[25] (señoreta de Segorb), Soler Cortes&Aracil (Baronía de Soler).

A finales del siglo XIX José Rovira Bellón (Cartagena 1-8-1810 & Xixona 16-3-1877) tenía aún un importante patrimonio con propiedades bien reconocibles por todos los jijonencos como:
1-La heredad denominada el **Albarral** en la partida de la Serratella, valorada en 111.962 pesetas.
2.-El **Molino de Casalet**, en Montnegre de Arriba, valorado en 46.092,50 pesetas.
3.-La hacienda titulada **la Cueva** en la partida de Bugaya de este término, tiene casa de labor, cubo, bodega y corrales,etc, valorada en 40.750 pesetas.
4.-El **Mas de Rovira** en la partida de la Canal, valorado en 23.490 pesetas.
5º.-Una casa habitación con huerto anexo situada en la **calle del Vall** de esa ciudad número 67 de policía, valorada en 15.000 pesetas.
6.- La heredad denominada **Solana** en la partida de Nuches, valorada en 14.050 pesetas.
7.-La finca **Monterri** en la partida del Espartal, valorada en 4.925 pesetas.
8.-Un terreno solar denominado **la Torre**, sito en el términos de Torremanzanas y punto llamado del castillo, en cuyo solar se hallan enclavadas dos casas (la actual Casa Alta) , valorado todo en 500 pesetas.
9.-Un trozo de tierra secana en la pedanía de Purias **(Lorca)**, valorado en 242 pesetas.
10.- 1.500 pesetas, importe de los frutos y muebles encontrados en la casa del causante al tiempo de su fallecimiento" TOTAL 258.512 pesetas.

En esta segunda planta en la sala cuyas ventanas dan al patio se halla una zona dedicada a la hemeroteca con ordenadores para realizar cualquier tipo de consulta.

Seguidamente los visitantes subirán a la tercera planta.

TERCERA PLANTA

Se trata de una planta especial mucho más pequeña que las anteriores; pues sólo tiene fachada a la zona del patio y se halla entre la segunda y cuarta planta del edificio. En ella se ha dispuesto una pequeña sala para realizar presentaciones de libros, audiovisuales, conferencias y reuniones.

LOS ROVIRA TURRONEROS

No es cierto que la familia Rovira propietaria de la casa señorial del carrer El Vall se dedicara a la producción de turrones y dulces y fuera los antecesores de la factoría Primitivo Rovira e hijos. Evidentemente comparten un mismo tronco familiar, pero la separación de sus ramas se produjo posiblemente en plena edad moderna.
En el siglo XIX la familia Rovira propietaria de la casona de la calle El Vall mantenía su espíritu nobiliario basando principalmente su fuente de ingresos en las rentas obtenidas por la explotación de sus tierras. La familia fue perdiendo patrimonio al dividir parte de sus propiedades entre sus descendientes. En ningún momento

25 BERNABÉ RUIZ, José (2001). "Los Igual-Garrigós: semblanza de una familia de Senyorets", *El Programa*, Xixona: Asociació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, pp. 181-186.

vislumbraron, al igual que la mayoría del resto de familiar nobiliarias locales: García, Aracil, Descals, el futuro que tendría la inversión en una actividad manual, impropia de nobles, como sería el turrón.

La dedicación turronera de la familia de Primitivo Rovira hay que buscarla en los hijos de Pascual Rovira Llinares nacido en 1786 y fallecido el 2 de enero de 1858. Estuvo casado con Vicenta Carbonell Pérez natural de Tibi. Entre sus hijos, que encaminaron sus destinos al mundo del turrón estaban: Luis (1821), Carmelo (1831) y José Antonio (1836) Rovira Carbonell. Curiosamente el gusanillo turronero les entró al casarse con sus esposas cuyos padres y tíos eran confiteros y turroneros.

Carmelo Rovira Carbonell se casó con Teresa Ramos Galiana (1838) hija de Vicente Ramos Sirvent y Teresa Galiana Picó, quien ya ejercía de turronero a principios del siglo XIX. Hermanos de Teresa fueron los también turroneros José (1848), quien en 1887 vendía en Valencia y Francisco (1858) Ramos Galiana, quien en 1887 vendía en Alicante.

Por su parte José Antonio Rovira Carbonell (1836) se casó con Filomena Xerez Hernández (1848) cuyo hermano José (1856) fundó una saga familiar y tenía su obrador en la calle La Vila 26. En 1881 lo encontramos vendiendo en la transitada calle Mayor de Alicante.

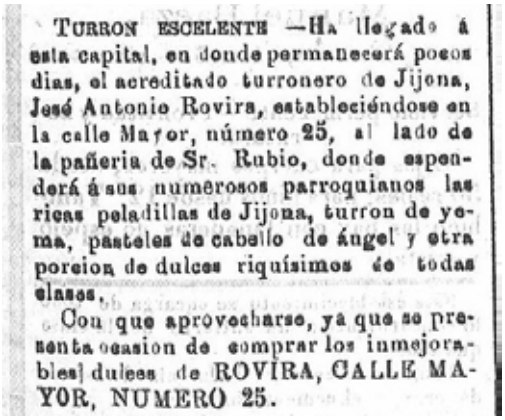
TURRON ESCELENTE —Ha llegado á esta capital, en donde permanecerá pocos dias, el acreditado turronero de Jijona, José Antonio Rovira, estableciéndose en la calle Mayor, número 25, al lado de la pañeria de Sr. Rubio, donde espenderá á sus numerosos parroquianos las ricas peladillas de Jijona, turron de yema, pasteles de cabello de ángel y otra porcion de dulces riquísimos de todas clases.

Con que aprovecharse, ya que se presenta ocasion de comprar los inmejorables dulces de ROVIRA, CALLE MAYOR, NUMERO 25.

Anuncio de turrones y dulces de José Antonio Rovira publicado en El Graduador del 15 de diciembre de 1880.

Luis Rovira Carbonell se casó con María Soler Galiana hija de Antonio Soler Pico, "maestro sucrero", como aparece en la documentación, y sobrina de Matias Soler Picó, mestre turronero, cuyos descendientes introdujeron la producción de turrones y dulces en Biar. Luis Rovira falleció con 34 años asumiendo la dirección de la empresa turronera María que supo encumbrar a esta pequeña factoría y crear una saga de turroneros encabezada por sus hijos Graciano y Primitivo Rovira Soler.

LA FAMILIA ROVIRA Y EL MILACRE DE SAN SEBASTIÁN

En la sesión plenaria del 29 de junio de 1786 el regidor Don Vicente Picó informó sobre un serio problema derivado de la organización de las festividades de San Sebastián, de la cual se encargaba cada año un regidor siguiendo un estricto turno. El regidor dijo a los presentes "*que el capitular a quien tocava ese año el encargo a pedido a la Ciudad le exonerase de ello, reparando tan proxima la festividad de Lagrimas de dicho santo por manera que si prontamente no se da providencia para solemnizarla corre peligro de que no se haga por falta de tiempo y de sujeto que se encargue de ello(...)* Los capitulares *"acordaron de una conformidad que reservandose la Ciudad las funciones ordinarias del dia del santo y el de sus lágrimas esto es sermón, procesión y oficio de dichos dias se encargue lo extraordinario dichas festividades y demas que ceda en culto de dicho santo a Don Manuel Rovira y a Don Juan Rovira de Francisco a quienes se les confiere todas las facultades para que de conformidad con el cura de esta parroquial dispongan lo que estimaren conveniente para le culto y mayor solemnidad de las festividades y demas en obsequio de dicho santo y aumento de su capilla y ornato de ella*"[26].

Esta acta testimonia que a finales del siglo XVIII el Milacre de San Sebastián, el 24 de julio se conmemoraba con un programa de actividades religiosas idéntico al actual, misa y procesión general. Se trata de una festividad sufragada por el consistorio municipal por lo que además tenía que correr con la coordinación de las actividades

26 AHMX, "Acta capitular del 29 de junio de 1786", *Libro de actas capitulares 1778-1787*, sig.455.

lúdicas y religiosas con el cura párroco. Es por ello que el regidor encargado de ello asume una gran responsabilidad y si su actividad era del gusto de los jijonencos, sin lugar gana un gran prestigio social. De ahí que no hubiera ningún problema en sustituir al regidor indispuesto por los miembros de la familia Rovira, Manuel y Juan Rovira de Francisco.

Finalmente, el visitante tras subir la escalera o coger el ascensor llegará a la planta cuarta.

PLANTA CUARTA

Planta cuarta de la casa Rovira.

El visitante entrará en la sala d'investigadors que corresponde a la segunda planta de la fachada de la calle El Vall. Es una sala situada encima del gran salón de la primera planta de las mismas dimensiones, pero de menor altura.

VENTANA DEL SIGLO XVIII

Nada más entrar en la pared lateral que da al carreró de les Monges existe una ventana de madera bastante antigua, que tras su restauración está protegida por un cristal.

Presenta doble hoja y dos contraventanas pequeñas con cristales en la zona superior de los postigos. Su estado de conservación era deficiente puesto que le faltaban acabados, zonas de superficie y presentaba algunas remodelaciones estructurales. Sobre la ventana se han realizado tratamientos de limpieza, eliminación de restos biológicos y concreciones, además de tratamientos de curación anti xilófagos. También se ha restituido su color verde.

ANTONIO ROVIRA ALMUNIA (10-9-1777-12-7-1801) Y EL DESASTRE DEL SAN CARLOS.

Dibujo del navío Real Carlos.

A principios del siglo XIX la hegemonía europea se dilucidaba en el mar. Las flotas hispano-francesa e inglesa se batían en las aguas cercanas a Cádiz. El 13 de junio de 1801 se produjo la batalla de Algeciras donde la coalición hispano-francesa salió victoriosa. Tras la derrota la escuadra inglesa se refugió en Gibraltar con el objetivo de ser reparada rápidamente y estar lo antes posible lista para el combate. La flota aliada quedó en Algeciras a la espera de trasladarse a Cádiz. El 11 de julio la hispano-francesa se dirigía a Cádiz en una formación paralela seguida de cerca por la flota inglesa. Aprovechando la noche el navío inglés *Superb* realizó una maniobra que le permitió aproximarse a los barcos españoles *San Carlos* y *San Hermenegildo*. Rápidamente atacó al *San Carlos* provocando fuego en cubierta y haciéndole virar hacia el *San Hermenegildo*, quien lo confundió con un navío inglés y abrió fuego. El resultado final fue la explosión de ambos navíos y la pérdida de casi 1.700 vidas humanas.

Entre los fallecidos se hallaba don Antonio Rovira y Almunia, alférez de fragata, hijo de Don Buenaventura Rovira Rovira y María Almunia Llacer. En el momento del fallecimiento María Almunia era viuda y llevaba las riendas de la poderosa familia Rovira.

Al año del triste suceso de la defunción de su hijo inició gestiones con la finalidad de cobrar la posible indemnización. Así el 8 de julio de 1802 ante el notario de Xixona Vicente Miralles Mira concedió poderes "al D*oct*or D*o*n Ant*oni*o Galiana, diácono, catedrático de Matemáticas en la Universidad de la ciudad de Valencia"[27], para que en su nombre hiciera las gestiones oportunas ante las autoridades. Las gestiones realizadas por Antonio Galiana debieron ser infructuosas puesto que el 27 de enero de 1814 ante el notario de Xixona, Vicente Miralles Mira volvió a conceder poderes a Antonio Galiana para que "a nombre de la otorgante y representando su propia persona, acciones y d*erech*os, solicite la cobranza de las pensiones, así corrientes como vencidas, tanto del Monte Pio Militar, con que fue agraciada la otorgante por la muerte del Alférez de fragata D*o*n Antonio Rovira y Almunia, su hijo quando fue incendiado el navío Real Carlos como las que por razón de Madre viuda del mismo le pertenezcan"[28]. Desconocemos el desenlace de estas gestiones.

A la entrada de las plantas primera, segunda y tercera se encuentran unos paneles decorados con motivos geométricos realizados y firmados por Santiago Varela Rizzo y Santiago Varela Botella en los que siguiendo conceptos de arte moderno se juega con los volúmenes y con las luces y sombras. Estos paneles permiten al visitante conocer en qué planta se encuentran y son una apuesta por el arte contemporáneo dentro de un edificio mucho más clásico.

Tras contemplar esta última planta se dará por terminada la visita. NOTA: Remarcado en azul las indicaciones sobre el recorrido de la visita.

Bernardo Garrigós Sirvent
Cronista oficial de Xixona

Panel artístico de la tercera planta de la casa Rovira.

27 AHMX, "Acta notarial del 8 de julio de 1802", *Protocolo notarial de Vicente Miralles Mira*, sig. Jijona 200.

28 AHMX, "Acta notarial del 27 de enero de 1814", *Protocolo notarial de Vicente Miralles Mira*,sig. Jijona 206.

MONTNEGRE
CONFLICTOS POR EL AGUA PARA RIEGO

En los primeros días del mes de enero de 2023 tuvo lugar en la Ciudad de Jijona un acto cultural de gran contenido emotivo e histórico, como fue la presentación del libro, de la colección L´Ordit (publicaciones de la Universidad de Alicante) titulado MONTNEGRE, UN RIU, UN TERRITORI UN PAISAJE, de los autores Jorge Payá y Asunción Brotóns.

El libro abarca multitud de detalles como comunicaciones, fauna, flora del territorio y vivencias del devenir cotidiano de sus habitantes, en el que han participado en su redacción, independientemente de sus promotores y autores principales, Jorge y Asunción, conoce dores del territorio y de las familias que lo poblaron años ha, así como moradores actuales.

No voy a citar a todos los que han intervenido en su elaboración, pues figuran en el propio libro junto a los temas que han desarrollado cada uno de ellos, pero si nombraré alguno muy conocido de todos nosotros como Bernardo Sirvent Coloma, Bernardo Garrigós y Victor Blay.

Durante su lectora me ha venido a la memoria un hecho no muy conocido que tuvo lugar en este territorio como causa de los muchos conflictos que, por el agua para riego, que a raíz de la construcción del Pantano, llamado inicialmente de Alicante, y con posterioridad de Tibi, alteraron la plácida convivencia de los agricultores del río.

El comentado Pantano empezó a construirse en 1579 y sus obras finalizaron en 1593.
Con la construcción del Pantano, cuyo destino principal era llevar el agua que se embalsase para el riego de la llamada huerta de Alicante, de tierras fértiles, pero con carencia de este líquido elemento imprescindible para su desarrollo.

El agua que discurría por el río y que con la construcción del pantano era embalsada, provenía de vertientes y fuentes de Tibi, Ibi, Castalla y de las que emanaban del propio lecho del río.

Hasta la construcción de la presa los agricultores de Jijona y de Montnegre regaban sus campos y movían sus molinos harineros cuando lo creían conveniente y necesario ya que no existía ninguna regulación sobre posibles turnos para ello, todo merced a la construcción en el lecho del río de 15 presas, llamadas, antiquísimas que evitaban que, en época de crecidas, arrasasen sus cultivos.

Con la construcción del Pantano nació el llamado Sindicato de Riegos de la Huerta de Alicante que en su primer reglamento del año 1849 se había hecho constar que todas aquellas fuentes habían sido adjudicadas a la huerta, obviando servidumbres ancestrales de los habitantes de Montnegre, lo que motivó uno de los múltiples conflictos sobre la propiedad de las aguas y su predilección para su uso.

En aquel preciso momento empezaron a surgir las primeras fricciones entre los regantes del río y la huerta, sobre la propiedad de las aguas y los privilegios sobre el riego, ya que las de las 15 presas, llamadas, antiquísimas, consideraron lesionados sus intereses y privilegios ancestrales

y se oponían a que se les regulasen sus riegos, cuando siempre habían dispuesto de las aguas del río a su libre albedrío, simplemente el que marcaba sus necesidades, y no quisieron reconocer la autoridad del Sindicato.

Cuando aflorar un conflicto entre dos partes, ambas aportan sus razones y argumentos que, escuchados por separado tienen sus fundamentos, aunque comparados suelen presentar muchas dudas para interpretarlos, veamos:

En 1821 por R.D. del Rey Fernando VII se encargó al Ayuntamiento de Alicante la elección de una Junta con un Administrador y vocales éntre los pueblos con intereses en los riegos (ante ello los regantes del río entendieron que la competencia de la Junta se circunscribía al momento en que el agua procedente del río y Pantano entraba en la huerta y nada tenía que ver con las tantas veces comentadas 15 presas antiquísimas.

En 1823 al suprimirse la Junta del Pantano pasó a ser controlado por el Administrador del Real Patrimonio.

Cuando en 1840 se constituyen las juntas provinciales de gobierno pasó a depender de los regantes al no haber reclamado el Real Patrimonio sus derechos sobre él.

Luego si el pantano era controlado por el Administrador del Real Patrimonio y después por los usuarios, asumiendo las funciones y competencias del Administrador del Real Patrimonio, éstos aducían que era de su competencia la regulación del riego desde que el agua salía del Pantano y no desde que entraba en la huerta, queriendo ignorar los derechos ancestrales que esgrimían los de Montnegre.

Cuando, como he comentado, en 1849 y 1865 se aprobaron los reglamentos del Sindicato de Riegos de la Huerta, (haciéndolos sancionar por la máxima autoridad política de aquellos tiempos), basándose en el argumento anterior, reglamentaron que era él quien controlaba el riego desde que agua salía de la "paleta" del pantano e intentaron regular el riego, incluso de los agricultores del río.
La vigilancia era difícil y los regantes de Montnegre no respetaron los turnos de riego impuestos, ni la autoridad del Sindicato.

El conflicto estaba servido, tenía que estallar más pronto que tarde, y la chispa saltó.
El 17 y 18 de Julio de 1878, el periódico de Alicante El Graduador (uno de los dos periódicos que intentaron inclinar la opinión de sus lectores, como el Constitucional, hacia uno de los contendientes) publicó: **El Sindicato de Riegos en uso de sus facultades había dado las órdenes convenientes para dar curso a las aguas del Pantano. Al llegar éstas a la cuarta presa han sido cortadas por un grupo de labradores que hicieron retirar a los guardias. Éstos no pudieron contener las demasías d aquellas gentes, se dirigieron al pantano a cerrar la paleta encontrándose que les era imposible tomar esa determinación, no sabemos si por haberla roto o por otra causa. Lo cierto es que las aguas han discurrido sin haber regado los que tenían derecho a ello.**

Otra vez han sido desautorizados los mandos del Sindicato de Riegos, por los labradores del Montnegre y Jijona; otra vez la autoridad superior de la provincia se ha visto maltratada y desobedecida. Apenas transcurrido un mes en que sucedieran hechos tan graves como el de hacer replegar a la Guardia Civil a la Capital, y poner en movimiento fuerzas de este Instituto para que a ley se cumpliera, los regantes del Pantano de Tibi, sorprender a los guardias, les obligan a que ellos mismos corten las presas y recelosos de las últimas medidas que en aquella época se tomaron, como fue el cerrar la "paleta", rompen ésta y dejan que las aguas discurran por sus tierras confiados en que por pronto que el Sindicato tome sus medidas, no habrá quedado una gota de agua en el Pantano.

Ante esta noticia de prensa, el 20 de Julio de 1878 aparece un manifiesto con el título de "CUESTIÓN DEL PANTANO", La fuerza contra del derecho, que firmaron los jijonencos Francisco Soler, Constantino Aracil, Esteban Filliol, Miquel Aracil, Juan de Dios Soler y Sebastián Mira, impreso en la imprenta de Soler y Mira y que empezaba así**: Un Papel** (de esta forma calificaba al periódico) **que ve la luz pública en Alicante con el título de El**

Graduador, con fecha 17 y 18 del actual (julio de 1878) **ha estampado en sus columnas lo siguiente (**y narraba los hechos anteriores)

Y seguía el manifiesto: *En tiempos de carnaval la noticia podría revestir el carácter de broma de mal género, en las presentes circunstancias constituye un tejido de apreciaciones absurdas, una serie de hechos enteramente incorrectos entre los que resaltan calumnias groseras de índole perversa y cruel que de parte de los labradores de Jijona y Monnegre y de los vecinos de Jijona deben ser miradas con el más soberano desprecio.*

Seguía el manifiesto acusando al Graduador de intentar crear opinión contraria entre los imparciales, contra estos labradores y clamando por "*Justicia para Monnegre que parece de hambre contra grupo de ambiciosos que se prevalecen de su orfandad, de su infortunio para imponerles el estigma vergonzoso de la esclavitud, que prevalezca el derecho, que termine el reinado de la fuerza, que se dé a cada uno lo que le corresponde", y hacía un relato de los hechos ocurridos,* de forma diferente según decían "*del informe de un* testigo *imparcial"*
Estos hechos motivaron que el Domingo 4 de Agosto de 1878 apareciese el primer número del periódico

LA VOZ DE JIJONA
PERIÓDICO POLÍTICO INDEPENDIENTE DE INTERESES MATERIALES
ÓRGANO DE JIJONA Y DE LOS PUEBLOS DE SU PARTIDO.

Se publicaba dos veces por semana, y así justificaba su aparición." *Venimos al estado de la prensa a sustentar y defender los intereses morales y materiales de Jijona y de los pueblos de su partido (judicial. Ni móvil mezquino de lucro mueve nuestra pluma, ni ordenanza estrecha de partido nos impele y obliga,* y entre otras muchas manifestaciones seguía diciendo. "*Queremos justicia, o lo que es lo mismo, igualdad ante la ley, porque los fueros, regalías y preeminencias no se avienen ni con las conquistas de la época actual, ni con el espíritu del siglo, ni con la letra de la constitución que nos rige.*

Esto en cuanto al objetivo político, en lo referente a la cuestión desagradable que ha surgido hace unos meses entre el Sindicato de Riegos de la Huerta de Alicante y los que riegan en el río Monnegre, Castalla y Tibi, sólo n os cumple enarbolar una bandera, la del derecho; sólo un propósito nos estimula, el de poner a salvo la idea sacrosanta de la justicia.

Y criticaba a los órganos de prensa de la Capital, como el Graduador y el Constitucional por atacar los derechos de estos agricultores que se consideraban agredidos y desposeídos de sus privilegios ancestrales, defendiendo al Sindicato; y terminaba *"los pobres labradores de Monnegre, los regantes del río Castalla y Tibi no vivirán tampoco, desde hoy, en la orfandad y en el más completo abandono. Nosotros humildes campeones, pero ardientes admiradores de la justicia les prestaremos nuestro apoyo y nuestro escaso valimento".*

Desde aquellos momentos se desencadenó, entre la Voz de Jijona y el Graduador y El Consti-

tucional una batalla epistolar de larga duración digna de estudio y difusión.

Siempre el derecho o la propiedad del agua ha generado conflictos, en este artículo tenemos una muestra, pero nuestra huerta ha litigado en multitud de frentes para poder poseer y disfrutar de este bien necesario y escaso, como aparece explicado en la recientemente aparecida Historia de la Sociedad Canal de la Huerta de Alicante (1907-2007), escrita por Don Joaquín Santo Matas con prólogo de D. Antoni o Gil Olcina, que en su Capítulo Segundo dice: Reza un viajo y manido aforismo, y no por ello carente de vigencia y frescura, que los pueblos que olvidan su historia, están condenados a repetirla. España suele caer en ese error y las páginas de esta obra son fiel reflejo de lo que decimos. Hay acontecimientos que se suceden a lo largo del tiempo con asombrosa similitud y aunque los avances tecnológicos generen realidades cambiantes del paisaje, la salud o las condiciones laborales del individuo, las actitudes de estos se asemejan inamovibles a través de los tiempos y fluyen de manera cíclica, como las sequías.

La ejecución del proyecto del Canal, supuso el inicio de una de esas que se han venido modernamente en llamar “guerra del agua” y que más de cien años después sigue aflorando con idénticos toques de egoísmo, cerrazón e irresponsabilidad.

Agosto de 2023
Manuel Climent Berenguer

2023

DATOS, IMÁGENES Y RECUERDOS VII

“Menos es más”. *Mies Van Der Rohe*

Somatizar lo positivo será mas digerible que redefinir los penosos recuerdos sufridos como traumas. Ideas envasadas y emociones contenidas se desbordan tras tres años de antifiesta y una existencia muy acotada y restringida. Un proyecto de vida, tanto civil como festera, que no era tal y debía abortar. La programación se anula de sopetón y a todos nos condiciona dejándonos con los cables pelados.

Diseño

A las oleadas del letal Cóvid y coladas de destructora lava en el 21 sigue en el 22, un repentino conflicto rusoucraniano que acarrea tensión política, pésimas cifras de inflación e incrementos en los carburantes que nos abruman con áridos parámetros y tristes récords batidos a peor a diario. Feos informes generan persistentes porcentajes de hasta tres cifras decimales jamas barajados.

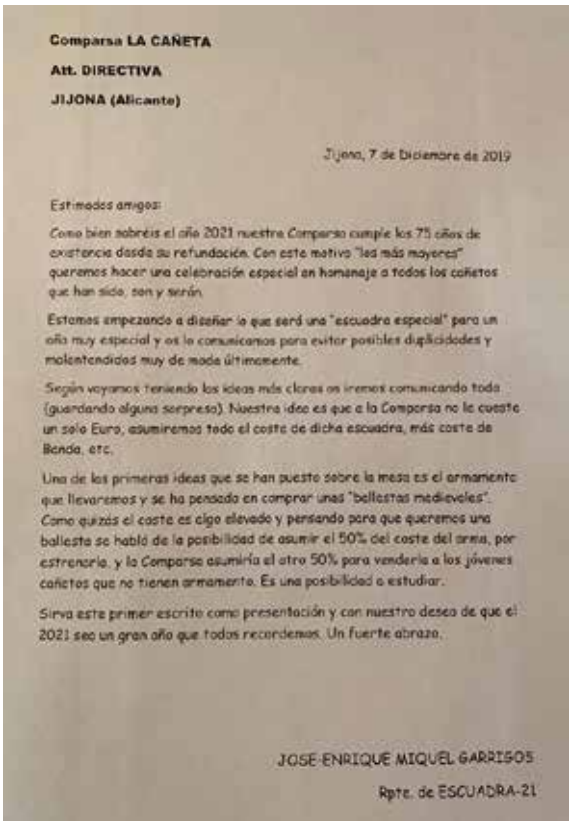

Comparsa LA CAÑETA

Att. DIRECTIVA

JIJONA (Alicante)

Jijona, 7 de Diciembre de 2019

Estimados amigos:

Como bien sabréis el año 2021 nuestra Comparsa cumple los 75 años de existencia desde su refundación. Con este motivo "los más mayores" queremos hacer una celebración especial en homenaje a todos los cañetos que han sido, son y serán.

Estamos empezando a diseñar lo que será una "escuadra especial" para un año muy especial y os lo comunicamos para evitar posibles duplicidades y malentendidos muy de moda últimamente.

Según vayamos teniendo las ideas más claras os iremos comunicando todo (guardando alguna sorpresa). Nuestra idea es que a la Comparsa no le cueste un solo Euro, asumiremos todo el coste de dicha escuadra, más coste de Banda, etc.

Una de las primeras ideas que se han puesto sobre la mesa es el armamento que llevaremos y se ha pensado en comprar unas "ballestas medievales". Como quizás el coste es algo elevado y pensando para que queremos una ballesta se habló de la posibilidad de asumir el 50% del coste del arma, por estrenarla, y la Comparsa asumiría el otro 50% para venderla a los jóvenes cañetos que no tienen armamento. Es una posibilidad a estudiar.

Sirva este primer escrito como presentación y con nuestro deseo de que el 2021 sea un gran año que todos recordemos. Un fuerte abrazo.

JOSE ENRIQUE MIQUEL GARRIGOS

Rpte. de ESCUADRA-21

Documento

El remate fue un clima asfixiante con sequía y ambiente abrasivo para un escenario ya lesivo y lesionado. Aún así, resurgió lo normal y con ello brota la expresión festera.

Plasmo lo visto por un hueco abierto a una ilusión personal de los festeros;
Lo que se embozó en diciembre del 19 con este boceto inicial forzado a archivarse en marzo del 20 por el tajante proceso pandémico, diré que más que un objetivo a lograr, este diseño era un “figurín-soporte”, una percha donde colgar las propuestas aportadas aún conocedoras de su abigarrada estética.

Celebramos los 3/4 de siglo de la 2ª etapa de la filà (1946-2021) y se denominó “Esc.21”. Al no poder estrenarse toma el nombre de “Esc. 75º Aniversario”, por no saber cuando sería realizable.

Se buscó aquél anterior aspecto de “ La Cañeta” de finales de los “40” y principios “50” que constaba de poco pero bien dispuesto.

Sala de maquillaje

El escaparate de soluciones estaba localizado ahí y se simplifica atendiendo a la atrevida sentencia, citada en el título, del icónico arquitecto germano Ludwig Mies (1886/1969).

Contactamos con nuestra modista Natacha Sirvent Ferrer y por las extremas temperaturas registradas se decide desvestir de prendas y piezas del previsto uniforme original. Era aconsejable iniciar la cosida de túnicas con esta idea aclarada y describo el proceso. Seria un raso en las aberturas y antinela bicolor(Azul turquesa y azul cobalto) en homenaje a los dos tonos recogidos en los primitivos modelos pero se unifica, por agilidad, en el azul mas intenso.

Algo similar sucedió con el vestido oficial actual. Pues en el 59 se dibujó por Angel Mollá Vilaplana "Xavo" coloreándola con un vivo granate "burdeos"(Hoy se identifica por "Z9 24 26 luminoso) pero al ir desapareciendo la tela de dos proveedores de Alcoy (Sederías Payá y Las Columnas) en dicho tono, se recurre al rojo u otros colores mas rebajados y menos acertados. Esa es la única explicación de la existencia de dos azules.

Los bajos de mangas y falda, capucha en raso blanco y la cruz santiaguista en "carmín" se mantienen. La capa de astracán "bermellón" y crema en el envés, similar a la vigente hasta el 71, aunque en sencillo raso, ni se confecciona.

Lo mismo ocurre con los triángulos de cuero presentes en los extremos de la dalmática, desestimándose también las tres partes de cotamalla beige (Torso, piernas y cuello) del modelo oficial por el sofocante calor.

Se recupera el austero casco semiesférico ribeteado por círculos y rombos heredado de los extintos "Romanos". Puños, cinturón y calzado se aprovechan los de hoy por no disponer de suficientes unidades primerizas. Tampoco se modifica el puñal, luciendo el macizo y cromado en vigor.

Pont d'Alacant

A los pies del patrón inicial colocamos todo el armamento de la historia de la comparsa dirigiéndose la vista a dos : Lanza o ballesta y se elige esta última la que más tiempo acompañó a los veteranos fundadores en la entrada. Para ello acudimos a Diego Gómez del "Molinar", empresa alcoyana de equipamiento habitual nuestro, tanto de armas

2023

Arranque "Partidor"

Plena entrada a la altura de "El Trabajo"

como de vestuario; en esta ocasión recurrimos al alquiler de 14 ballestas del boato de la "Filà Aragoneses" y en concreto de sus Caballeros. Bien. diré que se necesitaba otra unidad al ser quince.

En la formación, aportamos una desvencijada nuestra con mas de 70 años de historia. Su taller se brindó a restaurarla con la estética del resto. Al ser del mismo tamaño y color, solo añadió cuerdas, empuñadura y remaches quedando perfecta.

Referiré otras dos recuperaciones intangibles, no físicas; el apalabramiento como válido contrato verbal y el hecho de que ciertos foráneos posasen con festeros para conservar el momento en formato de retrato. No veía tal práctica desde 50 años atrás.

Túnica, casco, arma, banda de El Campello con 80 profesores, una electrizante M.C muy cinematográfica "Paco Jover"(2005) del Adzenetino Ramón Garcia i Soler y un efectista maquillaje bien aplicado por

las alcoyanas Begoña y Aranza Torregrosa de "Estetic Art" , hicieron el resto. "Se masca el éxito" decían ambas en plena labor bajo un tórrido sol de ¡ Cuatro de la tarde!!

Vuelvo al tema musical pues e dudo al plantearse varios pasodobles nostálgicos como "El Desitjat", "Reina de Fiestas", "Brisas del Clariano" o "Ramón Petit"; Así como la oferta de otras M.C : "Xamarcai", "Aralk", "Embaixador Cristià" o " Valls de'n Sarrià". Se eligió la marcha nombrada por efiicaz y novedosa en Jijona. Cuya épica melodía desprende una aroma de Film-Western en su pegadizo estribillo.

Con todo, se conquista la calle advirtiendo un factor tan indispensable como inusual en la fiesta que nunca está; un ingrediente que rara vez se oye : Aplausos prolongados de un público entregado adornando es este sentido cuento: eso sí, sin hadas ni delicadas princesas ni alados dragones flameantes. Una esperado y aplazada ensoñación como ha sido el 75º Aniversario de la refundación en el 46.

Se quiso dar y se dio, la mejor versión de la histórica "Cristianos-Cañeta" de toda la vida.

1971. "La Cañeta", Entrada
Autor: "Quito"

Desde el vestido granate con águila, hasta el modelo azul santiaguista pasando por un grupo de llamativas trovadoras con guitarras colgadas a la espalda. Con esta mezclanza sin orden ni concierto…Todos para arriba.

Los efectivos/as eran escasos y heredaron esa tendencia iniciada en el XIX con pretensión de hacer bulto para llenar la ancha avenida. LAs nueve comparsas existentes solían dar esa falsa sensación de contar con mayor número formando distanciados.

Ya en esta misma década y con el incremento de festeros, se establece la norma mas racional de mostrarse ordenados atendiendo por tipos o colores y agruparse juntos.

1. MªCarmen Gisbert Mullor
2. Conchi Brotons
3. Vicente Planelles Alcaraz "Gorga"
4. Tere Mañogil Soler
5. Rafael Mira Amenós "Pelos"
6. Delfin Olegario Espí Candela "Poll"
7. Vicente Verdú Mira "Almarx"
8. Juli Monerris Vallcanera

1923. Entrada "Guzmanes".
Autor :Llopis Sala

Esta foto, de ser actual parecería que tomada a golpe de dron. Entonces no existía aunque su hermano mayor, el predecesor autogiro de Juan de la Cierva comenzaba a volar a bandazos como gran novedad.

Esta vista antañona impactó en la prensa del momento y si prestamos atención, su análisis da mucho de sí.

"Evoluciones de M y C" era como se refería a las fiestas y de las colecciones de retratos, placas, daguerrotipos, imágenes por contacto, laminas sulfuradas clichés pequeños o gran formato incluso hemeroteca y archivos cosultados asevero que contemplamos el reportaje profesional del momento, paradigma fotoperiodístico a seguir como a su ejemplar maestro.

Publiqué tomas hechas en 1916 y 1918 del entierro del moro traidor por un particular, Camilo Ibañez Bernabéu (1875-1930), juez y aficionado a este arte poseyendo unas treinta cámaras de punteras marcas (De fuelle, con cortinilla, disparador por cable, zoom, flash, fotómetro…) pero prefiero este congelado sobre trípode y a nivel de la plataforma festera, ocurrencia singular de una avanzado"Captavistas" llamado Llopis Sala "El retratista", para mi, el más destacado creador de recuerdos.

José Llopis Sala (Cocentaina ,1867- Valencia, 1947) aborda con decidida técnica la escena para tratarla con oficio exquisito. Capta las aceras vacías en primer plano como esos tres iconos que asoman mas lejanos, auténticos vigías de nuestro pueblo; "Cabeç del Corb", campanario y las ruinas, recién restauradas, del fortín arabe (S.XI).

Fue pionero desarrollando posados, dentro y fuera de su estudio, sabiendo atrapar en cartulina las esencias jijonencas para nuestro deleite y cultura. Plasmo ahora dos estampas de este artista contestado afincado aquí en 1889.

En la reproducción mayor y por la lógica deducción de Bernardo Garrigós Sirvent sabemos la fecha precisa y se basa en la bandera musical colgada del balcón de la Sociedad "El Trabajo" (1912). La corta existencia de nuestra banda delata y pone edad ala escena siendo el 24/08/1923, viernes y San Bartolomé.
Es llamativa la temprana hora que se realiza pues tras las finadas moras venía otro desfile llamado paseo en sentido contrario, concierto y verbena con baile del farolillo. Todo condicionado por la diana del 2ºdía que sonaba puntual a las 6 h.

Como dije, "El retratista" instala su material sobre la fortaleza de ficción ubicada al final de la corta avenida al quedar interrumpida por la tapia limítrofe de la propiedad del conflictivo " Hort de D. Marcos Aracil".

Es el termino físico pero a la vez también es, la cabecera de la parada vespertina a las 16 h., representada por la filà "Guzmanes", capitanía de hace un siglo.

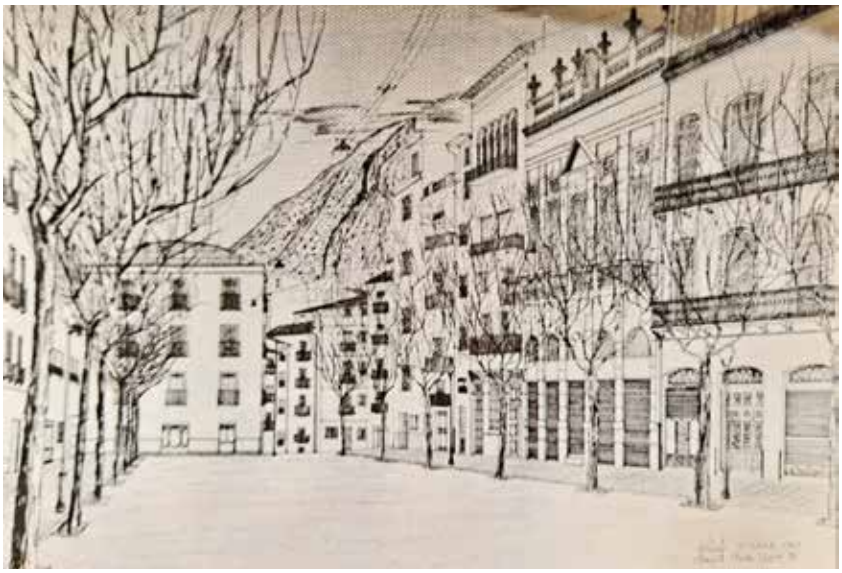

Entorno de Casino en 1960. Dibujo a plumilla del 76. No se ha descargado auún los balaustres y adornos zona alta ni están instalados los paroles de entreplanta. Autor : David Mira

Filà Guzmanes 16 h del 24 de agosto de 1923

Abre la comitiva un municipal que figura en la parte inferior con gorra blanca; por los flancos dos miembros de la benemerita y en el centro con espada, el sargento cristiano que era un empleado , no festero, del consistorio encargado de acompañar a la primera comparsa de cada bando en su año de cargo. Otro empleo era el de embajador pues el "Primer trueno"(Delegado o presidente de hoy) y por supuesto el abanderado y capitan eran numeros de pleno derecho i cuota.
Esta filà tomó de su homóloga alcoyana: Nombre, estatutos, escudo y hachón como armas, atuendo completo de cabeza a pies y manera de formar a modo de procesión o bien marchando separados los que nno iban en hilera. Ya comenté en el 22, se buscaba lucirse como si todos ostentasen un papel destacado, cualidad o hábito heradados del XIX.

Al igual que los extintos "Covadongas" y "Asturianos" (Ambos descritos en el Programa del 19 y 22) señalo que el indumento "Guzman" es replica identica en todos los detalles, desde el casco gótico o apuntado has el calzado, crema y rojizo, pasando por unos vistosos triples correajes y senefas de cuero que adornan su túnica de sobrio puño gris. Capa granate y blanca en su envés termina de vestir el modelo que sigue intacto y vigente en su originario Alcoy desde 1907.

Subrayo además el protocolo adaptado también de allí, situando el principal papel de la fiesta abriendo el acto. Distarán aún 40 años justos para ocupar por necesidad, la última posición. Incremento de preparativos, efectivos, músicos o carrozas a organizar sugirieron el cambio.

Centrándome en lo urbano que esta histórica, y generosa vista muestra de nuestra 1ª arteria, la "Plaça". Me refiero a lo que está y a lo que no está todavía: El edificio de Primitivo Rovira Carbonell (Finca nº15) aun no tiene levantada la segunda planta con sus pináculos modernistas de remate; luego en la nº13, de Severino Cortés Verdú, tampoco dispone de su 3ª. Al fondo, en la casa de "La amistad", la nº2, de mercedes Cremades Planelles, restaban 20 años para completarse con frontón curvilíneo, la parte superior de su fachada y concluyo con el vacio solar de los Aracil que ocupaba las parcelas nº9 i 11, hace cien años; hoy es la finca nº9 donde se ubicó la "Sociedad Agraria" financiada por el dinámico "Banco agrícola" ap partir de 1924 que se efectúa la venta. Luego se instalaria el "Bar Avenida" y desde el 65 es la sede del "Casino Cultural".

El ecleptico diseño se debe a nuestro paisano el ilustre Dr. Arquitecto Francisco Moro Berenguer (1875-1961) siendo en 1929 y construyéndose el 30 al 33 en un estilo neoclásico con guiños al modernismo.

Este eclectismo o mezcla de tendencias artísticas va perdiéndose de la fachada construida pues contenía, en origen, una pretenciosa balaustrada en la balconada y seis monumentales adornos pétreos en el borde de la cubierta. Los dos elementos compositivos se eliminan con el tiempo y al ser añadidos o apegados extraños, se refuerza el estilo principal nombrado.

Para un mantenido y distintivo de imagen, se han conservado dos motivos centrales : El pórtico triangular en la planta noble y en la cornisa superior, el medallón con el emblema vertical de motivos campesinos, en blanco y gris, de la comercial y significativa "Agraria"

No todo fue brillo ni esplendor en su recorrido ya que un fortuito y fatídico accidente desprende uno de esos enormes ornamentos. En aquel desafortunado suceso pierde la vida Antonio Mora García "Barró" un negro 15/9/1963.

Saltamos a la última postal centenaria, donde Llopis paraliza ese final ofrecido por los "Asturianos" ocupando el 2º lugar del orden establecido, unos 15 minutos después de los primeros. Exhiben túnica de raso con flecos, festones y ribetes dorados, casco aplumado

y alabarda militar. cuando dejan de participar en 1935, la dalmática es de otro tejido similar a la pana fina.

Abajo a la derecha apreciamos mejor la vestimenta y calzado de un miembro Guzman - Antes descritos - así como en el centro , casi aculto por ramas, su capitán se erige a caballo.
Según testimonio verbal familiar, confirmado cada edición, machos, mulas del "Contrabando" y otras caballerías desaparecían a buscar la C/El vall y la C/ La Vila por Travesía Maestro Puyo (Sin denominación ni estar urbanizada) siendo una pina cuesta de tierra y roca.

Se pretendia llevar al puente de Alicante los equinos que doblaban de nuevo sin entorpecer el desfile por la Avenida ni C"Vall bajo". De hecho hay constacia gráfica gracias a otro testigo mudi, otro referente debido al diafragma de Camilo Ibañez en esa misma tarde y desde su balcón (Alfonso XIII ahora Constitución 11) Donde plasmo lo explicado. Lo vereis en estas hojas tan pronto lo localize.

Otras filadas cristianas del XIX y XX fueron "Estudiantes", "Tomasinos", "Navarros" y "Romanos" que a pesar de su corta vida disponian de reglamento regulador a cumplir.

Esta documentación, este legado, lo debemos a artículos e informes de los narradores Antonio Monerris Hernández, Fernando Galiana Carbonell, José E. López Mira, Alfonso soler Coloma y el cronista oficial Bernardo Garrigós Sirvent. A las crónicas de los historiadores y estudiosos de la fiesta, los alcoyanos Salvador Domenech Llorens, Adrián Espí Valdes, Rogelio Sanchis Llorens, J.Luís Masanet Ribes y Julio Berenguer Barceló asi como a los escritos y citas del alcoyano establecido en Jijona, Federico Soler Masiá, que nos contaba vestia en su pueblo en el "Escuadrón de S.Jorge" y declamaba aqui la embajda marinera. Si ellos, su aporte, dedicación y tiempo prestados, no se conocerían los hechos relatados.

Tras tres años con nula o poca celebración reducida a algún concierto, exposición o misa, hemos analizado tres épocas vistas por ventanas abiertas en el transcuros del último siglo : 2022, 1971 y 1923.

Filà Asturianos 16:15 h del 24 de agosto 1923

2023

Las impresiones elegidas son veraces informes, auténticos certificados de tres enfoques par el festejo patronal de agosto, según la lógica agrupación actual que contrasta con lo antiguo y nostalgico tildado de desfasado o ridículo.

Los criterios historicistas y estéticos eran tan laxos que admitian cualquier peregrina idea con raros nombres y variopintos ropajes; sintetizando una excentricidad tras otra. La Fiesta era improvisació y diversión, nada de preparar, reuniones o ensayar y al terminar, hasta la "Señal" de once meses después, nada. En poblaciones del ámbito provincial era normal y recurrente la fundación de sorprendentes comparsas como "Antigua Española", "Antigua Asturiana", "Voluntarios Catalanes", "Escoceses", "Requetés", "Garibaldinos". "Mosqueteros", "Tercios de Flandes","Venecianos","Estudiantes","Capellanes","Palestinos","Caballeria Árabe","Húsares","Solomitas", "Sultanes" o unos desacertados "Aviadores", fruto de la modernez del momento recreando lo teatral o peliculero, lo novedoso o lo que por atractivo generó moda, ya fuesen regiones, países, políticos, militares, roles o nuevas profesiones.

Con las corcheas, aún era mas sencillo e inmediato ser anacrónico. Se interpretaban la calle lo que se estilaba en los salones: Arraigadas cancioncillas populares pegadizas, charkestoón, polcas, valses, mazurcas… todo valía.

Otros ritmos más próximos a lo que hoy leen los músicos en sus atriles, ya acompañaban para luego evolucionar: Marcadas marchas militares, socorridos pasacalles toreros nacionales, añejas piezas de opereta o graciosos pasodobles "Azarzuelados" fáciles de formar, cantar o bailar, actividades más habituales, tanto en escenarios cerrados como paseos abiertos.

Siento nombrar es esta revista, ásperos asuntos sociosanitarios o temas broncos pero fue lo que hubo; no siempre vida festera y civil pueden aislarse y el ingrediente que nos condicionó rondaba en ambas hasta ser el único irrespirable pero respirado ambiente.

Si estos parágrafos intentan recoger una discreta crónica,es entendible que no se silencie al elemento que se coó en estas líneas por forzosa autoinvitació logrando anular costumbres seculares, ritos, rutinas y nuestra íntima expresión.

Excesivos bofetones de realidad continuados convierten lo normal otrora, en poco llevadero ahora, sumergiendo la vida, en un latido, en nominativas ingentes con lerda legislació, eso si, envuleta o disimulada en impecable burocracia a la sombra de una ineficaz y desgastada democracia.

En Ibi, a 1º de junio 2023
David Mira Mira

SINESJO DELGADO Y EL TURRÓN DE JIJONA EN 1897

Sinesio Delgado fue un periodista intrépido que decidió a finales del siglo XIX venir a la cuna del turrón a narrar el proceso de su fabricación. Todo ello quedó reflejado en un artículo titulado "España al terminar el siglo XIX apuntes de viaje" por Sinesio Delgado y dibujos de Ramón Gilla publicado en su revista *Madrid Cómico* el 25 de diciembre de 1897.

La llegada del periodista afincado en Madrid Sinesio Delgado a nuestra querida Xixona procedente de Alcoy prácticamente en la madrugada no fue la más acertada si pensamos que tuvo que lidiar con el puerto de La Carrasqueta metido literalmente en un carro de caballos. Pudiera parecer una auténtica temeridad que el servicio público entre Alcoy y Alicante optara por un viaje nocturno, pero consultando la prensa hemos encontrado en el diario *El Eco de la Provincia* publicado en Alicante en su edición del 18 de diciembre de 1891 que a las 5 y ½ de la mañana llegaba a la capital una diligencia procedente de Alcoy, por lo que no es descabellado pensar que por nuestra ciudad pasara a la intempestiva hora de las dos y media de la madrugada. Si bien podríamos decir que el anhelado proyecto de unir la capital provincial con la industrial Alcoy mediante una carretera amplia y moderna por el puerto de la Carrasqueta finalizó oficialmente en 1879 con la recepción provisional de las obras, aún tardaría unos años hasta poder subsanar los pequeños problemas en la vía que iban surgiendo con su uso. Es por ello que en 1897 el paso de la Carrasqueta seguía siendo una auténtica aventura.

Dibujo de Un pastor de Jijona publicado en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

Sinesio Delgado nos dice: "A las once de la noche, en un cochecillo donde a duras penas caben cuatro personas y van seis ordinariamente, se sale de Alcoy para Jijona, donde se llega a las dos y media de la madrugada, después de subir lentamente la empinada cuesta de la Carrasqueta, y de bajarla á escape al borde mismo de profundísimos barrancos y de precipicios pavorosos. Y siempre apretados, estrujados por los compañeros de viaje, sin poder hacer movimiento alguno ni alzar la cabeza por no pegar en el techo. El que no haya hecho tal viajecito á tales horas no sabe lo que es canela fina."

Sinesio Delgado quedó defraudado por la localización de nuestra ciudad situada a los pies de una impresionante peña y limitada por los cauces de los ríos del castell y Coscó. Ciudad que se desparrama desde lo alto hacia el este en búsqueda de las zonas más bajas. No se trata de una ciudad desarrollada en plano, sino más bien todo lo contrario donde predominan las escaleras y las empinadas cuestas. Así recoge: "No sé por qué me había yo figurado á Jijona limpia, alegre, rodeada de extensa campiña y sombreada por palmeras, naranjos y limoneros. Y nada

más lejos de la realidad. Se entra en la población sin saberlo, creyendo que se sigue viajando por el pelado monte, tal está de escondida en un barranco y rodeada de picachos escuetos".

En aquel tiempo gran parte de la zona este de Xixona estaba rodeada por un inmenso jardín, formado por los patios ajardinados y huertas de las viviendas de las actuales calles Mare de Déu de l'Orito, Raval, Alcoi y El Vall. Huertos algunos de los cuales quedaron fosilizados en la toponimia local como el Hort de Joanet o el huerto de don Jaime, situado en la actual calle Alicante o que han sido parcialmente rehabilitados como el jardín de la Casa Rovira en la que se ha trasladado la Biblioteca Pública Municipal Fernando Galiana Carbonell. Esta imagen que era visible a mediados del siglo XIX como bien recogió Pascual Madoz en su descripción de Xixona "sino que admirará las frondosas huertas o deliciosos jardines que les sirven como de alfombra, en donde se revela la inteligencia del cultivo y el asiduo trabajo de aquellos habitantes"[1], es bien distinta a la actual. Antonio José Cavanilles a finales siglo XVIII, también incidía en este aspecto cuando hablaba de las calles: "todas miran hacia las huertas o deliciosos jardines, contiguos á la población"[2]. Sinesio Delgado seguramente todavía pudo gozar de estas pequeñas zonas ajardinadas.

Sinesio Delgado también repara en el peculiar sistema de aprovechamiento de los piedemontes al abancalarlos: "Verdad es que aquellos campos, que parecen áridos, son fértiles por el trabajo del hombre, que ha sabido sacar fruto de la tierra labrando las montañas á fuerza de practicar en ellas escalones organizando un sistema perfecto de riegos, ni más ni menos que el resto de la provincia"

Fue el propio Antonio José Cavanilles quien ya nos lo había narrado con estas palabras: "*Otras convierte en graderías las cuestas rápidas, anivela los campos que resultan, y los fortifica con sólidas murallas que contengan la tierra: allí planta frutales de toda especie, y siembra trigos, maíces y hortalizas que se suceden sin interrupción. Construye las murallas de modo, que á quatro pies de altura dexen una grada de un pie de ancho, y sucesivamente otras, donde planta las parras que dispone en toldos sostenidos con palos y cañas entretexidas, cuyo conjunto forma vergeles deliciosos, y sumamente útiles en todas estaciones*"[3].

Fotografía de la calle El Vall publicada en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

La descripción urbanística de Xixona nos pudiera parecer descorazonadora; sin embargo, corresponde muy claramente a la imagen que tenían los viajeros que a lo largo del siglo XIX y principios del siglo XX nos visitaron. ¿A qué se debe esta visión? Realmente a finales del siglo XIX la fisonomía urbana de nuestra ciudad había comenzado a cambiar, pero esos cambios todavía no se habían materializado. La Real Orden de 24 de mayo de 1864 aprobó la construcción de una nueva carretera que unirá Alicante con Xátiva pasando por la Carrasqueta. Esta infraestructura iba a modificar radicalmente la ciudad, puesto que al no ser adecuado el camino medieval que pasaba por el centro del núcleo

1 MADOZ, Pascual (1847). *Diccionario geográfico, estadístico, histórico de España y sus posesiones de Ultramar,* Madrid: Tipográfico Literario Universal, p. 633.

2 CAVANILLES, Antonio José (1795-7). *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reino de Valencia,* volumen 2, p. 186.

3 *Ibídem*, vol. 2 p.187.

urbano por calles muy estrechas, se pensó en construir una nueva carretera que discurriría por la espaciosa calle del Vall y continuaría por las afueras de la población en una carretera, que habría que construir en la zona de los huertos al este del centro urbano con un recorrido paralelo a la calle Mare de Déu de l'Orito, pero a una cota más baja y llana y que necesitaba de la construcción de un puente en la nueva salida hacia Alcoi. Ello determinó que en la vorágine de la construcción de esta nueva carretera en el pleno del 15 de marzo de 1874 el concejal Miguel Aracil Sirvent propusiera la necesidad de construir una nueva plaza de mercado, ya que su tradicional ubicación en la calle del Vall se vería perjudicada por el aumento del tránsito con la nueva carretera. Por ello propuso la construcción de una nueva plaza en el espacio comprendido entre las calles Mare de Déu de l'Orito y la nueva carretera.

Sinesio Delgado nos dice: "Realmente, en Jijona no hay más que una calle la del Vall, formada por la carretera y en la cual hay dos casinos. Las otras son callejones que trepan, como hiedra en pared, por la falda del cerro coronado por los restos de un antiquísimo castillo de que no quedan en pie más que un torreón y algunos trozos de muro".

El centro de su artículo y el motivo por el cual viajará hasta nuestra población los constituye la artesanía de turrón y en especial el turronero Luis Mira, a quien seguramente conocería de su tienda en la capital de España. Sinesio Delgado nos comenta: "Pero si como población carece en absoluto de importancia, la tiene, y grande, por sus celebérrimos turrones y peladillas, de que abastece á toda España".

Y como esta industria sostiene á la mitad de vecindario, y ella era el principal objeto de nuestro viaje, sin quitarnos, particularmente yo, el polvo del camino, fuimos muy de mañana á visitar al veterano D. Luis Mira, que desde un oscuro pueblecito, sin reclamos ni anuncios pomposos, y únicamente por la bondad de los productos de su fábrica, ha adquirido universal renombre.

Los demás fabricantes de Jijona, que son muchos, expenden el género al por mayor y exportan grandes cantidades para América; el Sr. Mira vende siempre al menudeo, y así, caja por caja, ha logrado hacer una propaganda *suave*, pero segura".

Fotografía de un niño vestido de jijonenco publicada en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

A finales del siglo XIX los fabricantes jijonencos habían comenzado a vislumbrar el futuro que podría tener la exportación de turrones y dulces a las antiguas colonias españolas (Argentina y Uruguay) o a la isla de Cuba. Vicente Sirvent Soler (padre de los turroneros Vicente, Jaime Arturo y Guillermo Sirvent Pla) y Ramón Segura Arques, en 1887 estaban vendiendo sus productos en la isla de Cuba y en Argentina. En el *Anuario del Comercio, de la Industria…* de Carlos Bailly-Bailliere de 1882 aparece un anuncio de Ramón Segura, con factoría en la calle Loreto 24 en el que indica que es el primer productor jijonenco que vende sus productos y dulces en la isla de Cuba y otros puertos de América desde hace al menos 10 años. En 1895 se firmó ante el notario jijonenco un pacto entre caballeros para que 11 productores vendieran

turrones y dulces bajo unos precios ya consensuados en la isla de Cuba[4].

Continúa el artículo de Sinesio Delgado con: "Le encontramos entre dos perolas, con los cinco sentidos puestos en la mezcla para calcular el momento preciso del *punto*.

Púsose inmediatamente á nuestra disposición, nos enseñó todas las dependencias, nos explicó detalladamente todas las operaciones y nos hizo probar las peladillas y el turrón, mientras nos enseñaba con orgullo su título de caballero de Isabel la Católica y los diplomas de los premios obtenidos en buena lid en diferentes exposiciones.

Precisamente por entonces se preparaban grandes remesas para Madrid con motivo de la próxima Pascua de Navidad, y los cuatro pisos de la casa, con los muebles arrinconados, bullían con la animación del trabajo incesante".

En aquellos tiempos en los que la fuerza motriz era la humana y la producción era relativamente pequeña los turroneros utilizaban como lugar de trabajo sus propias viviendas; puesto que no necesitaban una gran cantidad de maquinarias, dícese utensilios, como pudieran ser una perola, es decir un gran recipiente metálico que podría servir para mezclar los ingredientes del turrón de Alicante y emulsionar la masa triturada del turrón de Jijona; un metate o piedra de chocolatero o en su defecto un molino con su mazo manual y un metate, para triturar el turrón de Alicante y también para amasar los turrones de obrador, una paila para hacer peladillas y tostar las almendras, diferentes cazos metálicos para diluir el azúcar empleado en la fruta confitada, diferentes ollas para mezclar el azúcar disuelto con la fruta y una *verguera* para que el azúcar fuera absorbido por la fruta y se escurriera el exceso. Además, la cantidad de producto a elaborar no era excesiva y se podía cumplir con los plazos aumentando el número de días dedicados a la elaboración. Es decir, no se requería de grandes espacios, sino más bien de un buen número de habitaciones para realizar en cada una de ellas los diferentes procesos productivos. Sinesio nos habla de una cuestión peculiar que era que cuando llegaba la temporada de producción de los turrones y dulces en las viviendas primaba más la cuestión productora a las comodidades como vivienda por lo que había que redistribuir los espacios llegando incluso a arrinconar algunos muebles.

Grupo de mujeres pelando almendras, fotografía publicada en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

En ocasiones si la vivienda del turronero se quedaba pequeña había que recurrir a alquilar viviendas o habitaciones contiguas o no muy alejadas de la propia casa. Un ejemplo nos lo da Carmelo Rovira Carbonell, quien en 1875 vivía en el número 59 de la calle La Vila. En aquel momento la vivienda familiar se le quedó pequeña y se le presentó la posibilidad de adquirir una habitación de la vivienda colindante de Antonio Sevilla Ramos, esta no era la casa familiar de este agricultor. Esta casa estaba en el número 61, tenía una altura de 15 m, una fron-

4 Estos productores eran: José Ayala Martínez, Francisco Miquel Verdú, José Baldó Miquel, José Baldó Miquel, Jaime Monerris Sirvent, Antonio Coloma Jerez, Antonio García Jerez, Vicente Sanchis Mira, Sebastián Picó Galiana, Antonio Iváñez Sirvent, José Miquel Verdú y Manuel Sirvent Miralles. Para ver todos los detalles de este acuerdo vid. GARRIGÓS SIRVENT, Bernardo (2002). "La comercialización y venta del turrón a finales del siglo XIX", *El Programa,* Xixona: Associació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, pp. 195-202.

tera de 3,60 m y una profundidad de 10 m. El 7 de octubre de 1875 ante el notario jijonenco se llegó a un acuerdo y por 3.000 reales (750 ptas.) Antonio vendió a Carmelo Rovira: "*La segunda habitación, salita de delante y el tercer piso, todo; más arriba un amasador, todo por delante y por detrás; derecho a la entrada y poder colocar un par de sillas y sentarse, también derecho a poner algunas cajas de colocar turrón unas encima de otras y derecho al corral, pudiendo poner una caballería hasta dos, siendo el estiércol de la propiedad del Antonio Sevilla*"[5].

La introducción del vapor como fuerza motriz hará necesaria la construcción de edificios de mayores dimensiones, de planta rectangular, con una o dos alturas en las que se pudieran disponer de grandes salas diáfanas y ventiladas para la producción ya de importantes cantidades de turrones y dulces, pero eso no se producirá hasta 1900 cuando Jaime Monerris Sirvent, hijo de Antonio Monerris Alcaraz solicite licencia para instalar un motor a vapor de 4 caballos. Siendo uno de los primeros Primitivo Rovira Soler con su flamante edificio en la avenida de la Constitución y Antonio Monerris Planelles, con su factoría en quizás la primera zona industrial de la ciudad, una calle que comunicaba la calle El Vall a su altura de la plaçeta del Vall de Baix y la continuación de la plaza de las Monjas hacia el barranc de la Font, es decir la actual calle Torre de les Maçanes.

Siempre hemos escuchado que la excelsa calidad de nuestros turrones y dulces se debía a la selección de productos de primera calidad y a la sabiduría de los maestros turroneros heredada de los ancestros. Sinesio Delgado comenta que para Luis Mira es esencial y primordial el factor humano y sobre todo el secreto está en saber coger el *punto*: "Porque no vayan ustedes á suponer que el turrón se hace como las pajaritas de papel. Tiene sus dificultades y requiere su estudio, como cualquier arco de iglesia. Y precisamente su buena calidad consiste en el gusto y el tino del que dirige las operaciones. En distintos puntos de la provincia nos habían dicho que en ninguna parte se fabrica el turrón como en Jijona, porque contribuyen á ello aquel clima y aquellas aguas; el buen Mira nos ha jurado puesta la mano sobre su título de caballero de Isabel la Católica, que él es capaz de hacerlo igual en mitad de la Puerta del Sol ó en la plaza Mayor de Monforte de Lemos.

Lo que prueba que el quid no está en las condiciones del país, sino en la habilidad y el gusto de los fabricantes jijonenses, transmitidos de generación en generación".

Por supuesto que en estos escritos decimonónicos no podían faltar las referencias a la belleza, laboriosidad de las jóvenes jijonencas: "De estos dos cuidados se encargan en las fábricas de Jijona unas guapas mozas, frescas airosas, bien plantadas, que tienen, por todas esas cualidades, gran nombrandía en muchas leguas á la redonda.

No se dijo por ellas, seguramente, aquello de "no me vengas con alicantinas", porque ¡ay! ¡que más quisiera uno!"

En relación al trabajo femenino Sinesio nos ofrece una visión edulcorada en la que sorprende que las tediosas y largas jornadas de trabajo fueran amenizadas por cantos de jotas, sandingas y malagueñas. También resalta que estas veleidades musicales eran para compensar el escaso salario que el padrón les entregaba. Fernando Galiana Carbonell nos daba otra visión de la jornada laboral que comenzaba en plena noche: "Jornada que se desarrollaba desde las cuatro hasta la doce del mediodía no sin antes hacer una parada de tres cuartos de hora, a las seis, para tomar un abundante pero parco desayuno, a todo el personal empleado, compuesto por las clásicas "patatas fritas a la rebolica", y las "sardinas saladas con ñoras", acompañadas

5 AHMX sección de protocolos notariales, "Acta notarial del 7 de octubre de 1875", Protocolo notarial de Vicente Sala, sig. Jijona 319.

por el pan blanco de ”blanquet” y regadas con el espeso y fuerte vino de la “serra”, de 14 o 15 grados de graduación. El precio o jornal que se devengaba no subía más de los tres reales[6] que, al finalizar la jornada, se les entregaba a las mujeres”[7]. Este mismo autor también apuntaba que “su laboreo era amenizado con deliciosos cantos de nuestro folklore local”[8]. Sinesio realiza el comentario siguiente: “Tan excelentísimas personas cumplen con su cometido de la manera más alegre del mundo, pues en las salas de trabajo se suceden las malagueñas y las jotas desde la mañana hasta la noche, acompañadas á ratos por la guitarra de un obrero que deja de moler para rasguear en las cuerdas é interrumpidas de vez en cuando por una sesioncita de baile. Chocándonos mucho aquello, el dueño nos dió la explicación exclamando: -”Que quiere *vustet*! ¡Como no ganan mes que cuarenta *séntimos* hay que darles un poco de libertat!

Grupo de mujeres pelando almendras, fotografía publicada en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

¡Hermosa *libertat*, que hace que cundan más y sean más llevaderos el trabajo y los cuarenta céntimos!”

Según nos dan a entender las fotografías que acompañan al artículo de Sinesio Delgado el primer proceso del tratamiento de la almendra, es decir la separación de la piel de la propia almendra, la rotura de la cáscara y la separación de la cáscara de la pepita se realizaban en el exterior de una masía. Podría tratarse de la misma finca de Luis Mira, donde con anterioridad había recogido las almendras del árbol. En 1851 José Maillet publicó en Barcelona su libro *El Confitero Moderno. Tratado completo y práctico de confitería y pastelería* que presenta una descripción más detallada sobre el proceso de fabricación y que al compararlo con el texto de Sinesio Delgado observamos algunas diferencias que nos hablan de la evolución tanto de la maquinaria como de los procesos de elaboración.

Sobre este punto Sinesio Delgado apuntaba: “Bien, pues, una vez limpias las almendras se ponen á secar en el santo suelo hasta que no les quede una sola partícula de humedad en los poros, porque esto perjudicaría notablemente al turrón, y entre tanto se mezclan independientemente determinadas cantidades de azúcar, miel y clara de huevo”.

José Maillet en su libro de 1851 *El Confitero moderno…* es mucho más detallista en este primer proceso de mezcla de los ingredientes esenciales para la producción del turrón de Alicante: “Se mondarán quince libras de almendras y se pondrán á secar en la estufa; después de algunos días, cuando sean muy secas, cuasi tostadas, se machacarán para pasarlas por un garbillo mediano, que no sea espeso pero tampoco que no puedan pasar medias almendras; en seguida se ponen dentro de un canasto y se vuelven á la estufa para que sean calientes en el acto de mezclarse con la miel. Se pondrán doce libras de miel de buena calidad dentro de un caldero que se pone al fuego en una hornilla á propósito para que el caldero pueda meterse, se tiene

6 En este caso Fernando Galiana es más caritativo puesto que un real de vellón equivalía a 25 céntimos de pesetas por lo que las operarias recibían 75 céntimos, casi el doble que en nuestra narración de finales del siglo XIX, por lo que hay que suponer que el texto de Fernando Galiana debe corresponder a las primeras décadas del siglo XX.

7 GALIANA CARBONELL, Fernando (2007 2ª edición) *Anecdotario Jijonenco*, Jijona: Ajuntament de Xixona, p. 57.

8 *Ibídem*.

una espátula proporcionada y se va meneando la miel con mucho cuidado que no llegue á hervir: estando en el punto de bola floja se quita del fuego y se suben dieciocho claras de huevo, las cuales después que serán subidas, se vuelve el caldero á un fuego algo mas templado y se va batiendo con velocidad la miel, añadiéndole las claras en tres ó cuatro veces: después de bien blanqueado se sigue meneando hasta que tenga el punto casi de romper. Se tiene por separado un cazo que contenga unas cinco o seis libras de azúcar en el punto de caramelo flojo, se mezcla con la miel y se sigue hasta que la pasta rompa; se prueba con un poco de miel enfriada en el agua y puesta después en la boca para probar si

Dibujo de "una perola" publicado en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

mascándola no se pega á los dientes, y es prueba que se puede mezclar la almendra junto con algunos pedacitos de azúcar de pilón y algunas gotas de esencia de limón: siendo el todo bien mezclado se quita del fuego y se echa la masa encima de una mesa, ó bien se van sacando pedazos y arreglando dentro sus correspondientes moldes que estarán guarnecidos de papeles y después de obleas. Cuando el molde estará medio lleno se le echará algún tanto de canela, cosa de una onza bien repartida, y en seguida se acaba de llenar: hay quien pone encima pedacitos de azúcar y otros algunas ostias, eso según el gusto del país: se le pone la tapa y peso encima para prensarlos, y al cabo de dos ó tres horas, antes de ser fríos, se cortan las barras y para que no se peguen se pondrán ostias entre una y otra barra: se puede hacer uso cuando frios. Si la miel no fuese bien limpia, se hace calentar y se cuela por tamiz"[9].

En ambas descripciones parece al menos chocante el escaso interés que los escritores dan a la fase de tostado de la almendra, puesto que en ambos casos se indica se que calienta en una estufa. Ello podría ser debido a que todavía no se empleaba para su tueste tostadoras al menos cilíndricas y posiblemente se hiciera uso de las

Dibujo "La molienda" publicado en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

paílas para hacer peladillas. También destaca que mientras Maillet emplea almendras ligeramente trituradas en la obra de Sinesio se habla ya de almendras enteras. En relación al utensilio empleado para la fabricación del turrón hay algunas diferencias entre los dos textos. Millet habla de un caldero que se coloca sobre un hornillo para recibir el fuego directo y en el que se mezclan todos los ingredientes[10]. En cambio, Sinesio Delgado ya habla de perolas como

9 MAILLET, José, (1851), El Confitero moderno, *tratado completo y práctico de confitería y pastelería*, Barcelona, pp. 69-70.

10 Como así se observa en el mural realizado por José E. López Mira titulado *Elaboración artesana del turrón-siglo XVII*, pintado para la empresa La Industrial Turronera SA y que en la actualidad es propiedad de INJIHESA, como así se observa en el lateral izquierdo donde un joven de pie remueve la masa con una *punxa* de madera.

recipientes metálicos utilizados sólo para este menester empotrados en las paredes con mampostería y en cuyo parte inferior existe un receptáculo para colocar la leña y sus rescoldos y aplicarle fuego directo, como así se ilustra en uno de los dibujos con los que se acompaña el texto. En el dibujo se puede apreciar la fuerza que hace el trabajador para voltear la masa con la ayuda de la punxa. Así nos narra: "Hácese la mezcla en las *perolas*, vasijas cuyo nombre indica su forma, empotradas en hornillos de mampostería, y allí, a fuego lento, se revuelven las tres sustancias, y sobre ellas, en el momento oportuno, se echan las almendras enteras".

"Una perola" publicado en ABC el 25 de diciembre de 1897.

Siguiendo los pasos de la producción hasta aquí tendríamos elaborado el turrón de Alicante. Sinesio Delgado también describe la producción del turrón de Jijona. En relación con el texto de José Maillet existen algunas diferencias en relación a los ingredientes empleados, puesto que en 1851 todavía se empleaban otros frutos secos distintos de la almendra, como así comprobamos: "enseguida se le mezclan ocho libras de almendras machadas y tostadas, cuatro de avellanas tostatas y cuatro de piñones, las avellanas también machacadas que todo ha de ser caliente cuando se mezcla". También existe una diferencia en la maquinaria empleada para triturar la masa de turrón de Alicante, puesto que Maillet nos habla de: "se saca toda la pasta encima de una mesa y se deja enfriar machacándolo después dentro de un almírez"[11]; en cambio Sinesio Delgado habla del empleo por parte de Luis Mira de piedras de chocolatero. Sinesio nos cuenta lo siguiente: "El conjunto pasa después á las piedras de chocolatero, donde se muele á brazo durante todo el tiempo que se juzga necesario, y en seguida vuelve á las perolas á revolverse y machacarse, siempre bajo la acción del fuego lento, con largas manos de mortero, hasta que tomen el punto".

Siguiendo el texto y atendiendo especialmente a un dibujo publicado en el periódico ABC[12] observamos una evolución en la caldera empleada para homogeneizar la pasta previamente triturada. Se trata de una cazuela metálica adosada a la pared mediante un lecho de mampostería con un hueco inferior para colocar la leña y las brasas y aplicarle a la mezcla fuego directo. Para homogeneizar la masa se emplea una maza de madera fina y larga que el operario debe hacer girar sobre su eje. Para facilitar esta operación se ha insertado en la pared sobre la perola una especie de escuadra metálica a la que se ha unido un brazo metálico o de madera paralelo a la parte superior de cazuela o perola y que en su extremo está agujerado para hacer pasar por su interior el mazo y que así sea más fácil al trabajador hacerlo subir y bajar y especialmente girar sobre su propio eje. Sin lugar a dudas se trata de un primer paso en la dirección de conseguir el popular boixet, hecho que se produciría apenas unos años después, en 1905[13]. Sinesio Delgado nos dice: "Y éste es el momento culminante de la operación. De él depende casi exclusivamente la calidad del turrón y su mérito en el mercado. Porque no hay regla fija que marque el tiempo que se ha

11 Vid. nota 9.

12 Sinesio Delgado tomando como base su artículo publicó en el periódico ABC el 25 de diciembre de 1897 el artículo titulado *El turrón de Jijona* en el que explica casi en forma de verso como se elabora dicho dulce. El artículo se complementa con una fotografía sobre el proceso de descascarillado de la almendra publicada también en su trabajo de *Madrid Cómico* y dos dibujos uno titulado *La molienda* en el que un trabajador de rodillas machaca el turrón sobre una piedra de chocolatero y el titulado *Una perola* que es el que nos interesa.

13 GARRIGÓS OLTRA, Lluís y GARRIGÓS SIRVENT, Bernardo (2011). *150 años de patentes vinculadas a la fabricación del turrón de Jijona y productos relacionados 1850-1999*, Xixona: Museo del Turrón y Ajuntament de Xixona, pp. 37-45.

de tener esta segunda vez en las perolas, y hay masa que necesita diez o doce horas y la hay que está despachada en cuatro ó cinco. Algunos minutos más ó algunos menos de movimiento y cocción pueden, si no echarlo á perder todo, por lo menos quitar suavidad y gusto á la pasta.

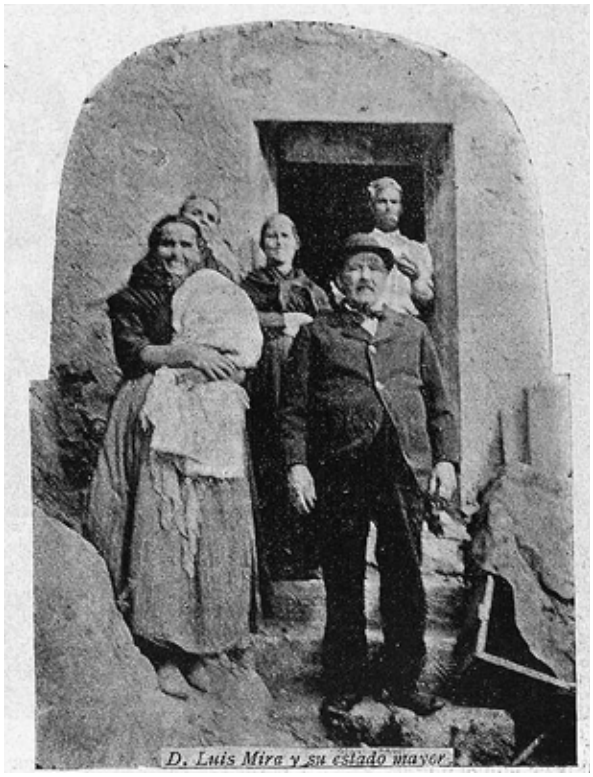

Fotografía titulada "D. Luis Mira y su estado mayor", publicada en la revista Madrid Cómico del 25 de diciembre de 1897.

Por eso el jefe no se separa de las hornillas y las vigila constante y cuidadosamente para dar la orden de parar en el instante preciso.

Después no queda más que hacer que extender el turrón en cajitas de diferentes tamaños, que también se construyen en Jijona, clavar las tapas y facturarlas en la estación más próxima, que está desgraciadamente, á unos treinta kilómetros.

Y con este motivo vuelvo á ejercer de periodista de intereses morales y materiales y digo: Pero señor, ¿por qué no se construye el proyectado ferrocarril de Alicante á Alcoy, pasando por Jijona?

Si esta pregunta la hubiera yo hecho unos cuantos años antes y, además, hubiera tenido respuesta satisfactoria á su debido tiempo, cosa que no era de esperar, nos hubiéramos evitado el disgusto de empaquetarnos de nuevo en el coche de los cuatro asientos donde se acomodan seis, para tornar á Alicante como sardinas en banasta y con polvo hasta las entretelas".

En relación al overbooking en la diligencia nos viene a la memoria una ocurrente y divertida historia ocurrida unos años más tarde hacia 1926 y que con sabiduría y prosa elegante Joaquín Mañogil Bornay narró en *El Programa* del año 2000 bajo el título: "Sucedió en Xixona: la fonda de la tía Victoria". En aquel tiempo se llegó a un acuerdo entre la Alcoyana, empresa concesionaria del servicio de viajeros entre Alicante y Alcoy y la fonda de la tía Victoria para la venta de billetes. Rosendo Bornay, el propietario era el encargado de aposentar a los viajeros y recibirlos en Xixona si hacían parada pudiéndoles ofrecer hospedaje y ejerciendo de ocasional guía turístico. Hacia 1926 llegaron dos padres capuchinos enviados por el obispo de Valencia para predicar durante la Semana Santa. Los gastos de su estancia fueron sufragados por Don Antonio, el registrador de la propiedad. El día en que los padres decidieron marcharse el coche venía al completo y tras revisar la hoja de ruta Rosendo comprobó que no iba a quedarse ningún viajero en Xixona por lo que ante la insistencia de los padres capuchinos de emprender viaje tuvo que buscar una solución. El final del texto de Sinesio Delgado es como sigue: "El camino hasta su mitad sigue siendo tan accidentado como el de Alcoy á Jijona, pues la carretera se dilata por entre áridas colinas sin variedad ni encanto de ninguna clase hasta que, acercándose al mar, se dirige á la capital atravesando su feracísima huerta, orla florida que festonea toda la costa de Levante, sembrada de coquetones caseríos y animada siempre por el incesante movimiento de la arriería y el sinnúmero de diligencias y tartanas que hacen el servicio entre Alicante y los pueblos de la Marina".

2023

ISIDRO SINESIO DELGADO GARCÍA

Isidro Sinesio Delgado García nació el 12 de diciembre de 1859 en Támara de Campos en Palencia. Su padre, Saturnino Delgado era el médico de la población por lo que Sinesio siguió los pasos de su progenitor y se licenció en Medicina en 1879 en Valladolid. Sin embargo, su verdadera vocación era la literatura. Así en 1880 marchó a Madrid a hacer fortuna. Al poco tiempo de su llegada empezó a colaborar con el semanario ilustrado Madrid Cómico, que dirigiría en su segunda época, desde el 15 de febrero de 1883, y que compró en 1885. A finales del siglo XIX recorrió España acompañado por el dibujante Ramón Cilla, recopilando informaciones que aparecieron en las páginas de su semanario con el título *España al terminar el siglo XIX: apunte de viajes* (Madrid, 1897).

Se casó con Julia de Lara Valverde, hija de la famosa actriz de teatro Balbina Valverde en 1888. De ahí su pasión por las artes escénicas. En 1895 y 1896 fue director artístico del Teatro Apolo, ayudando al alicantino Ruperto Chapí en su vuelta al mismo. En 1900 estrenó la comedia humorística y fantástica *El galope de los siglos* con música de Chapí. En 1903 la revista fantástica *La Leyenda Dorada* en el teatro Real de Madrid

Desde 1895 se enfrascó en uno de los proyectos más ambiciosos, crear la Sociedad de Autores Españoles, germen de la actual Sociedad General de Autores y Editores (S.G.A.E).
A partir de 1897 comenzó a colaborar con el periódico ABC, siendo uno de sus primeros artículos el titulado "El turrón de Jijona" publicado el día de Navidad de 1897.
Su pasión por el periodismo fue tal que colaboró en más de 50 periódicos y revistas entre otros: Blanco y Negro, El Día, El Imparcial, El Liberal, Nuevo Mundo, El Libro Popular o El Socialista. Publicó unos 1679 artículos de prensa.

En 1905 publicó una de sus grandes obras en prosa titulada *Mi Teatro*. También se dedicó a la poesía y entre sus composiciones más singulares está el *Himno a la Bandera*, sobre la música de la Marcha Real Española que fue escrita en 1906. En 1917 en plena efervescencia del conflicto marroquí José Serrano le pidió una letra para una canción militar: *La canción del soldado*, que fue un éxito absoluto. Falleció el 13 de enero de 1928.

TURRONEROS DE FINALES DEL SIGLO XIX

A finales del siglo XIX Luis Mira Espí era la punta de lanza de una generación de turroneros que estaban apostando por la comercialización y venta de sus productos intentando obtener prestigio social con la consecución de medallas y distinciones en las exposiciones provinciales, nacional e internacionales de productos y bienes de consumo y con su acercamiento a las clases pudientes mediante la consecución del título de proveedor de la casa real. En el padrón de la matrícula industrial de 1893-94 que se conserva en el Archivo Histórico Municipal sabemos que en aquellas fechas eran 19 los jijonencos que se dedicaban a la producción y venta de turrones y que satisfacían dicho impuesto. Conocemos que en este censo se han producido algunas omisiones. Existían una graduación en el pago entendemos según su producción por lo que se establecieron 4 categorías que de menor a mayor eran: 1 piedra de chocolate (6 contribuyentes), 2 piedras de chocolate (4 contribuyentes), 3 piedras de chocolate (4 contribuyentes) y confiteros (5 contribuyentes).

Ahora nos centraremos en la categoría superior la de confitero, en la que se encuentra incluido nuestro protagonista Luis Mira Espí y expondremos los escasos datos que poseemos sobre ellos a finales del siglo XIX.

Luis Mira Espí (1822 - 1899) era hijo de Francisco Mira Arques y Manuela Espí Mira. Nació el 21 de junio de 1822 en Xixona. Se casó con Teresa Giner Sanchis, nacida en 1832. Tenía su obrador en la calle la Vila nº 50. Parece ser que muy joven marchó a Madrid a vender sus

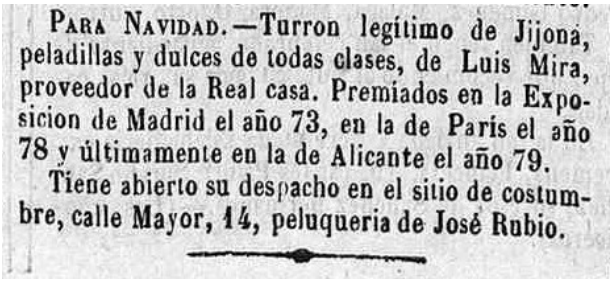
PARA NAVIDAD.—Turron legítimo de Jijona, peladillas y dulces de todas clases, de Luis Mira, proveedor de la Real casa. Premiados en la Exposicion de Madrid el año 73, en la de París el año 78 y últimamente en la de Alicante el año 79.
Tiene abierto su despacho en el sitio de costumbre, calle Mayor, 14, peluqueria de José Rubio.

Anuncio de Luis Mira publicado en el periódico La Provincia de Alicante el 30 de noviembre de 1880.

turrones y dulces que solía acompañar con las uvas de Xixona. Inicialmente solía ofrecer sus producciones en un puesto en la plaza Mayor de la capital de España. Poco a poco fundó un negoció con sede en su tienda de la Carrera de San Jerónimo, aunque también tenía puntos de venta en Alicante y Zaragoza. Fue el primer jijonenco en obtener el título de proveedor de la Real Casa en tiempos de Isabel II. En el periódico *La Correspondencia de España* del 13 de noviembre de 1863 ya se anuncia con este título. Mantuvo cierta amistad con Alfonso XII, quien lo recibió en diferentes visitas privadas, de las que rápidamente se hizo eco la prensa incrementándose su prestigio entre la sociedad madrileña. Consiguió ser admitido en la orden de Isabel la Católica, distinción instituida por el rey Fernando VII el 14 de marzo de 1815 con el nombre de Real y Americana Orden de Isabel la Católica, para "premiar la lealtad acrisolada y los méritos contraídos en favor de la prosperidad de aquellos territorios". Sin embargo, la orden tomó su nombre actual al ser reorganizada mediante un real decreto de 26 de julio de 1847. Así el 12 de marzo de 1881 ingresó en la orden con el título de caballero. No se conformó con esta distinción, sino que podríamos decir que intentó hacer carrera dentro de la Orden de Isabel La Católica, puesto que en *La Gaceta de Madrid* de 9 de mayo de 1884 se le concedió el grado siguiente, la encomienda ordinaria, pero primero tenía que satisfacer los derechos adjuntos a este premio, pero no lo hizo por lo que finalmente no le fue concedida. Participó en algunas exposiciones nacionales e internacionales en las que obtuvo diferentes premios como: el Grand Prix en la Exposición Universal de París de 1889. Tras su fallecimiento, ocurrido el 17 de diciembre de 1899, continuó con el negocio Carlota Mira Giner, quien se había casado con Vicente Ibáñez Galiana (17-4-1852).

Luis Rovira Carbonell (1821-1865) fundó un negocio de venta de turrones y dulces en 1854. Tras su fallecimiento en 1865 el negoció pasó a manos de su esposa, María Soler Galiana y adquirió la referencia empresarial de Vda e Hijos de Luis Rovira. María supo dirigirlo e impulsarlo mediante la participación en exposiciones nacionales e internacionales hasta conseguir el prestigio suficiente para obtener la distinción de Proveedor de la Casa Real Italiana. Tenía su sede en la calle El Vall 45 (actual C/El Vall 15). El matrimonio tuvo 5 hijos: Clotilde (casada con Jaime Monerris Sirvent, hijo de otro gran empresario turronero Antonio Monerris Alcaraz), Graciano, Primitivo, Enrique y Gumersindo. María falleció el 15 de diciembre de 1894 pasando la administración de la empresa a su hijo mayor Graciano Rovira Soler. Su hermano Primitivo Rovira se había independizado de la rama familiar y poseía un pequeño obrador en la calle el Vall 41 donde en 1894 fabricaba turrones y dulces. Posteriormente y al fracasar la gerencia por parte de su hermano Graciano, heredaría su negocio familiar. Herederos de esta tradición es la empresa actual Primitivo Rovira e hijos SL.

Turron de Gijona

Se ha recibido el legítimo y blando, el duro de Alicante y las ricas peladillas de la Viuda de Luis Rovira de Gijona, proveedores de la Real Casa italiana, y premiado con medalla de plata en las Exposiciones de Alicante y Zaragoza y medalla de oro de 1.ª clase, por la Sociedad Científica Europea de París.

17, Plaza del Carmen, 17

Anuncio de turrones de la Vda. De Luis Rovira publicado en el periódico El Liberal el 24 de diciembre de 1889.

Antonio Ibáñez Sirvent (1854-Barcelona 1920) al casarse con Teresa Mira Garrigós en 1875 comenzó a hacerse cargo del negocio turronero de su suegro, José Mira López. Estableció un pequeño obrador en la calle Loreto 12. Además de dedicarse a la producción de turrones y dulces fue un emprendedor, así fue el contratista de la construcción del nuevo cementerio en la partida de Cañavate en 1890. Comenzó a enviar sus productos a Barcelona donde montó dos puestos de venta en la Rambla del Centro nº 5 y la Rambla de las Flores nº 9 y edificó una factoría en la calle Neptuno nº 18. Siguió con la tradición turronera su hijo David Ibáñez Mira.

Manuel Sirvent Miralles (1855-1911) era hijo de Juan Sirvent Carbonell (maestro turronero) y de su segunda esposa Antonia Miralles Verdú, de familia turronera y, por lo tanto, tío de Manuel Sirvent Soler (El Lobo). Desarrolló una estructura empresarial hacia 1875. Fue alcalde de Xixona. Estableció una tienda en Alicante, con extraordinario éxito. Al fallecer en 1911 sus hijos crearon la sociedad Hijos de Manuel Sirvent Miralles y registraron la marca Teclo.

Antonio Monerris Alcaraz (1822-1897) fundó una empresa allá por los años 1853 o 1854. Se dedica a la venta al mayor y al detall de turrones y dulces y dado su carácter emprendedor participó en diversas exposiciones como: Madrid 1857, Valencia 1867, , Zaragoza 1885 (medalla de primera clase), Barcelona 1888 (Medalla de Oro), París 1889, Niza 1890, Tunis 1890, Chicago 1895 (gran premio) en donde recibió diferentes medallas a la calidad del producto. Se casó con María Sirvent Candela, hija de Juan Sirvent Carbonell y su primera esposa Manuela Candela y creadores de la rama turronera de Sirvent Selfa. En la década de 1880 poseía un depósito en Madrid y otro en la ciudad condal. Conocemos que en 1886 poseía un representante en Reus, la confitería de D. Juan Monserrat. A finales del siglo XIX su hijo, Jaime Monerris Sirvent llevaba las riendas del negocio e inició un proyecto para modernizar las instalaciones y ampliar su producción. La sociedad pasó a denominarse Antonio Monerris e hijo. En el cen-

EL RAMILLETE

Antigua Confiteria de Solis

NOVEDAD DEL DIA

Se acaba de recibir los afamados turrones de Gijona de los Sres. Antonio Monerris é hijo premiados en las esposiciones de Zaragoza 1885, Madrid 1857 y 1890, Valencia 1867 y 83, Gandia 1887, Edimburch 1890, Bruxelles 1887 y 1888, Nice 1890, Paris 1889, Esmigrne 1887, Barcelona 1888 y en la última de Filadelfia.

Tambien se han recibido cascas de Valencia.

Todos los dias encontrará el público los ricos pasteles de filetes de ternera y tortas de solomillo de cerdo.

Pasteles de gloria, moscovitas, milanos, media luna, benedictinos, yema y otros.

Para chocolates, café, thé, vinos y postres, miniaturas y escelsior pastas de hojaldra francesa.

Crédito Público, 19,
frente á la calle de Bodegones.

Anuncio de turrones de Antonio Monerris e hijo publicado en el Diario de Murcia el 12 de diciembre de 1895.

so de 1887 Jaime se declara maestro turronero, está casado con Clotilde Rovira Soler, hija de Luis Rovira Carbonell y hermana de los también turroneros Graciano y Primitivo Rovira Soler. Viven en la calle de la Villa 62 y venden turrón en Barcelona. El 11 de noviembre de 1895 firmó un convenio ante el notario de Jijona José Ruzafa con otros 11 turroneros jijonencos para establecer precios para su venta en la isla de Cuba. Antonio Monerris falleció el 3 de septiembre de 1897, pasando la empresa a denominarse Hijo de Antonio Monerris. Heredero suyo es la actual empresa Turrones La Colmena.

Estos son algunos comentarios y reflexiones sobre la evolución de la elaboración del turrón a finales del siglo XIX propiciados por el artículo sobre nuestra ciudad de Sinesio Delgado publicado el 25 de diciembre de 1897 en la revista *Madrid Cómico*.

Remarcado en color azul el texto original del artículo de Sinesio Delgado.

Bernardo Garrigós Sirvent
Cronista oficial de Xixona

JAUME DE SCALS
UN CERAMISTA GENIAL

Autoretrat

Tot i que Jaume de Scals Aracil va ser un artista excepcional, fill de Xixona, en sabem molt poc al poble de les raons d'eixa excepcionalitat. Era el menor d'una gran família d'onze germans, nascut a Xixona el 1913, al núm. 51 del carrer Canalejas (l'actual carrer del Vall) i mort a València d'un tumor cerebral el 1978. De ben xicotet despuntava per un talent natural o unes qualitats innates per al dibuix que el van portar molt prompte a ingressar a l'Escola d'Arts i Oficis de València on va estudiar dibuix i escultura i on li va nàixer la seua passió per la ceràmica. Va completar la seua formació artística a l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, on va coincidir amb la que seria la seua dona, Palmira. Combinava estos estudis amb una ajudantia de professor a

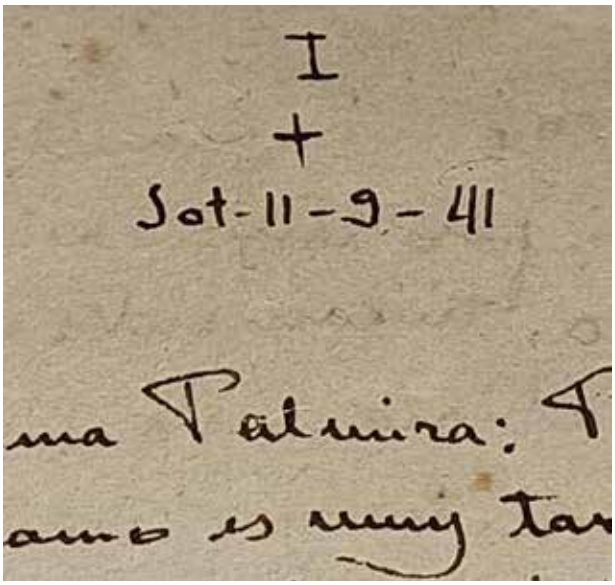

Carta a la nóvia des de Sot de la Casa Gran

l'Institut Lluís Vives de València i amb classes especials de ceràmica a Manises. Allí va conèixer Manuel González Martí, pare del Museu Nacional de Ceràmica, inaugurat el 1954, que porta el seu nom i que acull, entre molts altres materials, la col·lecció de ceràmica de Paterna i Manises propietat de l'Ajuntament de València que De Scals va restaurar en la seua condició de restaurador municipal.

Porta d'entrada al Museu González Martí

2023

La guerra civil va interrompre la seua trajectòria professional i artística en ser mobilitzat com antitanquista i empresonat a la plaça de bous de Santander, d'on va ser alliberat gràcies a la seua germana Conxa, monja a Salamanca (De Scals va tenir tres germanes monges), qui havia amagat a Carmen Pichot, esposa de Carrero Blanco, i qui va intercedir pel seu germà al·legant que era un artista sense vinculacions polítiques que havia estat mobilitzat a la força. Sembla, això sí, que havia estat molt vinculat pels anys 30 a l'anomenada *avantguarda artística valenciana* (Renau, Artur Ballester, Lahuerta…) i que va participar en nombroses activitats, però no consta que aquella relació tinguera cap connotació política.

Va ser professor de dibuix en els anys seixanta a l'Institut Laboral d'Algemesí i a l'Escola d'Arquitectura de la Universitat Politècnica de València. L'any 1946 havia format part de la direcció artística de la fàbrica Ramos y Cia. a l'Alcora, iniciativa empresarial que només va durar quatre anys i que pretenia recuperar l'esplendor de l'antiga Real Fábrica de Loza y Porcelana del comte d'Aranda. Com a restaurador municipal de l'Ajuntament de València va poder conèixer a fons la utilització, en l'Edat Mitjana, a les entrebigues (l'espai entre dos bigues del trespol), d'unes rajoles decoratives –els socarrats– pintades amb òxids de ferro, en roig i negre, que substituïen, i abaratàven, els treginats de fusta de les cases de la noblesa. El

Trespol amb socarrats medievals

coneixement en directe d'aquesta tècnica constructiva el va captivar i va ser l'origen molt probablement de la seua passió per estos materials ceràmics que ell va saber recrear o reinventar. Les seues investigacions li van permetre adquirir una tècnica pròpia inimitable que feia molt difícil distingir les seues peces de les autèntiques i, fins i tot, les millorava.

A banda d'esta, diguem-ne, fixació pels socarrats, Jaume de Scals es va especialitzar en la realització de grans murals ceràmics que es poden contemplar molt fàcilment en diversos edificis públics de València, com el retaule neogòtic instal·lat el 1955 entre dues finestres de la sagristia de la catedral de València, a la plaça de l'Almoina, i un altre, de característiques i

Mural de la catedral (plaça de l'Almoina)

Inauguració en 1955 del mural de la plaça de l'Almoina

Mural de l'església de Sant Esteve

tamany similars, inaugurat també el mateix dia, a la frontera de l'església de Sant Esteve, tots dos inspirats en diversos aspectes de la vida de sant Vicent Ferrer. Un altre panell de grans dimensions el podem trobar al saló reial del Monestir del Puig. La sala del Tribunal de Comerç, a la planta baixa del Consolat de Mar de la Llotja de València, està presidida per tres socarrats de De Scals que representen el rei Jaume I, sant Vicent i l'àngel custodi de la ciutat i

Socarrat de Jaume I

Socarrat de sant Vicent Ferrer

Socarrat de l'àngel custodi

el regne. Trobem també obres seues (algunes s'han perdut, com el taulell de la foto de la famosa Casa Barrachina de la plaça de l'Ajuntament), a l'Arxiu del Regne, Col·legi

Barra de l'antiga cafeteria Barrachina (l'actual Pans & Co.)

d'Arquitectes, Palau del Temple i capelleta exterior de l'església de Sant Nicolau, entre d'altres, i en molts rètols de places i carrers de la ciutat (plaça de la Verge, Pouet de Sant Vicent…). I

Rètol carrer Pouet de Sant Vicent

Plaça de la Mare de Déu

serien incomptables els socarrats i serigrafies en mans privades com els que reproduïm ací, propietat de famílies xixonenques.

Jaume de Scals va dedicar al seu poble un fan-

tàstic retaule, poc conegut per la dificultat d'accés per als qui no són alumnes o professors del centre, que es va instal·lar el 1976 al vell Institut d'ensenyament mitjà, i després al nou, i que mereixeria, sens dubte, un lloc més adequat on poguera contemplar-se amb tota la seua magnificència.

Alguns dels textos que acompanyen els retaules és possible que li foren suggerits o revisats per Manuel Sanchis Guarner, filòleg de gran prestigi i defensor incansable de la unitat de la llengua, amb qui tenia una bona amistat. Don Manuel (contra qui, per cert, van atemptar el 1978 –nou mesos després de la mort de De Scals– amb una bomba camuflada en una caixa de terró xixonenc), admirava al nostre paisà –una admiració que devia ser mútua– segons em va comentar en una ocasió un destacat periodista i intel·lec-

tual (Alfons Llorenç) que va conéixer de prop a l'eminent lingüista.

En la seua vessant humana, De Scals ha estat definit com una persona d'una gran vàlua personal, afable i senzilla, i d'una bonhomia franciscana. S'estimava molt Xixona i era un amant de la naturalesa, és possible que per influx de les seues estades estiuenques al mas familiar de Nutxes de la Carrasca, a l'ombra d'aquell arbre colossal i mil·lenari o, més avant, amb el seu cosí, el jutge Constantino, a Sot de la Casa Gran.

Per la seua tasca com a ceramista va obtindre diversos premis i guardons i la consideració àm-

Nutxes de la Carrasca

Fragment del socarrat del Puig amb la firma de De Scals

pliament compartida d'artista genial: «Jaume de Scals, un genio eclipsado por su obra», així titulava el diari *Levante* un reportatge a doble pàgina que li va dedicar en desembre del 2017. I com a *mestre de mestres del socarrat* el definia l'escultor Lucas Carrión-Vázquez, *Lucas Karrvaz*, restaurador del Monestir del Puig, on va conéixer a De Scals. Francisco Javier Blanes havia titulat també, 20 anys enrere, en termes pareguts «Jaime de Scals: artista o genio», un article a la revista de festes d'hivern de Xixona on copiava la necrològica que va publicar *Las Provincias* a la seua mort i de la qual cal destacar el paràgraf final: «Con De Scals, Valencia ha perdido a un artista de cuerpo entero que supo poner en pie de nuevo lo mejor de la tradición cerámica valenciana y lo más interesante de los usos, tipos, costumbres, vida gremial y ceremonias que, a través de sus grandes paneles, volvieron a la vida».

Amand Picó

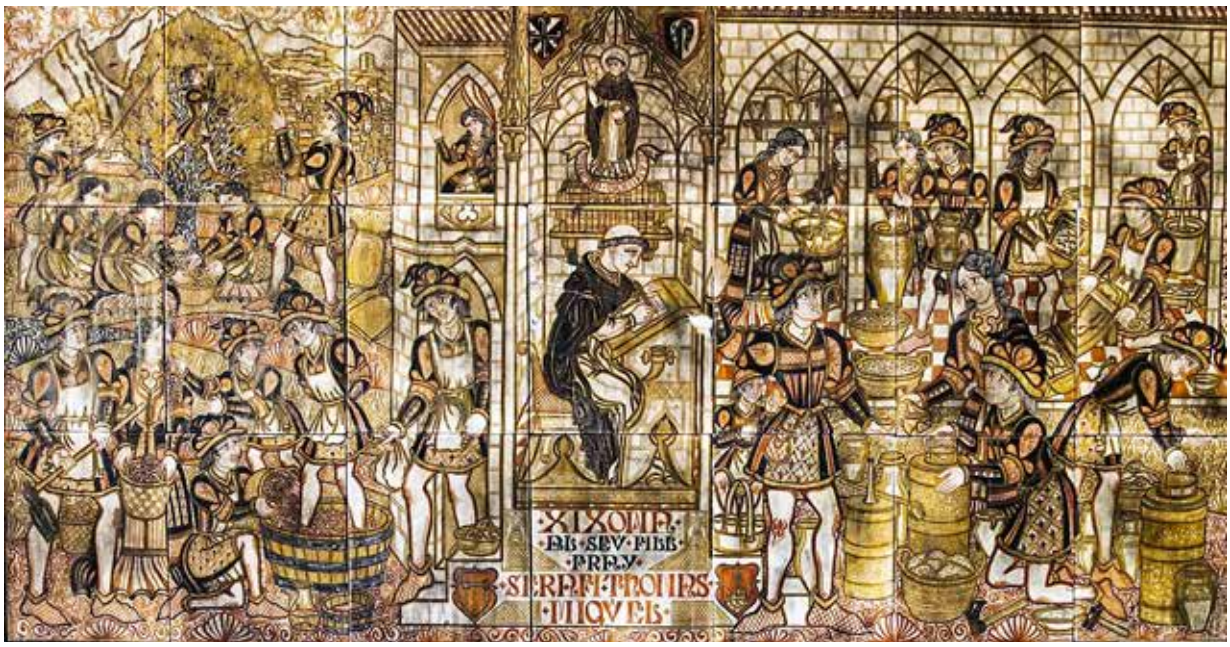

Retaule Institut dedicat al frare xixonenc Serafí Tomàs Miquel i Martorell

2023

XIXONA A FINALES DEL SIGLO XVIII
EL CENSO DE GODOY DE 1797

1. La estadística ilustrada

La llegada a España de la dinastía borbónica, tras los primeros años convulsos de la guerra, propició una serie de cambios que modernizaron el Estado, al tiempo que fortalecían los resortes de la monarquía absoluta. El intento de transformar las viejas estructuras y consensos, adaptándolos a los principios racionalistas y centralizadores en boga, va a ser una constante en la política del siglo XVIII. Con Carlos III culmina este afán reformista, llevado a cabo a través de sus ministros ilustrados, como Esquilache, Aranda, Floridablanca o Campomanes[1].

Para promover nuevos proyectos era preciso conocer previamente la realidad, que en el caso de nuestro país era compleja y variopinta. Abundan los *interrogatorios* o *relaciones* que aparecen por mandato del Gobierno a través de los intendentes[2]. Son cuestionarios que deben completar las ciudades y villas sobre diferentes aspectos que convenía valorar, tanto referidos a la población como a cuestiones sociales, económicas y religiosas. De esta forma, la estadística oficial adquiere una relevancia inédita, que culminará en el siglo siguiente cuando se crea en 1856 una oficina central permanente a través de la Comisión de Estadísitica General del Reino. Su misión principal será confeccionar censos de población de manera eficiente y periódica[3].

Dentro de la actividad ilustrada en el campo estadístico, los recuentos demográficos de ámbito nacional o *estados generales de población* serán su principal logro. Este tipo de registros ya existía, con mayor o menor fortuna y sin continuidad alguna, desde el siglo XVI. El censo de Pecheros de 1528 o el de Millones de 1591 son un claro ejemplo, pero adolecían de serias deficiencias. Entre otras razones porque su finalidad era impositiva o fiscal y no demográfica y sólo aparecían los hogares o vecinos.

El primer censo general de población que podemos considerar moderno es el de 1768, conocido como Censo del conde de Aranda, que utilizó las parroquias como base de recopilación de datos. Sabiendo las limitaciones que había tenido, por la escasez de medios y la dispersión de la población, propia de un país básicamente rural, las autoridades deciden elaborar un nuevo recuento en 1787, el Censo de Floridablanca. Más completo y rigurosa que el anterior, supone un salto cualitativo en este tipo de trabajos. Diez años después, se decreta el Censo de Godoy, donde se detalla aún más la demografía.

A diferencia de los vecindarios primitivos, los censos modernos no van dirigidos a recaudar impuestos sino que pretenden conocer la población a través de una labor de encuestación que debían hacer las autoridades locales de casa en casa. Además, abarcan todos los territorios de la monarquía, excepto las posesiones de ultramar, y contabilizan el número de almas o individuos, no solo de vecinos o cabezas de familia. Los tres censos fueron reproducidos en facsímil por el Instituto Nacional de Estadística y se pueden consultar a través de su página web. Son fuentes valiosas para conocer la población española en la segunda mitad de la centuria.

1 Son abundantes los trabajos publicados sobre esta cuestión, pero sigue siendo imprescindible acudir a los clásicos. Vid. Domínguez Ortiz, Antonio: *Carlos III y la España de la Ilustración*, Madrid, Alianza, 2005.

2 Rodríguez Cancho, Miguel: "Interrogatorios del siglo XVIII. Estudio comparativo". *Norba, Revista de Arte, Geografía e Historia*, nº 2, 1981, pp. 221-232

3 Merediz Montero, Antonio: *Historia de la estadística oficial como institución pública en España*, Sevilla, Instituto de Estadística de Andalucía, pp. 35-36 (https://www.juntadeandalucia.es/institutodeestadisticaycartografia).

Censo de Godoy de 1797. Portada de la edición general de 1801 (Instituto Nacional de Estadística).

2. El Cuestionario de 1797

El Censo de 1797 recibe el nombre del que fuera primer ministro y favorito de Carlos IV entre 1792 y 1798, Manuel Godoy, el *Príncipe de la Paz*. Los trabajos se realizaron bajo el mandato de Eugenio Larruga, como secretario de la Di

rección de Fomento General del Reino. La Real Orden de 28 de agosto de 1797 mandaba formar el *estado general de la población* en cada uno de los reinos y provincias con vistas a la formación de un censo general de España. Los datos globales se publicaron en 1801, sumando el país 10.541.221 habitantes.

A diferencia de los registros de 1768 y 1787, donde existen datos publicados a nivel local, el Censo de 1797 resume la población por provincias y regiones, no desciende a las villas y ciudades. Por otra parte, son muy pocos los casos donde han sobrevivido los interrogatorios locales, el trabajo de campo que sirvió de base para elaborar el Censo de Godoy. Tenemos la suerte de que en el Archivo Histórico de la ciudad se conserva el interrogatorio o Cuestionario de 1797, completamente inédito. Por tanto, los datos aportados en el presente trabajo son originales y no han visto la luz hasta ahora.

Los impresos llegaron seguramente en septiembre procedentes de la Intendencia valenciana, y desde allí se repartieron a las diferentes localidades que integraban el Partido o Corregimiento. Desconocemos la razón de que exista este ejemplar, que aparenta ser el original, aunque no lleva firmas ni otros signos de validación. Debemos interpretar que se trata de una copia del que se envió a Valencia.

El documento conservado reza con el siguiente título: "*Instrucción de las preguntas a que deberán responder de cinco a cinco años a los intendentes los pueblos de sus respecitvas provincias, para que los encargados de la Dirección de Fomento General del Reyno adquieran los conocimientos necesarios para renovar los estados de población*"[4].

Como se puede comprobar, la intención era establecer un registro demográfico de carácter general que se fuera renovando cada cinco años mediante la información suministrada por las localidades, siguiendo una estructura orgánica centralizada que triunfará en la siguiente centuria. Una vez recopilado el trabajo de campo, el organismo central elaboraría el censo general agrupando los datos por provincias y regiones. La inestabilidad política de la primera mitad del siglo XIX impidió que el proyecto tuviera continuidad. No será hasta el censo de 1857 que se establezca definitivamente este modelo de recuento oficial, periódico y centralizado.

El ejemplar de Xixona no tiene fecha expresa, pero no cabe duda de que se trata del Censo de 1797, tanto por la forma como por el contenido de la encuesta. Consta de 47 preguntas en letra impresa que se disponen en la columna del margen izquierdo, dejando el derecho para las respuestas. El documento, en formato folio de la época, consta de cuatro hojas, siete páginas escritas y la última en blanco. Tiene una estructura temática ya fijada en el anterior interrogatorio, aunque amplía la información. El esquema organizativo es el siguiente:

- Preguntas 1-3, de carácter general: nom-

4 Archivo Histórico Municipal de Xixona (en adelante, AHMX), *Cuestionario que responde la ciudad para renovar los estados de población*, 1797, h. 1, sig. 53-13.

bre de la localidad, rango jurídico (ciudad, villa, lugar, etc.), distancia en leguas de las capitales, titularidad jurisdiccional (realengo o señorío).

- Preguntas 4-5, censo de edificaciones: número de casas, cuánta habitadas, oficinas públicas, teatros, tabernas, molinos, fondas, etc.
- Preguntas 6-9, centros públicos: número de hospitales, hospicios, casas benéficas, escuelas, colegios y universidades.
- Preguntas 10-12, datos demográficos: número de habitantes por estado civil y género divididos en 11 grupos de edad: menores de 7 años, de 7 hasta 16, de 16 a 25, de 25 a 40 y, a partir de aquí, de 10 en 10 años hasta llegar a los 100. La última categoría corresponde a los individuos centenarios. La división a partir de los 40 es una novedad de este censo respecto al de Floridablanca, donde la población mayor de 50 años forma un mismo rango.
- Preguntas 13-17, estado eclesiástico: establecimientos y lugares de culto (ermitas, iglesias parroquias, catedrales, conventos), clero secular y religioso según dignidades y centros, además de otros cargos relacionados (dependientes de Cruzada e Inquisición).
- Preguntas 18-19, militares y nobles: número y rango, mayorazgos, nobleza titulada e hidalgos o caballeros.
- Preguntas 20-47, estructura profesional: escribanos, abogados, médicos, boticarios, veterinarios, comerciantes, hombres del campo, oficios industriales y artesanos, distinguiendo los tres rangos gremiales (maestro, oficial y aprendiz) y criados.

3. Radiografía de un municipio

Vamos a la información interesante, la que aparece manuscrita en la columna de la derecha. Lógicamente, cuando no existen datos sobre la pregunta correspondiente, se deja un espacio en blanco; de la misma forma, las respuestas más largas sobrepasan el espacio asignado.

A una distancia de 18 leguas de Valencia y 60 de Madrid[5], el municipio tiene de nombre *Xixona*. Aclaremos el término, pues suele dar lugar a

Manuel Godoy, retrato de Agustín Esteve y Marqués, 1806 (Instituto de Arte de Chicago).

muchos equívocos. Aunque el castellano se había impuesto en los documentos oficiales desde los Decretos de Nueva Planta de 1707, con esa grafía se identifica invariablemente la localidad en la abundante documentación conservada del siglo XVIII y parte del XIX. Puede resultar paradójico, pero la verdad es que el topónimo

Xixona aparece precisamente con el castellano, mientras que en la época anterior, llamada a menudo *foral*, el término que suele utilizarse en los documentos valencianos es *Sexona*.

A continuación se añade una reseña histórica de los acontecimientos más significativos. Siguiendo el gusto de la época, la ciudad la fundaron los *valerosos cartagineses* en el año 117 a. C. Esta noticia se debió recoger del *El atlante español* de Bernardo Espinalt, publicación extensa en 14 volúmenes, muy consultada[6], que a su vez se basaría en la obra del famoso cronista Mendéz de Silva[7].

Era frecuente asignar un origen mítico a mu-

5 La legua equivalía a la distancia que una persona a pie o cabalgadura recorría en una hora. En la zona sur valenciana era de 5.555 metros. Centro Español de Metrología: *Pesas y medidas españolas antiguas. Patrones del siglo XIX anteriores al Sistema Métrico*, 2022, pp. 64 y ss. (https://www.cem.es/sites/default/files/33041)

6 Espinalt y García, Bernardo: *Atlante español,* ó *Descripcion general geográfica, cronológica, è histórica de España, por reynos y provincias,* Madrid, Imprenta de Pantaleón Aznar, 1778-1795, Reino de Valencia, parte III, tomo X, pp. 1-6 (edición facsímil, Valencia, 1988). Espinalt dice: "fundaron esta Ciudad las gentes de Cartagena 117 años antes del Nacimiento de Nuestro Señor Jesu Cristo".

7 Méndez de Silva, Rodrigo: *Población general de España, sus trofeos, blasones y conquistas heroycas*, Madrid, Roque Rico de Miranda, 1675.

chas poblaciones, como se puede apreciar en las crónicas de los siglos anteriores, como las de Beuter, Viciana o Escolano, por mencionar las más cercanas. En nuestro caso, nada más épico que ligar el origen de la población a la figura del gran Aníbal, que en el año de la supuesta fundación se encontraba muy ajetreado, reuniendo un gran ejército para invadir Italia, en una de las gestas más recordadas de la historia. Espinalt también nos dice que los cartagineses la llamaron Sexiona, mientras que los romanos "*la nombraron Saxum por el peñasco de su fortaleza*". Por otra parte, nada se dice en el documento sobre la Torre de les Maçanes, que se había segregado hacía solo tres años, en 1794, tras permanecer unida a Xixona durante más de 300, desde 1472.

A pesar de ser un municipio de tamaño mediano, había alcanzado la máxima categoría institucional, como ciudad y cabeza de partido o corregimiento. El documento aclara el origen de tal preeminencia: "*el señor Felipe Quinto en el año 1708 la tituló Ciudad Leal y Fidelísima con otros privilegios que goza"*. En ese año la población recibe nada menos que diez privilegios, circunstancia excepcional que obedece a la lucha y empeño que mantuvo a favor del rey en la contienda sucesoria, cuando la gran mayoría de localidades valencianas acabaron en el bando austracista.

Por otra parte, la condición realenga, primero como villa y después como ciudad, arranca desde su mismo origen, con la conquista del siglo XIII, y así permanece durante prácticamente toda la historia. Sin duda su envidiable situación estratégica (villa murada, fronteriza y bien comunicada) contribuyó a que los reyes la mantuvieron bajo su patrimonio y le otorgaran numerosas excepciones y prerrogativas. De entre los diez privilegios, el título de ciudad era el que daba más prestigio al municipio, teniendo en cuenta el valor simbólico y jurídico que tenía en aquella época. El Censo de 1797 recoge 6 ciudades de realengo y tres de señorío para el conjunto del Reino de Valencia. Si el título de ciudad era el que más orgullo concitaba, el que tenía mayor trascendencia política y administrativa era su condición capitalina, como sede de corregimiento y gobernación, pues implicaba ejercer jurisdicción y control político sobre un amplio territorio que abarcaba desde Elche hasta Banyeres, pasando por los pueblos de la Foia de Castalla.

La localidad tiene 748 casas útiles (y 9 arruinadas). En las calles más céntricas y densamente pobladas, como eran la Vila, Orito y el Vall, los edificios podían elevarse a tres o cuatro plantas con el objeto de dar habitación a varias familias. La particular topografía de la ciudad, con vías estrechas y empinadas, obligaba a un aprovechamiento en altura. Los establecimientos comerciales reseñados son: dos tabernas, dos carnicerías, un matadero y dos posadas. Sabemos que también había dos tiendas que en Cuestionario no aparecen. Todos los comercios eran de titularidad pública, regalías que el monarca, como señor natural del lugar, había cedido al Ayuntamiento para su explotación, que lo arrendaba en pública subasta[8]. Además había un matadero, 10 molinos harineros, administrados por el real patrimonio, y un pósito. Este último, situado a la entrada de la población viniendo de Alicante, era de vital importancia en una economía de subsistencia que dependía del pan como alimento básico.

El edificio más emblemático, la casa consistorial, se halla en ruinas y los cabildos o sesiones se tienen que celebrar en la casa del corregidor. Los bajos con acceso por la calle del Vall sirven como Reales Cárceles del Partido. Situado al inicio de la Vila y frente a la iglesia parroquial, el inmueble tenía dos plantas y semisótano. Durante la Guerra de Sucesión sufrió grandes desperfectos, destruyéndose buena parte de su Archivo. A lo largo de su dilata historia tuvo muchas reformas y mantuvo su uso hasta que a principios del siglo XX el Ayuntamiento decidió trasladarse a la ubicación actual. Otro edificio importante era el Hospital. De origen medieval, llevó a cabo una labor sanitaria y

8 Bernabé Ruiz, José: "Monopolios y mercados en el siglo XVIII", *Revista de Festes de Moros i Cristians*, Xixona, 1997, pp. 113-116.

Vista de Xixona del siglo XVIII.
Bernardo Espinalt, Atlante español.

asistencial relevante durante siglos, atendiendo a los números necesitados que transitaban por el camino real de Valencia, en cuyo Hospital General se daba refugio a números pobres enfermos[9]. En 1797 solo servía de alberge, "*para ospedar los pobres que transitan, por no tener renta*"[10]. No tiene empleados ni se dan cuidados médicos. Solamente una mujer acude de vez en cuando a limpiarlo.

La ciudad mantiene dos *escuelas de primeras letras*, una de niños a cargo de un maestro y otra de niñas a cargo de una maestra. La primera reúne 78 muchachos, mientras que la segunda tiene 110 alumnas. Esta diferencia de población escolar tal vez se deba a la incorporación temprana de los niños a las labores del campo. Además, el municipio sufragaba un *Estudio de Gramática*, a cargo de un profesor que atiende 24 estudiantes. Estos centros de secundaria enseñaban a los jóvenes principalmente latín clásico, pues era la lengua utilizada tanto en la universidad como en la carrera eclesiástica. Otras asignaturas, ya de menor peso, eran gramática, retórica, historia o matemáticas. Tanto las escuelas como el Estudio de Gramática no tuvieron un espacio propio y adecuado, deambulando por diferentes lugares más o menos abandonados. Sabemos que las escuelas estaban por ese año en la iglesia vieja, que servía también de lugar de enterramiento.

En relación a los centros religiosos, el municipio contaba con un templo parroquial, la antigua iglesia, cuatro ermitas y dos conventos. La iglesia parroquial de Santa María se inauguró en 1629, tras sufrir la obra varios contratiempos[11]. La anterior parroquia, la *esglesia Vella* quedó desafectada para el culto y tuvo diferentes usos, según las necesidades del municipio. Era de buenas proporciones y mantenía a una comunidad importante de clérigos. En 1797 la formaban un cura párroco, un vicario y nueve beneficiados, además del sacristán y dos infantillos o monaguillos. Las ermitas son de origen medieval y se han conservado hasta nuestros días: dos dedicadas al patrono San Sebastián, la de San Antonio Abad y la de Santa Bárbara.

El convento de San Francisco, o de Nuestra Señora de Loreto en su advocación original, se funda en 1592 aprovechando una ermita extramuros en la zona norte, junto al camino real de Valencia[12]. De la orden franciscana observante, fue el propio municipio quien lo patrocinó. A cambio, los frailes desarrollaron una labor religiosa, asistencial y educativa importante entre la población[13]. En 1797 acoge 16 profesos, dos novicios, seis legos y cinco donados. A cargo de los frailes y en terrenos de la comunidad estaba el Calvario o Vía Crucis, que no aparece en la descripción. El convento de Santa Ana de hermana clarisas se sitúa en la parte meridional (la actual plaça de les Monges) y su origen data de 1607, cuando un grupo de monjas procedentes del convento de la Santa Faz de Alicante vienen

9 Bernabé Ruiz, José: "El antiguo hospital de Xixona", *El Programa: Festes de Moros i Cristians,* Xixona, 2003, pp. 195-203.

10 AHMX, C*uestionario*…, h. 1.

11 Bernabé Ruiz, José: "La obra de la nueva iglesia parroquial", *El Programa, Revista de Festes de Moros i Cristians*, Xixona, 2015, pp. 166-173.

12 Candela Garrigós, Reyes: "Fundación del convento franciscano de Ntra. Sra. de Loreto", *Revista Oficial de Fiestas de Moros y Cristianos*, Xixona, 1999, pp. 185-192.

13 Bernabé Ruiz, José: "El convento franciscano de Xixona", *El Programa, Revista de Festes de Moros i Cristians*, Xixona, 2012, pp. 170-179.

a fundarlo[14]. En 1797 tenía 23 monja profesas, tres novicias, dos donados y dos mandaderas o sirvientas. Ambos centros religiosos, de filiación franciscana y con una influencia notable en la vida local, tenían los años contados. Faltaban solo tres décadas para que se suprimieran tras decretarse la desamortización y exclaustración general en nuestro país.

4. Unas notas sobre el régimen demográfico

La *Instrucción* o Cuestionario de 1797 contabiliza 4.928 individuos, dato obtenido de sumar los diferentes grupos de edad. Creemos que serían unos cientos más. Además de los ausentes, este recuento en general peca por defecto. Los especialistas consideran que el censo de Godoy adolece de un margen de ocultación que puede llegar al 10%. Por tanto, el municipio debía estar cerca de las 5.300 almas[15].

El documento es muy interesante y completo, pero es la foto de un momento. Para comprender el comportamiento demográfico necesitamos otras fuentes. El Vecindario de Campoflorido es de 1712, pero solo recoge cabezas de familia[16]. Para obtener los habitantes aproximados hay que multiplicar por 4,5, el coeficiente recomendado en estos casos. A falta de registros más precisos, los repartos del impuesto llamado *equivalente* son muy útiles, siempre teniendo en cuenta que hay un porcentaje de vecinos que no aparece por estar exentos de pagar: nobleza, clero y pobres de solemnidad. Hemos seleccionado los de los años 1739 y 1759, multiplicando por el coeficiente indicado para el cálculo poblacional[17]. Los censos de Aranda y Floridablanca ya son registros más certeros y vienen el total de sujetos[18].

En términos absolutos, la población real estaría por encima de los datos ofrecidos, pero he respetado las cifras originales porque lo que interesa es comparar en el tiempo, ver la evolución durante un periodo. Como se aprecia en la tabla adjunta, la población de Xixona creció a un ritmo sostenido e importante, triplicando sobradamente sus efectivos a los largo del siglo XVIII.

Evolución de la población de Xixona durante el siglo XVIII

Vecindario de Campoflorido de 1712	351 vecinos ≈ 1.579 habitantes
Equivalente de 1739	616 vecinos ≈ 2.772 habitantes
Equivalente de 1759	746 vecinos ≈ 3.357 habitantes
Censo de Aranda de 1768	4.339 habitantes
Censo de Floridablanca de 1787	4.837 habitantes
Censo de Godoy de 1797	4.928 habitantes

14 Bernabé Ruiz, José: "La fundación del convento de Santa Ana", *Revista Oficial de Fiestas de Moros y Cristianos, Xixona, 2002*, pp. 185-192.

15 Cavanilles da una cifra por esos años de 1.176 vecinos. Si aplicamos el coeficiente 4,5 obtenemos 5.292 habitantes. Cavanilles, Antonio Josef: *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia*, Madrid, Imprenta Real, 1797, tomo II, p. 186.

16 Pena Gimeno, José: "El Vezindario de Campoflorido", *Cuadernos de Geografía*, nº 39-40, 1986, p. 324 (https://ojs.uv.es/index.php).

17 AHMX, *Reparto del equivalente*, años 1739 y 1759, sig. 2-3 y sig. 3-9. Del total de sujetos pasivos hemos restado los residentes en la Torre de les Maçanes y los propietarios foráneos. Una vez más, agradezco al buen amigo Bernardo Garrigós Sirvent la colaboración prestada.

18 INE: *Censo del conde de Aranda*, *1768 y 1769*, Tomo XI, p. 104; *Censo de 1787, Floridablanca*, ed. 1986, Tomo 6, p. 5600 (https://www.ine.es/prodyser/pubweb).

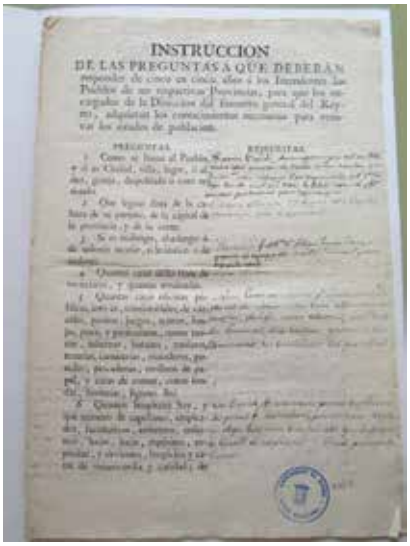

Censo de Godoy de 1797. Cuestionario de Xixona (Archivo Histórico Municipal de Xixona).

El convento de San Francisco, inicios del siglo XX (Archivo Histórico Municipal de Xixona).

Volviendo al Cuestionario, apenas se han publicado datos de otros lugares que nos sirvan de referencia comparativa. El más cercano es el de la ciudad de Alicante, la segunda más poblada tras la capital, que en ese año tenía 19.313 individuos[19]. Para el conjunto del Reino de Valencia el censo de Godoy da la cifra de 825.059 almas. Parece claro que nuestra localidad, sin ser de primera fila, mostraba unos indicadores apreciables. Durante las décadas siguientes la población evolucionó a un ritmo moderado pero constante, llegando a superar los 6.000 habitantes a mediados del siglo XIX y los 7.000 al inicio del XX[20].

Sin embargo, las expectativas iniciales no se cumplieron. Ya hemos comentado en alguna ocasión que a pesar de ser un municipio con unas condiciones favorables (capitalidad histórica, término extenso y tradición industrial), no haya podido despegar a nivel demográfico. En el Censo de 1797 debía estar entre las seis más pobladas del sur valenciano; en la actualidad (6.860 habitantes en 2022) ocupa el puesto 53 en el ranking provincial[21]. Desde una perspectiva histórica, debemos concluir que la industrialización en torno al turrón no ha generado los activos esperados. La estacionalidad de la actividad parece ser la principal responsable. Pero también es cierto, para ser justos, que mientras otras industrias tradicionales se han ido a pique, el turrón, al que debe fama mundial la localidad, sigue soportando la economía local.

El Setecientos fue un siglo de crecimiento económico y demográfico; bastante bueno si lo comparamos con la centuria anterior. Una vez terminada la Guerra de Sucesión, las condiciones de vida evolucionaron favorablemente, con el aumento de las roturaciones de tierra y sin los grandes sobresaltos que había ocasionado la terrible peste negra. Pero aún no se habían superado las crisis de subsistencia, con las temidas hambrunas, que originaban revueltas populares cuando se encarecía el pan. Las más graves se produjeron en el año 1766, como el famosos Motín de Esquilache. Tampoco se habían controlado enfermedades infecciosas como la viruela, el tifus, la difteria, el paludismo o la fiebre amarilla. Fueron precisamente las fiebres las que más afectaron al llamado Siglo de las Luces, hasta el punto que algunos autores hablan del *Siglo de las fiebres*[22].

Xixona, como otras localidades valencianas, mostraba signos favorables para entrar en un nuevo ciclo de transición demográfica. Pero

19 Rogles Hernández, María Asunción: Aproximación a la demografía de Alicante en los siglos XVII-XVIII, (Memoria de Licenciatura), Universidad de Alicante, 1983, pp 73-76.,

20 Moreno Fonseret, Roque, Quiñonero Fernández, Francisco, Segrelles Serrano, José Antonio: *La población actual de Xixona: características geodemográficas*, Ajuntament de Xixona, pp. 9 y ss.

21 Diputación de Alicante: *Revisión del padrón municipal de habitantes* (http://documentacion.diputacionalicante.es)

22 Peset, José Luis y Mariano: "Epidemias y sociedad en la España del Antiguo Régimen", *Estudios de Historia Social*, 4 (1978), pp. 7-28.

aún seguía anclada en el régimen preindustrial, con unas altas tasas de natalidad y mortalidad. Esta última era la más determinante en la época. Pensemos que la esperanza de vida en España no llegaba a los 30 años. Especialmente dramática era la mortalidad infantil. La cuarta parte de los niños morían ante de cumplir su primer años y otra cuarta parte de los que sobrevivían lo hacían antes del quinto. Si superaban la difícil barrera de los cinco años, el riesgo de muerte se reducía considerablemente, siendo el promedio de vida 50 años[23].

La terrible mortalidad, en especial la de los infantes, marcaba sobremanera todos los aspectos de la existencia. No solo era un hándicap para el desarrollo poblacional y económico, sino que cuestiones relacionadas con las devociones religiosas o las costumbres estaban contagiadas por esta dramática realidad. El significado de la natalidad también es de difícil comprensión para el hombre moderno. Hoy día, donde apenas se tienen hijos, nos costaría mucho comprender cómo nuestros antepasados, a pesar de la escasez y la incertidumbre reinantes, vivían los nacimientos como una bendición. Una natalidad elevada no solo alejaba el fantasma de la recesión (que traía hambre y enfermedad), fortalecían el clan familiar o estirpe y simbolizaba el triunfo de la vida sobre la temida Parca. Es por ello que en los años propicios había un promedio de cinco a seis alumbramientos por pareja.

5. Estructura de la población

El censo de Godoy organiza la población de manera tripartita: estado civil, sexo y edad, asignando 11 grupos. Las mujeres suman 2.533 efectivos, mientras que los hombres 2.395, aunque nacen más varones que hembras (494 frente a 458 en menores de siete años). Se trata de un comportamiento de carácter general. La esperanza de vida ha sido y es mayor en las mujeres, aunque hoy en día las diferencias están más atenuada. En el Cuestionario de 1797 la falla entre géneros es bien pronunciada. Mientras hay 392 hombres mayores de 50 años, las mujeres suman 474, un 12% más. Más claro está en el cómputo de viudos: 99 varones frente a 212 mujeres, más del doble. Esta proporción es parecida a la del Censo de Floridablanca, que recoge un total de 228 viudos, de los cuales 73 son varones y 155 mujeres[24].

CENSO DE GODOY DE 1797. CUESTIONARIO DE XIXONA
DISTRIBUCIÓN POR SEXO, ESTADO CIVIL Y EDAD

AÑOS	VARONES				MUJERES				TOTAL
	Solteros	Casados	Viudos	Total	Solteras	Casadas	Viudas	Total	
0-7	494	0	0	494	458	0	0	458	952
7-16	455	0	0	455	401	0	0	401	856
16-25	262	57	2	321	357	114	1	472	793
25-40	52	395	6	453	29	435	11	475	928
40-50	11	255	14	280	9	209	35	253	533
50-60	9	150	18	177	9	141	60	210	387
60-70	3	119	26	148	10	87	65	162	310
70-80	0	25	21	46	2	57	17	76	122
80-90	1	6	10	17	0	2	20	22	39
90-100	0	2	2	4	0	1	3	4	8
+ 100	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Total	1.287	1.009	99	2.395	1.275	1.046	212	2.533	**4.928**

Fuente: Archivo Histórico Municipal de Xixona

23 Dopico, Fausto: "El impacto demográfico de las creencias. Una evaluación desde el siglo XVIII español", *Revista de Demografía Histórica*, XXXII, II, 2014, segunda época, pp. 51-76 (https://www.adeh.org/revista/2014)

24 INE: *Censo de 1787 Floridablanca…*

Ermita de Santa Bárbara (cortesía de Bernardo Garrigós Sirvent).

Me permitiré un pequeño inciso. La disparidad que estamos comentando cuestiona esa corriente de opinión, cada vez más extendida, que interpreta la historia desde la ideología de género. En su manifestación más extrema, todo se reduce a una especie de patriarcado universal dedicado a someter y explotar a las mujeres. El reduccionismo maniqueo campa a sus anchas. Recuerdo en una ocasión, cuando impartía clases de Historia en la Universidad de Alicante, que pedí a mis alumnos una reflexión sobre las causas de esa diferencia en la longevidad. Estábamos estudiando el siglo XVIII. La mayoría argumentó que la razón principal era que los hombres se cuidaban menos que las mujeres, frecuentaban las tabernas y tenían malos hábitos. Otros lo achacaron a la naturaleza femenina, más fuerte biológicamente que la del varón. A nadie se le ocurrió pensar que la mayoría de los hombres de la época realizaban trabajos muy duros. Además del deterioro físico prematuro, cualquier herida o lesión, teniendo en cuenta el escaso desarrollo de la medicina, podía derivar en una minusvalía grave o infección mortal.

Volviendo a los datos, los grupos de edad reflejan claramente el régimen demográfico antiguo. La población infantil (menor de 16 años) suma 1.808 individuos, más de un tercio de la población, un 36,7%, mientras que los mayores de 60 años solo acumulan 479, menos de una décima parte, un 9,7%. Para que nos hagamos una idea de cómo se han invertido las tornas, en la población española de 2022 los menores de 16 años son un 14,9% del total, mientras que los mayores de 65 un 20%[25].

La pirámide de 1797 tiene una forma triangular característica, con una base muy ancha y una cúspide estrecha. Sin embargo, podemos apreciar que presenta entrantes y salientes acusados; entre otras razones porque los grupos de edad son desiguales. Mientras el primer grupo abarca siete años, el cuarto tiene más del doble (de 25 a 40).

Otra cuestión es el brusco descenso de los varones entre 16 y 25 años, que de 455 pasan a 351, mientras que las mujeres evolucionan de 401 a 472. Salvo error en los trabajos de campo, la explicación más lógica es pensar que están en

25 INE: *Avance de la Estadística del Padrón Continuo a 1 de enero de 2022*, p. 10 (https://www.ine.es/prensa/pad_2022)

Enfermos apestados
(ilustración de la Biblia de Toggenburd, 1411).

el servicio militar o trabajando fuera de la localidad en labores temporales. Los sorteos para el reemplazo del ejército venían ejecutándose de manera más o menos regular desde 1770, aunque al ser por cupos o repartos, no implicaban a toda la población en edad de entrar en quintas, como después sucederá.

En relación a los temporeros, sabemos que por esas fechas salían numerosas cuadrillas a recolectar el quermes, cochinilla de la que se obtenía el valioso tinte de la grana. Cavanilles nos dice que recorrían la Península en busca del preciado insecto, lo que provocaba el abandono de los cultivos[26]. No faltaba mucho para que estas migraciones estacionales, tan genuinamente xixonencas, sustituyeran la grana por la venta del turrón y, más tarde, del helado. El Archivo de la ciudad custodia las hojas originales que sirvieron para confeccionar el censo de 1887. Más de 200 personas estaban ausentes en el momento de la inscripción, el 31 de diciembre, por estar vendiendo turrón en diferentes localidades, algunas fuera de España[27].

Otro dato de la pirámide que plantea bastantes dudas es el descenso de las mujeres casadas entre 40 y 50 años, que descienden a 209, frente a los 255 hombres. Las muertes de sobreparto y asociadas al embarazo eran frecuentes, pero parece que debió mediar alguna otra causa que explique el descenso tan brusco; tal vez algún evento epidémico anterior, que afectara de manera particular al sexo femenino. Conocemos el brote de cólera que sufrió la ciudad en 1854, que se llevó la vida de 138 personas. Entre la población damnificada adulta (mayores de 21 años), las mujeres triplicaron a los hombres (60 frente a 20). Si las mujeres tenían una esperanza de vida más alta que los hombres, la causa debía estar en su mayor exposición al contagio, por ser las que cuidaban a los enfermos[28].

6. La clasificación socio-profesional

El registro de 1797 muestra una población activa de tan solo 1.523 efectivos, un 30,9%. Ello no significa que el 70% restante estuviera parado o inactivo, sino que los criterios de adscrip-

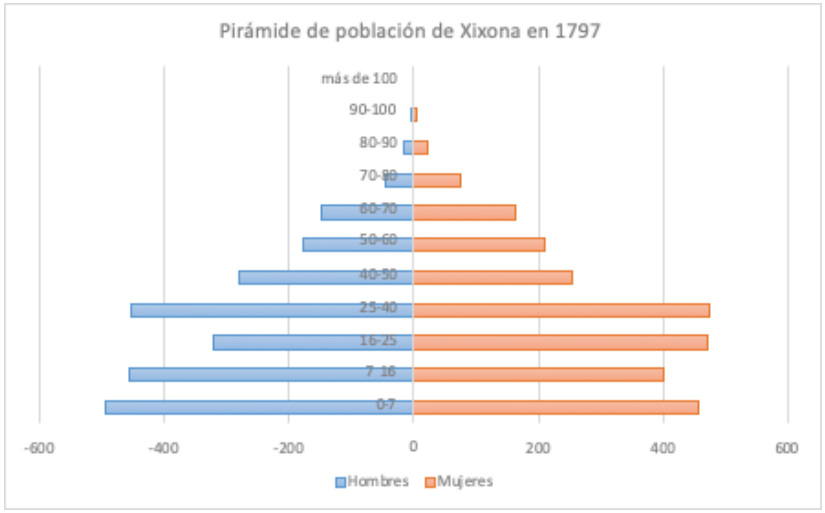

26 Cavanilles, Antonio Josef: *Op. Cit*., p. 189.

27 AHMX, *Hojas de inscripción para el Censo general de población de 1887*, sig. 1533.

28 Bernabé Ruiz, José: "El año del cólera. La epidemia de 1854 en Xixona", *Revista de Festes*, 2007, pp. 213-222.

ción laboral eran muy diferentes a los actuales. Entre otras razones porque la mujer, más de la mitad de la población, está ausente, salvo que sirva en alguna casa o profese como religiosa. En realidad si calculamos la población en edad de trabajar (hombres entre 16 y 60 años) vemos que alcanza a 1.231 sujetos, un 24,97% del total.

La nobleza contabiliza 10 individuos, incluido un coronel retirado. La localidad, con fuerte personalidad realenga a lo largo de su historia, nunca tuvo aristocracia titulada, tan solo la pequeña nobleza que representaban los *caballeros*, entre los que destacaron los Aracil, Rovira y Descals. El estado religioso asciende a 71, entre la parroquia y los dos conventos, incluyendo el personal de servicios. Junto a la nobleza, constituyen en el Antiguo Régimen el estamento privilegiado, exento de pagar impuestos. Los llamados oficios liberales, tanto asociadas a las leyes (escribanos, abogados y síndicos) como a la actividad sanitaria (médicos, cirujanos, boticarios y veterinarios), también están bien representados, con 21 profesionales.

El predominio del sector primario, que concentra un 71% de la población activa (1.073 individuos), es lo propio de la época. Destaca el número de jornaleros, con 563 efectivos. Estos, junto al servicio doméstico, que suman 267, forman la clase inferior, la más numerosa y desprotegida. Los que aparecen como *propietarios* son los rentistas (198), aquellos que viven como arrendadores o enfiteutas, mientras que los *labradores* (79) son los que explotan su propia tierra. La ganadería también es un sector importante, al que se dedican 84 *pastores*, mientras que la propiedad, básicamente lanar, solo pertenece a cuatro grandes *ganaderos*. Aunque faltan estudios sobre el tema, sabemos que la propiedad estaba concentrada en pocas manos, en una minoría terrateniente.

El sector dedicado a los oficios aglutina a 81 individuos, incluidos oficiales y aprendices.

CENSO DE GODOY 1797. CUESTIONARIO DE XIXONA
ESTRUCTURA SOCIO-PROFESIONAL

Prefesión/estamento	Nº de efectivos
Nobles	10
Clero	71
Profesiones liberales	21
Propietarios tierra	198
Labradores	79
Arrendatarios	145
Jornaleros	563
Ganaderos	4
Pastores	84
Arquitectos/maestros de obras	7
Confiteros	6
Cerrajeros/armeros/herradores	14
Sastres	14
Zapateros/alpargateros	10
Tejedores	30
Criados domésticos	267
Total población activa	1.523

Fuente: Archivo Histórico Municipal de Xixona

Motín de Esquilache. Oleo de José Martí y Monsó, 1864 (Museo del Prado).

Un 5,3 % de la población activa. En la práctica serían bastantes más. La necesidad de evadir impuestos y la excesiva reglamentación del sistema gremial provocaba que muchos trabajadores, sobre todos los que estaban a tiempo parcial, no declararan.

Esta situación parece evidente en los confiteros, dedicados a la elaboración del famoso turrón. Solo aparecen seis individuos, cuando ya por esos años debía ser una actividad importante en la estación invernal, cuando las labores del campo escaseaban. A falta de estudios más fundados, lo lógico es pensar que el turrón empleaba a un nutrido grupo de trabajadores a tiempo parcial, que escapaban al estricto control del poderoso *Colegi de Sucrers y Cerers* de Valencia. Precisamente esta situación de relativa libertad favoreció la supremacía turronera de Xixona, al abrigo de las montañas y disponiendo de abundante materia prima[29].

Entre la ocupación industrial o manufacturera del municipio destaca por su tamaño la textil, que emplea a 30 trabajadores. Reconozco que me ha sorprendido su número, pues los documentos apenas la recogen. Es posible que el auge imparable de la pañería alcoyana, que se convierte a finales de siglo en el centro productor más importante de España, tuviera influencia en nuestro municipio. Sabemos que tanto Alcoi como Bocairent, los dos centros más activos, extendieron la actividad textil a otras localidades vecinas[30].

José Bernabé Ruiz

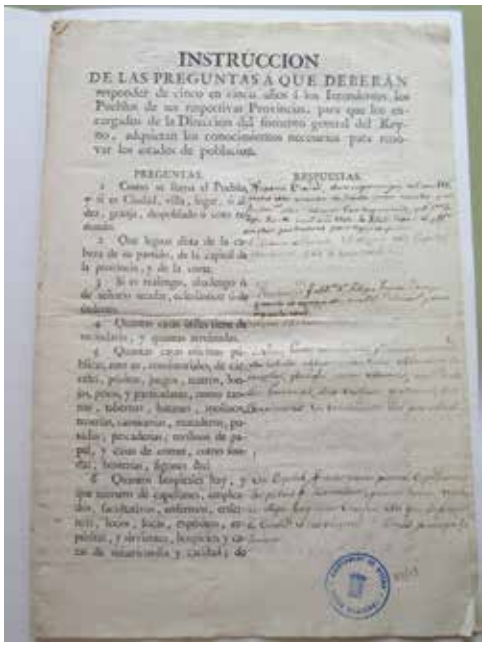

INSTRUCCION
DE LAS PREGUNTAS A QUE DEBERÁN

Ilustración 9: Censo de Godoy de 1797. Cuestionario de Xixona (Archivo Histórico Municipal de Xixona).

29 Figueras Pacheco, Francisco: *Historia del turrón y prioridad de los de Jijona y Alicante*, Alicante, 1955, p. 118.

30 Torró Gil, Lluís: "Protoindustria y población en una comarca textil valenciana (1600-1800)", *Investigaciones de Historia Económica*, nº 15, 2019, pp. 1-12 (http://www.elsevier.es).

2023

LA UTILIZACIÓN DE OBRAS DE ARTE PARA PUBLICITAR EL TURRÓN

En conmemoración de la XIV Fira de Nadal 2022 comisioné una exposición titulada *Art i disseny* en terró, que estuvo abierta al público del 3 al 8 de diciembre. Su objetivo fundamental era mostrar como los publicistas y las empresas turroneras habían aprovechado el mundo del arte y el diseño gráfico en sus envases y catálogos de productos para incitar a la compra de turrones y dulces a los potenciales consumidores. El consumidor se llevaba un maravilloso turrón envuelto en una caja de extraordinaria belleza que guardaba una obra de arte. No tuvieron reparo en reproducir obras de artes que o bien eran famosas por ser de excelsos pintores o bien narraban hechos históricos de la madre patria. Así pudimos contemplar la conquista de Granada por los Reyes Católicos el 2 de enero de 1492, el descubrimiento de Cristóbal Colón de América[1] y su retorno a España o al emperador Carlos V en su plenitud de poder. También se utilizaron una serie de obras famosas y muy conocidas por el gran público de Francisco de Goya, como: La Cometa, El Columpio y La Gallinita Ciega o una más desconocida, pero destacada al representar el costumbrismo valenciano de José Pinazo.

Obra La rendición de Granada de Francisco Pradilla. 1878.

Seguidamente contemplaremos como en ocasiones la adaptación de la obra de arte al envase o catálogo de productos en ocasiones no se realizó de la forma más adecuada para preservar la calidad del original. A veces se produjeron algunas discordancias, que pueden ser, al menos, curiosas.

1.-LA RENDICIÓN DE GRANADA DE FRANCISCO PRADILLA

La obra *La rendición de Granada* fue realizada por Francisco Pradilla y Ortiz (Villanueva de Gállego 24 de julio de 1848 - Madrid 1 de noviembre de 1921) en 1882. Se trata de un óleo sobre lienzo de 330 x 550 cm que se halla en el salón de conferencias del Palacio del Senado en Madrid.

El presidente del Senado encargó a Francisco Pradilla el 17 de agosto de 1878 la realización de este cuadro tras el éxito que cosechó en la Exposición Nacional de Bellas Artes de dicho año con su óleo *Doña Juana la Loca*.

En esta obra se muestra el momento en el que Boabdil, rey de Granada, tras su derrota, entrega las llaves de su ciudad a los Reyes Católicos, Isabel I de Castilla y Fernando II de Aragón el 2 de enero de 1492.

La composición se articula mediante un camino que divide el cuadro en dos espacios. A la derecha en forma de semicírculo se despliega el ejército cristiano. En su centro se encuentran los Reyes Católicos, detrás están las damas de la reina y custodiándolas hay un grupo de caballeros. El Rey Chico avanza a caballo por la senda hasta la altura de los Reyes y hace el ademán de pronunciar una frase al rey y de entregarle las llaves. Acompañando a Boabdil

1 Para este tema consultar el artículo GARRIGÓS SIRVENT, Bernardo, "El descubrimiento de América y la industria del turrón", *El Programa*, Xixona, Federació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià, 2017, págs. 196-204. Por lo que no lo analizaremos en este caso, aunque ocupó un espacio central en la exposición.

vienen a pie su séquito. Al fondo se vislumbran las murallas de Granada.

El pintor se documentó concienzudamente para reproducir los objetos históricos como para narrar la escena. Aunque en los documentos no se cita la presencia de la reina Isabel en este acto el autor decidió incluirla. La obra destaca por la extraordinaria maestría técnica de Pradilla al reproducir con la máxima fidelidad, los objetos y las vestiduras de los participantes en este hecho histórico.

El cuadro no participó en ninguna exposición nacional, pero constituyó uno de los mayores éxitos profesionales del autor, quien gozó de gran fama dada su gran difusión entre el público. Francisco Pradilla recibió 50.000 pesetas por el Senado y Alfonso XII le concedió la gran cruz de la Orden de Isabel la Católica.

Envase prismático de cartón de la empresa Hijos de Vicente Arques y CIA. Década de 1950.

En la década de 1950 la empresa Hijos de Vicente Arques y CIA presentó sus turrones en unos envases prismáticos de cartón. En el centro de su anverso se disponía un dibujo idílico de la factoría, que se encontraba al norte de la avinguda de la Constitución muy cercana al colegio Eloy Coloma. Uno de los elementos distintivos es su altiva chimenea de forma prismática construida en ladrillo para dar salida a los humos de la caldera de la factoría. Curiosamente la chimenea nunca fue visible puesto que recae a un patio posterior colindante con el patio de la Casa de Cultura, por lo que sólo puede verse desde el interior de dicho edificio y viviendas colindantes. Atravesando el anagrama aparece una franja de color rojo en cuyo interior se hace referencia a la fecha teórica de fundación de la empresa con el texto: "CASA FUNDADA // EN 1803".

Debajo aparece el nombre del productor "HIJOS de V. ARQUES y C^{ia} S.L. franqueado por las palabras JIJONA, a la izquierda y ESPAÑA, a la derecha; todo estampado sobre una franja roja. Encima del dibujo se ha impreso el tipo de industria: "FABRICA de TURRONES y DULCES". En la esquina superior izquierda aparece una especie de sello de garantía formado por el escudo de Xixona rodeado por el texto: "GARANTÍA DE ORIGEN" y atravesado por la bandera de España. En la esquina superior derecha se ha reproducido el anagrama de su marca estrella, El Áncora. Todo está enmarcado por una cenefa con motivos vegetales dorada.

En el reverso se ha estampado el cuadro *La rendición de Granada* (como así consta por un rótulo) de Francisco Pradilla. El cuadro ocupa el espacio necesario para adaptarse al envase sin deformar su perspectiva por lo que a derecha e izquierda ha sobrado un pequeño espacio rectangular que ha sido decorado con unas cenefas florales de color dorado. Todo el reverso y el cuadro está enmarcado por unas líneas rectangulares doradas. La reproducción del cuadro es fidedigna con el original.

En una de las solapas laterales grandes se reproduce una vista panorámica de la ciudad de Xixona tomada desde la zona del Través.

Envase prismático de hojalata de la empresa Hijos de Vicente Arques y CIA. Década de 1950.

También hemos localizado a través de todocolección.com un envase prismático de hojalata de la misma empresa para turrones destinados a la exportación que en una de las caras laterales más grandes presenta una reproducción de dicho cuadro. En este caso lo que se ha hecho es adaptar el cuadro original al espacio disponible por lo que se han perdido personajes situados a la izquierda y derecha de la imagen central. Especialmente el séquito de Boabdil, que ahora está sólo ante los Reyes Católicos. Y se ha acercado más el objetivo al centro de la imagen por lo que han sido recortados el palafrenero que sujeta el caballo de la reina y el macero dispuesto en la esquina inferior derecha. El traje del palafrenero ha cambiado de color al pasar del negro a un azul oscuro, que da más colorido a esta reproducción. Es interesante comprobar como los personajes en segundo término y el fondo de la composición han quedado diluidos en beneficio de una mayor definición de los protagonistas: Boabdil y los Reyes Católicos.

En la esquina inferior izquierda aparece el título del cuadro, *La rendición de Granada*.

2.-EL EMPERADOR CARLOS V CON UN PERRO DE TIZIANO

Se trata de un retrato de cuerpo entero del emperador Carlos V en óleo sobre lienzo de 194 x 112,7 cm, que se guarda en el Museo del Prado. Tiziano podría haberlo pintado en Bolonia entre el 13 de diciembre de 1532 y el 28 de febrero de 1533.

Tradicionalmente se ha pensado que esta obra es una copia del retrato de Carlos V pintado en Bolonia en 1532 por Jacob Seisenegger conservado actualmente en el Kunsthistorisches Museum de Viena. Algunos críticos de arte no están de acuerdo con esta opinión ya que se niegan a reconocer que uno de los genios del arte copiara un artista tan mediocre.

Para Ferino-Pagden los análisis hechos con rayos X a las dos obras revelan que el cuadro de Seisenegger posee un dibujo subyacente muy preciso lo que implica la existencia de un modelo previo, sin embargo, el cuadro de Tiziano presenta numerosas variaciones hechas sobre la marcha. Además, en la obra de Seisenegger se observa que el tratamiento de las joyas y de las telas manifiesta que ha sido realizado sin

Carlos V con perro de Tiziano. 1532-3.

tener delante el modelo. En cambio, hay que significar que la documentación conservada avala la procedencia del retrato de Seisenegger. Sea cual sea la verdad, es cierto que Tiziano introdujo algunas variaciones que dieron magnificencia a su obra. Consiguió estilizar la figura del emperador al prescindir del detallado enlosado de Seisenegger y colocar la línea del horizonte más baja. Idealizó el rostro del retratado al reducir el prognatismo del original. Al mismo tiempo obtuvo una mayor monumentalidad al traer al emperador al primer plano. También consiguió dar la sensación de un mayor espacio al desplazar la cortina a un lado y dejar libre el espacio entre las piernas. El empleo matizado del color logró efectos atmosféricos inexistentes en su modelo.

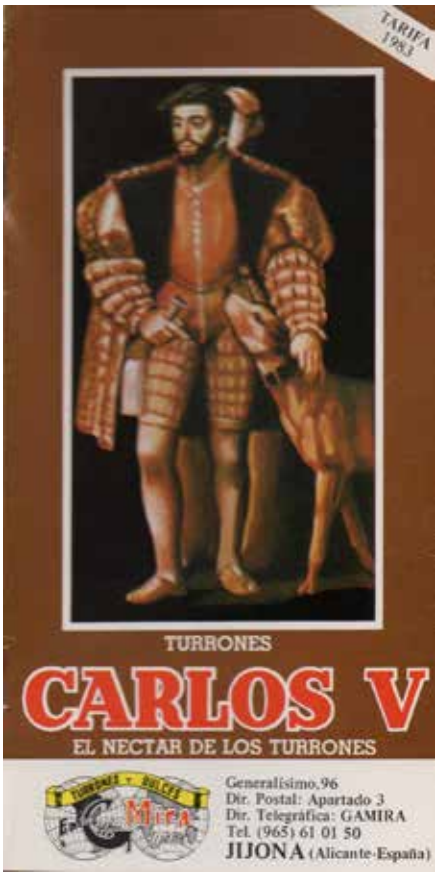

Portada del catálogo de productos de la empresa Emilio G Mira de 1983.

La empresa Emilio G. Mira registró en 1950 la marca Carlos V. Su diseño original consistía en letras en mayúscula, sin ninguna imagen gráfica. En 1983 editó una tarifa de precios que presentaba en su portada el cuadro El emperador Carlos V con perro de Tiziano. Compositivamente la obra se ha adaptado perfectamente al coincidir la disposición en vertical tanto en el cuadro original como en la portada del catálogo. En este caso al ser el largo del catálogo mayor se ha aprovechado esta franja en la parte inferior para disponer el lema de esa campaña: "Turrones// Carlos V// el néctar de los turrones" y el anagrama de la empresa, su nombre y dirección. El problema de esta adaptación se halla en los colores y la definición de la obra. Los colores se han apagado y se han perdido los detalles especialmente del fondo, que ahora es completamente negro y en el original se distingue un cortinaje verde y del ropaje del emperador.

Envase prismático de cartón de la empresa Emilio G Mira y de su marca Carlos V.

Esta misma reproducción se utilizará para los envases prismáticos de cartón de la década de 1980 de la misma empresa. En la colección del Ayuntamiento de Xixona se conserva un envase de 300 g de turrón de Jijona destinado a la exportación. La cara superior, compositivamente, se ha dividido en cuartos. En el cuarto más a la derecha se observa la reproducción del cuadro de Tiziano y en el resto sobre un fondo plateado y en el centro se halla el nombre de la marca CARLOS V (en rojo) y sobre él encontramos el texto: PRODUCTO DE ESPAÑA / PRODUCT OF SPAIN y debajo a la derecha el tipo de producto TURRON JIJONA // JIJONA NOUGAT, pero a la izquierda su peso neto. En la esquina superior izquierda se ha impreso una fotografía de una porción de turrón de Jijona. Este envase fue impreso por Gráficas Gines Coll SA, de Elche.

Calendario publicitario de la empresa Productos Artesanos G. Mira. 2008.

En 2008 la empresa Productos Artesanos G Mira, heredera de la factoría Emilio G, Mira editó un calendario para el año 2009. En su anverso se observa la reproducción del

cuadro Carlos V con perro de Tiziano. En su parte inferior se ha dispuesto una cenefa rectangular en la que se ha impreso "Felices Fiestas y Próspero Año 2009 // Carlos V (en rojo y con letra gótica). Compositivamente la adaptación del cuadro al tamaño del calendario se ha realizado correctamente. En relación a los ejemplos anteriores de la década de 1980 en este se ha conseguido una ostensible mejoría en el colorido y definición de los detalles. Ya se puede ver el cortinaje verde del fondo de la obra. Sin embargo, la colocación de la cenefa sobre la obra hace perder la visión completa del cuadro.

3.-LA COMETA DE FRANCISCO DE GOYA

La Cometa de Francisco de Goya. 1778.

La cometa es un óleo sobre lienzo de la serie de cartones que realizó Francisco de Goya Luciente (Fuendetodos 30 de marzo de 1946-Burdeos 16 abril de 1828) en 1778 para la Real Fábrica de Santa Bárbara. Siguiendo estos diseños se confeccionaron unos tapices para el comedor de los Príncipes de Asturias (el futuro Carlos IV y su esposa María Luisa de Parma) en el palacio de El Pardo de Madrid. La serie estaba formada por 10 cartones que reflejan las costumbres del pueblo de Madrid. La obra tiene unas dimensiones de 269x 285 cm y está expuesta en el Museo del Prado en Madrid.

En esta obra el tema representado es el juego de la cometa, muy popular en la época, aunque verdaderamente la cometa tiene escaso protagonismo en el cuadro resaltando sobre todo los personajes que Goya representa con gran naturalismo y realidad. La utilización de un intenso colorido ayuda a destacar los detalles de los trajes de los personajes, que van vestidos del tipo goyesco.

En la composición observamos en el primer término a la izquierda a un majo sentado en el suelo que está fumando y lanzando el humo al aire. Por su parte a la derecha vemos a un perro sentado que mira directamente al espectador.
En el centro un majo vuela la cometa que se halla en la esquina superior izquierda y otros dos de pie siguen este vuelo. Delante de esta escena un majo sentado en el suelo y , en escorzo, levanta la cabeza y contempla la cometa.

Al fondo, varias parejas miran el vuelo de la cometa. El edificio que se halla al fondo se ha interpretado como un observatorio astronómico. Goya recibió 7.000 reales de vellón por dicho encargo.

Envase cilíndrico de hojalata de la empresa La Industrial Turronera SA. Década de 1960.

La empresa La Industrial Turronera SA en la década de 1960 para envasar sus tortas imperiales de su marca Montserrat (Calidad Suprema) sacó al mercado una caja cilíndrica de hojalata con un peso de 4.800 g. En una de sus caras laterales dentro de un óvalo de marco dorado se ha reproducido parte del cuadro *La Cometa* de Francisco de Goya. El óvalo está enmarcado en sus lados derecho e izquierdo por una especie de orla que recuerda a motivos vegetales. Toda la caja está decorada por unas líneas oblicuas en las que se alternan los colores

azul y blanco. En la parte inferior derecha del óvalo se ha incluido una cartela blanca en la que se ha estampado el texto "LA COMETA (Goya) Museo del Prado", indicando el título de la obra, su autor y la localización por si alguno de los consumidores tuviera la intención de ver el cuadro original.

A la hora de reproducir el cuadro de Goya se planteó un problema relacionado con la forma del cuadro original, vertical y su disposición en un óvalo apaisado. Los publicistas intentaron solucionarlo de la mejor manera posible que fue centrando su reproducción en la parte central del cuadro de Goya. Es por ello que sólo aparecen los personajes que desarrollan la escena del vuelo de la cometa. Esta aparece en la esquina superior izquierda. En el cuadro se ha perdido la perspectiva al desaparecer la parte superior del cuadro original, por lo que el árbol ha perdido gran parte de su follaje. Para estampar sobre la hojalata los contornos de las figuras se han hecho más visibles y se han remarcado.

Pai-pai publicitario de la empresa Hijos de Manuel Sirvent Miralles. Década de 1960.

En la década de 1960 la sociedad turronera Hijos de Manuel Sirvent Miralles encargó a la empresa publicitaria Reclamos F. Pons de Barcelona la impresión de unos paipáis de cartón para dar a conocer su marca estrella Teclo. El paipái es propiedad de la sociedad Confectionary Holding y se expone en el Museo del Turrón de Xixona.

En este ejemplo se avanza un paso más en una desafortunada adaptación del cuadro original al objeto publicitario.

El espacio decorativo empleado tiene forma rectangular apaisada, es por ello que la adaptación del cuadro con formato vertical no ha sido la más adecuada. Así ahora la imagen se localiza en el centro del cuadro, en que aparece el joven que sujeta la cometa y otro de sus compañeros que mira la acción y da la espalda al espectador. Los personajes que en el cuadro original aparecen uno de pie a la izquierda dirigiendo su mirada hacia el vuelo de la cometa y otros dos que están sentados en el suelo observando la imagen se hallan ahora teatralmente cortados. El paisaje del fondo y el gran árbol de la izquierda han desaparecido, al igual que la cometa que da título a la obra, de la que únicamente queda el hilo que sujeta el personaje central.

Si bien la adaptación del cuadro no ha sido muy acertada, destaca el diseño del objeto publicitario puesto que este paipái representa un abanico con varillas sujeta por un pasador de metal y país (tela) en la que se ha reproducido el cuadro. Además, son visibles cada una de sus varillas y da la sensación que está ligeramente abierto y que se nota la presencia de estas varillas.

4.-EL COLUMPIO DE FRANCISCO DE GOYA

El tapiz con el dibujo de *El columpio* estaba destinado a la decoración del antedormitorio de los príncipes de Asturias (el futuro Carlos IV y su esposa María Luisa de Parma) en el palacio de El Pardo de Madrid. La serie estaba formada por 13 cartones de asuntos variados fechados entre 1777 y 1780.

Obra El columpio de Francisco de Goya. 1789.

Se trata de un óleo sobre lienzo de 260 x 165 cm realizado en 1779 y que se conserva en el Museo del Prado.

En esta obra se representa una excursión campestre de tres mujeres con 4 niños elegantemente vestidos y su perro.

Contraportada del catálogo de productos de la empresa Viuda de Francisco Enrique Masiá. 1955.

En el centro contemplamos a una maja sentada sobre un columpio del que tira un niño situado a la derecha. En el centro observamos a un niño, de espaldas al espectador, entrega una flor a dos muchachas imitando el galanteo de los adultos, mientras que su cuidadora lo sujeta con unas andaderas.

En 1955 la sociedad turronera Viuda de Francisco Enrique Masiá publicó un catálogo de productos y tarifa de precios de su marca El Camello, que fue impreso por la empresa barcelonesa Relieves Basa y Pagés[2].

En el reverso presenta dentro de un óvalo el óleo de Francisco de Goya titulado *El Columpio*. En su adaptación del cuadro de Goya que presentaba una disposición vertical a su nueva composición en forma de óvalo apaisado se han producido algunas curiosidades. Una de ellas es que en nuestro envase se intuye que el columpio se sostiene por dos cuerdas que están sujetas a una fuerte rama del árbol, que no se ve. En la esquina inferior derecha sobre una cartela blanca se ha estampado el título, autor y localización de esta obra de arte: "EL COLUMPIO-Goya-M(useo) del Prado". El óvalo está acompañado en sus lados izquierdo y derecho por una orla dorada con motivos florales.

Esta imagen será copiada en la década de 1960 por la imprenta alcoyana C. Albors para utilizarla en el reverso de los envases de cartón que fabriquen para la misma empresa.

Envase prismático de cartón de la empresa Masiá Hermanos y Cia Sociedad en Comandita. Década de 1960.

2 La empresa Basa y Pagés fue fundada en Barcelona en 1887. Tenía su sede en el lugar que en la actualidad ocupa el espacio vecinal de Calabria 66 en la ciudad condal.

Unos años más tarde, en la década de 1960 la empresa Masiá Hermanos y Cia Sociedad en Comandita. Sucesores de Viuda de Francisco E. Masiá puso a la venta un envase prismático de cartón para turrón de yema de su marca El Camello que también presentaba el cuadro *El columpio*. Se trataba de un producto destinado a la exportación, como así delata la utilización de texto en inglés: "SPANISH NOUGAT", especialmente en la descripción de los ingredientes. Estas tabletas iban a ser distribuidas en los Estados Unidos por Goya Foods, inc. De Brooklyn 15, Nueva York.

En su reverso presenta dentro de un óvalo el óleo de Francisco de Goya titulado *El Columpio*. En la adaptación del cuadro con disposición vertical a su nueva composición en forma de oval apaisada se han producido algunas "curiosidades". Una de ellas es que en nuestro envase se intuye que el columpio se sostiene por dos cuerdas que están sujetas a una fuerte rama del árbol, que no se ve.

El óvalo está acompañado en sus lados izquierdo y derecho por una orla dorada con motivos florales. La disposición de la obra y los motivos representados son prácticamente los mismos que en el reverso de la tarifa de precios de 1955 impresa por Relieves Basa y Pagés. Sin embargo, en este caso se nota que la reproducción no fue del todo fidedigna con el original, puesto que dos personajes que aparecen al fondo de la escena principal, uno sentado en el suelo y el otro tumbado sujetándose la cabeza con la mano derecha, han perdido su definición y apenas se les puede distinguir, especialmente el que estaba tumbado que más parece un accidente geográfico (pequeña montaña).

En la colección municipal se conserva una tarifa de precios de turrones El Camello para la temporada 1964/65 (MHTXobjeto 1548) en la que se observa en su contraportada esta misma reproducción del cuadro de Goya.

5.-LA GALLINA CIEGA O EL CUCHARÓN DE FRANCISCO DE GOYA

Obra La gallinita ciega o El cucharón de Francisco de Goya. 1788-1792.

Es uno de los cartones que servían como modelo para que la Real Fábrica de Tapices de Santa Bárbara manufacturara un tapiz que adornaría el dormitorio de las infantas, hijas de Carlos IV (1748-1819) y de María Luisa de Parma (1751-1818), en el palacio de El Pardo en Madrid. En concreto estaba destinado a ocupar uno de los paños centrales de los muros laterales del dormitorio, enfrentada a *La ermita del santo*. Formaría parte de la cuarta serie de cartones que el pintor realizó tras acceder al trono Carlos IV entre 1788 y 1792. Su temática era el ocio y las diversiones campestres. De esta escena se conocen cinco bocetos y un cartón. En el Museo del Prado se conservan tres de los bocetos y el cartón. El cartón tiene unas dimensiones de 269 x 350 cm.

En el cartón se observan ocho figuras cogidas de las manos formando un círculo en cuyo interior un joven con los ojos vendados intenta tocar a una joven con un cucharón. Están jugando a la gallinita ciega que originariamente era conocido como el juego del cucharón. Siete de los personajes están vestidos a la moda de los majos y majas de Madrid y los otros dos de aristócratas a la francesa.

En la composición se observa la alternancia de los personajes entre los huecos que dejan los que se encuentra en primer y último plano, y

contrastando el joven situado a la derecha que se agacha para esquivar el cucharón con el que intenta tocar a la mujer y la mujer inclinada hacia atrás con el joven que lo hace hacia adelante.

Como fondo se observan las aguas cristalinas del Manzanares que sirven para contrastar las figuras y en el último plano aparece la sierra de Guadarrama.

Existe una pequeña diferencia respecto al boceto puesto que aparece un décimo personaje. Una joven escondida tras la dama del elegante sombrero que en el lienzo fue tapada; aunque aún se transparenta su rostro, del que se aprecian bien los ojos y el cabello.

Contraportada del catálogo de productos de la empresa Sucesores de Hijos de A. Galiana y Cia Ltda. 1952.

En 1952 y 1953 (MTXobjeto 757) la empresa Sucesores de Hijos de A. Galiana y Cia Ltda editó un catálogo de precios en cuya contraportada aparece el cuadro de Goya *El Columpio*. La tarifa fue impresa por Relieves Basa y Pagés SA. En este caso la obra de Goya se ha dispuesto en un espacio rectangular por ser la forma de la publicación. En esta adaptación se ha recortado parte de la zona derecha donde sólo observamos la parte inferior del tronco de un frondoso árbol que aparece en el original y la parte superior del cielo. En la esquina inferior izquierda se ha incluido el texto PAINTING BY GOYA haciendo mención al autor de la obra. Esta misma reproducción fue empleada para envases prismáticos de cartón litografiados para turrones en sus presentaciones de 460 y 230 g.

Obra Floreal de José Pinazo. 1915.

6.-FLOREAL DE JOSÉ PINAZO

La obra *Floreal* es un óleo sobre lienzo pintado por José Pinazo Martínez (Roma, 1879 - Madrid, 1933) en 1915 y que se conserva en el Museo del Prado. Sus dimensiones son 160 x 187 cm.

Podríamos pensar que José Pinazo representa una alegoría de la riqueza y exuberancia de la juventud, al dibujar a sus protagonistas vestidos con bellos trajes regionales valencianos. Desconocemos si este alegre cortejo se dirige al Mercado a vender sus productos o a realizar una ofrenda al santo patrón de una población o si es una alegoría de la primavera, puesto que el mes de floreal en el credo republicano francés coincidía con la primavera, época en la que florecen las flores. Las mujeres retratadas por Pinazo son delicadas, de intensa mirada, de rasgos suaves, que visten sedas y brocados minuciosa y virtuosamente tratados, que muy rara vez pudieron permitirse las campesinas valencianas. Estas campesinas son muy poco rústicas y tiene ademanes principescos, como así nos hacen pensar el hecho de poder llevar un pesado cesto de frutas en la cabeza con apenas dos dedos. El paisaje no tiene ningún protagonismo y sólo se observa un cielo con sus grandes nubes. Las flores y frutas son un extraordinario ejemplo de bodegones en donde tiene un gran peso específico las naranjas, alegoría del motor de la economía valenciana a principios del siglo XX.

Contraportada del catálogo de productos de la empresa Primitivo Rovira e Hijos SL. 1957.

En 1967 la sociedad turronera Primitivo Rovira e Hijos SL editó una tarifa de precios en cuya contraportada se reprodujo el cuadro *Floreal* de José Pinazo Martínez de 1915 y con el que obtuvo primera medalla en la Exposición Nacional de Bellas Artes. El cuadro original presenta una composición casi cuadrada; pero en nuestro caso se ha convertido en apaisada añadiendo un paisaje a los lados. Con ello el grupo de labradores pierde presencia en la composición.

Estas son algunos ejemplos de cómo los publicistas se valieron de óleos de artistas famosos para publicitar y vender sus turrones y dulces especialmente en la segunda década del siglo XX.

BIBLIOGRAFÍA:

www.museodelprado.es
www.wikipedia.com
www.artehistoria.com

Bernardo Garrigós Sirvent
Cronista oficial de Xixona

2023

DANZAS TÍPICAS POPULARES DEL PAÍS
LA DANÇA.

Aprovechando que el equipo de redacción de "El programa" propone como tema para este año los "cambios y adaptaciones de la Festa a los nuevos tiempos", no puedo menos que hablar de un acto de la fiesta que 70 años después, y por fortuna, no ha cambiado, y ello teniendo en cuenta la dificultad, cada vez más patente y evidente en nuestra sociedad, de mantener las tradiciones tal cual, pues para eso son tradiciones, no siendo una tradición otra cosa que, tal y como dice el diccionario de la RAE, "la transmisión o comunicación de noticias, literatura popular, doctrinas, ritos, costumbres, etc., que se mantiene de generación en generación".

Y ese acto no puede ser otro que la dança, de la cual lo único que ha cambiado con los tiempos es la denominación, ya que podemos ver en los programas de fiestas de mediados del siglo pasado como se denominaban "danzas típicas del país", lo cual creo que resalta, curiosamente, la importancia del territorio del que provenían dichas danzas (no "danzas típicas jijonencas", sino nada menos que "del país").

Hace 70 años, concretamente en las fiestas de agosto del año 1957, mi madre Elena Candela Santos, con apenas 12 años, bailaba la danza con su padre, mi abuelo Francisco Candela Ros, "El Tío Cherrín".

El 17 de Agosto de 2022, un día antes de Santa Elena, su nieta, mi hija María Alcaraz Pérez, tomaba el testigo de su abuela y bailaba la danza con Tonet, gran músico y miembro de la UMX. He de aclarar que, no obstante las grandes dotes

de Tonet de Bugaia para el baile, el "ballaor" inicialmente previsto era otro, Manuel Candela Iváñez, "el meu cosí", nieto del "Tío Cherrín" e hijo de otro gran "ballaor", José Candela Santos, hermano de mi madre Elena, que recientemente ha cumplido un siglo de vida y que creo que podría también bailar la dança a poco que se lo propusieran. Podría parecer que el mantenimiento de una tradición es fácil, y sin embargo, nada más lejos de la realidad.

Es fundamental para ese mantenimiento la transmisión entre las distintas generaciones, algo que lógicamente exige de un esfuerzo de todos los que conocemos la tradición, en este caso la dança xixonenca. Y evidentemente creo que algo tendrán que ver los "genes", porque mi hija, nacida en Marchena (Sevilla), andaluza por tanto de nacimiento, tiene que tener el "gen xixonenc" para bailar la danza como lo hizo (de sobresaliente, según los entendidos); pero, sin duda, sin la transmisión de la tradición dicho conocimiento y mantenimiento de la misma no sería posible.

Por ello, en conclusión, y como siempre digo, mantengamos nuestras tradiciones, transmitamos las mismas a las generaciones venideras, y ya las mismas decidirán si se cambian o adaptan a los nuevos tiempos, si bien hay algunas, como pasa con la dança, que no necesitan ni cambiar ni adaptarse a los nuevos tiempos, porque son como son e imperecederas; como muestra, un botón.

Mayo 2023. Marchena
Francisco J. Alcaraz Candela

2023

LA PLACETA DE LA LOTERIA

Avui és el Dia de la Comunitat, 9 d'octubre. Es presenta un dia assolellat. De lluny se sent la nostra banda tocar *L'Entrà de la Murta.* Alguns matiners l'acompanyen fins a arribar a l'Ajuntament. Les autoritats estan esperant per homenatjar Jaume I davant la placa recordatori, posar-li una corona de llorer i sentir l'himne de València.

La corporació i la Colla, com tots els anys (sempre són els mateixos), pugen per les costeres del poble vell, fins a arribar a la plaça de l'Església Vella. Fa un sol que bada les pedres i els pensaments se'm barregen mentre sona *La Muixeranga.* L'acte ja s'ha acabat.

Tornem a davallar i em pregunte: per què l'anomenen plaça de la Loteria? I recorde les converses que tinc amb una cosina de ma mare Mari Paz Cortés quan vaig de visita. Encara que és major, té una memòria que ja la volguérem alguns més jóvens.

Aquest dia, la conversa s'allarga de tal manera que em fa passar al despatxet que té al final del passadís, el qual, supose, seria del germà. La taula, segons ella de fusta d'anouer, va ser feta a consciència per son tio Toni. Està molt ordenada, plena de carpetes, fotos, cartes, etc., i podria escriure la història dels seus avantpassats, fins i tot el diari de son pare quan va fer la mili a Melilla. Busquem un document que el guarda com un tresor. Per fi el trobem. És una escriptura que està velleta i esgrogueïda i que llig: «ESCRITURA DE DIVISIÓN DE LAS HERENCIAS DE DOÑA HILARIA MORANT Y DE DON JOSÉ CORTÉS IVÁÑEZ» que va ser atorgada el 5 d'agost de1935 per «Don Silverio Cortés Morant (pare de Silverio Cortés Coloma) y los demás interesados en dichas herencias».

Comencem a fullejar-la i en una de les pàgines diu:

> Inmuebles, Casco y termino municipal de la Ciudad de Jijona---------
> 1. Casa número 49 de la calle de San Antonio conocida, también esta casa por el Corraló vale----------200 pts.
>
> 2. Edificio medio derruido que fue antes sitio llamado LOTERÍA, número 1 de la calle del Trinquete----------750 pts.

No continuem llegint-la, perquè preferisc, emprar-li-la i endur-me-la a casa per a investigar amb l'ajuda dels llibres de mon pare (*Historia de Jijona*) perquè açò es posa molt interessant, ja que sí que recorde quan jo li passava les seues fulles mecanografiades a l'ordinador.

Una vegada en casa, comence a mirar l'índex del primer llibre i llig el següent: «NOTICIAS DE LA IGLESIA ANTIGUA. CASA DEL DELME O DIEZMO. Pág. 533. Capítulo 119 1º tomo. (1)»

Segons mon pare, ell va publicar en un programa de festes de l'any 1969 un article sobre la situació d'aquesta església. Busque en els programes de festes que tinc guardats, però no trobe el que necessite. Vaig tindre sort anant a la biblioteca i, en un paràgraf del seu article, que es titulava «Un museo para la Ciudad» posa:

> Se trata pues, de la Iglesia vieja, conocida vulgarmente por LA LOTERIA por haber sido dedicada en fecha no lejana, a esparcimiento de la población, que se reunía los domingos y días de asueto, en número elevado, donde se colocaban bancos y mesas y desde allí se iban cantando los números que iban rellenando los cartones de los jugadores. El 17 de Julio de 1923, y según la fotografía que se inserta, derrumbándose

> la techumbre y gracias a Dios que por ser martes y no encontrarse ninguna persona en el edificio, no hubo que lamentar desgracia alguna.

No obstant això i, amb ganes de trobar alguna cosa més relacionada amb l'Església Vella, en unes actes capitulars del 30 de juliol de 1923, pàg. 542, 2 tom (2) diu:

> El Concejal Picó López solicita el derribo de lo que queda del edificio de la Iglesia Vieja (que se había derribado) en parte, para evitar peligro. Afortunadamente no se hizo en aquel año.

I un comentari del meu besavi matern, José Cortés Iváñez, sol·licita permís per a fer unes obres en aquesta església el 3 de setembre de 1923.

Com a curiositat, la meua parenta, em va comentar que el seu germà Silverio, va preferir vendre aquest immoble a l'Ajuntament. I també que fins feia poc, encara tenia guardats els cartons i les boles de fusta en una cotxera. Crec que el poble de Xixona haguera volgut tenir l'edifici restaurat per a destinar-lo a museu o a edifici noble abans que l'enderrocaren, ja que encara tenia les arcades que sostenien la teulada de pedra i no una plaça dura sense gràcia ni trellat.

Aprofite per a felicitar a tots els capitans i desitjar a les xixonenques i als xixonencs unes bones festes d'agost.

María José Galiana

2023

DISTRIBUCIONES batoy

Les desea Felices Fiestas

Distribuciones Batoy S.L.
Pl. Santiago Payá
C. Filá Gusmans, 5
03801 Alcoy ALICANTE

distribucionesbatoy.com

BLANCO PLATA
Higiene integral de alta calidad a precio real

› VISITE blancoplata.com

LACASADELABAYETA

Existen envases mejores que los nuestros.

Pero no se pueden fabricar.

HINOJOSA
PACKAGING XÀTIVA
Innovación y Servicio en Soluciones de Packaging

Bones Festes
Planelles Donat
Planelles Donat

Las personas que
pueden ayudarte a
mejorar tu empresa están
más cerca de lo
que crees
Creativilab
Comunicación & Marketing
Tienda online
Web
Redes sociales
Vídeo
Fotografía
Diseño
Eventos
Presentaciones
Carrer del Vall, 49, 7ºA
Xixona
686 816 347
info@creativilab.es
www.creativilab.es

2023

Asociación Nacional de
Heladeros Artesanos

Servigelat

LA ASOCIACIÓN NACIONAL DE HELADEROS ARTESANOS SALUDA AL PUEBLO DE JIJONA DESEÁNDOLE UNAS INOLVIDABLES FIESTAS DE MOROS Y CRISTIANOS 2022

www.anhcea.com

Coloma García Artesanos
TURRONES
Coloma García Artesanos
GOURMET SELECTION
TURRÓN DE JIJONA
great taste
LONDRES 2021
PARIS 2012
C/ San Francisco 12-14- Aptd 77 (03100) Xixona Tlf. 96 561 06 96 www.colomagarcia.com

Mejisa
Mectufry
MAQUINAS PARA CREAR TUS HELADOS
INNOVACIÓN • TECNOLOGIA • FIABILIDAD
MECÁNICA JIJONENCA, S.A.
Pol. Ind. Segorb, s/n • 03100 Jijona (Alicante)
Telf: +034 965 610 585 • 618 802 740
info@mejisa.com • www.mejisa.com

2023

PLÁSTICOS
JIJONA S.L.

Polígono Industrial Ciudad del Turrón
Parcela A8 - Apdo. Correos 153
Tel.: 96 561 21 11 - Fax 96 561 20 56
E-Mail: plasticosjijona@xixona.net
03100 JIJONA (Alicante)

CONSTRUCCIONES Y REFORMAS
HERMANOS FERNÁNDEZ

Reformas en General
(Electricidad, Pinturas, Escayola,
Fontanería, Carpintería, etc...)
Chalets y Campos privados
Fachadas (Monocapa y Piedra Proyectada)
Mantenimiento de Fábricas y Comunidades

Tlf. 626 77 39 65
construccionesfernandez74@gmail.com

DALMAPACK S.L.

Aiplast
Imagen y Conservación de su Producto

Idrus

inplasba

DIEZ

HINOJOSA
PACKAGING XÀTIVA
Innovación y Servicio en Soluciones de Packaging

BONES FESTES!!!

Mario Cremades Garrigós
635440405
cremades.m@hotmail.es

C/La Sarga, 1 - Bajo
(Esquina C/Alcoy)
03100 JIJONA (Alicante)
Tlf. 96 561 27 77

clínica dental

Dr. Antonio Pérez Bas
Dra. Andrea Pérez Ros

ODONTOLOGÍA GENERAL
IMPLANTES
ORTODONCIA
ODONTOPEDIATRÍA

CIRUGÍA ORAL Y MAXILOFACIAL
PRÓTESIS FIJA Y REMOVIBLE
PERIODONCIA
ENDODONCIA

Les deseamos unas felices fiestas

MAZAPANES DE JIJONA
artesanosdelmazapán

turroking@mazapandejijona.com
Tef.: 965 61 18 93
Pol. Ind. Segorb, s/n • 03100 Jijona (Alicante)

NOVOPTICA

Desea a todo el pueblo de Jijona
FELICES FIESTAS

Servicios:
ANÁLISIS VISUAL GRATUITO
LENTES DE CONTACTO
ESPECIALISTAS EN PROGRESIVOS
TERAPIA VISUAL
AUDÍFONOS

novopticajijona@hotmail.com

JIJONA
Avda. de la Constitución, 8
Tel. 96 561 06 87

ofi
LA OBLEA
www.ofisl.com

BONES FESTES

Ctra. de Busot, Km 1
Pol. Ind. Espartal - Apdo. 98
03100 JIJONA (Alicante)
T. 965 61 05 89
Fax. 965 61 33 40
E-mail. ofi@logiccontrol.es

Cortés

Telefono: 965 61 30 94
Fax: 965 61 10 36
web: www.asesoriacortes.com

Asesores de empresa - Economistas
Graduados Sociales
Auditores financieros

C/ Alcoi, 32 - Local
03100 Jijona

C/ Portugal 27, 1º B
03003 Alicante

e-mail: info@asesoriacortes.com

Administradores de fincas - Servicios inmobiliarios
Agencia de seguros generales

C/ Alacant, 6 - Local 3
03100 Jijona

e-mail: silvia@asesoriacortes.com
e-mail: victor@asesoriacortes.com

Camisi S.L.

Agente Exclusivo Zurich

ZURICH

Nº DGS.: E0189B53150512

Cl. Ausias Carbonell, 4 B
03100 Xixona
Teléfono 96 561 32 44
Móvil 600 70 48 70
Email camisi.xixona@gmail.com

ZURICH ESPECIALISTA PYMES 2016

ALMACENISTAS-EXPORTADORES DESDE 1954
SIALSA
SIRVENT
ALMENDRAS
Telfs. 965 611 075 / 76 · Fax 965 611 096
Pol. Ind. Segorb, s/n. Apartado 44 · 03100 Jijona (Alicante)
Email: info@sirventalmendras.com www.sirventalmendras.com
Compromiso, calidad y servicio

PANNA
BACIO
FRAGOLA
STRACCIATELLA
ANANAS
MELONE
PISTACCHIO
FRUTTI DI BOSCO
ALIMAQUIN
S.A.T. Y MAQUINARIA DE HELADERIA
Maquinaria para Heladería
Nueva y de Ocasión
Servicio técnico y Recambios
www.alimaquin.com
alimaquin@alimaquin.com

2023

TURRONES ARTESANOS
DE JIJONA, S. A.

Vos desitja bones festes al poble de Xixona!!

Polígon de Segorb, s/n. Apartado 15
Teléfono 96 561 08 53 - Fax 96 561 11 88
JIJONA

TURRONES

JOSÉ GARRIGÓS ®

ARTESANOS
DESDE
1890

Ctra. Jijona - Alicante, Km. 3
Apdo. nº 23
03100 **Jijona** (Alicante) Spain
Teléfonos:
96 561 06 25 - 96 561 02 62
Fax: 96 561 08 10
http: //www.turronesjgarrigos.com
E-mail. exporta@turronesjgarrigos.com

Injima

Descubra la Madera

El mejor estuche para los productos artesanos y de calidad

Disponemos de una gran variedad de estuches de madera que se adaptan plenamente a las características y tamaños de sus artículos y productos. Nuestros estuches de madera tienen una esmerada presentación en todos los tipos de acabados: serigrafiados, lacados, envejecidos, lijados…

Les ofrecemos además la posibilidad de satisfacer las necesidades específicas de sus productos, adaptándolos en cada caso a sus dimensiones, configuración y demás características particulares.

Industrias Jijonencas de la Madera, s.l.
Cl. San Francisco, n.º 20 - 03100 JIJONA (Alicante)
Tel. y Fax: ***96 561 05 66***
Apdo. Correos n.º 53 - injima@injima.com
www.injima.com

PACKAGING

Bones Festes

ARTEXIXONA

TEL 965 61 08 87
arte@arte-xixona.com ▪ www.arte-xixona.com
ARTE-XIXONA, S.L. Ctra. CV-800, km 14 Pol. Ind. Revolta de la Paella 03100 XIXONA (Alicante)

Especialidades

TECLO

Tienda en Alicante:
La despensa de Cristina
C/ Poeta Vila Blanco, 11

¡Felices Fiestas!

El Casino vos desitga Bones Festes

Somos parte de la Fiesta
Sóm part de la Festa

Agrupación Cultural
"El Casino" de Jijona
Avda. Constitución - Xixona

lópez mira
Felices fiestas
• FABRICACIÓN DE MEZCLAS DE AZÚCARES, GLUCOSAS, EDULCORANTES Y AZÚCARES INVERTIDOS
• DISTRIBUCIÓN DE PRODUCTOS ALIMENTARIOS, ENVASES Y EMBALAJES
965 61 20 06
lopezmira@lopezmira.com
www.lopezmira.com
P.I. Revolta la Paella - Ctra. CV-800, km. 14
03100 Jijona (Alicante)

ANGEL CHORRO E HIJOS, S.L.
ELECTROBOMBAS
PIENSOS Y CEREALES
ABONOS Y CORRECTORES
PRODUCTOS PARA PISCINAS
DEPÓSITOS Y SILOS DE POLIÉSTER
COMPLEMENTOS Y MANTENIMIENTO
INSTALACIONES DE FONTANERÍA
Les desean felices Fiestas
C/. Sant Mateu, 18 - locales 3 y 4 • Teléfono/Fax 96 561 18 79
C/. Mare de Déu de l'Orito, 39 • Móvil 646 32 84 75
JIJONA

Elaboraciones a su Gusto
CHOCOLATES
POLVORONES
MAZAPANES
TURRONES
PELADILLAS GRAGEADOS
ALMENDRAS RELLENAS
COMPLEMENTOS HELADERIA Y PASTELERIA
OBRADOR
ANTIGUA PELADILLERA DE JIJONA
DE APOYO
Telf.: 965 610 718
Email: obrador@lopetes.com
Lopetes
ARTESANOS
Telf.: 965 610 718
Email: logistica@lopetes.com
www.lopetes.com
Les desea felices fiestas.

CAPITANIA CRISTIANA 2023
POTE
ALI
MARINOS PIRATAS - XIXONA

MISCEL·LÀNIA

2023

EL RELLOTGE DE LA NATURALESA

REFLEXIONS

Agost és temps de gaudir de les nostres Festes de Moros i Cristians, temps de germanor, i Xixona, tota plena de joia, garlandes i adornaments que oloren a música, desfilades i trons, ens encisa per a compartir amb amics i família aquests moments tan volguts de la vida. Però, passats aquests instants, no vindria malament intentar retornar a gaudir de la natura.

Els éssers vius tenim un «rellotge» que d'alguna manera regula la nostra vida. Això els ocorria, fa moltíssims anys, als nostres avantpassats quan vivien d'acord amb el ritmes de les estacions anuals. A hores d'ara, el rellotge de la natura s'ha mantingut intacte i persistent en els éssers vius allunyats de la civilització, en referència a la flora i fauna del nostre entorn. No obstant això, no tots els animals i les plantes tenen un mateix horari ni ritme circadiari de la vida.

Hi ha animals que entren en zel a la tardor o a l'hivern, mentre que d'altres ho fan a la primavera o a l'estiu. Pel que fa a les plantes, també tenen els seus cicles vitals i el seu rellotge del temps que, tot i això, no funciona igual per a tots els mecanismes orgànics que reaccionen davant de circumstàncies diferents.

Pas a pas, dia a dia, mes a mes... el que passa a la natura i als éssers vius que l'habiten és un impuls renovat contínuament. Històries diverses, antigues i noves, que es van succeint al ritme de l'ànima que es deposita als camps, serres, muntanyes i bells indrets solitaris, si no fos per la presència dels éssers humans que, al llarg del temps, han alterat l'equilibri ecològic de la natura.

Així com l'aire, imprescindible per a tots, és necessari sentir les sensacions íntimes de la renovació contínua de la vida, pas a pas, al llarg de l'any, renovant-se en la natura.

El pas del temps al rellotge de la naturalesa és tot un espectacle que flueix sense parar i que es fa amb discreció i natural levitat. Tot, cada any, meravellosament continuat amb l'esplendor de la vida, va evocant una perpètua agenda que, malauradament, els humans urbanites ja quasi han oblidat.

D'ara endavant tindrem, si fruïm de la sensibilitat del cicle natural de la vida, un pas del temps que ens aportarà la vida en les quatre estacions de l'any amb milers d'instants, tal com es podia apreciar en el cant poema de la novel·la *Dersu Uzala* de Vladimir Arseniev sobre la vida en la taigà siberiana o el molt conegut *Walden o la vida al bosc* de Henry David Thoreau als Estats Units. En aquests llibres arribarem a sentir la comunió extrasensorial que comporta la reminiscència de conviure i palpitar amb la resta dels éssers vius amb la pluja, el vent, els núvols i compartir la filosofia de la vida salvatge.

L'HIVERN. Consideracions

Freds, neus, vents freds... i insinuacions del dormir apagat de la naturalesa. Els dies s'encaminen lluny de les llums llunyanes. Temps de sol pobre sobre adormides branques abraçades d'esperances. Temps de migracions de milers i milers d'aus hivernenques: tords, estornells, puputs, ànecs, etc.

Temps i dies d'oportunitats, d'omplir els ulls dels colors càlids i apagats cap al migdia, i també del fred als capvespres i a les matinades. Instants de veure els dies més assolellats, algunes papallones blanques pul·lulant a les minses floretes existents i, de vegades, malgrat el poc calorós sol sobre les pedres i roques escalfades, apreciarem sargantanes furtives escalfant-se i també algun petit escarabat entre l'herba càlida del migdia, mentre que sota les pedres els sabaters s'arremolinen en la reproducció.

L'hivern té dies de veure passar cap al sud molts rapinyaires voladors com milans, falcons, aguilots, esparvers, etc. A les nits podem sentir els crits nocturns dels brúfols, òlibes i mussols així com el tímid i fi reclam del xot o gamarús en cases abandonades i soques de vells arbres.

Els arbres de les nostres terres de la mediterrània ens ofereixen encara els seus últims fruits silves-tres ben madurs. L'arboç colorit apareix per boscos baixos i barrancs, a vora els riuets, mentre encara les carrasques mostren els seus glans ben marrons que sustenten els senglars.

L'hivern també es temps d'albirar, entre les serres de la vall de Bugaia, l'acostament dels temporals de gregal o provençal del NO que enfarinen de neu les nostres muntanyes i deixen pròdigues aigües. Són també dies de repòs natural als camps i dies de gojar plàcidament al caliu del foc cruspint a la llar mentre parlem i divaguem sobre converses i records que inciten a la reflexió.

LA PRIMAVERA. La consagració. Consideracions
És com un esclafit de vida. En la natura tot olora a renovació. Arbres que comencen a brostar i tenir fulles després de la letargia hivernal. Verds sucosos, prats farcits per milers de floretes multicolors donant una bella sensació, tot envoltat d'un temps en què abundants insectes pul·lulaven per tot arreu. Ocellets trinant amb refilets, càntics preciosos i gentils. És doncs, sens dubte, la primavera l'estació dels pardalets: bàndols de caderneres, gafarrons, verderols, etc. i per damunt de tots ells el conegut com a rei cantor, el rossinyol que als boscos baixos de ribera i en els canyars ens delectarà a tothora amb els seus refilets, i arribarà al cim amb el seu solitari cant nocturn sota la llum de la lluna plena.

Tots aquests dies primaverencs de vegades s'omplin de la suau i pròdiga pluja que cobreix els paisatges i els ritmes naturals de la vida. Estem ara en aquesta estació, en l'arribada del temps més olfactiu de l'any, que ens brinda la visió de tantes plantes i flors silvestres que s'estenen pels camps conformant una gamma cromàtica preciosa. És l'època que evoca la sensació musical de *La consagració de la primavera* d'Estravinsky.

L'ESTIU. Temps de xafogor
Instants consumats de collites: blat, ordi i fruits diversos. Temps de reproducció complida en els vertebrats. El foc persistent del sol prenya les llargues jornades. Són temps d'efervescència dels invertebrats. Cants persistents de granotes als bassals a la llum de la lluna. Carrisqueig de cigales i pul·lular i brunzit d'insectes. Entre els escassos verds, esdevenen paisatges groguencs que van accentuant-se, al temps que maduren futurs fruits cap a la propera tardor i els raïms van verdejant i engroguint a l'ombra dels pàmpols. Són dies estiuencs de suor i d'apreciar l'aigua fresca a les fonts i safareigs. I, per descomptat, gaudir i assaborir les bacores i les tendres figues. Tot i això, si férem referència a la vida de les aus, algunes encara estaran en fase de reproducció, mentre que d'altres com els falcons i àguiles tenen la posta a punt de descloure, i encara d'altres com els abellerols, roquers, collalbes... començaran el zel i la posterior criança. I veurem els vols dels bàndols de tudons en plena majestuositat amb els seus enlairats revolars.

LA TARDOR. La primavera de l'hivern
Després de l'equinocci de tardor, cap al 21 de setembre, comença l'augment progressiu de la foscor dels dies sobre la llum, cada dia anirà fent-se més curt i un poc més llarga la nit. La tardor esdevindrà en una bella i confortable estació de paisatges d'essències multicolors. Una gamma de colors impregna tota la natura i els camps es vesteixen de grocs, ocres, castanys i tonalitats rogenques, alhora que es barregen amb els verds brillants dels arbres dels pinars i carrasques sota un cel de blaus formosos i núvols blancs viatgers plens de lluminositat.

És la tardor temps de fruits abundants, tant conreats com silvestres. Temps de codonys, magranes, figues i serves, seroles, ginebres, rosers

silvestres, arboços, avellanes...
A poc a poc l'oratge ens va portant les necessàries i agraïdes pluges que ens duran bolets i canvis de colors en la terra humida, la qual s'omplirà de flaires nous i suaus de la flora. És temps d'observacions naturalistes. Temps d'observar les migracions d'aus que se'n van cap el sud: oronetes, tórtores africanes, cucuts, abellerols, rossinyols, etc. Mentre arriben els tords, les grives, ànecs i altres anàtids, i els pit-roigs, els coll-rojos i passerells, niuerets o lluers i els bells pinsans.

Als esquius i solitaris boscos de riu i intrincats pinars barrejats de carrasques sentirem el cridaner gaig i escoltarem el bellugar silenciós de cérvols, senglars, raboses i arruís. Alhora comença el zel de teixons, mustèlids i continua la gestació de servals i fagines.

La tardor al complet és temps de bellesa i sensibilitats anímiques que ens apropen, humils, a la vida de la natura, i podríem concloure que temps era temps en què la vida rural ens submergia en un contacte més íntim i espiritual en harmonia en el medi que ens envoltava.

Maig de 2023
Manuel Ferrándiz i Monllor,
mestre i naturalista

HEMEROTECA DE XIXONA

ARTICLES I NOTICIES PUBLICACIONS DE LA CIUTAT DES DE L´ANY 1878 FINS AL 2023

Bé, tot ve arran de voler fer un determinat article. Com sempre, recórrec al meu mestre i amic, Bernardo Garrigós Sirvent, cronista de Xixona. Preguntes el que li preguntes, el 99'99% de les vegades em posava sobre la pista on indagar i investigar, amb una exactitud sorprenent, però en aquella ocasió, no va saber dir-me on podia dirigir els meus passos. Ingenu de mi, creia que el meu bon amic i mestre, tindria un arxiu on ho tindria tot anotat, però que va, el seu disc dur és la seua privilegiada memòria. Increïble. En comentar-li el que jo pensava, la seua resposta va ser: «Alfonso, això que dius estaria genial, però això és un treball de xinesos», i tant!, ja que la meua intenció era fer l'hemeroteca de Xixona, de totes les publicacions fetes a Xixona, des de *La Voz de Jijona* de l´any 1878, fins al periòdic actual, passant pels mítics *Programes de Festes*, *GUAI!*, *La Societat*, etc., és a dir, recollir tots els articles i notícies destacades de totes les publicacions que s'han fet en la nostra dolça ciutat.

La meua condició personal en aquells moments em va permetre començar a elaborar l'hemeroteca de Xixona.

PUBLICACIONS

Els antecedents de la premsa escrita es remunten a l'Imperi Romà. El primer producte periodístic va ser un full de notícies que circulava per l'antiga Roma, anomenada *acta diürna*. Es va publicar setmanalment des de l'any 59 a. C. i informava sobre fets polítics i socials.

És a la fi del segle XIX, quan apareix la primera premsa escrita o publicació feta a Xixona. Gràcies al fons local de la Biblioteca Municipal Fernando Galiana Carbonell, de la qual he investigat per a fer aquest article i hemeroteca, i a algunes persones particulars, podem saber de totes, o quasi totes, les publicacions que s´han fet a Xixona, encara que, lamentablement, alguna d'aquestes publicacions no conserven tots els exemplars que aquestes contenien en les seues diferents èpoques o edicions, o s'han perdut.

La primera referència de premsa escrita feta a Xixona és el periòdic ***La Voz de Jijona*** (1878-1879). Periòdic polític independent. Òrgan de Xixona i dels pobles del seu partit judicial. Aquest periòdic es va crear per a defensar els interessos dels drets de l'aigua del pantà de Tibi, dels regants de Montnegre. Tenia impremta pròpia, situada al carrer la Vila núm. 78, on s'imprimia dues vegades per setmana, durant els anys 1878 i 1879. Estava regida per Rafael Lozano, i Santiago Miralles era l'administrador.

Cal destacar d'aquest periòdic l'apartat de «Gacetillas», on es detallaven també algunes notícies socioculturals de la ciutat i que ens han permés saber, per exemple, la fundació de la banda de música de Xixona, Societat Filharmònica L'Harmonia, l'any 1878.

Segle XX, any 1932, en plena II República Espanyola, és quan apareix la següent publicació local, la del periòdic ***Xixona*** (1932-1933). Periòdic mensual de tall polític, on també recollia notícies diverses d'economia, esports, urbanisme, educació, socials i culturals. Una altra publicació a la qual li falten alguns exemplars. Es va imprimir els anys 1932 i 1933, estant la seua redacció i administració a l'av. de la II República, sota la direcció de José Llorens Mira.

La següent publicació ***El Programa de Festes*** (1946-2022). Encara que les nostres Festes de Moros i Cristians se celebraren des de fa dos segles, aquestes es publicitaven en un sol full o bé en uns xicotets llibrets on venia la programació de tots els actes. És l'any 1946, quan adquirirà una dimensió estructural semblant a l'actual, que recull els primers articles de Festes de Moros i Cristians, d'història i cultura local en aquesta publicació.

La seua evolució al llarg d'aquests anys, l'han convertida en la revista més esperada i admirada pels xixonencs, pel seu ric contingut en articles de festes, història, cultura, tradicions i creació literària, a més, de la seua programació

d'actes. L'any 2000, l'Associació de Sant Bartomeu i Sant Sebastià va decidir donar nom a la revista oficial de festes amb ***El Programa***.

Diverses han sigut les impremtes de la província on es van editar aquests programes de festes al llarg de la seua història: Imprenta de Carratalá y Gadea (1884), Tipografía Sucesor de Such, Serra y C.A. (1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1902 i 1925), Imprenta y Litografía de T. Muñoz (1904), Tipografía de J. Rovira López (1905), Tipografía Moderna (1915 i 1916), Tipografía Gutemberg (1918 al 1929, i del 1946 al 1949), totes elles d'Alacant; Gráficas Díaz, de Sant Vicent del Raspeig (2003), i Quinta Impresión, d'Alacant (2004 fins a 2022). De la nostra ciutat Gráficas Minerva va imprimir el programa de festes dels anys 1930 al 1942 i del 1953 al 1995, i Gráficas Jijona ho faria des de 1996 fins a 1999.

I seguint amb la Festa de Moros i Cristians, l'any 1969 naix ***El Fester*** (1969-1970). Aquesta publicació era un butlletí d'informació de la Comissió de Festes, sota el mandat de l'Ajuntament de Xixona i pel seu alcalde de Festes, en aquells dies, José Sirvent Peral, amb la col·laboració de totes les filaes. Es van editar els mesos de setembre del 1969 a agost de 1970. S'hi recullen articles relacionats amb les festes, els seus personatges més destacats, així com notícies d'origen sociocultural. El seu director va ser Alfonso Soler Coloma i es va imprimir en Gráficas Minerva, de Xixona.

L'any 1972 naix el butlletí ***GUAY!*** (1972-1995). L'objectiu i finalitat d'aquest butlletí era la difusió i informació local d'activitats artístiques, Festes de Moros i Cristians, entrevistes, crítiques culturals, història de la ciutat, esports, etc. En definitiva, temes molt variats d'interés local. Tot un referent d'informació local molt volgut i apreciat pels xixonencs, inclosos els que no es trobaven a la ciutat, ja que el seu director, el feia arribar a qui li ho demanara a qualsevol lloc del món.

Va tindre diverses èpoques, alguna marcada pels mandataris polítics locals.

La primera època va ser editada pel Consell Local del Moviment sota la direcció d'Alfonso Soler Coloma, estant com a alcalde de la ciutat Arturo Sirvent Miralles. S'imprimia mensualment en Gràfiques Minerva (c/ Alcoi 31, de Xixona) des de març de 1972 fins a febrer de 1977. En l'exemplar número 25 d'aquesta primera època, pertanyent a març de 1974, se li va canviar el nom, de *Guay!* al valencià ***Guai!***

La segona època és editat per l'Ajuntament de Xixona amb la col·laboració de Xixona Jove (que provenien del desaparegut butlletí informatiu amb el mateix nom del Club Joventut) s'uneixen a aquesta nova aventura periodística local, estant també com a alcalde de la ciutat, Fernando Galiana Carbonell. Destacar d'aquesta etapa, la informació que apareixia dels Plens Municipals, donant així una mica més d'informació, transparència i interés als assumptes locals per a la ciutadania. Es va imprimir en Gráficas Ciudad SA d'Alcoi. Va haver-hi tirades mensuals, bimensuals i quadrimestrals entre gener de 1980 i març de 1983.

La tercera època, igual que l'anterior, va ser editada per l'Ajuntament de Xixona i impresa en Gráficas Ciudad SA d'Alcoi. Va tindre una rotació de maig de 1983 a octubre de 1985, sent alcalde de la ciutat, Lluís Garrigós i Oltra. Es va imprimir mensualment, trimestralment, quadrimestralment i l›última edició que es va fer, semestralment.

La quarta època, com l'anterior, editen i imprimeixen els mateixos, des de juliol de 1991 fins a març de 1994, sent alcalde de la ciutat, Antonio Bernabeu Gómez. En aquesta època es va canviar el format del butlletí fent-lo en un altre més reduït, encara que no en fulls, ja que aquests eren de 24 i 40 pàgines.

La cinquena època i última d'aquest tan singular i apreciat butlletí, va tindre poc recorregut, ja que només van haver 4 números d'aquesta època, de setembre a desembre de 1995, a més de canviar-li el nom pel de ***Xixona Guai!*** Editat per l'Ajuntament, va estar dirigit per Perfecto Arjones, fotògraf del *Diario Información* i imprés en Gráficas Arte de Xixona, estant d'alcaldessa de la ciutat, Rosa María Verdú Ramos.

La publicació xixonenca següent arriba de la mà de la Societat de Socorros Mutuos El Trabajo de Xixona, qui al novembre de 1978, edita un butlletí de comunicació interna per als seus socis, a més d'un òrgan informatiu per a la ciutat, on hi havia notícies i articles literaris, temes culturals i d'actualitat municipal o que afectaren la comunitat, amb el nom de ***La Societat*** (1978-1998).

Va tindre dues èpoques. La primera, de novembre de 1978 a juny de 1984, imprés en Gráficas Minerva i una segona, de gener de 1990 a juny de 1998, que va ser imprés per Gráficas Jijona, totes dues impremtes de la localitat i amb una tirada de 500 exemplars amb periodicitat bimensual, encara que alguna d'elles es va fer mensualment.

Tots els exemplars d'aquesta joia informativa local, es troben perfectament enquadernats a la Biblioteca Municipal Fernando Galiana Carbonell i a la Biblioteca de la Societat de Socorros Mutuos El Trabajo de Xixona.

El 1978 s'edita un butlletí d'informació escolar de la mà del col·legi públic Cristòfol Colom, amb el nom de ***L´Escola Informa*** (1978).

L'any 1978, Xixona celebra per primera vegada les Festes d'Hivern dels nostres paisans geladors, i el seu ***Programa de Festes d'Hivern*** (1979-2009) ix a la llum. A més de la seua programació d'actes, també incloïa articles de festes, cultura i història. Aquest programa, es va imprimir en Gráficas Minerva de Xixona, des de 1979 fins a 1990. Gráficas Jijona, els va imprimir des de 1991 al 2002 i Gráficas Díaz, de Sant Vicent del Raspeig (Alacant), els va imprimir des de l'any 2003 al 2009, última edició d'aquest Programa de Festes d'Hivern o dels Geladors.

Els anys huitanta, ens va deixar un bon grapat de publicacions variades: escolars, juvenils i polítiques.

D'àmbit escolar, el col·legi públic Sagrada Família, editava els anys 1980 i 1981 ***El Sacapuntas***, aquest butlletí donava informació sobre les APA i de l'any 1984 a 1986, ***La Carrasqueta***, tots dos relacionats amb activitats del centre escolar.

L'any 1987 naix ***Coses Xixonenques*** (1987-1989) sota la direcció de l'incombustible Alfonso Soler Coloma. Aquest xicotet butlletí, comptava amb la col·laboració d'importants signatures locals com les d'Antonio Coloma Picó, Antonio Monerris Hernández o José Hilarión Verdú Candela, entre d'altres.

Els anys 90, també van ser testimoni de diferents publicacions locals. A primers d'any, apareixia un nou programa de festes, aquesta vegada el de les ***Festes de la Candelària*** (1990-1997), del barri Sagrada Família en honor a Sant Sebastià. Igual que els programes de festa anteriors, a part de la programació d'actes, incloïa, sobretot, articles socioculturals i històrics. Va ser imprés en Gráficas Jijona.

Una altra publicació que va eixir l'any 1990 va ser el ***Diari Jove*** (1990-2001). Aquest butlletí de temàtica juvenil, va ser editat pel Patronat Municipal de la Joventut, per a donar a conéixer les activitats, inquietuds i temes d'interés relacionats amb la joventut local, a més, de notícies i articles socioculturals de la ciutat. Va ser imprés íntegrament per Gráficas Jijona.

Una altra publicació festera apareix a la ciutat, per la filà Moros Vermells de Xixona. Un butlletí al qual anomenen ***El Rodillo Rojo*** (1993-1996) d'informació interna d'aquesta centenària filà xixonenca.

Sota la direcció de Josep Miquel Arques i Galiana, al març de 1998, naix un altre butlletí d'àmbit juvenil, ***Kamaroninfo*** (1998-2001). Periòdic privat editat per la tribu xixonenca anomenada els kamaronencs o kamarons, grup d'amics xixonencs units per l´amistat, les ganes de festa i de l'ambició de fer coses noves. Cal ressaltar, les entrevistes a personatges destacats de la localitat i les diverses activitats que realitzaven aquest grup de joves inquiets.

Una altra de les publicacions dels 90 va ser ***Pericana*** (1998-2001), butlletí informatiu de l'IES Xixona d'àmbit educatiu. Aquest butlletí informava d'activitats del propi institut, educació general i de temes socioculturals juvenils locals.

L'any 1999 naix ***El Fester Xixonenc*** (1999-2006). Aquest butlletí d'informació festera va ser editat per la Federació de Sant Bartolomé i Sant Sebastià de Xixona, sota la direcció de Bernardo Garrigós Sirvent i Josep Miquel Arques i Galiana, al llarg dels seus 47 exemplars. S'hi donava detallada informació festera tant local com general i entrevistes a personatges destacats del món de la festa. Tota l'edició d'aquest butlletí el va imprimir Gráficas Jijona, amb una tirada de 500 exemplars.

Canvi de segle i noves publicacions locals. L'any 2004 irromp a la nostra ciutat el butlletí informatiu ***Xixona Notícies*** (2004-2007). Revista independent oberta a l'opinió de tots els ciutadans de Xixona, en qualsevol de les nostres

dues llengües. Ja feia temps que la nostra ciutat, no comptava amb un mitjà de comunicació local que permetera assabentar-nos de totes aquelles coses que passaven i que ens afectaven com a ciutadans, a més, de crear opinió pública, entretenir i informar. L'equip de redacció d'aquest butlletí informatiu estava format per tres joves emprenedors de la localitat Bernat Picó, Pau Ros i Christian Sirvent.

Aqueix mateix any 2004 naix un altre butlletí escolar ***New Xixona*** (2004-2005), del CP Sagrada Família.

Després d'un altre llarg període sense cap noticiari local i estar Xixona manca de publicacions de premsa escrita, a excepció d'*El Programa*, veu la llum l'any 2009 ***La Crònica de Xixona*** (2009-2022) amb 16 pàgines de contingut. S'hi informa el veïnat sobre els temes més destacats a nivell local: activitats socioculturals i artístiques, esports, economia, urbanisme, etc. Periòdic local o municipal, sent alcalde de la ciutat, Ferran Verdú. S'editava en Gráficas CIUDAD d´Alcoi, mensualment.

Aquest periòdic canvia de nom pel de ***Xixona, el Nostre Periòdic*** des de maig a desembre de 2013. A partir de l'any 2014 fins a la data de hui torna a canviar per l'actual ***Xixona el Nostre***, i amb el mateix format, sols incrementant el nombre de pàgines a 20.

L'any 2013 naix ***Xixona Magazín*** (2013-2022), editat per B-News SC sota la direcció del xixonenc Bernat Picó i Gemma Mateos, imprés en Quinta Impresión d'Alacant i una tirada de 1.000 exemplars. El contingut d'aquesta revista ens ofereix un variat temari en articles dedicats a l'hostaleria, comerç local, empreses torroneres, notícies socioculturals, esports i entrevistes.

Gràcies a totes aquestes publicacions ha sigut possible fer l'hemeroteca de Xixona, una base de dades, on es recullen prop d'11.000 articles i notícies des de fa més de cent quaranta anys. Sí 11.000. Una base de dades que permetrà saber on es troben tots ells per diferents vies: any, autor, títol, publicació, pàgina, secció, tema i cerca final.

Bé, uns pocs menys si tenim en compte que tots els del periòdic local, *Xixona, El Nostre* (prop de 2.900) estarien ja enllaçats a aquest periòdic per a veure la noticia.

Buscar una notícia o article

Ho podràs fer de diverses formes:

Per any. Pots saber d'un any en concret totes les notícies i articles que s'han escrit en eixe any en les publicacions que estaven en edició.

Per autor. Si saps el nom de l'autor de l'article o notícia, t'apareixeran tots els articles que aquest autor haja escrit en totes les publicacions editades a Xixona.

Per títol. Si saps el nom de l'article, t'hi apareixerà tota aquesta informació: l'any, l'autor, la publicació i pàgina on es troba.

Per publicació. Podràs saber d'una publicació en concret, els anys que va estar en edició, els seus autors i títols dels seus articles i notícies, com també el número de pàgina on es troba.

Per secció. Per a poder classificar tots els articles i notícies, s'ha fet un decàleg on guarden relació en els seus diferents apartats, els quals es divideixen en: Art, Cultura, Esport, Economia, Educació, Mitjans de comunicació, Natura, Sanitat, Social i Urbanisme.

Per tema. Una vegada hages seleccionat una **secció**, podràs veure els diferents temes que tracten aquests articles i notícies per anar concretant la cerca.

Cerca. Arribats a aquest apartat, ja podrem fer una cerca més exhaustiva, ja que ens apareixeran tots els articles i notícies que estiguen relacionades d'una forma molt més concreta i completa.

PROCEDIMENT

Vaig començar pels programes de festes a manera d'avaluar jo mateix el temps estimat a poder realitzar la meua última diableria. Una vegada descartats, saludes d'autoritats, tant institucionals com eclesiàstiques, poemes i convocatòries, vaig extraure'n prop de 1.700 articles. No estava res mal!, tant pel temps emprat com per la quantitat d'articles.

Clar, no pensen que tot ha sigut *coser y cantar*, ja que en algunes publicacions, els articles han sigut de complexa dificultat a l'hora de classificar, per això vaig tirar mà dels meus amics Bernardo Garrigós, cronista de Xixona, i de José Bernabé, arxiver i bibliotecari fins a la seua jubilació. D'altra banda, hi ha publicacions

antigues en les quals falten alguns números o exemplars, alguns d´ells recuperats, destacant a Amand Picó i Morant, per haver-me cedit tots els exemplars del *Xixona Jove* i d´altres publicacions per a poder fet aquesta hemeroteca com més completa possible, i la inestimada ajuda de les persones que conec, i que tenen un elevat nombre d'articles en moltes d'aquestes publicacions, per a saber si coincideixen aquestes dades amb les que apareixen en l'hemeroteca i així poder fer-ho, com he dit anteriorment, el més complet possible. Persones a les quals agraïsc des d'aquestes línies la implicació, paciència i dedicació amb aquest projecte.

Com he dit abans **l'única** cosa que queda és escanejar totes les publicacions que componen l'hemeroteca de Xixona i així poder-los tenir tots a colp de *clic*, treball, que vaig fent a poc a poc amb el meu escàner personal, encara que no és suficient, ja que per a poder fer bé aquest treball faria falta un escàner aeri, el qual, evidentment, no posseïsc, encara que temps al temps. Agrair també l'ajuda oferida per Bernat Picó, Pau Ros i la Federació de Festes per a fer possible que aquesta tasca siga suportable gràcies al fet que guarden molta informació d'algunes publicacions.

He d'agrair a l'Ajuntament de Xixona les facilitats que em van brindar per a fer aquesta barbaritat, és per això que li l'haja oferida per si algun dia tenen a bé publicar-la en la pàgina web de l'Ajuntament i pense que també servirà per a la *WikiXixona*, ja que es podran saber els articles relacionats amb els continguts i temes que aquesta comporta.

És clar que aquesta hemeroteca l'he feta perquè he volgut, ningú m'ha demanat que la faça, encara que després de cinc anys dedicats en gran part a poder completar-la, la meua il·lusió seria veure-la publicada per al servei de tots els xixonencs i xixonenques i al món. El meu propòsit: que tot aquell que la consulte, en gaudisca, i facilitar o fer més suportable la seua curiositat i investigació.

Mentrestant, tota aquesta informació la teniu a la vostra disposició i, com fins ara, serà un plaer ajudar a qui em pregunte, o a qui vulga fer algun treball de recerca.

PS: Si tens articles escrits en qualsevol publicació i vols saber si coincideixen amb les teues, posa't en contacte amb mi.

Alfonso Zaragoza Miquel

AÑO	AUTOR	TITULO	PUBLICACIÓN	PAG	SECCIÓ	TEMARIO	BÚSQUEDA	VER
2013	Redacció Xixona El Nostre	Concurs de pintura nadalenca de la mà de	Xixona El Nostre	Desembre- p. 12	Arte	Pintura	Concursos	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Es va celebrar el II Concert de Nadal a l'Au	Xixona El Nostre	Desembre- p. 8	Arte	Música	Agrupaciones Musicales	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Obrirà la permanent de la Federació de	Xixona El Nostre	Desembre- p. 12	Cultura	Fiestas	Moros y Cristianos de agosto	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Fira de Nadal. Importància de la gastronor	Xixona El Nostre	Desembre- p. 4	Cultura	Gastronomía	Feria de Navidad	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Valero i Sala campionatsen del Campionat	Xixona El Nostre	Desembre- p. 14	Deportes	Karate	Pruebas y Campeonatos	
2013	Redacció Xixona El Nostre	El Club Ciclista Xixona celebra el Dia del C	Xixona El Nostre	Desembre- p. 14	Deportes	Ciclismo	Otros	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Aeròbic. Taiel i Dansa del ventre	Xixona El Nostre	Desembre- p. 15	Deportes	Gimnasia	Bailes	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Xixona celebra la Mija Marató de Muntany	Xixona El Nostre	Desembre- p. 15	Deportes	Atletismo	Pruebas Locales	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Industria i serveis reünen al 80% de les	Xixona El Nostre	Desembre- p. 10	Economía	Empresa y Comercio	Empleo	
2013	Redacció Xixona El Nostre	La Fira de Nadal viu la cinquena edició co	Xixona El Nostre	Desembre- p. 3	Economía	Industria Turrón	Feria de Navidad	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Quatre dies plens d'activitats per gaudir d	Xixona El Nostre	Desembre- p. 5	Economía	Industria Turrón	Feria de Navidad	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Tenim marca pròpia turísm per la qualitat d	Xixona El Nostre	Desembre- p. 6	Economía	Industria Turrón	Feria de Navidad	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Un carnet de Pau Ros Planelles	Xixona El Nostre	Desembre- p. 6	Economía	Industria Turrón	Feria de Navidad	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Aquesta Fira no és com cap altra, ni el seu	Xixona El Nostre	Desembre- p. 7	Economía	Industria Turrón	Feria de Navidad	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Es una Fira que tiene un carácter muy es	Xixona El Nostre	Desembre- p. 7	Economía	Industria Turrón	Feria de Navidad	
2013	Redacció Xixona El Nostre	La campaña del turrón se centrará con un	Xixona El Nostre	Desembre- p. 9	Economía	Industria Turrón	Producción	
2013	Redacció Xixona El Nostre	S'amplia el termini del Pla Conjunt d'ocup	Xixona El Nostre	Desembre- p. 9	Economía	Empresa y Comercio	Empleo	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Alumnes de Lexic Idiomas Xixona reciben c	Xixona El Nostre	Desembre- p. 12	Educación	Enseñanza	Academias	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Un cocasar dedicat al torró i al gelat , emb	Xixona El Nostre	Desembre- p. 8	Educación	Enseñanza	Universidades	
2013	Redacció Xixona El Nostre	Meteorologia y Climatologia Xixona, toda	Xixona El Nostre	Desembre- p. 10	Natura	Medio Ambiente	Meteorología	

AÑO	AUTOR	TITULO	PUBLICACION	PAG	SECCIÓ	TEMARIO	BUSQUEDA
1878	Navarro Soler, Francisco y cinco t	Comunicado. Cuestión del Pantano. La	La Voz de Jijona	NºI- s. pág	Economía	Agricultura	Regantes Pantano de Tibi
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI0- s. pág	Arte	Música	Otros
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI9- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	Velada Deliciosa	La Voz de Jijona	NºI20- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI26- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI27- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI31- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1879	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI43- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1879	Redacción "La Voz de Jijona"	Sin título	La Voz de Jijona	NºI04- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	Sin título	La Voz de Jijona	NºI10- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1879	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI- s. pág	Arte	Música	Agrupaciones Musicales
1878	N.V	Jijona	La Voz de Jijona	NºI45- s. pág	Cultura	Historia Local	Edad Contemporánea
1878	Redacción "La Voz de Jijona"	El Archivo de Simancas	La Voz de Jijona	NºI22- s. pág	Cultura	Historia Local	Edad Moderna
1879	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI50- s. pág	Cultura	Fiestas	Moros y Cristianos de agosto
1879	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI50- s. pág	Cultura	Fiestas	San Sebastián
1879	Redacción "La Voz de Jijona"	Gacetillas	La Voz de Jijona	NºI51- s. pág	Cultura	Fiestas	Carnaval
1879	Redacción "La Voz de Jijona"	Lo aplaudimos	La Voz de Jijona	NºI02- s. pág	Cultura	Historia Local	Edad Contemporánea

2023

SOBRE LA RESTAURACIÓ DEL CASTELL, UNA OPINIÓ

Xixona s'allarga en el dòcil vessant d'un turó, amb el seu castell encimbellat i ruïnós. El castell de Xixona és un castell més, en aquesta frontera meridional del Regne, on tants n'hi ha.
Joan Fuster. *Viatge pel País Valencià Barna, 1971*

En octubre de 2020 Antonio Iváñez, Tonèfica, em va enviar un correu electrònic on, entre altres coses, em deia açò: *"Hola Amand, desde la ventana de mi vivienda en la Playa de San Juan vislumbro -con prismáticos- unos añadidos y una mancha negra en la cuarta (?) pared de la Torre Grossa que me suenan raro. [...] ¿Qué pasa con las torres, creo que de la Fe, Santa Catalina, el Portal; con el Aljibe y el Cobertizo; y con las barbacanas?"*.
La raó de la pregunta no era que jo tinguera cap coneixement d'arquitectura medieval, que òbviament no en tinc, sinó la conseqüència lògica de les moltes ocasions que vam parlar -sempre d'una manera fugaç- durant alguns anys de la restauració del castell, que consideràvem tots dos altament improbable però possible: tots els castells importants del nostre entorn ja s'havien restaurat, l'últim el de Castalla. I doncs... ¿per què no el de Xixona?

Li vaig contestar que, a causa de la pandèmia, feia alguns mesos que no anava pel castell i que la visió que en tenia des de la distància no em permetia investigar què era eixa taca fosca que a mi també em produïa estupefacció (i una certa inquietud), la mateixa que teníem tots, fins que uns mesos després hi vam poder accedir i comprovar in situ que aquella taca era una planxa de ferro taladrada amb què s'havia volgut ¿simular? la paret que faltava de la torre.

La nova Torre Grossa (cara Sud)

Crec que no m'enganye si dic que l'impacte emocional que el resultat de la primera fase de la restauració (o reconstrucció o rehabilitació, que de tot n'hi ha i que no vol dir el mateix) ens va produir a la majoria dels xixonencs va ser fort, o molt fort, acostumats com estàvem, des de moltes generacions enrere, a la visió decadent, no exempta d'un cert romanticisme, d'unes ruïnes que anaven deteriorant-se, inevitablement, amb el pas dels anys però que mantenien encara, gràcies sobretot a la torre *grossa*, una imatge molt potent en el nostre subconscient que podríem dir que formava part indissoluble del nostre ADN col·lectiu. I era lògic, per tant, que quan van ser retirades les bastides i va aparéixer a la vista de tots el *nou* castell, les reaccions de xixonencs i no xixonencs foren molt diverses, tot i que -sembla- majoritàriament contràries al resultat final de la restauració, en especial la d'un grup d'historiadors (Grup Harca) el membre més reputat o més conegut del qual és l'actual cronista oficial de València, Vicent Baydal.

Torre Grossa en restauració

Torre Grossa restaurada

Cal dir d'entrada respecte a esta qüestió, que el nostre castell no era com el que ens imaginàvem. Enric Llobregat, director aleshores del Museu Arqueològic Provincial, referint-se al document de 1472 "Obres en lo castell de Xixona" que va traure a la llum Fernando Galiana, ja ens ho advertia en un article que es va publicar en El Programa de 1971 i que entre altres coses deia:

"No hay mención de almenas, tan queridas por todos los amantes de los castillos [...] Muchos castillos nunca tuvieron almenas, y muchos de los que hoy han sido restaurados con almenas, jamás las tuvieron. El castillo islámico, como el nuestro de Jijona, no tenía almenas ordinariamente y solo en algunos casos de palacio fortificado, como el de Medina Azahara de Córdoba, vemos la presencia de unas almenas decorativas, de no mucho tamaño, y que desde luego no tienen una función defensiva."

Castell de Banyeres (vista parcial)

Castell de Biar (vista parcial)

Segurament si el nostre castell s'assemblara als de Castalla, Biar, Banyeres, Saix o Villena, entre d'altres, l'opinió, diguem-ne popular, no seria la mateixa. Estos castells, i molts altres del territori valencià, tenien tots uns orígens similars, de l'època islàmica, almohade, però van ser ampliats, reformats, o reconstruïts, com a castells cristians, i adaptats com a residència permanent en alguns casos pels senyors feudals que els habitaren, i d'ací que en la descripció d'estos castells ens trobem amb molta freqüència que, tot i remarcar el seus orígens almohades, només conserven una xicoteta (a voltes significativa) part d'eixa construcció inicial. La majoria corresponen a períodes posteriors i estèticament són molt diferents, molt bonics.

Castell de Tibi (entrada a la torre)

En este context, el nostre castell seria el *patito feo* del conte. Paregut en molts aspectes als de

Busot, Relleu o Tibi (per esmentar els més pròxims), tots quatre d'una entitat inferior als que hem citat més amunt. I eixe seria també, en bona part, el motiu del nostre *desencant* per la restauració. Una restauració, d'altra banda, que no tots desitjaven, cosa que no seria d'estranyar: sobre la restauració dels monuments històrics s'ha escrit i s'ha discutit molt des del segle XIX. Hi va haver un corrent primerenc contrari a les restauracions, encapçalat pel professor i crític d'art anglés John Ruskin, que considerava com a inevitable el pas del temps i defensava que no teníem ningún dret a alterar l'estat dels monuments, no es podien tocar perquè eren *sagrats* i havíem de deixar que es morgueren de mort natural. Per a ell, la restauració significava destrucció. Restaurar era enganyar, mentir. En l'extrem contrari estava l'arquitecte francés Eugene-Etienne Viollet-le-Duc, partidari de restituir els monuments a la seua forma original, suprimint tots els afegits d'èpoques posteriors i, si calia, *inventar-ne* de nous. Per a ell restaurar i reconstruir era un deure: el de mantindre la puresa originària del monument, si este no responia a la forma ideal que hauria de tenir segons el seu estil. Uns principis que sembla estaven pensats, sobretot, per a edificis complexos com les catedrals, que no per als d'una arquitectura tan simple o tan senzilla com la de la majoria de fortificacions andalusines del llevant peninsular (com és el cas del nostre castell). Ell va ser, precisament, qui va construir o dissenyar la fletxa que rematava el creuer de la Catedral de Notre-Dame de París i que va resultar destruïda tan espectacularment en l'incendi d'abril de 2019. I que ara no se sap si es reconstruirà. Va ser l'arquitecte i historiador italià Camillo Boito qui va aconseguir harmonitzar les dos postures que semblaven irreconciliables: conservava però permetia l'actualització i posada al dia del monument amb llenguatges i sistemes del seu temps. Els seus plantejaments contenien els principis bàsics *científics* de la restauració moderna: conservar tots els elements històrics, mostrar tot el procés històric esdevingut en el monument i afegir allò que resulte necessari per a la seua destinació actual i els seus valors contemporanis (pràctics i espirituals), continguts bàsics que podrien ampliar-se en el futur amb només dos limitacions: que l'obra nova es diferencie, que contraste, de l'obra vella original i que les obres noves necessàries siguen les estrictament imprescindibles. Modernament s'ha afegit a estos principis bàsics el de la reversibilitat, que l'obra nova puga ser reversible en previsió de noves tècniques materials i d'investigació que es descobrisquen en el futur.

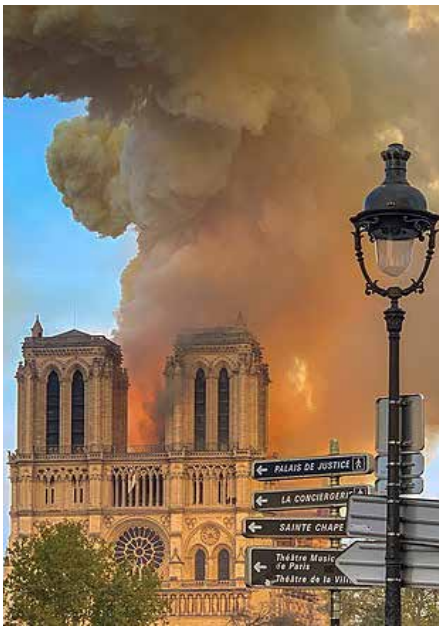

Incendi catedral de Notre-Dame

Caldria dir, per últim, que la Llei espanyola, més pròxima als plantejaments de Ruskin, prohibeix (si no ho he llegit malament) les restauracions, però excepcionalment, quan està en perill l'estabilitat i el manteniment, és a dir, quan hi ha perill d'enderrocament de l'immoble [...], s'imposa la restauració diferenciada: *"las adiciones deberán ser reconocibles y evitar las confusiones miméticas"*.

Màrius Bevià i Jaime Giner, director el primer amb Juan A. Mira i José R. Ortega de la restauració del castell de Castalla, manifestaven en un article del catàleg publicat en 2011 amb motiu de l'exposició "Xixona, clau del regne" que: "El que es proposa no és la reconstrucció del castell, que queda fora de tot lloc i va en contra dels criteris d'intervenció en el patrimoni arquitectònic, definits per la legislació vigent i per les recomanacions de les diverses Cartes del Restaure [acords internacionals sobre restauració no vinculants per als estats]. Sinó que es tracta de *conèixer* exhaustivament el que queda del primitiu edifici, *mantenir* els elements materials que han arribat a nosaltres de temps passats, *detenir*

el procés de deteriorament que pateixen aquests elements al perdre les seues proteccions originàries, *recuperar* volumètricament les formes i els espais per a la seua comprensió sense mimetismes, distingint la novetat del vell i posar en valor el conjunt de l'edifici militar per al seu accés públic i gaudi cultural i paisatgístic."

Arribats a este punt, i davant de totes aquestes *doctrines* sobre restauració de monuments, a la vista del que s'ha fet i continua fent-se en moltes de les intervencions ací i a tot arreu (em venen al cap els casos de la restauració (o reconstrucció?) quasi total del Teatre Romà de Sagunt i l'enorme polèmica que va provocar, o el del castell de Matrera a Cadis que molts van considerar com a lamentable i desastrosa i

Castell de Matrera (Cadis) abans i després de la restauració

que més tard guanyaria un premi internacional d'arquitectura...), confesse la meua ignorància i el meu estupor davant de tants exemples com he vist personalment o he llegit a diferents mitjans o consultat a Internet, a la vista dels quals crec que és impossible per als llecs en la matèria, com el que subscriu, diferenciar on acaba la restauració i on comença la reconstrucció. I per a exemple podríem posar el castell de Castalla que ens queda més a prop. Mireu com era abans i després de la intervenció. El resultat és magnífic. Però, em pregunte: ¿en eixa restauració s'han seguit escrupulosament eixos criteris (manteniment dels elements materials, recuperació volumètrica sense mimetismes, etc.) que proposaven Bevià i Giner en el seu article?

És molt possible que siga així, no dic que no. Però en els castells que jo he visitat els últims anys (Peníscola, Morella, Onda, Culla, Xàtiva, Dénia, Biar, Banyeres -per fora- i ja fa molt de temps, Alacant) en tots ells he vist reconstruccions, o restauracions, que recuperaven l'aspecte *original* (és un dir) de la fortificació, exteriorment i interiorment, i no he vist *solucions* com les que s'han aplicat en el de Xixona: una

Castell de Castalla en 1888

Castell de Castalla restaurat

enorme planxa de ferro, rovellat artificialment, en lloc d'una paret de tàpia o encofrat en la torre grossa com les altres tres que queden en peu; un conjunt d'edificacions -la celòquia- destinats a residència de l'alcaid del castell i a depòsit de gra o de sal -l'*alforí*- que no tenen finestres ni teulada, i amb *obertures* on haurien d'haver portes amb el llindar ben definit; unes obres de consolidació en el mateix recinte, per dins i per fora, on és molt difícil distingir la construcció original dels afegits... La sensació que té el visitant en entrar a este edifici és que es troba en un *búnquer*, la mateixa que van tenir en 1992 molts veïns de Coix/Cox (Vega Baixa) en vore com havia quedat el seu castell després de res-

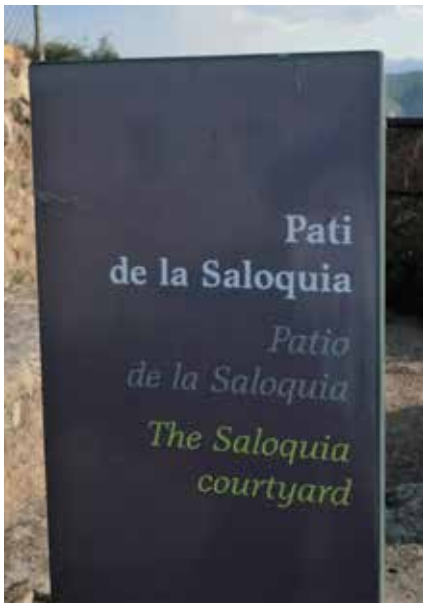

Senyal situació celòquia del castell de Xàtiva

taurar-lo. Aquella intervenció la va dirigir Santiago Varela Botella, l'arquitecte que ha dirigit també la del nostre castell, juntament amb el seu fill Santiago Varela Rizo. Ho podeu mirar a Internet si voleu saber-ne més detalls.

Celòquia (primera dècada s.XX)

Per cert, ¿ajuda a la comprensió dels usos i la història del castell que es definisca com **alcassaba**, sense matisos, una construcció que té un nom més concret i inequívoc: **celoquia** (amb 'i' tònica) o **celòquia**, o ***celoquia*** en castellà, de l'àrab saluquiyya, que significa, segons els Termcat "espai central de la part més alta del recinte d'un castell on hi havia les dependències i instal·lacions més característiques, com ara els aljubs, la zona d'habitatges i la torre de l'homenatge". Totes les definicions que podeu trobar a Internet i diccionaris són coincidents i es resumeixen com la *part més alta del castell*.

Celòquia (interior)

Celòquia (interior)

Celòquia i alcassaba no són paraules sinònimes. L'alcassaba era un recinte fortificat situat dins d'una medina o ciutat per a refugi d'una guarnició o dels governants de la plaça. Era, per tant, una fortalesa "urbana". El diccionari de la RAE la defineix com *"Recinto fortificado, dentro de una población murada, para refugio de la guarnición"*. En la Wikipedia trobem la següent definició: *"La alcazaba (del árabe, al-qasbah "la ciudadela") era una construcción o recinto fortificado de carácter urbano, cuya función era servir de residencia a un gobernador y defender presumiblemente un lugar determinado y sus contornos, albergando una guarnición que, con frecuencia, conformaba un pequeño barrio militar con viviendas y servicios, constituyendo una ciudadela. Solían estar asociadas a un alcázar o castillo situado en uno de sus extremos, aunque este era independiente de la propia alcazaba y del resto de la ciudad, y en*

caso de asedio, las poblaciones de los núcleos urbanos donde se asentaban, buscaban refugio tras las murallas de dichas alcazabas". Referint-se al castell del Rebollet, a la Font d'en Carròs, diu el Grup Harca en 2021: "L'excavació deixa clar que l'origen és almohade, del segle XII, i com tots els castells andalusins tenia dos parts, **la celòquia (o alcassaba com diuen a la premsa)**, que era la part estatal on residia l'alcaid, i l'albacar, que era la part comunitària per a refugi de la població." De la població... i dels ramats, afegiria jo. L'albacar del nostre castell seria l'espai entre la celòquia i la primera muralla. Quan Jaume I fa donació vitalícia del castell a Bertran de Vilanova en 1267 li fa una dotació de 1.500 sous perquè construïsca l'**alcàsser** (cast.: alcázar) prop de la "torre nova major", o siga, de la torre grossa, l'única que hi havia aleshores. L'alcàsser era la celòquia. Seria una altra forma -històrica- d'anomenar este recinte, on es

Celòquia (cara Est)

concentren la major part de les crítiques que ha rebut la restauració. Però alcassaba, a més de pretensiós, és un nom, pel que acabe d'exposar, confús, inexacte, que s'hauria de corregir.

Dir, per últim, respecte d'aquesta qüestió que el terme celòquia o celoquia, escrit *saloquia*, *çaloquia o çeloquia* i fins i tot *caloquia*, apareix en diferents registres notarials (una trentena) dels què fa menció José Hilarión Verdú en la seua tesi doctoral inèdita *Lo Retrobament* i en la *Historia de Jijona* de Fernando Galiana. En alguns d'estos documents notarials sembla que el terme *çaloquia* i variants faça també referència, per extensió, al conjunt de carrers de damunt l'església vella, i hi trobem més concretament el "barri de la Çaloquia", el "carrer de la Çaloquia" i la "torre de la Çaloquia". Galiana cita el "forn de la Saloquia" (el forn d'Oliveros?), -pàg. 296- i diu que en l'any 1637 se celebrava la festa de carrer de l'Abadia i la Saloquia -pàg. 399-. Si la configuració urbana de la vila vella era la mateixa que ara, és lògic que, per proximitat, la festa agrupara dos carrers pròxims o paral·lels.

Són les obres del recinte de la celòquia, sens dubte, les que han generat una major contestació o debat (però no únicament, és clar, si pensem en la controvertida planxa de ferro -ferro *corten*- de la torre grossa), perquè afecten al concepte d'autenticitat. ¿Fins a quin punt, ens hem preguntat molts, esta restauració no és sinó una *falsificació*? ¿El *nou* castell i les *noves* muralles si també es restauren com ha manifestat diverses vegades l'alcaldessa, són, per dir-ho d'alguna manera, *fiel reflejo* de la realitat? ¿Les restes que ens han arribat fins ara, ho eren? ¿Son autèntics els castells de Castalla, de Biar, de Banyeres i tants d'altres? En sentit estricte jo pense que no. Diguem-ne que, com a mínim, esta autentiticitat és *interpretable*.

Forn d'Oliveros anys 50

Gràcies al magnífic llegat d'indagació històrica que ens va deixar Fernando Galiana tenim notícies de diverses obres de reparació o rehabilitació del castell en els segles XIII, XIV i XV, en sis ocasions, alguna d'elles molt important pels treballs i la quantitat de materials utilitzats. ¿Quan fem referència al castell *autèntic* per a opinar sobre les intervencions actuals, a quin castell ens estem referint, al primer o al darrer? L'autenticitat que reivindiquem o busquem sempre per a no sentirnos *estafats*, pel que acabe de dir, és relativa. Segurament molts

Pont 'vell' de Mostar reconstruït

recordaran el cas del Pont de Mostar, un pont que unia les dos parts d'esta ciutat de Bòsnia i Hercegovina construït pels turcs a mitjans del segle XVI i destruït el 1993 en la Guerra dels Balcans, que va ser reconstruït completament entre 2001 i 2004. El pont nou es va intentar que fora molt similar -mai no podria ser igual- a l'anterior, però el bombardeig va fer inutilitzable la pedra del vell. La forma era, o és, la mateixa, o quasi, però els materials no. I malgrat això, este monument, que era una reproducció del que hi havia, va ser declarat per la UNESCO en 2005 Patrimoni de la Humanitat pel seu valor històric i cultural. Els mateixos valors, salvant les distàncies, que podem reivindicar amb tota justícia per al nostre castell, amb una diferència fonamental: la nostra fortalesa conserva in situ restes originals suficients que certifiquen la seua autenticitat i permeten la restauració, per bé que eixa recuperació serà sempre hipotètica: no hi ha documents que ens diguen, per exemple, quina era l'alçària exacta de les torres i muralles que queden per restaurar, o com eren les portes o on estaven situades les finestres. Però ens hi podem aproximar prou. Els fonaments es mantenen. Molts castells del nostre entorn responen

Un fragment de la muralla original

a una mateixa tipologia i tots s'instal·laven en un emplaçament de característiques orogràfiques similars. El resultat de la intervenció serà acceptable si es fa bé, però, òbviament, mai no serà exactament com l'original. Ninguna restauració ho és. M'hauria agradat fer-li estes reflexions a l'amic Antonio, *moro groc* emblemàtic i entranyable, però no va poder ser. Ens va deixar en març de 2022. Crec, no obstant, que les compartiria en una bona part. I estic convençut que seria partidari, com ho sóc jo, que es completara la restauració de l'emmurallat, i com més prompte millor, a fi que el castell i el paisatge que l'envolta pogueren contemplar-se i

Celòquia (paisatge des de la Torre de l'Homenatge)

disfrutarse, quant ans, en la seua totalitat. Crec també que estaria d'acord que cal revisar el que s'ha fet (amb una auditoria?) i corregir allò que no s'haja fet bé, llevar eixa horrible planxa de ferro rovellat de la torre grossa i recuperar la paret que s'havia *perdut*. I recuperar també les teulades de les torres, que eixes sí que estan documentades. I mesures complementàries com la millora del sistema d'il·luminació nocturna reduint el tamany dels focus o ocultant-los tant com es puga, plantació d'arbres en la cara oest del turó sobre el que s'eleva el castell, etc.

"Qui té un castell té un tresor". Estaria bé que ho entenguérem tots així i que obràrem en conseqüència.

A. Picó Morant

2023

50 ANYS... ¡DANDO CAÑA!

Una festa com mai ha estat a la filà, la dels Cavallers. Sí, encara que no ho parega, ja han passat cinquanta anys des que es va fundar la filà dels Cavallers del Cid a Xixona després que un grup de veïns del barri Sagrada Família van decidir fer la festa del poble més gran. Des d'eixe moment tot l'esforç s'ha transmès de fester i festera fins a l'actualitat, donant vida a la filà i traslladant tot eixe esperit a les accions i moments bons que ha tingut en aquest cinquanta anys.

28/05/2022. A l'església, beneint la nova bandera de la filà.

La filà dels Cavallers del Cid, sempre familiar, ha desenvolupat papers importants a les festes de Xixona. Sempre al peu del canó. Eixa participació i ànim dels seus components, ha fet que tot tinga un encant que no es pot descriure en un parell de línies. Tot conclou un momentsatisfactori del treball ben fet i de les il·lusions que cada fester i festera té de les festes. Cada volta que sona la banda ix amb la camiseta de la filà, puja a les 6 del matí a Sant Antoni per preparar les bunyoleres, agafa una cadira per a fer de cabo o, simplement, entra per la porta de la filà i es pega una tonya amb el sostre … molt bo!

28/05/2022. Desfile per la plaça portant la bandera a beneir.

De totes maneres, els Cavallers intentem apuntar-nos al primer bombardeig que es presenta, com diu el nostre lema: «Desde 1972, dando caña». Eixa filà que va sorgir d'una idea boja, ha seguit resistint i repartint canya per amor a la festa durant 50 anys de la seua vida, amb moments emotius a les festes i a les no festes, agermanant i portant el seu escut i la seua bandera a qualsevol festa o poble.

El 28 de maig del 2022 vam commemorar l'aniversari de la filà amb diferents actes, on la música va ser clau en tot moment (Unió Musical de Xixona moltíssimes gràcies per estar allí) i on els Cavallers: festers i festeres, socis, antics cavallers, components… van ser protagonistes de l'esdeveniment, en el qual es va presentar la nova bandera de la filà, es va fer una cercavila per tot el barri Sagrada Família i un dinar de germanor.

A més a més, teníem més sorpreses per davant, ja que també es va fer un logo commemoratiu per aquesta ocasió, resultat del concurs que es va fer mesos abans i que va guanyar el component de la filà Carlos Carreño Carbonell, net d'un dels fundadors, que quan ha tingut ocasió ha gaudit desfilant al meu costat i del nostre amic Víctor. El seu logo està representat

2023

en dues versions, ja que porta l'essència de la filà. El primer dels logos representa un 50 amb els anys 1972 i 2022 al seu costat dret i baix, el nom de la filà, també el 50 porta diferents grossors que representen el sentiment, la força i l'herència festera que ens han transmès els nostres antecessors i antecessores. El 5 s'unifica amb el 0 mostrant eixa connexió entre el passat i el futur de la festa i de la filà. No obstant això, també es veu representada una creu cristiana al 5 i que també simbolitza la X de Xixona, el nostre poble, aquest logo sense cap dubte representa els valors que la filà té establerts i que seguirem ensenyantals nous festers i festeres. L'altre logo es constitueix com una nova i refrescant variant de l'escut de la filà on es reflecteix l'escut dels Cavallers del Cid, coronat pel 50 i els anys 1972 i2022 als seus costats, baix de l'escut està escrit el nom de la filà, una representació de l'esperit familiar de lafilà que sempre acompanyarà aquesta.

Logo oficial del 50 aniversari de la filà Cavallers del Cid, dissenyat per Carlos Carreño Carbonell

Logo 50 aniversari escut de la filà Cavallers del Cid, dissenyat per Carlos Carreño Carbonell

No només teníem aquesta sorpresa, sinó que també vam fer un acte a la porta de la kàbila del barri, abans de pujar cap a l'església, on agraíem als festers i festeres que ja no estaven entre nosaltres el seu esforç per la filà i donàvem pas a la presentació de la nova bandera de la filà i on la banda UMX ens tocava el pasdoble Cavallers del Cid de Antonio Carrillos Colomina, compost per a la nostra filà i recuperada un parell d'anys abans per tornar amb força a la festa xixonenca. A banda, es va escriure lletra per al pasdoble com a himne, ideat pel delegat César Álvarez Sánchez per potenciar la identitat de la filà i que es va atrevir a cantar-la davant de tots i totes… i espere que es cante molt més, només falta pràctica.

Himne de la Filà Cavallers del Cid Xixona

Pasdoble: Cavallers del Cid (Antonio Carrillos Colomina)

Lletra: César Álvarez Sánchez

"Cavallers del Cid, Cavallers del Cid, som els Cavallers del Cid.
Cavallers del Cid, Cavallers del Cid, som els Cavallers del Cid.
Anirem al teu carrer, anirem al teu portal, anirem a festejar a tot arreu.
Vinga animeu-se'n ja, vinga arrimeu-se'n ja, perque els Cavallers portem ja mig carrer. **(X2)**

I la festa comença quan arribem al nostre barri, la gent ens agraeix per estar sempre ací.
I amb la banda tocant a la kàbila, ja pots baixar, saps qui et trobaràs, als Cavallers del Cid.

Anem cap al castell, anem anem per a desfilar.
Anem a pas dianer, anem anem que no podem faltar.
Anem, Xixona anem, que els Cavallers del Cid hem aplegat.
Anem tots a la plaça a festejar, que els Cavallers per fi hem arribat. **(X3)**

28/05/2022 Lletra himne de la filà Cavallers del Cid de Xixona per al pasdoble Cavallers del Cid de Antonio Carrillos Colomina escrita per César Álvarez Sánchez

També vam fer cartes commemoratives per jugar als cotos, on cada figura representa una vestimenta de la filà, des de l'original fins als actuals (el blau i el negre) i que es va regalar a cadascun dels participants a l'esdeveniment. El dinar es va fer a la kàbila del barri i va ser amenitzat per la banda UMX, que crec que van tocar una de les millors peces que he sentit mai, L'Ambaixador Cristià, a banda del Fill

del Sinc que sempre m'emocionarà. Vam estar tot el dia gaudint i parlant de les festes, ens vam fer moltes fotografies i vam beure moltíssim. Va ser una festa molt Cavallera.

28/05/2022. Cercavila pel poble, banda de Música Unió Musical de Xixona

Per últim, voldria agrair a tots i totes, cavallers i cavalleres, fundadors i fundadores, la seua passió per la festa i com aquesta filà ha reflectit els valors i la seua identitat per emocionar cada any a la població de Xixona. També voldria donar les gràcies a les persones que han ajudat a fer que la filà siga com és i, per descomptat, a les bandes de música que ha tingut la filà, kabileros, etc. i, en especial, als nostres germans geladors, que sempre estarem agraïts amb elles i ells i les seues festes.
Moltíssimes gràcies. Visca els Cavallers!

César Álvarez Sánchez,
delegat de la filà Cavallers del Cid de Xixona

2023

ELISA IBÁÑEZ MIRA, PIANISTA PROFESIONAL DE XIXONA

A todos los jijonencos y jijonencas nos enorgullece ver la cantidad de gente que eligió la música como modo de vida, llevando el nombre de Jijona por todos los rincones del mundo. Algunos de ellos los tenemos más presentes gracias a las redes sociales que nos dan a conocer muchas de sus actividades, aunque de otros, por diferentes motivos, se sabe más bien poco. Un grupo de profesionales jijonencos que comienza por Elisa Ibáñez Mira. concertista y catedrática de repertorio vocal y estilístico de la Escuela Superior de Canto de Madrid, galardonada con el Premio Nacional Extraordinario de Virtuosismo de Piano, entre otros.

Una soleada y espléndida mañana, me reuní con Elisa en su casa de Alecua para que me contara más cosas de su carrera, ya que un gran número de jijonencos y jijonencas, seguro desconocen su brillante trayectoria, puesto que desde muy pequeña se fue a estudiar fuera de la localidad. Mujer reservada y humilde donde las haya quiero agradecer desde estas líneas a Elisa su confianza al dejarme toda la documentación para poder escribir sobre ella y su sobresaliente carrera. No fue una, sino varias, las mañanas que pude compartir su sabiduría y maravillarme de su excelente memoria.

ELISA IBÁÑEZ MIRA

(Jijona, 29-3-1938)

Nació en Jijona, rodeada de una familia de excelentes músicos. Sus padres, Antonio y Mª Teresa, eran aficionados al canto e inculcaron a Elisa su amor a la música desde bien pequeña. Su tío Marcelo, gran médico de profesión muy querido en la localidad, quien tocaba el piano y fue premiado con Premio al Virtuosismo por el Liceu de Barcelona, alma mater de "*La Orquestina*" y vicepresidente de la Agrupación Artístico Musical de Jijona desde 1945 a 1947, es quien más influye en sus primeros pasos al Divino Arte y en especial al piano.

Tuvo familiares, que fueron promotores de la cultura musical jijonenca durante muchas décadas. Su abuelo David, tocaba la flauta en la banda de música *La Independiente* de Jijona, de la cual fue su presidente desde 1906 a 1918. Su hermana Mª Teresa, quien también tocaba el piano y sus tíos también fueron músicos, Fernando y Rafael (piano), Alejandro (violoncelo) y José (violín), todos ellos formados en los conservatorios de Barcelona.

El primer concierto de Elisa en Jijona, fue como solista en el local de *La Musical*, antiguo *Crack,* centro neurálgico musical de la ciudad a mediados del siglo XX y otro dado en la Sociedad El Trabajo, el cual hizo en el pequeño escenario que hay encima de la barra del bar.

Continuó su formación musical, niña aún, en el Colegio de Jesús María, de Alicante, en donde

los finalizó, revalidándolos en el Conservatorio Profesional de Música de Murcia, centro que distingue a Elisa Ibáñez con el Premio Extraordinario del Conservatorio en Piano, además, de obtener, bajo concurso, el Premio Extraordinario de la Caja de Ahorros del Sureste de España en Murcia.

En 1953 se traslada a Madrid para ampliar su formación pianística con José Cubiles[1]. Este ilustre maestro la recomienda a Antonio Iglesias[2], y, desde entonces, figura entre sus más predilectas alumnas. Posteriormente realizaron una exitosa gira de conciertos-conferencias dedicados a la obra del compositor alicantino Óscar Esplá.

En el Real Conservatorio Superior de Música de Madrid, en 1956, es galardonada con el Premio Extraordinario de Virtuosismo de Piano y para completar su formación instrumentista, su maestro Antonio Iglesias la presenta a la gran pianista francesa, Lelia Gousseau,[3] quien la acoge en París durante dos años y distingue como discípula muy destacada desde el primer momento.

Sus especiales dotes pianísticas se pudieron apreciar en el recital ofrecido el 17 de diciembre de 1959 en el Círculo Medina en Alicante. Este sería su primer concierto como concertista.

En 1963 fue becada por el Ayuntamiento de Jijona para asistir a los Cursos Universitarios Internacionales de Información e Interpretación de Música en Compostela, por aquel entonces, uno de los más importantes a nivel internacional.

> *"(...) la concesión de una beca de cinco mil pesetas por una sola vez para poder concurrir al Curso Internacional de Música Española de Santiago de Compostela, y considerando los excepcionales méritos de la solicitante que, entre otras distinciones, ha obtenido el primer Premio Nacional de Virtuosismo para piano y Premio Extraordinario en el Conservatorio de Murcia, lo que representa un gran honor para esta Ciudad; de conformidad con los informes emitidos, se acuerda por unanimidad, conceder la beca solicitada y facultar al Sr. Alcalde para que libre su importe cuando las disponibilidades económicas lo permitan, con aplicación al crédito que aconseje el Sr. Interventor de Fondos Municipales"*[4]

En estos cursos convivió con excelentes músicos, como Antonio Iglesias, Federico Mompou,

1 **José Cubiles**, (Cádiz, 1894-Madrid, 1971). Comenzó desde muy joven a tocar el piano. A la edad de cinco años y, dado su talento, el director de la escuela de música de Cádiz ensalzó y cuidó de la educación pianística y musical de su joven alumno. Conforme avanzó en su tarea, marchó a Madrid, donde protegido por la infanta doña Isabel de Borbón, se matriculó en el conservatorio de dicha ciudad para cursar sus estudios de teoría musical y piano con Pilar Fernández de la Mora. Sus brillantes interpretaciones le llevaron a obtener ciertos premios extraordinarios de Bellas Artes en solfeo, piano y armonía.

Luego marchó a París, donde tomó lecciones de Louis Diémer. En el año 1914 se le obsequia con el primer premio de piano del conservatorio de la capital francesa. A los dos años ingresa como profesor en el Real Conservatorio Superior de Música de Madrid (donde impartió clases durante 45 años y llegó a ser director antes de jubilarse).

Además de su fama internacional como pianista, también cabe mencionar la de director. Así pues, José Cubiles dirigió diferentes orquestas, no sólo en el ámbito español, sino de igual forma en el internacional, destacando la orquesta Filarmónica de Berlín.(Wikipedia.com)

2 **Antonio Iglesias Álvarez,** (Orense, 1918 - Madrid, 2011), fue un compositor, pianista, crítico y profesor español. En 1992 pasó a ser miembro numerario de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando. En 2009 había sido galardonado con el reconocimiento de hijo adoptivo de Cuenca, ciudad en la que había promovido la creación de la Semana de la Música Religiosa. Fue padre de la periodista María Antonia Iglesias. Falleció en 2011 en Madrid. (Wikipedia.com)

3 **Lélia Gousseau** (Paris, 1909 - 1997), fue una pianista clásica francesa del siglo XX. Nacida en París, hija de la pianista Fanny d'Almeida (discípula de Elie Delaborde) y del organista William Gousseau (1870-1939), maître de Chapelle en Saint-Nicolas-du-Chardonnet (1893-1938), Gousseau ingresó a una edad temprana en el Conservatorio de París donde obtuvo un primer premio de piano en la clase de Lazare-Lévy (1925) -quien la consideraba una de sus mejores discípulas junto con su coetánea Monique Haas- así como un primer premio en Historia de la Música en la clase de Maurice Emmanuel (1926). Lélia Gousseau enseñó en el Conservatorio de París (1961-1978) así como en la École Normale de Musique de París , donde su enseñanza se distinguió sobre todo por una extrema atención a la digitación, el pedaleo, la ejecución profunda y el legato . Fue Solista de importantes conjuntos nacionales e internacionales (debut con las orquestas de Boston , Nueva York y Filadelfia en 1952). Gousseau murió en París a los 88 años. (Wikipedia.com)

4 Archivo Histórico Municipal de Xixona, Libro de actas capitulares 1954-1971, sig, 481. Acta de 4 de julio de 1963.

Andrés Segovia, Lelia Gousseau etc., teniendo además como profesora a Alicia de Larrocha[5], dando clases magistrales de música española. A pesar de coincidir con sus queridas Fiestas de Moros y Cristianos, Elisa, acudió seis años a estos cursos becada por otras instituciones.

Elisa vuelve a actuar en Alicante los años 1965 y 1966 cosechando nuevos éxitos en sus recitales como solista.

Actúa en la VIII Semana de Música Religiosa de Cuenca junto con los profesores de la Orquesta Filarmónica de Madrid en un concierto celebrado en la Iglesia Románica de Arcas el 6 de abril de 1969.

También, en el año 1969, le conceden la beca de la Dotación de Arte Castellblanch para asistir a los Cursos Internacionales en la Accademia Musicale Chigiana en Siena (Italia). Para obtener la beca, antes de empezar el curso había que hacer unas pruebas de acceso a las que Elisa superó de forma brillante. Haciendo este curso, fue elegida para el Concierto de Fin de Curso

en la propia Academia Chigiana con obras de Beethoven, donde compartió escenario con la soprano japonesa Miwako Matsumoto, los violinistas, Takayoshi Wanami (Japón) y Kazuhide Isomura (EEUU) y el violoncelista, Sadao Harada (Japón)

Concierto en Siena (Italia)

En una continuada y constante labor de estudio fue madurando su dominio del piano en su más moderna técnica y desentrañando los más diversos estilos y escuelas pianísticas que la hace en posesión de una técnica sólida y moderna al mismo tiempo, con un poder expresivo muy acusado, dando a sus recitales una calidad artística extraordinaria.

En cada uno de estos recitales el programa siempre fue dedicado a los maestros clásicos y modernos del piano con obras de Bach, Scarlatti, Schuber, Beethoven, Chopin, Debussy, Granados, Albéniz, Esplá, Rodrigo y otros, acusando una suma elasticidad y comprensión para la justa interpretación de estilos y épocas tan diversas.

Su agilidad mental y su claro conocimiento de la obra pianística la aúpan a un difícil puesto de concertista donde realiza también una interesante labor de música de cámara, actuando junto a valores destacados del canto y de solistas internacionales que la consideran como imprescindible en sus recitales, dados ellos, en las mejores salas, teatros y auditorios de España, dentro de los más destacados festivales, cursos internacionales, seminarios, ciclos, homenajes, etc., tanto a nivel nacional como internacional, además, ha formado parte de numerosas formaciones como dúos, tríos, cuartetos y grupos de cámara.

Así, en la década de los años 70 son numerosas las actuaciones que destacan, como podrán leer a continuación.

El concierto ofrecido el 10 de marzo de 1970 en la conmemoración del II Centenario del nacimiento de Beethoven, donde lo hace acompañada de Francisco Martín, violín de la Orquesta Nacional de España y profesor del Real Conservatorio Superior de Música de Madrid. Además de otros de música francesa al que se unía como conferenciante y crítico musical, Antonio Fernández Cid.

En el Teatro Real de Madrid, con motivo del III Festival de Música de América y España estuvo acompañada por los profesores de la

5 **Alicia de Larrocha de la Calle** (Barcelona 1923-2009) fue una pianista española reconocida como la de mayor proyección internacional y una de las mejores intérpretes de piano del siglo xx, especialmente de composiciones de Mozart y del repertorio español. Fue galardonada, entre otros, con el Premio Príncipe de Asturias de 1994 y cuatro Premios Grammy. Además, era Académica de Honor de la Real Academia de Bellas Artes de Nuestra Señora de las Angustias de Granada, donde representaba la letra B.

Orquesta Filarmónica de Madrid y la soprano Ángeles Chamorro. Estos encuentros dieron pie a un intenso intercambio entre compositores, intérpretes y críticos musicales de diversos países latinoamericanos, Estados Unidos, Canadá y España.

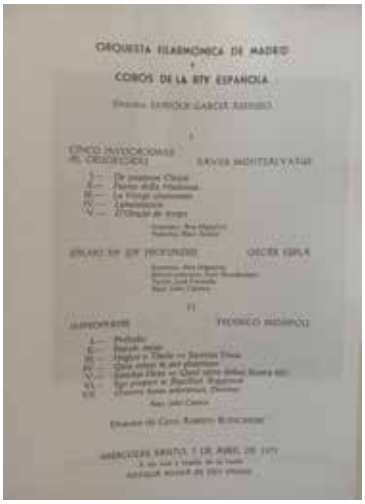
ORQUESTA FILARMÓNICA DE MADRID
Y
COROS DE LA RTV ESPAÑOLA

Destacar entre ellos también el ofrecido el miércoles Santo 7 de abril de 1971 en la antigua Iglesia de San Miguel de Cuenca junto a la Orquesta Filarmónica de Madrid y Coros de la RTV Española bajo la dirección de Enrique García Asensio, cosechando un rotundo éxito.

Otro de los recitales destacados, fue el ofrecido junto a la violoncelista Reine Flachot, concertista internacional, profesora en la École normale de musique de Paris y primera mujer nombrada profesora de violonchelo (CNSM de Lyon), el 23 de julio de 1971 en la Iglesia de San Justo en la II semana de Música de Cámara en Segovia y recorriendo varias ciudades españolas.

Agustín León Ara y Elisa Ibáñez en uno de sus recitales

Destacar también los realizados junto a los mejores violoncelistas de la época como, Radu Aldulescu, concertista internacional y profesor en la Academia de Música de Roma y el Conservatorio Europeo de París o con Pedro Corostola, violonchelista solista de la Orquesta Nacional de España, con quien hizo numerosas grabaciones en TVE.

Elisa acompaña en varios recitales y conciertos a otro gran concertista internacional, Agustín León Ara, profesor de violín de los Conservatorios Superiores de Bruselas y Barcelona, dentro de los ciclos de intérpretes españoles en España. Ciclos que contaran con Elisa durante varias ediciones, recorriendo prácticamente la geografía española, donde además de ofrecer gran cantidad de conciertos y recitales como solista, tuvo la suerte de acompañar a grandes solistas como: el concertista internacional, el clarinetista Jesús Villar Rojo; el violinista, Pedro León, con la soprano internacional, Gloria Ramos y las también soprano, Toñy Rosado, Elvira Padín y María Orán, profesoras en la Escuela Superior de Canto de Madrid, además del tenor, Julián Molina, concertista internacional y profesor de canto en la Escuela Superior de Música de Madrid. Varios de estos conciertos fueron retrasmitidos en directo por RNE.

MUSICA

«Sonda» rinde homenaje a Max Reger

Los éxitos de Elisa se suceden como lo demuestran las numerosas críticas recibidas por la prensa exaltando su excelente interpretación en el Concierto Homenaje a Max Reger, compositor alemán, el 12 de febrero de 1974 en el Auditorio del Real Conservatorio Superior de Música de Madrid junto al clarinetista Jesús Villa Rojo,

Elisa en el Concierto realizado en el Teatro Circo de Alcoy

2023

También quisiera resaltar la participación tanto como alumna y posteriormente como repertorista de Elisa en los prestigiosos Cursos Internacionales Manuel de Falla de Granada, que creó y fue su director su maestro Antonio Iglesias.

El 12 de junio de 1978 fue un día a reseñar en la carrera como solista de Elisa, ya que realizó el primer concierto con una orquesta, la Orquesta Sinfónica Alcoyana. Se hizo en el Teatro Circo de Alcoy y recuerda que la orquesta estaba en el escenario y ella bajo.
El Concierto en sol menor op.25 para piano y orquesta fue la obra que interpretó de forma brillante, cuajando un rotundo éxito.
Otra de sus actuaciones destacables con orquesta fue la realizada en Bruselas con la Orquesta Filarmónica de Madrid.

La década de los 80, como la anterior, recorre todo el país, dando numerosos conciertos y recitales.

Elisa vuelve a acompañar a los mejores profesionales, como, Vicente Martínez López, Flauta Solista de la Orquesta Sinfónica de Radio Televisión Española y catedrático del Real Conservatorio Superior de Música de Madrid. Con él, haría todos sus conciertos desde 1980 a 1983. Alguno de estos conciertos estuvieron acompañados por el hijo de Vicente Martínez, profesor auxiliar de flauta del Real Conservatorio Superior de Música de Madrid.

En 1983 hace su puesta en escena el TRIO MARBEEL, formado por Francisco Martín, violín de la Orquesta Nacional de España y profesor del Real Conservatorio de Madrid; Belén Aguirre, violoncelo de la Orquesta Nacional de España y componente del Cuarteto Renacimiento de Madrid y del Laboratorio de Música Contemporánea (LIM) y Elisa, al piano, Catedrática de repertorio vocal y estilístico de la Escuela Superior de Canto de Madrid. Esta formación surge como consecuencia de la larga colaboración en dúos, tanto en piano-violín como en piano-violoncelo, que Elisa tuvo con ellos.

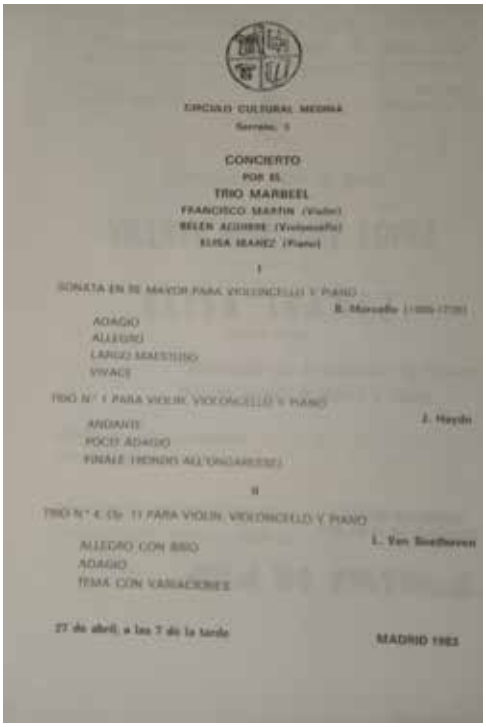
CONCIERTO
POR EL
TRIO MARBEEL
FRANCISCO MARTIN (Violín)
BELEN AGUIRRE (Violoncello)
ELISA IBAÑEZ (Piano)
I
SONATA EN SI MAYOR PARA VIOLONCELLO Y PIANO
ADAGIO
ALLEGRO
LARGO MAESTOSO
VIVACE
TRIO Nº 1 PARA VIOLIN, VIOLONCELLO Y PIANO
ANDANTE
POCO ADAGIO
II
TRIO Nº 4, Op. 11 PARA VIOLIN, VIOLONCELLO Y PIANO
ALLEGRO CON BRIO
ADAGIO
TEMA CON VARIACIONES
MADRID 1983

Esta formación dio numerosos conciertos por casi toda España hasta finales de 1987, destacando entre ellos el ofrecido en el Teatro Real de Madrid.

Durante el año 1986 se hicieron varios conciertos-conferencias en homenaje al maestro Óscar Esplá. Elisa, conocedora en profundidad de la obra del maestro Esplá, estaba acompañada por su maestro Antonio Iglesias, exégeta de la obra pianística de Esplá, como narrador, alcanzando muy buenos éxitos en una gira por España.

También destacar de este año 1986 el concierto ofrecido en el Teatro Real de Madrid el 25 de febrero con la Orquesta y Coro Nacional de España, con los Valses de Brahms, junto a otro gran pianista, Rogelio R. Gavilanes, catedrático de música en la Escuela Superior de Canto de Madrid, donde obtuvo una excelente crítica en RNE.

O los conciertos con el tenor y Premio Nacional de Canto, Joaquín Pixan, con quien a día de hoy sigue guardando una gran amistad.

Elisa actuó como concertista en Jijona, gracias al Ciclo de Conciertos de Primavera organizados por la Caja de Ahorros de Alicante y Murcia, en el Aula de Cultura de la "Sociedad El Trabajo" el 6 de abril de 1987, concierto monográfico con obras del maestro alicantino Óscar Esplá.

A partir del año 1988 y hasta 1990, será Juana Guillen, flauta solista de la Orquesta Nacional

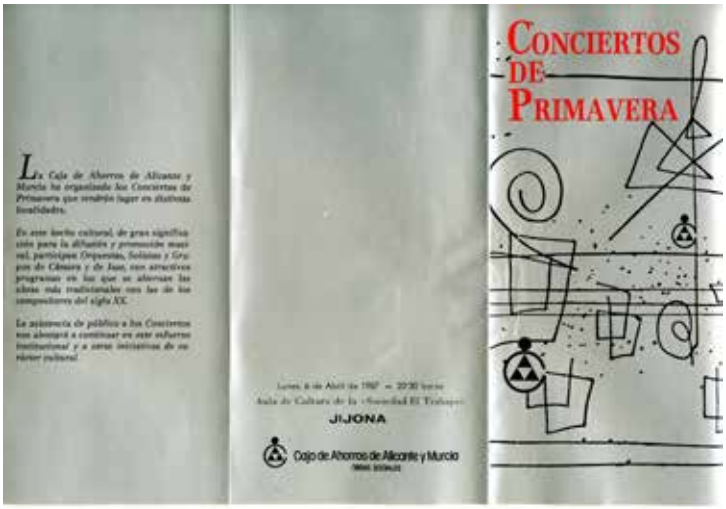
CONCIERTOS DE PRIMAVERA
JIJONA
Caja de Ahorros de Alicante y Murcia

de España, quien forme dúo con Elisa, asistiendo a numerosos festivales, ciclos y jornadas de música más importantes del territorio nacional.

En el año 1990 asiste al XII ciclo de cámara y polifonía donde realiza un gran concierto en el Teatro Real, con el Coro Nacional de España, junto a destacadas figuras del canto y el piano como, María Bayo (soprano), Cabriele Schreckenbach (mezzosoprano), José Ruiz (tenor), Jesús Sanz Remiro (barítono), Montserrat Torrent (órgano) y Carmen Deleito (piano), con obras de Rossini, siendo un rotundo éxito.

Así mismo, lo hizo al año siguiente, esta vez con, Sharon Cooper (soprano), Christine Cairns (mezzosoprano), Ian Caley (tenor), Malcom Donnelly (barítono), Pablo Heras (tenor), José María Amerise (bajo), Elena Barrientos (piano), Ana Mª Pellón (piano), Rogelio G. Gavilanes (piano), Eduardo S. Arroyo (percusión), Pascual Osa (percusión), Felix Castro (percusión), Pedro Moreno (percusión), Concepción Sangregorio (percusión) y Alejandro Corostola (percusión). Un concierto realmente magnífico, ¡espectacular!

Hay que resaltar que Elisa colaboró en numerosas ocasiones con la Orquesta y Coro Nacional de España, muchos de ellos en el Auditorio Nacional de España, con celebridades como Monserrat Caballé y otras cantantes, una pequeña misa de Rossini o llegando hacer un concierto en Edimburgo, todo ello bajo la batuta de Jesús López Cobos. En muchos de estos conciertos coincidió con dos músicos que a posteriori, estuvieron y están vinculados a Jijona como Joan García Iborra, percusionista de la O.N.E y quién fuera director de la Agrupación Artístico Musical El Trabajo de Xixona y con José María Ortí Soriano, trompeta solista de la O.N.E. y director adjunto del Festival Internacional de Trompeta "Ciutat de Xixona".

Elisa contrajo nupcias con D. Ricardo Parada, excelente persona y miembro de la organización de la Orquesta Nacional de España, donde ejercía como Director Artístico y persona de total confianza de su director, Jesús López Cobos[6]. También estuvo como miembro en la importante Agencia Musical Vitoria. Un auténtico apasionado de la música y de su trabajo.

No es de extrañar, que por su casa de Madrid pasaran las más importantes celebridades de la música de la época, como directores, compositores, cantantes e instrumentistas; Jesús López Cobos, Mstislav Rostropóvich, Giulini, Walter Welez, Gerd Alberch, Comisimo, Claudio Abado, Federico Mompou, Alicia de Larrocha, Antonio Iglesias, entre otros.

Elisa es consciente de la oportunidad que le dio la vida al estar rodeada de grandes personas de una época extraordinaria musicalmente hablando y de conocer, convivir y participar de sus enseñanzas, mejorando, por supuesto, las suyas.

Se jubiló, regresando a su pueblo natal, al remanso de paz de su casa de Alecua, cerca de su familia y amigos, donde me confiesa echar de menos su piano, piano, que donó al pueblo de Xixona y que el Ayuntamiento trasladó a la Casa de la Música a finales de 2012.

Quisiera con este artículo haberles dado a conocer y saber un poco más de esta amante de la música, de esta extraordinaria jijonenca y haber removido la conciencia a más de uno en favor de un reconocimiento tan digno como se merece Elisa Ibáñez Mira, destacada profesional de la música de Xixona.

Alfonso Zaragoza Miquel

6 **Jesús López Cobos** (1940- 2018) Fue el primer director de orquesta español que subió al podio de La Scala de Milán, del Covent Garden de Londres, de la Ópera de París y del Metropolitan de Nueva York. También fue director general de la Ópera de Berlín (1981-1990), director de la Orquesta Nacional de España (1986-2000) y de la Orquesta Sinfónica de Cincinnati (1990-2000). Se encargó asimismo de dirigir la Orquesta Sinfónica de RTVE y el Coro Nacional, junto a su hijo, Lorenzo Ramos (Director por entonces del Coro Nacional, al que también dirigió durante la ceremonia), en la boda del rey Felipe y Doña Letizia (2004) además de ser el director musical del Teatro Real de Madrid y director titular de la Orquesta Sinfónica de Madrid (2003-2010). En 2011 volvió a dirigir producciones en la Ópera Alemana de Berlín.

Su bagaje profesional ha sido galardonado a nivel nacional e internacional. En España, destaca por haber sido el primer director de orquesta que recibió el Premio Príncipe de Asturias de las Artes (1981), también consiguió la Medalla de Oro al mérito en las Bellas Artes (2001) y Premio de las Artes de Castilla y León (2012), además del nombramiento como director emérito de la Orquesta Sinfónica de Castilla y León. Entre los reconocimientos internacionales, destacan la Cruz al Mérito de Primera Clase de la República Federal de Alemania "por sus servicios a la cultura de dicho país" y el título oficial de la Orden de las Artes y las Letras de Francia.

2023

PROMESA PANDÉMICA

La pandemia recientemente sufrida y que afortunadamente ya podemos considerar finalizada, trajo, que duda cabe, muchas consecuencias, malas y algunas buenas.

Entre lo bueno que trajo destacaría el hecho de que nos hizo darnos cuenta de lo bueno de lo hasta entonces conocido como "normalidad", algo que añorábamos profundamente y que, por fortuna, parece que vamos recuperando.

Ese anhelo de normalidad dio lugar a que muchos nos propusiéramos hacer algo "especial" cuando la misma terminara.

Así surgió en el que suscribe estas líneas la idea de, en principio, tocar el Himno de Fiestas, el ya célebre pasodoble "Fiesta en Jijona", obra del que fue mi profesor de historia en EGB Don Vicente Pla Candela.

La verdad es que siempre quise aprender solfeo y tocar un instrumento, pero las circunstancias, el ser heladero y tener que "emigrar" comenzado el mes de marzo a Marchena impedía que pudiera apuntarme a la banda.

Sin embargo, el destino hizo que me casara con una marchenera que, casualmente, tocaba el clarinete en la banda de Marchena, lo cual hizo que, ya de mayor, volviera a reaparecer en mi el interés por aprender música y tocar en una banda.

Empecé a estudiar solfeo en la escuela de música de la banda "Villa de Marchena",siendo mi objetivo tocar el saxofón soprano (más que nada por mi afición a escuchar a Kenny G).

Curiosamente, nunca he tocado el soprano. Empecé probando con el alto, para a los pocos días pasar al saxofón tenor, y finalmente, y por recomendación de mi profesor, concertino de la banda, terminé probando con el saxofón barítono, siendo al final con el que me quedé y que además resultó ser el que más me gusta, aunque en la actualidad también recibo clases con el alto.

Pude debutar con la banda Villa de Marchena en el concierto de Navidad del año 2018, y de ahí a tocar en Semana Santa, pudiendo llegar a tocar en una procesión de una media de 25 marchas, comprobando ahí la diferencia de conceptos entre las bandas de uno y otro sitio.

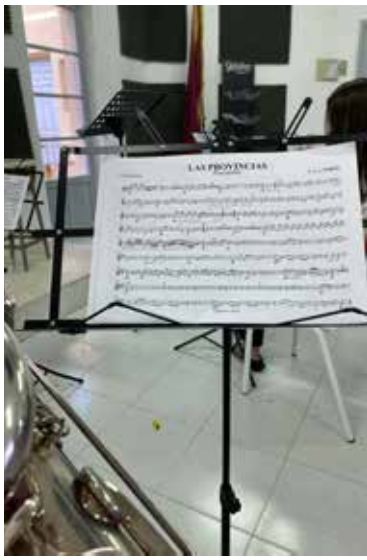

Pues bien, el año pasado, ya con la pandemia en receso, empecé a "mover los hilos" para poder tocar el himno.

La primera persona a la que se lo propuse fue a mi amigo Ismael Miralles "Berlubia", justo en la Feria de Navidad de 2021. A partir de ahí, y tras algún que otro mensaje en el Messenger, Ismael hizo las gestiones con el encargado de las bandas de mi comparsa Moros Vermells, el amigo Dimas, el cual le comentó que no había ningún problema.

De hecho, en el último mensaje que me envió Ismael me dijo que incluso "podría triar", en el sentido de que podría tocar en la presentación de bandas con la Unión Musical de Xixona, a la que pertenece Dimas, o con la Unión Musical de Muro, formación oficial de los Vermells.

He de decir que, con carácter previo, y una vez-ya supe que iba a tocar, contacté con mi amigo Josep Miquel Arques, cronista oficial de la Federació y músico de mi admirada AAM "El Trabajo", al cual le pedía la partitura de "Fiesta en Jijona" del saxobarítono.

Josep Miquel hizo las gestiones y me hizo llegar la partitura, gesto que le agradezco.

Sólo faltaba ya decidir con qué banda iba a tocar, y por razones obvias que creo que comprenderán me decanté por la Unión Musical de Xixona.

Dimas me hizo llegar la partitura del pasodoble que iban a interpretar en la presentación y que no era otro que "Las Provincias", de los hermanos Terol García.

Una vez en mi poder las dos partituras, empecé a ensayarlas con mi profesor, teniendo ambos, sobre todo "Las Provincias", sus "cositas".

Pues bien, una vez en Xixona llegó el momento de contactar con Dimas para ensayar; cuál fue mi sorpresa al decirme Dimas que si quería tocar enla procesión.

Aquello fue la "bomba"; yo tocando en la procesión y encima el tipo de música que estoy más acostumbrado a tocar y que, en principio, serían "Hossana in excelsis" y "Jerusalen".

No obstante, dos días antes de la procesión me comunicaron que se iba a tocar la nueva marcha "Sant Bartomeu i Sant Sebastià", que se iba a estrenar en la procesión, y cuya partitura me remitieron.

Para rematar la "faena", me dijeron que ensayaríamos…. el mismo día de la procesión, sobre hora y media antes.

Así pues, llegado el día me puse el uniforme de verano de mi banda "Villa de Marchena" y me encaminé hacia el local de ensayo, encontrándome entonces con un compañero tuba que me preguntó dónde ensayaba la UMX.

El ensayo fue muy bien, me acogieron como uno más, queriendo agradecer a Bernardo "Pitera" su bienvenida.

Nos dirigimo sala Iglesia y….empezamos atocar: primero el himno, del cual he de confesarque tenía una versión distinta; y luego, todo el recorrido, "Sant Bartomeu i Sant Sebastiá".

La verdad es que fue el día que más disfruté, ya que en la presentación iba, qué duda cabe, más nervioso.

El viernes, la "nit del soparet", fui por supuesto al ensayo del himno con la camiseta de los vermells, ante el asombro de algunos, entre ellos"-

Carrasco fill", que creía que yo tocaba otro instrumento y no elbarítono.

Y finalmente, y tras hacer lo que pude en la presentación con "Las Provincias", me coloqué para tocar "Fiesta en Jijona", experiencia que no olvidaré.

Por tanto, y una vez cumplida mi "promesa pandémica" sólo me falta dar las gracias de corazón a todas las personas que hicieron posible el cumplimiento de dicha promesa: Ismael Miralles "Berlubia", Josep Miquel Arques, Dimas, y a la Unión Musical de Xixona y a su Presidente por el trato dispensado y por invitarme a tocar con ellos siempre que se me ofrezca, a lo que sólo puedo responder que, sin duda, y si Dios quiere, repetiré.

Marchena 24-05-2023
Francisco J. Alcaraz Candela

JIJONA DULCE Y FESTERA

Jijona, dulce y festera

Rodeada de montañas
de belleza espectacular,
se encuentra la ciudad de Jijona
dulce y festera por igual.

Dulce por sus industrias
que alegran el paladar,
y festera por sus fiestas
que son dignas de admirar.

Son fechas en el calendario
que no debes olvidar,
ya que Jijona se engalana
para sus fiestas celebrar.

En ellas reina la armonía
y también la hermandad,
al son de la música
empieza la felicidad.

Comparsas Moras y Cristianas
todas brillan por igual,
y juntos a sus capitanes
de las fiestas podrán disfrutar

Los jóvenes son su futuro
y cada año salen más,
eso es muy buena señal
para que ese espíritu festero pueda continuar
y muchos años más
poder disfrutar de las fiestas de nuestra ciudad

Mª Teresa Mira Carbonell

CHARANGA MUSICAL AÑOS 40

Esta fotografía representa que en aquellos años en "La Musical" se tocaba la música mientras la gente se tomaba su vermut, no recuerdo si eran todos los días o tan solo los festivos, pero yo, que nací en los años 40, recuerdo ir con mis padres a dichos eventos alguna vez.

No recuerdo a todos, pero de izquierda a derecha: Victorino "El Cartero", Sebastià (El Hermano), Pepito "Fajardo", Virgilio i el del piano era Don Rafael. Y de derecha a izquierda de público: Concha, Gadea, ?? y mi tio Sebastià, padre de Sebastianet el de Palmireta.

Si aprofita per alguna cosa aquest document, m'alegre.

BONES FESTES
Agost 2023
Carmen Llinares

2023

RELATOS, VIVENCIAS Y RECUERDOS

Por septiembre, en la recogida de la almendra, solíamos ir al "maset" de mis abuelos paternos, Delfina y Sebastián, que estaba a mitad de camino entre Xixona y Tibi, éramos un pequeño grupo familiar para realizar esa labor.

Por la mañana y parte de la tarde se pasaba recogiendo la almendra en los bancales, las telas se abrían bajo el almendro y con una larga caña se iban vareando hasta que caían todas las almendras, algunas se resistían a apartarse del árbol, pero la caña al final cumplía su deber y todas caían al suelo.

Recuerdo la almendra recogida encima de aquella mesa larga, de madera recia, no muy alta, por lo cual las sillas eran de medida mediana, anchas y cómodas.

Al anochecer se encendía la lumbre de la chimenea que estaba en un rincón cerca de la puerta. Después de cenar toda la familia, que entre niños y mayores éramos unos 14, empezábamos a quitar la piel a la almendra recogida. Poco a poco las almendras iban quedándose desnudas, se respiraba un olor agradable. Las conversaciones eran amables y divertidas, los sacos se llenaban a la luz del "PETROMAX", esa clase de luz que no era eléctrica y que daba una sensación de misterio. Al terminar la tarea todos nos dormíamos en camas improvisadas en los dos dormitorios de la casa.

La tarea del día se había cumplido. Mientras en el hogar la lumbre se había apagado y tan solo quedaba el rescoldo, calor suficiente para mantener el lugar confortable.

BONES FESTES

Agosto 2023
Carmen Llinares

Mi abuela Delfina, mi tia Fineta, mi padre Paquito "l'estiu", mi madre Carmen, mi tia Elisa, Yo, mi primo Sebastianet que estava casat amb Palmira,
José "Tisora" (que llevaba la almendra del campo al pueblo), entre otros.

2023

LA CASA = HOGAR

A mi casa

A ti querida casa
escribo yo mi verso.
Bonita, engalanada,
te pusiste de bello.

Y yo llegué dichosa,
toda llena de sueños,
con esa juventud
que arrolla el pensamiento.

Hoy la vida ha pasado,
solo quedan recuerdos,
tus paredes ya saben
que mis hijos nacieron.

De los días pasados
de todos mis desvelos,
compartida, eso sí, junto al hombre,
que yo pensé en mis sueños.

De esos días felices,
que los hijos no dieron,
mientras pasa la vida,
y ellos se van perdiendo
para formar más casas
para vivir más sueños.

Desde ti casa veo
las casas de mi pueblo
montañas la rodean
y el mar, allá a lo lejos.

Y yo hablaré contigo
en las horas del ciervo
de las cosas pasadas
de todos mis recuerdos.

Y tú, que eres mi amiga,
compartirás mis miedos,
te hablaré de mis hijos
cuando ellos ya estén lejos.

Y seguiré mirando,
las casas del pueblo,
montañas la rodean
y el bellos azul del mar

y el limpio azul del cielo.
Y tu seras mi casa
remanso de silencio,
y serás
la cajita cerrada
de mis viejos recuerdos.

Carmen Llinares

2023

Complement

COMPLEMENT - XIXONA, S.L.

Tel.: 96 561 33 08
Fax: 96 561 17 14
E-mail: complement@xixona.net
Pol. Ind. Segorb, s/n
C/ Moratell, s/n - Apdo. 50
03100 JIJONA (Alicante)

PUB ALHUCEMA

Especialidad: SUS CLIENTES Y SU SERVICIO

Desea a sus clientes que pasen unas felices fiestas

Avinguda de la Constitució, 5 • Tel. 96 561 08 83 • **JIJONA**

XIXONA

COMISSIO DE FESTES D'HIVERN

La Asociación Cultural y Festera
de Heladeros
le desea al pueblo de Jijona
unas felices Fiestas
de Moros y Cristianos

2023

Turrones ydulces.com
Artesanos. Todo el Año. A Todo el Mundo

Terró Personalitzat
per a regalar

Plantamos un árbol con cada pedido
1 = 1

pedidos@turronesydulces.com

Necessites
espai per
teletreballar?

O sala per fer reunions o donar classe?
O estudi per gravar vídeo o àudio?

NOU
COWORKING
EN XIXONA

965 65 86 43

Estem a les escales del Banc Sabadell / El Trabajo
(abans Sala d'exposicions de la CAM)

CENTRO
DENTAL **JIJONA**

Miramos por tu sonrisa y
os deseamos felices Fiestas

ODONTOLOGÍA GENERAL - CIRUGÍA - ORTODONCIA - ENDODONCIA
IMPLANTOLOGIA - PERIODONCIA - ODONTOPEDIATRIA
TRATAMIENTO DE REGENERACIÓN OSEA CON BLOQUE DE SANGRE DEL MISMO PACIENTE(CÉLULAS MADRE) Y RELLENO DE ARRUGAS PARA LABIOS Y ZONA PERIORAL CON ÁCIDO HIALURÓNICO

ATENDEMOS SEGUROS. CONSULTE SU CUADRO MÉDICO O NOSOTROS LE INFORMAMOS

C/ ALICANTE 19, BAJO
JIJONA

965611859

MIQUEL'S

LECHEROS

- Cervezas CRUZCAMPO - AMSTEL - HEINEKEN
- FONT VELLA
- SCHWEPPES
- Vino
- Café Licor CEROL
- Café JURADO

C/ Rei Jaume I, 7 - Bajo
Telèfon 96 561 08 22
Mòbils 670 434 785 / 6 / 7
XIXONA

Apartat 155
luismiquel59@gmail.com
Pol. Ind. Ciudad del Turrón, 28
Parcela C1

Panadería Pastelería

c/ Valencia, 3 *Telf. 965 612 550*
c/ Constitución, 12 *Telf. 965 610 567*

EL VALL

Tu horno en Jijona... Tu pueblo... TU PAN
Tu horno desde 1940

2023

desde una aguja
C.A. BERLUBIA
hasta un reactor

Bones festes!!!

MAYORISTAS DE ALIMENTACIÓN
HOSTELERÍA Y PRODUCTOS
INDUSTRIALES

berlubia@hotmail.com → C/ EL VALL 43- XIXONA → 965610780 - 670777163

Primitivo
Rovira e Hijos
Fábrica de Turrones y Dulces
artesanales desde 1850
PRIMITIVO ROVIRA E HIJOS
PR
FÁBRICA ARTESANA DE TURRONES Y DULCES
Av. Constitució 15, 03100 Jijona (Alicante).
T. 96 561 00 71 | info@primitivorovira.com | www.primitivorovira.com

Tot el que necessites per a la teua vida està en els comerços AEX
Tan fàcil, tan a prop, tan tu.
XIXONA
per a tot el que vullgues
AEX
Xixona
GENERALITAT VALENCIANA
GENERALITAT VALENCIANA
DIPUTACIÓN DE ALICANTE
SEMPRE TEUA

2023

THAI MASSAGE
TRADICIONAL XIXONA
Masajes para tratar los síntomas relacionados con los músculos, disolver los nódulos y contracturas, así como ayudar a mejorar la circulación sanguínea. Todos los masajes tienen un propósito preventivo y de alivio de los dolores musculares.
Thai Tradicional 40 €/1 h • 25 €/30"
Thai con aceite 40 €/1 h • 25 €/30"
Deportivo 40 €/1 h • 25 €/30"
Ayurvético 40 €/1 h • 25 €/30"
C/ Alicante, 4 • Xixona
685 576 634
Khin Montaner

EL CASTELLANO
ALQUILERES PARA EVENTOS
965 400 080 - 666 386 870

Hogar, Higiene y Belleza
clarel
clarel
Le desea al pueblo de Jijona
unas felices fiestas
Ausias Carbonell 4
628592959

MOTRIO
Nicolau
Feresmi
Taller Multimarca
MECÁNICA GENERAL - VENTA DE VEHÍCULOS - ELECTRICIDAD - CHAPA Y PINTURA - DIAGNOSIS - SERVICIO ITV - LAVADO - NEUMÁTICOS
VENTA DE VEHÍCULOS NUEVOS Y DE KM0
HYUNDAI
CITROËN
DACIA
KIA

somriure
clínica dental
Dra. María Coloma Mora, licenciada en Odontología y especialista en Ortodoncia por la Universidad de Alcalá y miembro de la Sociedad Española de Ortodoncia
965 083 228
670 086 506
C/ Alcoy, 6
JIJONA
Ortodoncia · Odontología general · Implantología y cirugía
Prótesis · Estética dental · Odontopediatría

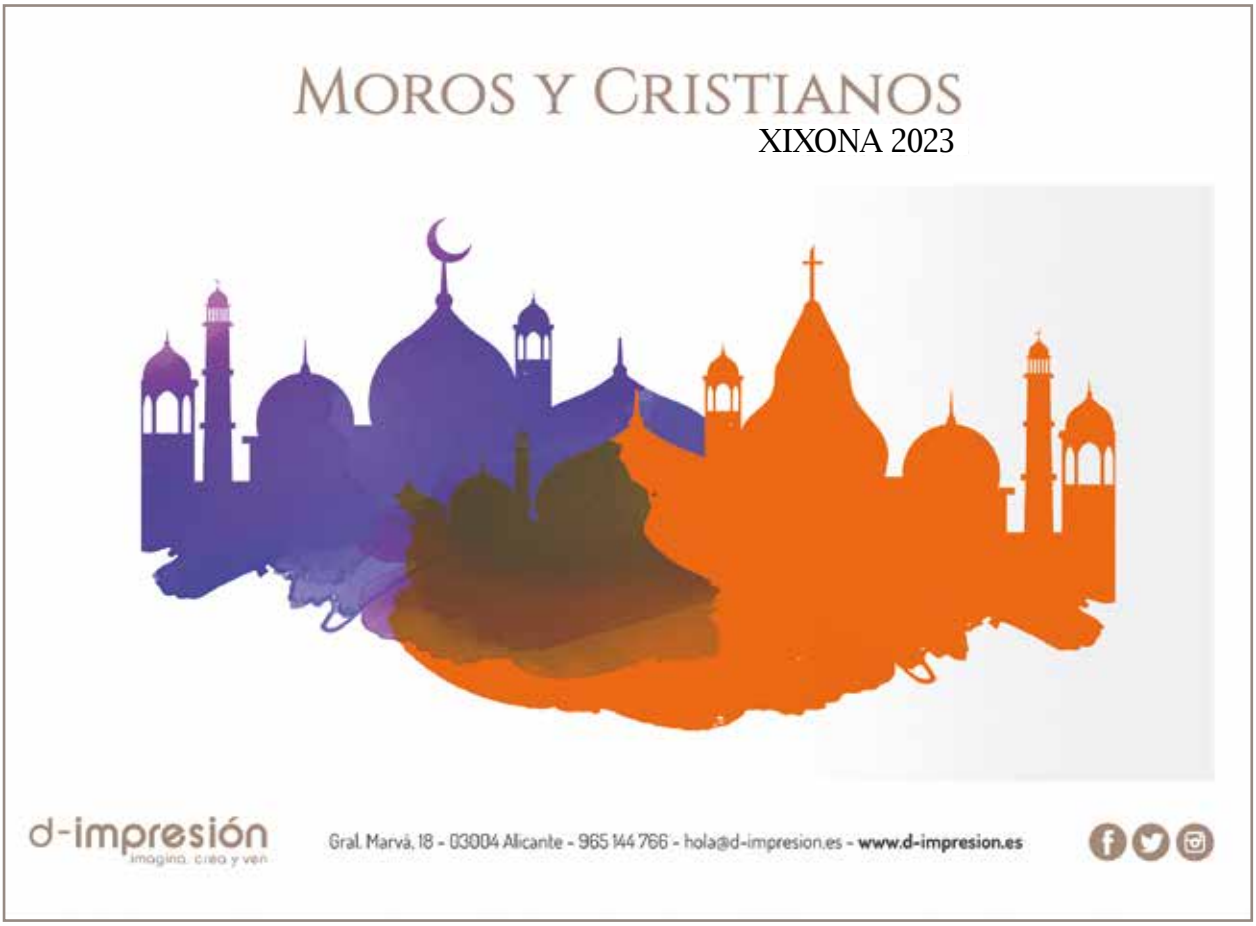
MOROS Y CRISTIANOS
XIXONA 2023
d-impresión
imagina. crea y ven
Gral. Marvá, 18 - 03004 Alicante - 965 144 766 - hola@d-impresion.es - www.d-impresion.es

2023

@XIXONA.NET

965 610 444

tienda on line en www.xixona.net

COLLA DOLÇAINERS I TABALETERS "ELS ARREPLEGATS"

Apdo. de correos 177 XIXONA

Col·labora a fer populars les nostres tradicions,
aprén música i divertix-te al mateix temps

Vos desitgem Bones Festes

Matricula't al local de la Colla, al carrer Joan Andrés Morell
(baixos de la Casa de Cultura) qualsevol dijous
de 5 a les 7 de la vesprada.

Més informació en el mòbil 608.663.190 i en www.facebook.com/Collaelsarreplegats
collaelsarreplegats@gmail.com

La quota d'associat és de 20 € per mensualitat i educant

Xixona és al dolç torró com la tradició a la dolç-eina

DECS ASESORES

David Espí Chorro
Sergio Sirvent Soler

C/ Alcoi,15
03100 Xixona
Tlf:96 561 33 72

Nuestros servicios

- Gestión de autónomos y empresas (Fiscal / Laboral / Contable)
- Declaración del IRPF / Planificación Fiscal
- Gestión de requerimientos AEAT / TGSS
- Administración de fincas
- Gestión de contratos (Alquiler / Compraventa)
- Cambios Titularidad (Vehículos)
- Empleados del Hogar
- Sucesiones y Donaciones

email: asesoriadecs@gmail.com

Clínica **Podològica**
Inés Ruiz de la Torre

-Quiropodias (callosidades, durezas)
-Tratamiento conservador y quirúrgico de uñas encarnadas
-Papilomas (verrugas)
-Tratamiento con plantillas
-Servicio a domicilio exclusivo para personas incapacitadas
-Otros servicios

C/ Alicante 29 bajo HO
Xixona
618 22 31 74
ruiz.i.pod@gmail.com
PEDIR CITA PREVIA

Colaborador sanitario Cigna, AXA, DKV, Mapfre

Marga Sirvent
NAILS & BEAUTY
695 027 094
C/ALCOI 27
LOCAL C
margasirvent_nails

L'acadèmia
CENTRE D'ESTUDIS
MATRÍCULA OBERTA CURS 2023-2024
PRIMÀRIA - ESO - BATXILLERAT - SELECTIVITAT - PROVES D'ACCÉS A CICLES FORMATIUS
PRIMÀRIA I ESO
· Classes de reforç en totes les matèries
· Tècniques d'estudi · Valencià · Castellà
CIÈNCIES
· Matemàtiques · Física · Química
· Economia · Comptabilitat
ENGLISH
· Infantil i Primària · ESO i Batxillerat
· Preparació EOI (A2, B1, B2,...) · Pràctiques d'Oral
636 80 10 36
lacademia.xixona@gmail.com
C/ Ausiàs Carbonell, 4, entrl.

Turrones La Colmena
Bon estiu!
Pol. Ind. Revolta de la Paella, Nau 6
XIXONA (Alicant)
www.turroneslacolmena.com

La Solana
¡FELICES FIESTAS!
Durante las fiestas se ampliará el horario y abriremos por las noches.
Bones festes!
Galerías de alimentación
Avenida de la Constitución, 45
Xixona
653 274 165

2023

EL TALLER DE TOMÁS
Pasión por los coches, S.L.

JOSE TOMÁS PÉREZ MEDINA
Jefe de Taller
Tu taller de confianza y calidad

C/El Vall, 53, 03100 Jijona (Alicante) ☎ 965626019 - 680990962
eltallerdetomas@pasionporloscoches.com

KANTONIET 2.0
Café...i més
Jose Maria Samper local10 660555917

NOVA IMATGE
PELUQUERÍA UNISEX
Lourdes Mataix
El Vall, 12 XIXONA 965612071

CONSTRUCCIONES Y REFORMAS
OCTAVIO Y JORGE
SEMPERE
652 087 852 • 670 495 459

"Más de 25 años ayudándote a solucionar tus problemas"

ANÁLISIS DE ALIMENTOS Y AGUAS
Seguridad alimentaria APPCC
Normas de calidad ISO-IFS
Formación de manipuladores
Diseño de procesos higiénicos

Calle Alicante, 1, 03100 Jijona, Alicante
Tel. 965 61 30 12 - contacto@lahea.com

LAHEA ANALISIS, S.L.
ENAC
ENSAYOS
Nº 327/LE492

Sonido profesional - Iluminación espectacular - Discoteca móvil - Fiesta de la espuma
Proyección de video - Venta, instalación y mantenimiento de equipos

sonorizaciones «ÁNGEL»

Avda. de los Pescados, 10 - 03699 MORALET (Alicante)
Telf / Fax: 96 567 34 91 · Móvil: 609 63 12 71
info@sonorizacionesangel.com - www.sonorizacionesangel.com

VIAJES JIJONA, s.a.

C/Alcoi , 21 - Jijona
Telf: 608566292
info@viajesjijona.com

GANESHA viajes a tu medida

Avd. Goleta 3 -local 6
Cabo de las huertas - Alicante
Telf: 865531505 / 655598965
cesar@ganesha_viajes.es

El placer de lo artesano

Mira TURRONERÍA
Rocío García Nomdedeu

www.turronesgarciamira.com - info@turronesgmira.com
C/ Marcelo Mira, 16 - Jijona - 626.510.338

2023

ARPstudi
arquitectura
Ricardo Planelles
GESTIÓN INTEGRAL DE PROYECTOS
Obra nueva y rehabilitación
Mejoras de accesibilidad
Licencias de actividad
Reformas interiores
CERTIFICADOS E INFORMES
Inspección técnica de edificios
Tasaciones y valoraciones
Licencias de ocupación
Eficiencia energética
C/ Alacant 1, P.Baixa A - Xixona
Tel. 636306116
ricardoxixona@gmail.com

sentirse bien
C/ Alicante, 17 entresuelo J10 JIJONA
ESTER MORA MIQUEL. Fisioterapeuta, Osteópata C.O., Profesional de Acupuntura
FISIOTERAPIA
Punción Seca
Kinesiotaping
Reeducación Postural
Kinesiología
Masaje
Streching...
OSTEOPATÍA
Estructural
Visceral
Craneal
ACUPUNTURA
Acupuntura
Moxibustión
Electroacupuntura
Auriculoterapia
TERAPIA REIKI
Tel: 965 61 30 21 sentirsebien.fisioterapia@hotmail.com

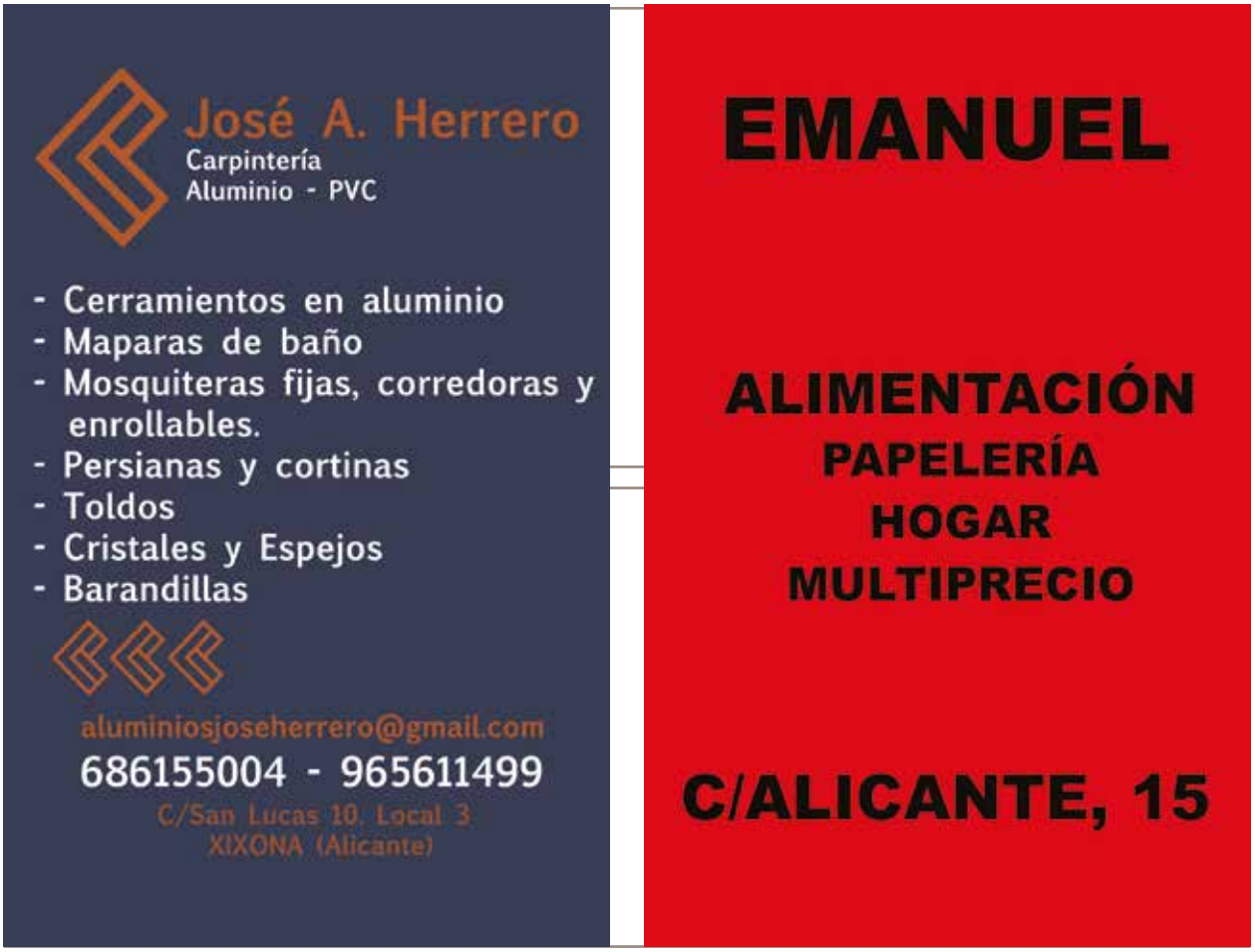
José A. Herrero
Carpintería
Aluminio - PVC
- Cerramientos en aluminio
- Maparas de baño
- Mosquiteras fijas, corredoras y enrollables.
- Persianas y cortinas
- Toldos
- Cristales y Espejos
- Barandillas
aluminiosjoseherrero@gmail.com
686155004 - 965611499
C/San Lucas 10. Local 3
XIXONA (Alicante)
EMANUEL
ALIMENTACIÓN
PAPELERÍA
HOGAR
MULTIPRECIO
C/ALICANTE, 15

COLOMA
Turrones Coloma
TURRON
25
Bones Festes !
Ctra. Jijona Alicante, km 3 - Apartado 27 -
Telf.: +34 965 61 02 67 - Fax: +34 965 61 05 01 - 03100 JIJONA (Alicante) España
coloma@turronescoloma.com - www.turron25.com

Manolo
JOYEROS
Bones festes a tot
el poble de Xixona
C/. El Vall, 18 • Tel. 96 561 23 71
03100 JIJONA (Alicante)

Vic Mo
CERVECERIA
Cerveceria con cocina de mercado,
vanguardista, creativa y de autor.
Les desea unas Felices Fiestas
de Moros y Cristianos.
AV. CONSTITUCIÓN Nº20
JIJONA (ALICANTE)
625 84 99 77

2023

CAMPOS

CARNISSERIA - COMPANATGES

Les desea Felices Fiestas

C/. La Sarga, 3 • Teléfono 96 561 25 61

JIJONA (Alicante)

ORXATA · GELATS · TORRÓ

MELCHOR

Som artesans

Les desea felices Fiestas de Moros y Cristianos

C/Santa Ana 10

ALMUSSAFES 626546361

COCADES

Vos desitja Bones Festes a Tots !!

C/ El Vall, 5

Tel 647979384

XIXONA

complements

ADA KABILES

CREAMOS momentos

Nuestros servicios

Organización de eventos

Animaciones temáticas

Actividades extraescolares

Photocalls y decoración

Hinchables

Espectáculos

¡Contáctanos!

666 504 576

@adakabiles

CENTRO DE COSMÉTICA
Belinda
Láser luz pulsada de última generación
Enfriamiento -5º
Depilaciones cera eléctrica y láser
Tratamientos faciales y corporales
Manicuras
Pedicuras
Decoración de uñas
Blanqueamiento dental
Plataforma vibratoria
Microdermoabrasión de punta diamante
Cavitación
Lifting sin cirugía - Radiofrecuencia
Tratamiento de microagujas con cóctel de vitaminas
HIFu - Reafirmante facial
Liposonic - Grasa corporal
Felices Fiestas
Pide tu cita: 96 561 30 85

Clínica Veterinaria
BONALBA
- Medicina interna
- Cirugía
- Rayos X
- Hospitalización
- Visitas a domicilio
- Peluquería canina
C/ La Nit, local 7 - Urbanización Las Torres
BONALBA - 03110 Mutxamel
Tel. 96 595 98 67 - Urgencias 637 875 651

JCOLOMA PERAL,S.L.
Intermediarios en
la compraventa de frutos secos
C/ San Lucas 6 - Local 4 - Apartado 245 - 03100 Jijona (Alicante)
Tel. 965610181 Fax 965611618
E-mail: jcolomaperal@telefonica.net

SANTIAGO MIRA PEREZ
EXCAVACIONES
Y
DESMONTES
Tel. 649 229 546
XIXONA

2023

Catalana Occidente
XIXONA

J.MIR S.L.

Inmobiliaria ALACANT

C/ Alacant, 21
Tlf: **965 611 562**
e-mail: **jmir@ctv.es**
VOS DESITGEM BONES FESTES!!!

laura sala

SALÓN DE PELUQUERÍA Y ESTÉTICA
HOMBRE · MUJER

Les desea Felices Fiestas
de Moros y Cristianos

Su cita previa: 965 61 27 43

Supermercados charter

XIXONA
(SUPERMERCADO)

Vos desitja
Bones Festes

charter

EL MOSSET
CERVECERÍA

TAPAS VARIADAS

BONES FESTES

C/ JAUME 1 Nº 6 LOCAL 1
TELEFONO 965 61 26 06
JIJONA

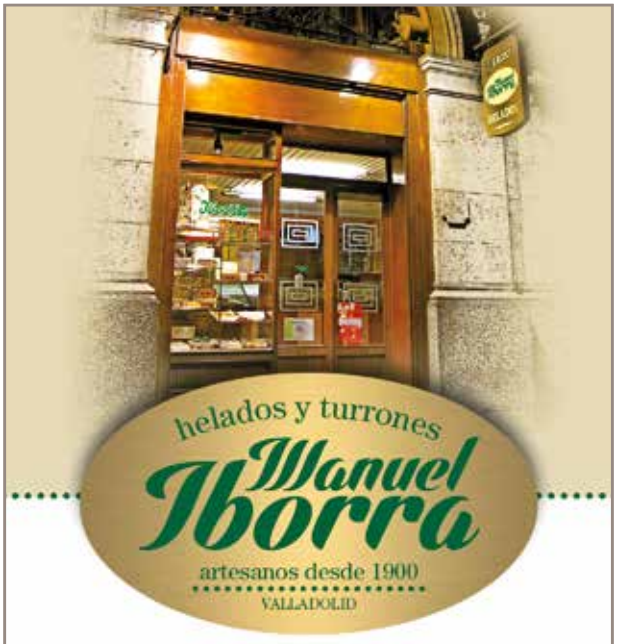

Turrones, Helados,
Granizados, Mazapanes…

Fabricación propia

Único punto de venta: Lencería 2 - Valladolid
983 35 11 21 - **www.manueliborra.com**

Gelateries Artesanes

Llinares

VALENCIA-EL PERELLO-PALMERAS-TORRENTE

Siguenos en

MAPFRE

Aseguramos su calidad de vida

Ester Sirvent Sellés

¡Vos desitja Bones Festes!

esirven@mapfre.com
www.mapfre.com

C/. Alcoi, 7
Tel. 96 561 21 36
Fax 96 561 14 34
JIJONA

PESCADOS GALVAÑ

"Ramón"

Pescados y mariscos
frescos de "bahía"

EL CAMPELLO - Tels. 96 563 00 42
Teléfono móvil: 610 27 60 27

2023

ARTESANÍAS
Laura Colomina Masiá
Turrones y Dulces Excelentes
C/ Marcelo Mira Nº 26
03100 Jijona (Alicante)
Telf. 96 561 16 56
www.lauracolomina.com
info@lauracolomina.com
artesanía

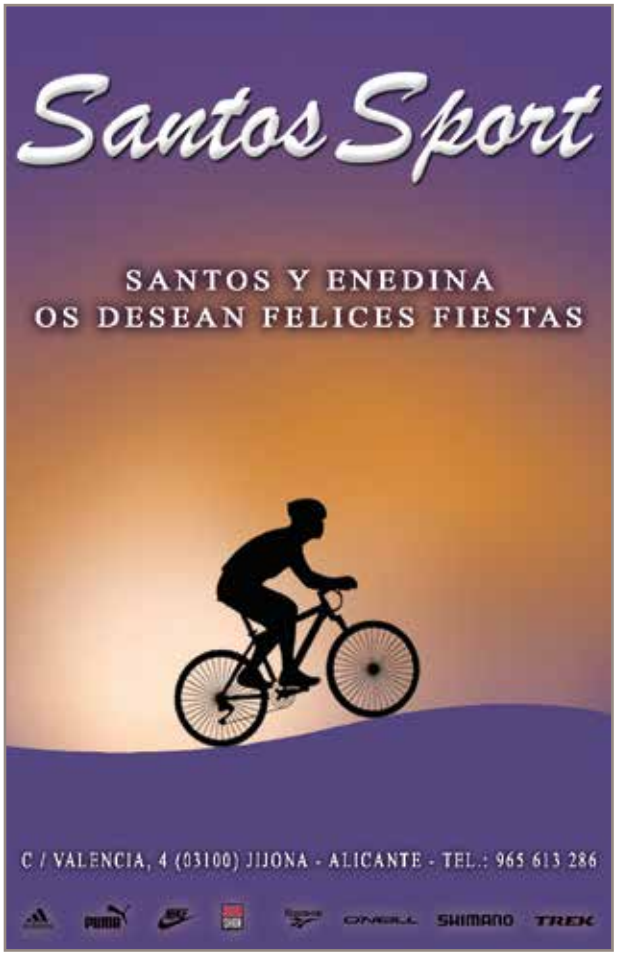
Santos Sport
SANTOS Y ENEDINA
OS DESEAN FELICES FIESTAS
C / VALENCIA, 4 (03100) JIJONA - ALICANTE - TEL.: 965 613 286
PUMA
ONEILL
SHIMANO
TREK

CRAMOTOR
XIXONA
— Juan Carlos Armengol —
Bonos Festes
CAR SERVICE
Mecánica Rápida
Diagnosis Multimarca
Inyección
Diesel
Dirección
Frenos y ABS
Electrónica
Aire Acondicionado
Pre ITV
Suspensión
Polígono Industrial Segorb
C/. Montnegre, s/n.
03100 JIJONA (Alicante)
Telf.: 965 613 095
E-mail: automovilescorcoles@hotmail.com

Bones Festes
els xixonencs
els xixonencs
els xixonencs
MESTRES ARTESANS DES DE 1895
www.elsxixonencs.com -Terrassa

Felices Fiestas
Felices Fiestas
Felices Fiestas
Felices Fiestas
Felices Fiestas
Anabel Rius

M.A.M.L.
miguel ángel martínez lópez

Instalaciones
de **Calefacción** y **Gas**
(Fontanería)
C/ Josep Belda, s/n
03100 JIJONA (Alicante) - Móvil 630 262 249

Mora's asesores
ASESORÍA Y
SEGUROS GENERALES

GESTIÓN Y ADMINISTRACIÓN INTEGRAL DE EMPRESAS, PYMES Y SOCIEDADES
SEGUROS GENERALES
PUNTO DE ATENCIÓN AL EMPRENDEDOR
ADMINISTRACIÓN DE FINCAS
IMPUESTOS Y TRIBUTOS
TRÁFICO

M's
C/Alicante, 19 - 03100 Jijona
965611336
info@morasasesores.es

AUXILIARES PARA LA INDUSTRIA DE LA ALIMENTACIÓN

PRODUCTOS
josman S.L.

Bones Festes!

Ctra. de Tibi, Km. 1'1 · JIJONA
Apartado de Correos 65
Tel. 96 561 07 84 · Fax 96 561 26 11
productosjosman@gmail.com

2023

F. Jiménez

PELUQUEROS

Felices Fiestas

C/. Alacant, 24-Bajos • Tel. 96 561 05 83
JIJONA

LAVANDERIA
CANTONET, S.L.

Felicita al poble
de Xixona
en Festes

info@cantonet.net

Polígono Ciudad del Turrón, P-6
Telf. 96 561 22 23
03100 **XIXONA** (Alicante)

David A. Sirvent Ferrer

TXAPA

Fontanería
Servicios
Reformas en general
Instalador autorizado

Telf: 636.35.47.97
txapa31@hotmail.com
C/ La Sarga 1. 4ºD Jijona (Alicante)

ASESORAMIENTO
Y GESTIÓN

MIRA & BOATELLA
SEGUROS GENERALES

Interventor de Fincas y Comunidades
Asesor de la Propiedad Inmobiliaria
Técnico en Peritaciones
Valoraciones Inmobiliarias
Asesoría Fiscal - Laboral

C/ Ausiàs Carbonell, 2, bajo
Tel. 96 561 19 61
03100 JIJONA (Alicante)
angel.alberto1961@gmail.com

ESTANCO
Lourdes Iborra Arques

Artículos
del fumador

Avda. de la Constitució, 4
Teléfono 96 561 01 22
XIXONA

PÚAS
ESTILISTAS UNISEX

TLF 965 61 21 02
XIXONA

saló de bellesa
El Mirall

- Tractaments facials
- Tractaments corporals
- Depilació cera
- Depilació làser
- Depilació elèctrica
- Maquillatge de qualsevol tipus
- Pedicura
- Manicura
- Massatge
- Cabina solar
- Tatoos
- Piercing
- Teràpies alternatives

TELF. 965 612 683

Forn del raval
de la peñita

C/. Raval, 10
Tfno. 965 610 190
03100 XIXONA (Alicante)

2023

AUTO-ESCUELA
Boatella
DESDE 1963

Enseñanza personalizada

Medios informáticos y sobre todo seriedad y calidad en la enseñanza

c/ Josep Hernández i Mira, 9
Telf. 96 561 30 76

Cristalería
JIJONA

Espejos - Lunas
Acristalamientos
Vidrieras

C/ Mallorca, 5
Tel. 96 561 00 33
JIJONA

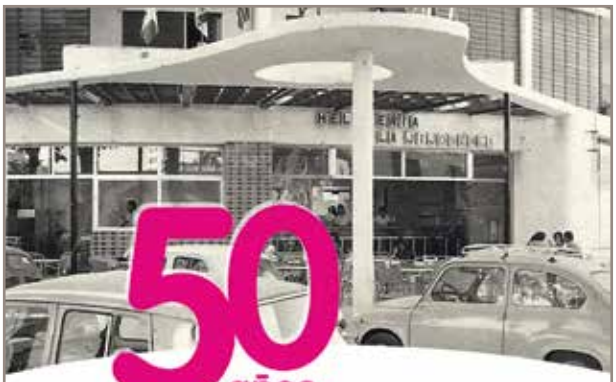

50 años
creciendo contigo
1968-2018

Helados y Turrones
Ana Garrigós

Vélez Málaga
Canalejas, 30 - 952 50 18 45
Avda. Vivar Téllez - Edif. Baleares, 6 - 952 50 21 96
Torre del Mar
Paseo de Larios, 9A - 952 54 07 96
heladosanagarrigos@heladosanagarrigos.com
www.heladosanagarrigos.com

MÉS
XIXONA
ACORD MUNICIPAL

Vos destigem
BONES FESTES!

mesxixona@gmail.com
facebook/mesxixona

Carnisseria
El fill de Conchi

BONES FESTES
C/ALCOI 1
615 371165

inplasba
industrias plásticas bañeres, s.a.

Nos adaptamos a la nueva normativa y mantenemos nuestro **compromiso con el medio ambiente**

Film y productos plásticos de embalaje para cualquier industria

Avda. del Tren, 17
Telf. 966 567 336 /Fax 966 567 817
03450 Banyeres de Mariola (Alicante)
inplasba@inplasba.com
www.inplasba.com

ERVECERÍA
JIJONA
el hermano

Especialidad en:
MARISCOS,
CANAPÉS AHUMADOS
Y MONTADITOS VARIADOS

C/. Josep Hernández i Mira, 1
Tel. 96 561 30 54
JIJONA

UN AÑO MÁS ENSALZAMOS TU BELLEZA
EN ESTOS DÍAS FELICES FIESTAS
Paloma Rodríguez
TU ESPACIO DE BELLEZA Y BIENESTAR

PESCATERÍA, 1 · 965 62 62 83 690 67 98 08
JIJONA

2023

MUEBLES COCINA Y BAÑO
VESTIDORES
FORRADO DE ARMARIOS

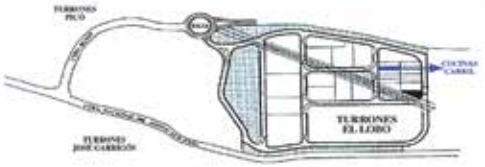

Pol. Ind. Ciudad del Turrón, nave 2
Tel./Fax 965 61 00 52 - Móvil 678 46 54 84
03100 JIJONA (Alicante)
www.cocinascarril.com - correo@cocinascarril.com

JIJONA
MERCHE

ESPECIALIDADES
"MERCHE"

Fábrica de Turrones y Dulces Artesanos

¡Felices Fiestas!

C/. Marcel Mira, 18 - Apartado 5
Tel. 96 561 03 90 - Fax 96 561 03 69
03100 JIJONA (Alicante)

ARTESANS DE XIXONA
CANDELA
gelats i torrons

Vendes:
Avgda. 11 de Setembre, 89
972 31 52 41
17230 PALAMÓS (Girona)

MONTAJES ELÉCTRICOS
Miralles Mira, S.L.

- Reparaciones e instalaciones eléctricas en general
- Bobinado de motores
- Reparación de bombas de agua

¡Bones Festes!

C/. La Sarga, 1, local 3 - Apartado n.º 99
Tel./Fax 96 561 03 18
Móviles 666 58 62 37 / 8
XIXONA

TABACO Y ARTÍCULOS
PARA EL FUMADOR

MERCE
C/ Alicante 6
Telf: 965 61 09 56

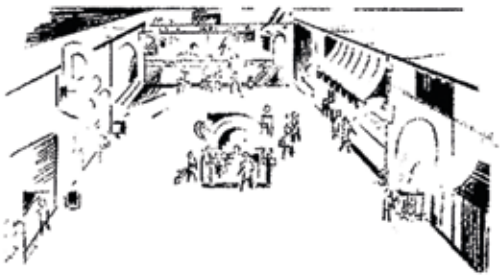

Los comerciantes de
GALERÍAS DE
ALIMENTACIÓN
saludan al pueblo de Jijona
en sus Fiestas Patronales
y de Moros y Cristianos

Siempre a su servicio

Avinguda de la Constitució, 43-Bajos
XIXONA

Electricidad
ISIDRO

Tel.-Fax 965 61 29 06
C/ El Vall, 6
03100 XIXONA (Alicante)

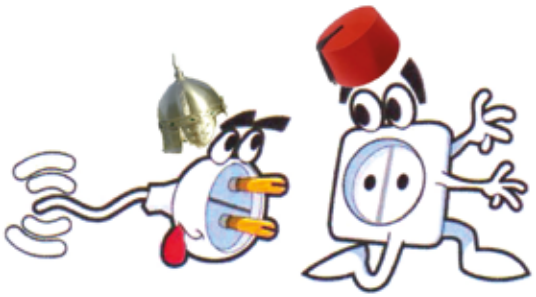

BONES FESTES

INSTALACIONES ELECTRICAS ★ TELECOMUNICACIONES

GELATS
I TORRONS
ARTESANS

Francés i Miralles

Los Jijonencos

L'Alameda, 22 - Telèfon 965 33 06 49
Plaça de Dins, 6
ALCOI (Alacant)

2023

Mahou
Coca-Cola
Pascual

DISTRIBUCIONS
La Llesca
VINS I LICORS

c/ Mare de Deu de L'Orito nº37
Tel. 965 61 06 73
Mòbil. 639 106 243
XIXONA (Alacant)
e-mail: distribuciones@callesca.net

AFA Xixona y Comarca
Cuidemos Nuestras Raíces

Carrer El Vall, 58 - ACC
Telf.: 96 561 28 17
629 68 73 02

Imprenta
Segorb

POLÍGONO INDUSTRIAL SEGORB,
PARCELA 1030
03100 XIXONA - Alacant
TELÉFONO: 96 561 27 57
imprentasegorb@lobocom.es

BONES FESTES!

HELADOS
Los Valencianos
ARTESANOS DESDE 1942

Marcos Cebrián Verdú

c/ Duque de Medinaceli, 8
Teléfono 91 890 42 78
c/ Juan de Leyva, 1
E-mail:losvalencianos@terra.com
SAN LORENZO DE EL ESCORIAL
(Madrid)
www.losvalencianos.es

FARMACIA
Francisco De Prado

Avda. Constitución 10 - 03100 Jijona (Alicante)
965612187 - 679862028

Bar Jaime I
Bar Pepe

Desayunos • Almuerzos
Comidas • Cenas

Pedidos a recoger

C/ Rey Jaime I, 8, Bajo
Xixona

684 011 556
640 376 061

barpepexixona

EL BUEN PAN CASERO
DE
JUANITO
"EL PANADERO"
Especialidad en Bollería

PANADERÍA: C/ Abadía, 1
PASTELERÍA: C/ Alcoi, 17

Tel. 630 36 49 19
Móv. 635 043 110

JIJONA

SERVICIOS EMPRESARIALES JIJONA, S.L.
ABOGADOS & ASESORES

ASESORÍA
Laboral
Fiscal
Contable

Avd. Constitució, 16 bajo
JIJONA - 03100
T. 965 610 924
info@jdelgadoabogados.com

2023

asociación española contra el cáncer

JUNTA LOCAL XIXONA

JUNTA LOCAL DE XIXONA
Carrer El Vall, 58-1º Izda.
TELÉFONO 24 H. INFOCÁNCER 900 100 036
Tfno. Xixona. 654982618.
E-mail. aecc.xixona@gmail.com
03100. XIXONA. (Alicante)
Facebook: Xixona Lluitant al Càncer.

Abierto los lunes de 18:00 a 20:00 horas.
Julio y Agosto cerrado.

TURRONES - HELADOS
Especialidades exclusivas

Sucs. de
Diego Verdú Monerris
MARCA REGISTRADA
Casa Fundada en 1.878

C/. Cimadevilla, 7
Tel. 985 21 28 55
OVIEDO (Asturias)

HELADOS
La Valenciana
Luis E. Colomina Candela

C/. Jesús, 10 - Tel. 957 68 41 31
C/. Jardines de Andalucía, 4
Tel. 957 68 45 23
LA RAMBLA (Córdoba)

floristería
SOFIA

C/ Mare de Déu de l'Orito, 40
Teléfono 96 561 17 51
XIXONA

teleflora.

Bar Pepet
desde 1934
APERITIVOS CASEROS
MONTADITOS VARIADOS
REPOSTERIA ARTESANA
96 561 00 10

Federico Verdú®
Turrones y Helados
DESDE 1882
Francisco y María Ángeles
Arques Simón
C/ Moros, 10 Tel. 98 534 11 70
33206 - GIJÓN (Principado de Asturias)
Avda. de la Costa, 92 Tel.984 29 80 31
33205 - GIJÓN
E-mail: contacto@turronesverdu.com

Heladería
Cafetería
RAMOS

Bones Festes 2022
Plaza Nueva , 4 - 965305880 - Orihuela

CARPINTERÍA
COIXINERA
Antonio Cremades de la Torre
Les desea
felices Fiestas
Ctra. Tibi, s/n.
Telf. 96 561 09 89
Mov. 620 280 622
XIXONA

2023

HELADOS

ELÍAS

Les desea felices fiestas

C/. Josep Hernández i Mira, 10
Tel. 96 561 05 76
JIJONA

NOU XIXONENC

Tapas · Cocina casera
Montaditos · Platos combinados
Eventos

C/ Josep Maria Samper, 4, local 1.
Xixona
865 660 290

HELADOS

COLOMINA

Julián Colomina Candela

Bones Festes

C/. San Sebastián, 3
Teléfono 957 38 02 82
C/. Veracruz, 1
Teléfono 957 37 34 88
FERNÁN-NÚÑEZ (Córdoba)

EUROMILLONES

Bono Loto

La Primitiva

La Quiniela

EL GORDO DE La Primitiva

ADMINISTRACIÓN DE LOTERÍAS

Ignacio Sirvent

Reserve sus números para Navidad

Bones Festes!

Avgda. de la Constitució, 4 - Tel. 96 561 01 22
XIXONA

La Xixo

XXORXATERIA COLOMAXX

Paseo Pedro III, 10
Telf. 938 72 06 00

C/ Ángel Guimerá, 46
Telf. 938 77 40 47

C/ Nou, 6
Telf. 938 72 25 23

MANRESA Barcelona

RESTAURANTE

Agrupación Cultural

El Casino

"Si te gusta, dilo fuera.
Si no te gusta, dilo dentro"

Avenida de la Constitución, 9
96 561 0085

Pilar Salgado

MAKE UP ARTIST & HAIRSTYLIST

Molt bones festes
a totes i tots!

686 81 20 04
@pilarsalgadomuah
Pilar Salgado Muah

HELADERÍA SIRVENT ESPI

Helados artesanos

Fabricación diaria

Avda. Marina Baixa, 6
Edificio Calafín
Cala de Finestrat

647 668 158

2023

FERRETERIA
valls

Ferretería
Menaje de cocina
Herrajes

Bones Festes!

C/. La Sarga, 1 • Tel. 96 561 05 71
JIJONA

L'ASSESSORIA PER A ENTITATS SENSE ÀNIM DE LUCRE.

M. Carbonell

– ASSESSORIA –

Especialistes en la gestió de Juntes de Festes, Filaes o Comparses i tot tipus d'Associacions Culturals i Esportives.

865 67 64 36
info@asesoriacarbonell.es
www.asesoriacarbonell.es

C/ Alacant, 1, baix A
03100 - Xixona

Av. Maissonave, 41, 3r
03003 - Alacant

piensos y frutos secos

miguel

Miguel Angel Abenza Guillamón
C/Josep Belda s/n
Teléfono : 660179056

PELUQUERÍA UNISEX
Rosa Valero
VISAGISTA
PELUQUERÍA UNISEX
COMPLEMENTOS
DE ESTÉTICA
Bones Festes!!
Teléfono: 96 561 29 03
C/. Barcelona, 14 • JIJONA

Puerto de Mazarrón
Leo Espí Verdú
Gerente
Heladerias Llinares
LOS VALENCIANOS
Venta al mayor: 968 59 45 92
C/ Hernán Cortés, 17
C/ Paseo Marítimo, s/n
C/ Antoñita Moreno, Ed. Los Porches

Casa Planelles
Tradició Familiar des de 1895
Portal de Sant Roc, 66
Terrassa (Barcelona)
937 806 449
info@casaplanelles.com

CARPINTERÍA PACO MARTÍNEZ
CARPINTERÍA DE MADERA
Diseñe su pieza de carpintería
y se lo hacemos:
armarios, muebles de cocina, puertas, tarimas flotantes
montaje establecimientos de tiendas, restaurantes y otros
Juan Francisco Martínez Hernández
C/ Travesía de las Monjas, 3 - 03100 XIXONA
Telf. 617 121 645

2023

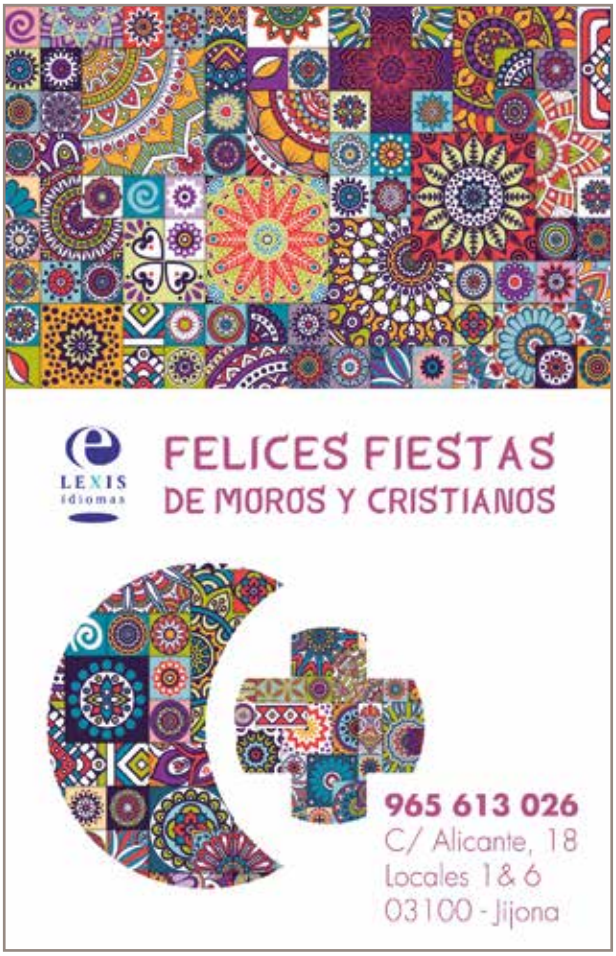
LEXIS
idiomas
FELICES FIESTAS
DE MOROS Y CRISTIANOS
965 613 026
C/ Alicante, 18
Locales 1 & 6
03100 - Jijona

abece
ABECÉ ARTES GRÁFICAS
IMPRESIONES DE TODO TIPO
Libros de Fiestas · Cartelería · Etiquetas
Catálogos · Folletos · Calendarios
DISEÑO GRÁFICO
IMPRESIÓN DIGITAL
Te Vamos a Impresionar
Monóvar, 60 P.I.Camús ELCHE · oficina@abeceartesgraficas.com · 96 544 36 28
www.abeceartesgraficas.com

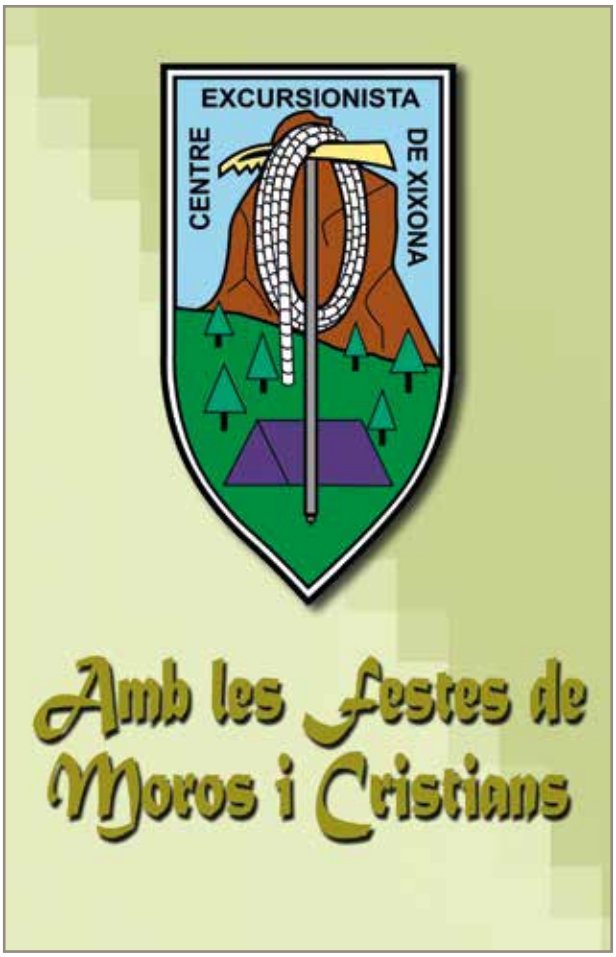
EXCURSIONISTA
CENTRE
DE XIXONA
Amb les Festes de
Moros i Cristians

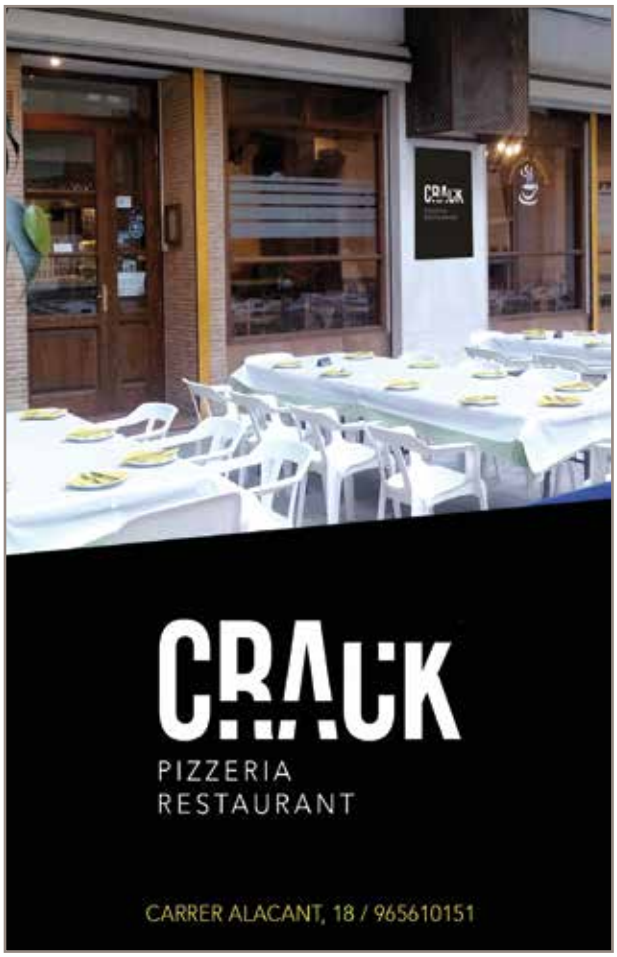
CRACK
PIZZERIA
RESTAURANT
CARRER ALACANT, 18 / 965610151

GESTIONS SOLUCIONS, S.L.
SILVERIO LOPEZ CARBONELL

carrer d'Barcelona, 1 Ent. 16l
03100 Xixona (Alacant)
Tel. 650151289 gestionssolucions@gmail.com

Gestión Integral de Fincas y Comunidades de Propietarios, Seguros, Tasaciones, Licencias de Apertura, Asesorias y Certificados Energéticos, etc.

SABATES I COMPLEMENTS
VIRGINIA

Bones festes

C/ Alicante, 9 - bajo · XIXONA
Telf.: 96 561 21 62

EL QUICORRO
~ Desde 1922 ~

Cervecería
Menús Diarios

www.restauranteelquicorro.com
Tel. 678723768 · 9656114774
C/. Alcoi, 6
03100 • XIXONA

2023

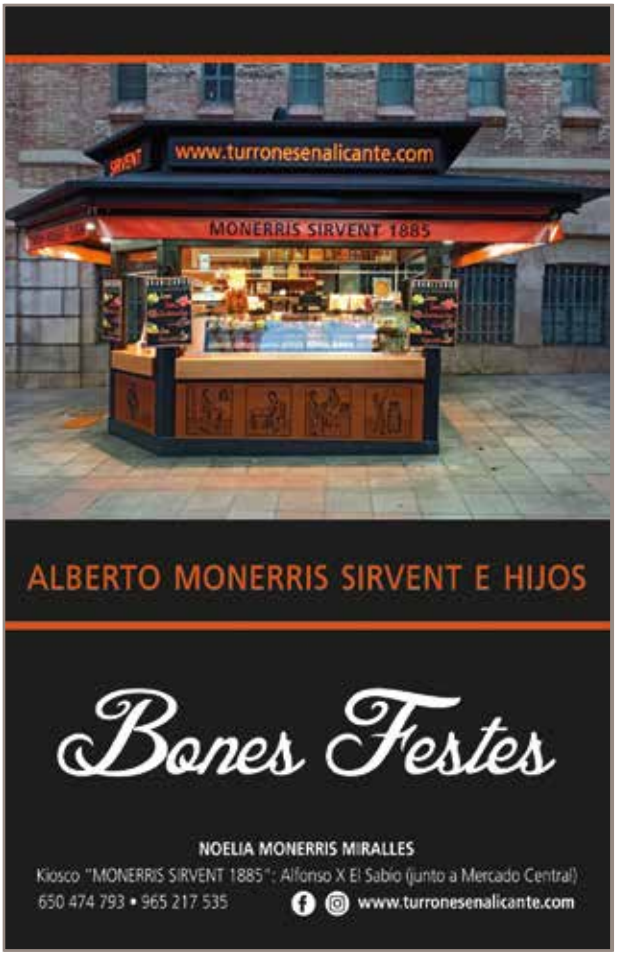
www.turronesenalicante.com
MONERRIS SIRVENT 1885
ALBERTO MONERRIS SIRVENT E HIJOS
Bones Festes
NOELIA MONERRIS MIRALLES
Kiosco "MONERRIS SIRVENT 1885": Alfonso X El Sabio (junto a Mercado Central)
650 474 793 • 965 217 535
www.turronesenalicante.com

Alimentación
EL VALL
BONES FESTES
C/EL VALL 40
660 101 561

helados Antiu Xixona
Crema Helada Suprema
avenida de la Constitución nº26
(JIJONA)
609 691 110
antiuXixona

Bones Festes
Federació
de Sant Bartomeu i Sant Sebastià
www.festesxixona.com
federaciodefestes@gmail.com

GUIA D´ANUNCIANTS

ACTIVIDADES DIVERSAS

79 COSES
ANABEL RIUS
AUTOESCUELA BOATELLA
CLÍNICA VETERINARIA BAITARA
CLÍNICA VETERINARIA BONALBA
L´ACADEMIA
LEXIS IDIOMAS
MÉS XIXONA
PELUQUERÍA F. JIMÉNEZ
PELUQUERÍA NOVA IMATGE
PELUQUERÍA PÚAS
PELUQUERÍA ROSA VALERO
SALÓN DE PELUQUERÍA Y ESTÉTICA LAURA SALA
VIAJES JIJONA

ALIMENTACIÓN

ALIMENTACIÓN EL VALL
BOLLERÍA-PASTELERÍA ARTESANÍA CECILIA
C.A. BERLUBIA
CA LLESCA
CARNISSERIA - COMPANATGES CAMPOS
CARNISSERIA EL FIN DE CONCHI
CHARTER SUPERMERCADOS
GALERÍAS DE ALIMENTACIÓN
MAS Y MAS SUPERMERCATS
MIQUEL´S LECHEROS
PANADERÍA JUANITO "EL PANADERO"
PANADERÍA PASTELERIA EL VALL
PESCADOS GALVÁN

COMERCIOS VARIOS

ADMINISTRACIÓN LOTERÍAS IGNACIO SIRVENT
CLAREL
EMANUEL
ESTANCO LOURDES IBORRA
ESTANCO MERCE
LAVANDERÍA CANTONET
MAYALE BOUTIQUE
SABATES I COMPLEMENTS VIRGINIA
SANTOS SPORT
XIXONA.NET

ARQUITECTURA Y CONTRUCCIÓN

ALCÁZAR Y GUIJARRO
ÁNGEL CHORRO E HIJOS S.L
CARPINTERÍA COIXINERA
CARPINTERÍA DE ALUMINIO Y PVC HERRERO
CARPINTERÍA PACO MARTÍNEZ
CONSTURCCIONES Y REFORMAS G.S.
CONSTRUCCIONES Y REFORMAS HERMANOS FERNÁNDEZ
CONSTRUCCIONES Y REFORMAS SEMPERE
CRISTALERÍA JIJONA
EXCAVACIONES Y DESMONTES SANTIAGOS MIRA PÉREZ
MIGUEL ÁNGEL MARTÍNEZ LÓPEZ (M.A.M.L)
PINTURAS BALLESTER
REFORMA Y CONSTRUCCIONES EL FLAMAO
RICARDO PLANELLES ARQUITECTO
TXAPA - DAVID SIRVENT FERRER

DECORACIÓN Y MUEBLES

COCINAS CARRIL
ELECTRICIDAD ISIDRO
ESTABLECIMIENTOS FERRI
FLORISTERÍA SOFÍA
HELP EMPLEO
MONTAJES ELÉCTRICOS MIRALLES MIRA SL.

HELADOS - GRANIZADOS

A.N.H.C.E.A
ALIMAQUIN
ANTIU XIXONA HELADOS
ASOCIACIÓN CULTURAL DE HELADEROS
CASA PLANELLES TORRONS I GELATS
GELATERIA - ORXATERIA JIJONENCA
GELATERIES ARTESANS LOS JIJONENCOS
GELATS I TORRONS CANDELA
GRESES S.A.
HELADOS COLOMINA
HELADOS ELÍAS
HELADOS LA VALENCIANA
HELADOS LLINARE "LOS VALENCIANOS"
HELADOS LOS VALENCIANOS SAN LORENZO DEL ESCORIAL
HELADOS Y TURRONES ANA GARRIGÓS
HELADOS Y TURRONES MANUEL IBORRA
HORCHATEROS ARTESANOS SL JIJONENCA
ORXATA, GELATS I TORRÓ MELCHOR
ORXATERÍA COLOMA
RAMOS HELADERÍA
TORRONS, GELATS I ORXATERIA ELS XIXONECS DE TERRASA
TURRONES - HELADOS SUCS. DIEGO VERDÚ
TURRONES Y HELADOS MONERRIS

HOSTELERÍA

BAR PEPET
CERVECERÍA EL HERMANO
CERVECERÍA EL MOSSET
CERVECERÍA VICMO
EL QUICORRO
KANTONIET 2.0
LA CABANYA
NOU XIXONEC
PIZZERÍA CRACK
PUB ALHUCEMA
RESTAURANTE EL CASINO
SUSI HELADERÍA CAFETERÍA

GUIA D´ANUNCIANTS

LOCOMOCIÓN
CRAMOTOR
EL TALLER DE TOMÁS
POVEDA AUTOMOCIÓN
TALLERES NICOLAU FERESMI
TALLER SAN LUCAS

METALURGIA
FERRETERÍA VALLS
MEJISA

PAPEL Y ARTES GRÁFICAS
ARTEXIXONA
CARTONAJES BAÑERES S.A.
D-IMPRESION
HINOJOSA
IMPRESNTA SEGORB
INPLASA
PLÁSTICOS JIJONA S.L.
ABECE ARTES GRÁFICAS

PROFESIONES LIBERALES
A.E.X.
CAMISI S.L
CORTÉS
CREATIVILAB
DECS ASESORES
DALMAPACK
GESTIONAS SOLUCIONS
GRUPO CATALANA OCCINDENTE
LA NOVA DROGUERAÍA
M.CARBONELL
MAPFRE ESTER SIRVENT SELLÉS
MARGA SIRVENT
MIRA & BOATELLA
MORA´S ASESORES
PIENSOS Y FRUTOS SECOS MIGUEL
PILAR SALGADO MAQUILLADORA
SERVICIOS EMPRESARIALES JIJONA S.L.

RECREO - ESPECTÁCULOS
AGRUPACIÓ ARTÍSTICO MUSICAL EL TRABAJO
CENTRE EXCURSIONISTA DE XIXONA
COLLA DOLÇAINERS I TABALETERS
ELS ARREPLEGATS
GROUP DE DANSES DE XIXONA
LOS PREVENÍOS
SONORIZACIONES ÁNGEL

REGALOS
CUCADES COMPLEMENTS
MANOLO JOYEROS

SALUD
CENTRO DE COSMÉTICA BELINDA
CENTRO DENTAL JIJONA
CLÍNICA DENTAL ANTONIO PÉREZ
CLÍNICA PODOLÒGICA
INÉS RUIS DE LA TORRE
FARMACIA FRANCISCO DE PRADO
NOVOPTICA
PALOMA RODRÍGUEZ
CENTRO DE ESTÉTICA
SALÓ DE BELLESA EL MIRALL
SENTIRSE BIEN
SOMRIURE CLÍNICA DENTAL

SERVICIOS VARIOS
AFA XIXONA COMARCA
ASOCIACIÓN AECC
DISTRIBUCIONES BATOY
HIDRAQUA
SERCOMAC

TRANSPORTES
TRANSPORTES EL COMTAT, COOP.V

TURRÓN
ALBERTO MONERRIS SIRVENT E HIJOS
ANTIU XIXONA
ARTESANÍAS LAURA COLOMINA MASIÁ
ARTESANÍAS JIJONENCAS
COMPLEMENT - XIXONA, S.L
CONSEJO REGULADOR JIJONA Y TURRÓN DE ALICANTE
ENRIQUE GARRIGÓS MONERRIS
ESCODA
ESPECIALIDADES MERCHE
HIJOS DE MANUEL PICÓ LLORENS
INJIMA
J. COLOMA PERAL S.L.
LA RUTA DEL BUEN TURRÓN
LAHEA ANÁLISIS
LOPETES ARTESANOS
LÓPEZ MIRA S.L.
MAZAPANES DE JIJONA
O.F.I
PRIMITIVO ROVIRA E HIJOS S.L.
SIRVENT ALMENDRAS
TDC
TURRONES ARTESANOS DE JIJONA
TURRONES COLOMA
TURRONES EL ABUELO
TURRONES EL ROMERO
TURRONES GARCÍA MIRA
TURRONES JOSÉ GARRIGÓS
TURRONES LA COLMENA
TURRONES Y DULCES.COM
TURRONES PICÓ
TURRONES PLANELLES DONAT.

Escoda

Polvorones Mazapanes Peladillas Chocolates Turrones

www.escodajijona.com

TORNA LA FESTA A XIXONA, TORNA LA MUSICA, TORNA L'ALEGRIA

AGRUPACIÓ ARTISTICOMUSICAL EL TRABAJO

COM SEMPRE I DES DE SEMPRE, AMB TU

Ajuntament de Xixona

GENERALITAT VALENCIANA
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

SEMPRE TEUA
La teua llengua

ARTISTICO MUSICAL
AGRUPACIÓ XIXONA
EL TRABAJO